

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชากับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน:
กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว

จิตพล ชัยมะดัน

21 ส.ค. 2560

ATH0025401

369668

คุณฉันทิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

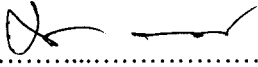
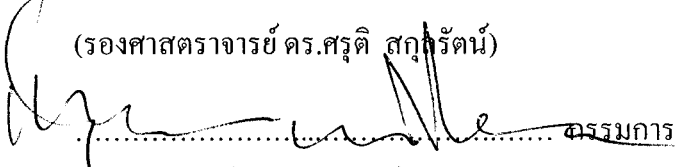
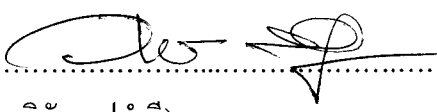
วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

มกราคม 2558

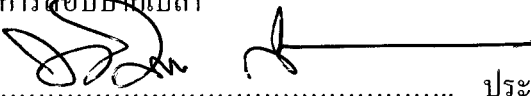
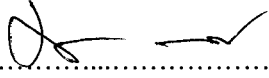
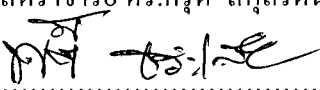
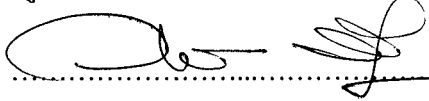
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมคุษฎีนิพนธ์ และคณะกรรมการสอบปากเปล่าคุษฎีนิพนธ์ ได้พิจารณา
คุษฎีนิพนธ์ของ ชิตพล ชัยมะดัน ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

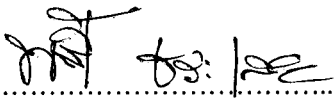
อาจารย์ผู้ควบคุมคุษฎีนิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศรุตี สุกรัตน์)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ)

..... กรรมการ
(ดร.วิชัย รูปขำดี)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.จิตยา สุวรรณชะอุ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศรุตี สุกรัตน์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนีย์ ธารเสนา)

..... กรรมการ
(ดร.วิชัย รูปขำดี)

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจอนุมัติให้รับคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนีย์ ธารเสนา)
วันที่.....29.....เดือน...มกราคม....พ.ศ...2558....

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์เรื่อง “นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว” สำเร็จลงได้ด้วยความสามารถจากคณะกรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าคุษฎีนิพนธ์ประกอบด้วย ศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ รองศาสตราจารย์ ดร.ทิตยา สุวรรณะชญ รองศาสตราจารย์ ดร.ศรุตี สกฤตรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชนี ธารเสนา และ ดร.วิชัย รูปขำดี ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในทุกด้านของการทำคุษฎีนิพนธ์ส่งผลให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่าน ที่กรุณาประสิทธิประสาทวิชาความรู้จนผู้วิจัยสามารถนำความรู้มาใช้ในการทำคุษฎีนิพนธ์ครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการภาคเอกชนนำเข้าและส่งออกสินค้า และ พ่อค้า แม่ค้า ในพื้นที่ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดสระแก้ว ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์สำหรับข้อมูลการวิจัยและขอขอบคุณคุณเสาวคนธ์ ดีด้วยชาติ คุณกนกอร เวทการนิสิต ร.ป.ม. รุ่น 11 และ รุ่น 12 ที่ช่วยในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนและผู้สนใจศึกษา ผู้วิจัยขอขอบคุณประโยชน์และความดีพึงได้รับจากคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ทั้งหมด แต่ บิดา มารดา ภรรยา บุตรชาย และญาติ พี่น้องของผู้วิจัยที่ทำให้มีความสำเร็จในวันนี้

ชิตพล ชัยมะดัน

54810220: สาขาวิชา: รัฐประศาสนศาสตร์; ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

คำสำคัญ: นโยบาย/ การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา/ ประชาคมอาเซียน

จิตพล ชัยมะดัน: นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่

สู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว (THAILAND-CAMBODIA BORDER TRADE POLICY AND ITS ADAPTATION TO ASEAN COMMUNITY: A CASE OF SAKAEO

PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์: ศรุติ สกุลรัตน์, ปร.ด., จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, Ph.D., วิชัย รูปจำดี, Ph.D., 283 หน้า. ปี พ.ศ. 2558.

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา 2) เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการและปัญหาของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา 3) เพื่อศึกษาผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา และ 4) เพื่อศึกษาแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจาก 1) การศึกษาเอกสาร 2) การสังเกตการณ์ 3) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน และ 4) การสำรวจข้อมูลจากพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ตลาดจุดผ่านแดน ผลการวิจัยพบว่า

1. นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2531-2557 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตต่อเนื่อง สามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงดังนี้ 1) ช่วงที่ 1 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2534 เป็นนโยบายเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและความหมายขอบข่ายเรื่องความมั่นคงของรัฐซึ่งนำมาใช้กับการแก้ไขปัญหาชายแดน 2) ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2535-2545 เป็นการปรับเปลี่ยนนโยบายการค้าชายแดนสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ภายใต้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน(AFTA) และ โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและส่งเสริมการพัฒนาการค้า การลงทุนและการค้าชายแดนในภูมิภาค 3) ช่วงที่ 3 เป็นนโยบายการค้าชายแดนภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) เพื่อผลักดันให้เศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เติบโตอย่างต่อเนื่องและ 4) ช่วงที่ 4 ปี พ.ศ. 2553-2557 เป็นนโยบายการค้าชายแดนเชื่อมโยงประชาคมอาเซียนเพื่อยกระดับพัฒนาเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

2. รูปแบบทางการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านพื้นที่จังหวัดสระแก้วสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น 2) การค้าชายแดนนอก

ระบบ และ 3) การค้าผ่านชายแดน โดยมีลักษณะวิธีการค้าแบบเสรี มีวิธีการชำระเงินทั้งในแบบเงินสด สิ้นเชื่อ ผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ (โปกก๊วน) และการชำระเงินผ่านระบบธนาคาร สำหรับการขนส่งสินค้าใช้การขนส่งทางบกโดยผ่านจุดผ่านแดนถาวร จุดผ่อนปรนทั้ง 4 แห่ง และไม่ผ่านจุดผ่านแดนโดยอาศัยช่องทางธรรมชาติในพื้นที่

ปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว พบว่า ปัญหาของภาครัฐคือ ปัญหาการเมืองภายในประเทศที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายการค้าชายแดนปัญหาการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานในพื้นที่ชายแดนและปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าผิดกฎหมาย เป็นต้น ในส่วนภาคเอกชนทั้งผู้นำเข้า-ส่งออกสินค้าและพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ตลาดการค้าชายแดน พบปัญหาระเบียบพิธีการศุลกากร ปัญหาการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ ปัญหาความแออัดของจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึกและปัญหาทางด้านภาษาอังกฤษและภาษาเขมรที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นต้น

3. ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่ส่งต่อพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคง พบว่า ผลกระทบด้านบวกของนโยบายการค้าชายแดนช่วยแก้ไขปัญหาสงครามและสร้างสันติภาพเกิดขึ้นตามแนวชายแดน สร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสระแก้ว ส่วนผลกระทบด้านลบก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาด้านสาธารณสุข ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ และปัญหาการก้ำกัมนุญย์ เป็นต้น

4. แนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้วที่เหมาะสม ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนควรประกอบด้วย 1) เร่งขับเคลื่อนนโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว 2) ผลักดันนโยบายการเปิดจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรน เช่น จุดผ่านแดนถาวรบ้านหนองเอี่ยน บ้านป่าไร่ บ้านเขาหินและจุดผ่อนปรนบ้านโนนหมากมูน เป็นต้น 3) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ 4) ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบการค้าชายแดนให้ทันสมัย 5) พัฒนาศักยภาพตลาดการค้าชายแดน 6) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลสารสนเทศการค้าชายแดน 7) พัฒนาศักยภาพของประชาชนในจังหวัดสระแก้วเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน และ 8) เตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคงเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

54810220: MAJOR: PUBLIC ADMINISTRATION; Ph.D.

(PUBLIC ADMINISTRATION)

KEYWORDS: POLICY/ THAILAND-CAMBODIA BORDER TRADE/

ASEAN COMMUNITY

CHITTAPOL CHAIMADAN: THAILAND-CAMBODIA BORDER TRADE POLICY AND ITS ADAPTATION TO ASEAN COMMUNITY: A CASE OF SAKAEO PROVINCE. DISSERTATION COMMITTEE: SAROOT SKUNRAT, Ph.D., CHAKRIT NORANITIPADUNGKARN, Ph.D., VICHAI ROOPKHUMDEE, Ph.D., 283 P. 2015.

The four objectives of this study were 1) to identify and analyze the development of Thailand-Cambodia Trade Policy, 2) to identify practices and problems related to Thailand-Cambodia border trade, 3) to identify the impact of trade policy on Sakaeo Province and 4) to identify the preferred directives of such policy for Sakaeo Province under the ASEAN Community Agreement.

The data was collected by means of 1) document study, 2) observation, 3) interview of key personnel in relevant provincial administration offices, local administration offices, and the private sector, and 4) survey on traders at border crossing points.

The findings of the study were as follows:

1. The development of Thailand-Cambodia Trade Policy from B.E. 2531-2557 was found to be in 4 stages. They were 1) the initial stage (B.E. 2531-2534) where changes in ideology and scope concerning national security were employed in solving border conflicts; 2) the second stage (B. E. 2535-2545) where border trade policy shifted focus to economic cooperation both at bilateral and multilateral levels under the Asean Free Trade Area (AFTA) and the Greater Mekong Sub-region (GMS) in order to promote relations with neighboring countries and boost regional trade and investment; 3) the third stage where border trade policy was under Ayeyarwady, Chao Praya, Mekong Economic Cooperation Strategies (ACMECS) aimed at sustaining continual economic growth for Thailand along its border with Cambodia; and 4) the fourth stage where the focus of border trade policy is on Thailand's integration into the ASEAN Community.

2. Thailand-Cambodia border trade practices in Sakaeo Province were found in 3 categories-- 1) border trade based on local ways of life along the border, 2) non-formal border trade, and 3) cross- border trade. All these unregulated border trades were conducted on cash and lending payment basis through underground and official banking currency exchanges. The goods were transported overland through immigration check points, four temporarily permitted areas, and other unofficial points along the porous border.

The study also revealed government-related border trade problems such as the impact of political instability on border trade policy, and lack of work integration among relevant offices in the border area, as well as goods smuggling into the country. In addition, the private sector-related trade problems experienced by importers, exporters, and traders in the area were those concerning customs regulations and procedures, the detection and confiscation of pirated goods, the overcrowded Ban Khlong Leuk Immigration Check Point, and language (English and Khmer) related problems

3. The positive impact from Thailand-Cambodia border trade policy on Sakaeo Province as revealed in the study was its contribution to the resolution of armed conflict between the two nations, and its contribution to peace making, as well as the creation of jobs and income for local residents. The study also revealed negative impacts such as drug addiction, public health problems, traffic congestion, and human trafficking.

4. The preferred directives for Thailand-Cambodia border trade policy in Sa Kaeo Province under the AEC as revealed by the study were 1) the establishment of a Sa Kaeo Province Special Economic Zone, 2) the opening of more immigration check points , such as the ones at Ban Khao Din, Ban Nong Ian and Ban Pa Rai, as well as and temporarily permitted areas, such as the one in Ban Nonmakmun, 3) the policy on basic structure, and logistics improvement and construction, 4) amending laws and regulations on border trade, 5) the policy on capability improvement of border trade markets 6) policy on the creation of a border trade information center. 7) the policy on capability improvement of Sakaeo residents to accommodate the AEC, and 8) the policy on readiness preparation for the economic, social, political, and security impacts from integration into the AEC in B.E. 2558.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฒ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	11
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	11
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
ขอบเขตของการวิจัย.....	13
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	14
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
แนวคิดเรื่องนโยบายสาธารณะด้านการค้าระหว่างประเทศ.....	17
ทฤษฎีเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศและการแข่งขันทางการค้า.....	32
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความร่วมมือเศรษฐกิจระหว่างประเทศ.....	40
แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน.....	49
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	64
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	73
วิธีการวิจัย.....	73
แหล่งข้อมูล.....	74
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	76
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและข้อมูลการวิจัย.....	78
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	79
การวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัย.....	79

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ข้อมูลทั่วไปและพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว	82
ข้อมูลทั่วไปจังหวัดสระแก้ว.....	82
พื้นที่ชายแดนไทยค้ำจังหวัดสระแก้ว	91
5 ผลการวิจัย.....	99
ส่วนที่ 1 พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา.....	99
ส่วนที่ 2 รูปแบบ วิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่ จังหวัดสระแก้ว	147
ส่วนที่ 3 ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่ จังหวัดสระแก้ว	201
ส่วนที่ 4 แนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เหมาะสม ภายใต้ ข้อตกลงประชาคมอาเซียน.....	206
6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	209
สรุปผลการวิจัย	209
อภิปรายผล	221
ข้อเสนอแนะ	227
บรรณานุกรม	231
ภาคผนวก.....	239
ภาคผนวก ก	240
ภาคผนวก ข	253
ภาคผนวก ค	255
ภาคผนวก ง.....	258
ภาคผนวก จ	260
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	283

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	ข้อมูลการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน การค้าผ่านแดนไทยกับเวียดนาม และจีนตอนใต้ ปี พ.ศ. 2554-2555 2
2	สถิติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2554-2555 จำแนกตามด่านชายแดน..... 8
3	มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2555... 9
4	ประเภทของนโยบายรัฐบาลไทยระหว่าง ปี พ.ศ. 2551-2554..... 23
5	ความแตกต่างระหว่างกลยุทธ์ทะเลสีแดงและกลยุทธ์ทะเลสีน้ำเงิน 39
6	ความแตกต่างระหว่างภูมิกฎาณินยมเก่ากับภูมิกฎาณินยมใหม่..... 51
7	วิวัฒนาการและการดำเนินการที่นำไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน 55
8	พื้นที่เพาะปลูกและผลผลิต พืชเศรษฐกิจหลัก ปี พ.ศ. 2556 87
9	มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้วระหว่างปี พ.ศ. 2550-2556 (ล้านบาท)..... 89
10	ข้อมูล สถิติจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2551 -2556..... 89
11	สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2550-2554 90
12	มูลค่าการค้าชายแดน ณ จุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยประมาณการช่วงเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2533 149
13	มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2546-2557 (มกราคม-สิงหาคม)..... 156
14	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ..... 171
15	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ..... 172
16	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพสมรส 172
17	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา 173
18	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 173
19	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามตลาดจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา..... 174
20	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระยะเวลาการขายสินค้า 174

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
21 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามประเภท ชนิด ลักษณะของสินค้า ที่จำหน่าย	175
22 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามแหล่งสั่งซื้อสินค้า	176
23 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามด้านชายแดนที่นำสินค้า เข้าและออก	176
24 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปริมาณการสั่งซื้อสินค้า	177
25 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้ง ..	178
26 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายรับและผลกำไร จากการขายสินค้าต่อปี.....	178
27 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระบบการชำระเงินกับแหล่ง จำหน่ายสินค้า	179
28 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรูปแบบการขายสินค้า.....	179
29 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสกุลเงินที่ใช้ในการค้าขายสินค้า	180
30 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า.....	180
31 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้า ที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดน ไทย-กัมพูชา	181
32 เปรียบเทียบเพศกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อ นโยบาย มาตรการ ที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน	183
33 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของ ผู้ประกอบการที่มีต่อ นโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนกับอายุ...	183
34 เปรียบเทียบสถานภาพสมรสกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อ นโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน	184
35 เปรียบเทียบระดับการศึกษากับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อ นโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน	184

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
36	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 185
37	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post hoc) ของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนจำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 185
38	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนกับระยะเวลาขายสินค้า..... 186
39	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post hoc) ของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนจำแนกตามระยะเวลาขายสินค้า 187
40	เปรียบเทียบปริมาณการสั่งซื้อสินค้ากับความเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน..... 187
41	เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้งกับความเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน 188
42	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนกับรายรับและผลกำไรจากการขายสินค้าต่อปี..... 188
43	เปรียบเทียบระบบการชำระเงินกับความเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน 189
44	เปรียบเทียบรูปแบบการขายสินค้ากับความเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน 189
45	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนกับลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า 190

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
46	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post hoc) ของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนจำแนกตามลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า..... 191
47	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน 192
48	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชาด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม..... 193
49	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านภาษาและการสื่อสาร 193
50	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ 194
51	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านอื่น ๆ 194
52	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชาด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน 195
53	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม..... 196
54	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชาด้านภาษาและการสื่อสาร 196
55	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ 197
56	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชาด้านอื่น ๆ..... 197
57	สถิติการจับกุมสินค้าลักลอบนำเข้าและส่งออกโดยผิดกฎหมาย ปี พ.ศ. 2552-2556 ... 202
58	สถิติการจับกุมคดียาเสพติดของหน่วยงานสังกัด ตำรวจภูธรจังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2556..... 204

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
59	สรุปพัฒนาการและเป้าหมายของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา 214
60	สรุป รูปแบบ วิธีการการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว 216
61	สรุปปัญหาการค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว 219
62	สรุปผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว 220

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	12
2 การกำหนดนโยบายสาธารณะ	24
3 ประเทศสมาชิกสมาคมอาเซียน.....	52
4 ที่ตั้งและจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนพื้นที่สระแก้ว	84
5 แผนที่ประเทศกัมพูชา.....	93
6 เส้นทางการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนรองท่ามือสองและกระเป๋ามือสอง.....	153
7 การส่งออกสุกร บริเวณจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน	154
8 เส้นทางเชื่อมระหว่างไทย-กัมพูชา-เวียดนาม เส้นทาง R1 และ R10.....	155
9 รถจีนแบบดั้งเดิมในการขนส่งสินค้าตามแนวชายแดน	157
10 วิธีการชำระเงินแบบโปยกั๊ว	159
11 จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก.....	161
12 ตลาดโรงเกลือ (ตลาดองค์กรบริหารส่วนจังหวัด)	162
13 ตลาดมิตรภาพชายแดน (ตลาดเทศบาล 3).....	163
14 ตลาดเดชไทย	164
15 ตลาดเบญจวรรณ	164
16 ตลาดรัตนธรรม.....	165
17 ศูนย์การค้าอินโดจีน.....	166
18 จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ	167
19 ตลาดจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ	167
20 จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน อำเภอลองหาด.....	168
21 บรรยากาศตลาดจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน.....	169
22 บรรยากาศตลาดจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา.....	170
23 รถขนส่งสินค้าจอร์เพื่อดำเนินพิธีการทางศุลกากรหน้าด่านศุลกากรอัญประเทศ	199

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในบริเวณพื้นที่ ที่เรียกว่า “คาบสมุทรอินโดจีน” ซึ่งมีความหมายมาจากการเป็นคาบสมุทรที่เชื่อมต่อ คืออยู่ระหว่างกลางของ ดินแดนใหญ่ 2 บริเวณ คือทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีนและทางตะวันออกของประเทศ อินเดีย ซึ่งจากสภาพทางภูมิศาสตร์ประเทศไทยจึงเป็นจุดศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างเอเชียใต้ เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน 4 ประเทศ ประกอบด้วย ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สหภาพพม่าและ มาเลเซีย ซึ่งมีระยะทางกว่า 5,326 กิโลเมตร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) ตลอดแนวพรมแดนของ ประเทศไทยมีช่องทางติดต่อระหว่างประเทศจุดผ่านแดนถาวร จุดผ่อนปรน และจุดผ่านแดนชั่วคราว กว่า 81 แห่ง (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2552) ซึ่งบริเวณช่องทางติดต่อบริเวณ ชายแดน กลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในการค้าขายกับ ประเทศเพื่อนบ้านและการค้าผ่านแดนจากประเทศไทยไปยังอีกประเทศอื่น (เวียดนาม จีน และอินเดีย เป็นต้น) โดยผ่านเส้นทางของประเทศเพื่อนบ้าน

การค้าขายแดน เป็นรูปแบบหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศ ที่เริ่มมาจากการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนที่อาศัยตามแนวพรมแดนของประเทศ ส่วนใหญ่เป็นการซื้อขายสินค้าที่มีมูลค่าไม่สูง และไม่มี การส่งมอบเอกสารหรือหลักฐานทางการค้า แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคมีความร่วมมือกัน ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหลายโครงการ เช่น โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ ประกอบไปด้วย ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีน ตอนใต้ หรือหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ (Greater mekong subregion: GMS) และยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic cooperation strategy: ECS) ทำให้มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค พื้นฐานในภูมิภาคในหลากหลายด้าน ที่สำคัญได้แก่ โครงข่ายเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงประเทศ ต่าง ๆ ในภูมิภาค ตามแนวตะวันออก-ตะวันตก (East-west economic corridor) เชื่อมโยงพม่า-ไทย- ลาว-เวียดนาม และแนวเหนือ-ใต้ (North-south economic corridor) เชื่อมโยงไทย-พม่า/ ลาว-จีน ตอนใต้ (ยูเนียน) รวมทั้ง ความร่วมมือระหว่างประเทศที่นำไปสู่การพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มขึ้นของระดับรายได้ อัตราค่าจ้าง หรือการจ้างงาน ปัจจัยต่าง ๆ นี้ ล้วนส่งเสริมให้

การค้าชายแดนมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้น และมีศักยภาพขยายตัวต่อเนื่องในอนาคต (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

ปัจจุบันมูลค่าการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนไทยกับเวียดนาม และจีนตอนใต้ของประเทศไทยมีมูลค่ารวมกว่า 955,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดประเทศเพื่อนบ้าน และใกล้เคียง เนื่องจากมีต้นทุนค่าขนส่งต่ำกว่าประเทศคู่แข่งอื่น ๆ อีกทั้งยังเป็นช่องทางในการหาวัตถุดิบที่มีราคาถูกเพื่อป้อนโรงงานผลิตสินค้าภายในประเทศเพื่อลดต้นทุนการผลิตทำให้สินค้าอีกด้วย ตลอดจนเป็นเส้นทางในการขนผ่านสินค้าของไทยไปยังประเทศอื่น ซึ่งการค้าชายแดนนั้นได้ส่งผลดีแก่เศรษฐกิจทั้งของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

ตารางที่ 1 ข้อมูลการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน การค้าผ่านแดนไทยกับเวียดนาม และจีนตอนใต้ ปี พ.ศ. 2554-2555 (กรมการค้าต่างประเทศ, 2556)

หน่วย: ล้านบาท

ประเทศ	ประเภท	ปี พ.ศ. 2554	ปี พ.ศ. 2555	เปรียบเทียบ
				พ.ศ. 2554-2555
การค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน				
กัมพูชา	มูลค่ารวม	63,977	82,089	18,112
	ส่งออก	59,065	74,921	15,856
	นำเข้า	4,912	7,167	2,255
	ดุลการค้า	54,153	67,753	13,600
มาเลเซีย	มูลค่ารวม	560,655	515,923	-44,732
	ส่งออก	379,364	303,019	-76,345
	นำเข้า	181,291	212,903	31,612
	ดุลการค้า	198,073	90,115	-107,958
ลาว	มูลค่ารวม	101,660	132,016	30,356
	ส่งออก	81,124	109,059	27,935
	นำเข้า	20,536	22,957	2,421
	ดุลการค้า	60,588	86,102	25,514

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเทศ	ประเภท	ปี พ.ศ. 2554	ปี พ.ศ. 2555	เปรียบเทียบ พ.ศ. 2554-2555
การค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน				
พม่า	มูลค่ารวม	164,375	180,471	16,096
	ส่งออก	60,599	69,975	9,376
	นำเข้า	103,776	110,495	6,719
	ดุลการค้า	-43,176	-40,520	2,656
การค้าผ่านแดนไทย กับ เวียดนามและจีนตอนใต้ (ขนส่งทางบก)				
เวียดนาม	มูลค่ารวม	7,878	11,678	3,800
	ส่งออก	7,463	10,136	2,673
	นำเข้า	415	1,542	1,127
	ดุลการค้า	7,048	8,593	1,545
จีนตอนใต้	มูลค่ารวม	27,615	33,566	5,951
	ส่งออก	19,939	25,204	5,265
	นำเข้า	7,676	8,362	686
	ดุลการค้า	12,263	16,841	4,578
รวม	มูลค่ารวม	926,160	955,740	29,580
	ส่งออก	607,554	592,314	-15,240
	นำเข้า	318,606	363,426	44,820
	ดุลการค้า	288,949	228,884	-60,065

จากตารางที่ 1 พบว่า การค้าชายแดนไทยกับเพื่อนบ้าน (กัมพูชา มาเลเซีย ลาว และพม่า) การค้าผ่านแดน ไทยกับเวียดนามและจีนตอนใต้ ระหว่าง ปี พ.ศ. 2554-2555 นั้นมูลค่าเพิ่มขึ้น 29,580 ล้านบาท โดยในปี พ.ศ. 2555 มูลค่าการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เวียดนามและจีนตอนใต้ มีมูลค่า 955,740 ล้านบาท โดยส่งออกสินค้า 592,314 ล้านบาท นำเข้าสินค้า 363,426 ล้านบาท หากจัดอันดับประเทศเพื่อนบ้านที่มีมูลค่าการค้าชายแดนกับประเทศไทยมากที่สุด จะเห็นได้ว่า มาเลเซียเป็นอันดับหนึ่ง (515,923 ล้านบาท) รองลงมาได้แก่ พม่า (180,471 ล้านบาท) ลาว (132,016 ล้านบาท) และกัมพูชา (82,089 ล้านบาท) ในส่วนของการค้าผ่านแดน จากประเทศไทย

ไปยังเวียดนามมีมูลค่า 11,678 ล้านบาท และจีนตอนใต้ มูลค่า 33,566 ล้านบาท

ประเทศไทยมีการส่งออกสินค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เวียดนาม และจีนตอนใต้ ในปี พ.ศ. 2555 เป็นมูลค่ากว่า 592,314 ล้านบาท ซึ่งโดยส่งสินค้าออกไปยัง มาเลเซีย เป็นอันดับหนึ่ง (303,019 ล้านบาท) รองลงมาได้แก่ ลาว (109,059 ล้านบาท) กัมพูชา (74,921 ล้านบาท) และพม่า (69,975 ล้านบาท) ในส่วนของการค้าผ่านแดน จากประเทศไทยไปยังเวียดนามมีมูลค่า 10,136 ล้านบาท และจีนตอนใต้ มูลค่า 25,204 ล้านบาท

มีการนำเข้าสินค้าจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นมูลค่ากว่า 363,426 ล้านบาท โดยนำเข้าสินค้าจาก มาเลเซีย เป็นอันดับหนึ่ง (212,903 ล้านบาท) รองลงมาได้แก่ พม่า (110,495 ล้านบาท) ลาว (22,957 ล้านบาท) และกัมพูชา (7,167 ล้านบาท) ในส่วนของการค้าผ่านแดน จากเวียดนาม และจีนตอนใต้ มายังประเทศไทย มีมูลค่า 1,542 ล้านบาท และ มูลค่า 8,362 ล้านบาท ตามลำดับ

และ เมื่อพิจารณาจากดุลการค้าในปี พ.ศ. 2555 จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้าประเทศเพื่อนบ้าน 203,451 ล้านบาท โดยได้เปรียบดุลการค้ามาเลเซีย เป็นอันดับหนึ่ง (90,115 ล้านบาท) รองลงมาได้แก่ ลาว (86,102 ล้านบาท) กัมพูชา (67,753 ล้านบาท) มีเพียงพม่าที่ไทยเสียดุลการค้า (-40,520 ล้านบาท) ในส่วนของการค้าผ่านแดน ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้าเวียดนามมีมูลค่า 8,593 ล้านบาท และได้เปรียบดุลการค้ากับจีนตอนใต้ มูลค่า 16,841 ล้านบาท

ประเทศไทยได้ดุลการค้าชายแดนกับประเทศกัมพูชาเป็น อันดับ 3 รองจาก มาเลเซีย และลาว ถึงแม้ว่า ไทยจะมีการส่งออกสินค้าไปยังกัมพูชา เป็นอันดับสุดท้ายในประเทศเพื่อนบ้านก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจาก ไทยมีการนำเข้าสินค้าจากกัมพูชา น้อยมาก มีมูลค่า เพียง 7,167 ล้านบาท

และจากข้อมูลการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ปี พ.ศ. 2554-2555 ของกรมการค้าต่างประเทศ พบว่า ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้าจากการค้าชายกับกัมพูชาในปี พ.ศ. 2554 มูลค่า 54,153 ล้านบาท และเพิ่มในปี พ.ศ. 2555 เป็นมูลค่ากว่า 67,753 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 25.12 แยกเป็นสินค้าส่งออกที่ส่งไปยังกัมพูชามีมูลค่า 74,921 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 26.85 ส่วนสินค้าที่ไทยนำเข้าจากกัมพูชามีมูลค่า 7,167 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อน ร้อยละ 45.91 โดย สินค้าที่ไทยนำเข้าจากกัมพูชา ได้แก่ เหล็ก ผัก และของปรุงแต่งจากผัก อะลูมิเนียมและผลิตภัณฑ์ ทองแดงและผลิตภัณฑ์ เศษกระดาษ เป็นต้น โดยสินค้าที่ไทยส่งออกไปยังกัมพูชา คือ มอเตอร์และเครื่องกำเนิดไฟฟ้า น้ำตาลทราย ยาง ยานพาหนะ เครื่องสำอาง เครื่องหอม และสบู่ เครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบและ ส่วนประกอบ เป็นต้น

ประเทศไทยและกัมพูชาเป็นประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) หรือที่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of south east asian nations) เป็นองค์กรความร่วมมือระดับภูมิภาค เริ่มก่อตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2510 เป็นการรวมตัวของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย 5 ประเทศ อันได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นประเทศผู้เริ่มก่อตั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อร่วมมือกันเสริมสร้างให้ภูมิภาคมีสันติภาพอันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมือง และความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ต่อมา ประเทศบรูไนได้เข้าเป็นสมาชิกในปี พ.ศ. 2527 และได้มีประเทศสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นอีก 4 ประเทศ ได้แก่ เวียดนามในปี พ.ศ. 2538 ลาว และพม่าในปี พ.ศ. 2540 และกัมพูชาในปี พ.ศ. 2542 รวมเป็นทั้งหมด 10 ประเทศ

ประเทศสมาชิกอาเซียนมีความคล้ายคลึงในทางภูมิรัฐศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ แต่มีความหลากหลาย ด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละประเทศ นับตั้งแต่การก่อตั้งอาเซียนเป็นต้นมานั้น ได้มีการพัฒนาการรวมตัวอย่างต่อเนื่องโดยเน้นทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยในเดือนมกราคม พ.ศ. 2535 อาเซียนได้ประกาศจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนหรือ AFTA (ASEAN Free trade area) โดยมีเป้าหมายคือลดภาษีและลดอุปสรรคข้อกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีเพื่อให้อำนวยความสะดวกต่อการค้าเสรี ประเทศสมาชิกเดิมมี 6 ประเทศ (ไทย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน) จะลดภาษีสินค้าในบัญชี Inclusion list (IL) ให้เป็นร้อยละ 0 ในปี พ.ศ. 2553 สำหรับประเทศสมาชิกใหม่ทั้ง 4 ประเทศ (เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา) จะต้องลดภาษีลงเหลือ ร้อยละ 0 สำหรับสินค้าทุกรายการ ในปี 2558

ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 การประชุมผู้นำอาเซียน ณ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาบาหลี (Bali Concord II) เห็นชอบให้มีการรวมตัวของอาเซียนไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งต่อมาได้ร่นลงมาภายในปี พ.ศ. 2558 โดยการประกาศใช้ กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) คือ การปรับองค์กรในการทำงานแบบการรวมกลุ่มที่มีกฎเป็นฐานสำคัญ สมาชิกทั้ง 10 ประเทศจะต้องปฏิบัติตามพันธะข้อตกลง มีการกำหนดกลไกระงับข้อพิพาท พร้อมกับสร้างอาเซียนให้มีสถานะเป็นนิติบุคคล มีการปรับให้เป็นองค์กรที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางทำให้เกิดประสิทธิภาพของการรวมกลุ่มมากขึ้น ทำให้เกิดกระบวนการตัดสินใจ จากการประชุมระดับผู้นำ ซึ่งจะปรากฏเป็นคณะรัฐมนตรี หรือ (Councils) ของอาเซียนซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กรขับเคลื่อน 3 เสาหลัก คือ

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (APSC) มุ่งให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีระบบแก้ไขความขัดแย้งระหว่างกันได้ด้วยดี มีเสถียรภาพอย่างรอบด้าน

มีการขอความร่วมมือเพื่อรับมือกับภัยคุกคามความมั่นคงทั้งรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยและมั่นคง

2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) มุ่งให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ และการอำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน อันจะทำให้ภูมิภาคมีความเจริญมั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ ได้ เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนในประเทศอาเซียน

3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC) เพื่อให้ประชาชนแต่ละประเทศอาเซียนอยู่ร่วมกันภายใต้แนวคิดสังคมที่เอื้ออาทร มีสวัสดิการทางสังคมที่ดี และมีความมั่นคงทางสังคม (กรมอาเซียน, 2556)

เพื่อนำไปสู่เป้าหมายหลักในการสร้างประชาคมที่มีความแข็งแกร่ง มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ สามารถสร้างโอกาสและรับมือสิ่งท้าทายทั้งด้านการเมืองความมั่นคง เศรษฐกิจ และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ได้อย่างรอบด้าน โดยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น และประชาชนในอาเซียนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การเข้าเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และมีผลต่อการค้าชายแดนนั้นมีเสาหลักที่สำคัญคือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ซึ่ง มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ ได้ โดยมุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า การบริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม มุ่งที่จะจัดตั้งให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิต โดยมีพันธกรณีสำคัญดังนี้ การเปิดเสรีการค้าสินค้า การลด/ ยกเลิกภาษี การขจัดมาตรการที่มีไข่มุก การกำหนดกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า การเปิดเสรีการค้าบริการ เพื่อให้การค้าบริการของอาเซียนเป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น และพัฒนาระบบการยอมรับร่วมกันเพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบวิชาชีพในสาขาบริการ รวมทั้งส่งเสริมการร่วมลงทุนของอาเซียนไปยังประเทศที่สาม (กรมการค้าต่างประเทศ, 2553)

จากการขยายตัวของการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา อย่างต่อเนื่อง กับการพัฒนาของกลุ่มประเทศอาเซียนสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ปี พ.ศ. 2558 นั้น จะเห็นได้ว่าโอกาสทางการค้าชายแดนไทยในบริเวณชายแดนไทยกัมพูชานั้น ยังมีโอกาสสำหรับ ผู้ค้า นักธุรกิจไทยอย่างมากเนื่องจากความพร้อมของประเทศไทยในด้านเส้นทางการขนส่งสินค้าจากประเทศไทยสู่กัมพูชา มีความพร้อมทำให้ช่วยลดต้นทุนของสินค้าไทยได้เป็นอย่างดี เช่น เส้นทางคมนาคมทางถนนนั้น ประเทศไทยมีพื้นที่ติดกัมพูชาสองภูมิภาค ได้แก่ ภาคตะวันออก (สระแก้ว จันทบุรี และตราด) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี) ทำให้มีเส้นทาง

ขนส่งสินค้าลงไปยังกัมพูชาได้อย่างทั่วถึงทั้งประเทศ ในส่วนภาคเหนือของกัมพูชา เส้นทางจากด่านช่องจอม จังหวัดสุรินทร์-โอวเสม็ด อุดรเมียนเจย เส้นทางหมายเลข 68 และด่านช่องสะงำ จังหวัดศรีสะเกษ-อัลลองเวง อุดรเมียนเจย เส้นทางหมายเลข 67 ทางภาคตะวันตกของกัมพูชา จาก ด่านคลองลึก จังหวัดสระแก้ว-ปอยเปต ด่านบ้านแหลม จังหวัดจันทบุรี-พระตะบอง ด่านบ้านผักกาด จังหวัดจันทบุรี-ไพลิน และเส้นทางหมายเลข 48 (ไทยสนับสนุนงบประมาณ) เชื่อมลงไปยังใต้ของกัมพูชา ด่านหาดเล็ก จังหวัดตราด-เกาะกง (ไทยสนับสนุนงบประมาณ) ตลอดจนเส้นทาง การขนส่งทางเรือจากแหลมฉบังหรือท่าเรือจังหวัดตราด ไปยัง ท่าเรือ สีหนุวิลล์ ของกัมพูชา และ การขนส่งทางอากาศ จากไทยไปยัง เสียมราฐ และพนมเปญ ซึ่งจะเห็นถึงเส้นทาง การขนส่งสินค้าชายแดนที่มีศักยภาพความพร้อมระหว่างไทยกับกัมพูชา ประกอบกับความนิยม และต้องการสินค้าของไทยในประเทศกัมพูชาเป็นที่ยอมรับในประชาชนในกัมพูชาถึงคุณภาพของ สินค้าไทย สินค้าอุปโภค บริโภค อีกโอกาสที่สำคัญคือการเป็นฐานการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ ของไทยตามแนวบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ภายใต้แนวทาง Contract farming เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด งาม เป็นต้น

จังหวัดสระแก้ว เดิมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดปราจีนบุรี และได้รับการยกฐานะเป็น จังหวัดใน พ.ศ. 2536 จังหวัดสระแก้ว ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทย มีพรมแดน ติดต่อกับกัมพูชา ยาวประมาณ 165 กิโลเมตร ไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง ข้ามเขตแดนระหว่างประชาชนไทยและกัมพูชา จึงทำให้เกิดการค้าขายทั้งในระบบ และนอกระบบ ประกอบกับที่ตั้งของจังหวัดสระแก้ว เป็นจุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงระหว่างเขตพื้นที่ฝั่งทะเล ภาคตะวันออก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครราชสีมา และกรุงเทพฯ เพื่อ ไปสู่อินโดจีน อีกทั้งยังเป็นเส้นทางเชื่อมโยงทางรถยนต์จากอำเภออรุณประเทศ จังหวัดสระแก้ว เข้าสู่อำเภอปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย กรุงพนมเปญของกัมพูชา และประเทศเวียดนาม จึงเป็นฐานที่สำคัญของประเทศไทยในการส่งสินค้าออกไปยังเอเชียตะวันออกเฉียง และเสริมสร้างให้ประเทศไทยเป็น ศูนย์กลางธุรกิจที่สำคัญของเอเชีย (นพภัตสร มาเทียน, 2549) โดยมีเขตการปกครองประกอบด้วย 9 อำเภอ 58 ตำบล 731 หมู่บ้าน มีพรมแดน ติดต่อกับ กัมพูชาด้านทิศตะวันออก ในพื้นที่อำเภอ ตาพระยา อำเภอโคกสูง อำเภออรุณประเทศ และอำเภอคลองหาด มีพื้นที่ติดจังหวัดบันเตียเมียนเจย ของกัมพูชา โดยมีจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรน 4 จุด ประกอบด้วย (สำนักงานจังหวัด สระแก้ว, 2556)

1. บ้านคลองลึก อำเภออรุณประเทศ ติดต่อกับ ปอยเปต อำเภอโอโจรว
จังหวัดบันเตียเมียนเจย

2. บ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ ติดต่อกับ บ้านมาลัย จังหวัดบันเตียเมียนเจย
3. บ้านตาพระยา อำเภตาพระยา ติดต่อกับ บ้านบึงตะกวน
จังหวัดบันเตียเมียนเจย
4. บ้านเขาหิน อำเภคลองหาด ติดต่อกับ พนมไค (บ้านกิโล 13)
อำเภลำเภาถุน จังหวัดพระตะบอง

จากสภาพที่ภูมิศาสตร์ดังกล่าวจังหวัดสระแก้วจึงได้ให้ความสำคัญต่่อนโยบายของการส่งเสริมการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ในการค้าขายบริเวณชายแดน มีความเป็นระเบียบและถูกต้อง นำไปสู่การสร้างรายได้ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ และตอบสนองความต้องการของประชาชนของทั้งสองประเทศ ซึ่งจากสถิติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2554-2555 จำแนกตามด่านชายแดนในพื้นที่พบว่า ระหว่าง ปี พ.ศ. 2554-2555 นั้น มูลค่าเพิ่มขึ้น 13,329 ล้านบาท โดยในปี พ.ศ. 2555 มีการส่งออกสินค้าไปยังกัมพูชา กว่า 45,859 ล้านบาท นำเข้าสินค้า 6,652 ล้านบาท หากจัดอันดับตามพื้นที่ด่านชายแดนจังหวัดสระแก้ว พบว่า จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ที่มีมูลค่าการค้าชายแดนมากที่สุด เป็นอันดับหนึ่ง (44,763 ล้านบาท) รองลงมาได้แก่ จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ (3,854 ล้านบาท) จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา (2,245 ล้านบาท) และจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน (1,649 ล้านบาท) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สถิติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2554-2555 จำแนกตามด่านชายแดน (ด่านศุลกากรอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, 2556)

ด่านชายแดน	ประเภท	ปี พ.ศ. 2554	ปี พ.ศ.2555	หน่วย: ล้านบาท	
				เปรียบเทียบ พ.ศ. 2554-2555	
จุดผ่านแดนถาวร	มูลค่ารวม	35,318	44,763	9,445	
	บ้านคลองลึก	มูลค่าสินค้าส่งออก	30,906	40,435	9,529
		มูลค่าสินค้านำเข้า	4,412	4,328	-84
จุดผ่อนปรน	มูลค่ารวม	26,494	36,107	9,613	
	บ้านเขาหิน	มูลค่ารวม	639	1,649	1,010
		มูลค่าสินค้าส่งออก	291	557	266
บ้านเขาหิน	มูลค่าสินค้านำเข้า	348	1,092	744	
	จุดผ่อนปรน	มูลค่ารวม	-57	-535	-478
		มูลค่าการค้า			

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ด้านชายแดน	ประเภท	ปี พ.ศ. 2554	ปี พ.ศ.2555	หน่วย: ล้านบาท
				เปรียบเทียบ พ.ศ. 2554-2555
จุดผ่อนปรน	มูลค่ารวม	1,560	3,854	2,294
บ้านหนองปรือ	มูลค่าสินค้าส่งออก	1,385	3,198	1,813
	มูลค่าสินค้านำเข้า	175	656	481
	ดุลการค้า	1,210	2,542	1,332
จุดผ่อนปรน	มูลค่ารวม	1,665	2,245	580
บ้านตาพระยา	มูลค่าสินค้าส่งออก	1,487	1,669	182
	มูลค่าสินค้านำเข้า	178	576	398
	ดุลการค้า	1,309	1,093	-216
รวม	มูลค่ารวม	39,182	52,511	13,329
	มูลค่าสินค้าส่งออก	34,069	45,859	11,790
	มูลค่าสินค้านำเข้า	5,113	6,652	1,539
	ดุลการค้า	28,956	39,207	10,251

และจากข้อมูลสำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว ในปี พ.ศ. 2556 พบว่า จังหวัดสระแก้ว มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงสุดจากทั้ง 7 จังหวัด ที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา (บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี จันทบุรี ตราด และสระแก้ว) โดยในปี พ.ศ. 2555 มีมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว รวมทั้งสิ้น 52,511 ล้านบาท มูลค่าการส่งออก 45,859 ล้านบาท และมูลค่าการนำเข้า 6,652 ล้านบาท ได้เปรียบดุลการค้า 39,207 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2554 จำนวน 13,329 ล้านบาท หรือเพิ่มเป็นร้อยละ 34.02 (ปี พ.ศ. 2554 มีมูลค่าการค้าชายแดน จำนวน 39,182 ล้านบาท) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 มูลค่าการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2555
(สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว, 2556)

รายการ	มูลค่า(ล้านบาท)					อัตราการขยายตัว	อัตราการขยายตัว
	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ.	เฉลี่ยต่อปี	เฉลี่ยต่อปี
	2551	2552	2553	2554	2555	พ.ศ. 2551-2555)(%)	พ.ศ. 2554-2555)(%)
มูลค่าการค้ารวม	28,907	23,396	32,635	39,182	52,511	18.63	34.02
ส่งออก	26,749	21,456	28,895	34,069	45,859	16.85	34.61
นำเข้า	2,157	1,939	3,739	5,113	6,652	37.39	30.10
ดุลการค้า	24,592	19,517	25,155	28,956	39,207	14.69	35.40

จากตารางที่ 3 พบว่า อัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปี พ.ศ. 2551-2555 มีการขยายตัวของมูลค่าการค้ารวมถึง ร้อยละ 18.63 และหากพิจารณาในปี พ.ศ. 2554-2555 อัตราการขยายถึง ร้อยละ 34.02 ซึ่งสูงกว่าอัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปี พ.ศ. 2551-2555 ถึงร้อยละ 15.39 ในการขยายตัวของมูลค่าการค้าชายแดนดังกล่าวนี้ พบว่า สินค้าส่งออกที่สำคัญและมีปริมาณเพิ่มขึ้นได้แก่ เครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบและส่วนประกอบ รถจักรยานยนต์และส่วนประกอบ เครื่องสำอาง เครื่องหอมและสบู่ ส่วนสินค้านำเข้าที่สำคัญ และมีปริมาณเพิ่มขึ้น ได้แก่ เหล็ก อลูมิเนียมและผลิตภัณฑ์ และทองแดงและผลิตภัณฑ์ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ด้วยจุดแข็งของสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีการเชื่อมโยงการขนส่งสินค้าทางบกไปยังประเทศกัมพูชาได้หลายช่องทางและมีตลาดการค้าชายแดนขนาดใหญ่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ คือ “ตลาดโรงเกลือ” ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคทุกประเภททั้งปลีกและส่ง ซึ่งเป็นที่นิยมของทั้งประชาชนไทยและกัมพูชา อีกทั้งประชาชนบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านสระแก้วมีลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมที่คล้ายคลึง มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันติดต่อค้าขายมาอย่างยาวนาน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยที่สนับสนุนให้มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

นโยบายของรัฐบาลไทยที่ผ่านมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 มาจนถึงปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการค้าชายแดนและพื้นที่เศรษฐกิจตามแนวชายแดนประเทศเพื่อนบ้านมาโดยตลอด โดยมุ่งเน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจในหลายด้าน เช่น การขนส่ง โลจิสติกส์ การค้าการลงทุน การเกษตร การท่องเที่ยวและบริการ เป็นต้นมา ดังนั้น ภายใต้ระบบเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบันที่เน้นการร่วมมือกันทั้งในระดับประเทศ ระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค

เพื่อแสวงหาตลาดและแหล่งเศรษฐกิจใหม่ ที่เน้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งประเทศไทยและประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ กำลังจะก้าวไปสู่การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน (AC) ในปี 2558 การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการค้าชายแดนของไทยจึงมีความสำคัญต่อประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งจากเหตุผลข้างต้นจังหวัดสระแก้วมีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจและการค้าชายแดนของภูมิภาคอาเซียนในอนาคต

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาถึงนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วกับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนควรเป็นอย่างไร เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปสู่การเสนอแนวทางนโยบายและข้อเสนอแนะ การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ที่เหมาะสม ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนในอนาคตต่อไป

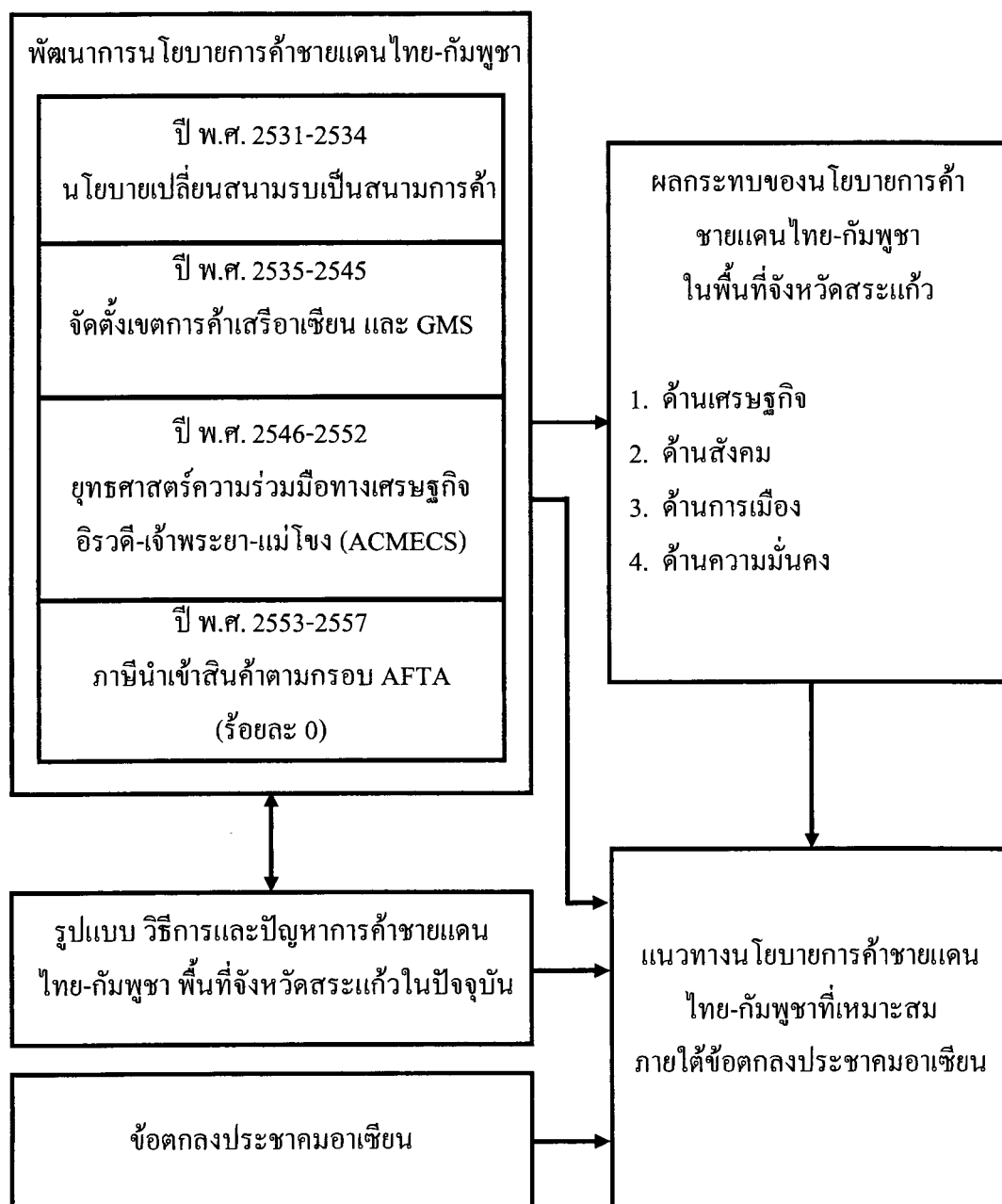
คำถามการวิจัย

1. นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ของไทย ปี พ.ศ. 2531-2557 มีพัฒนาการเป็นอย่างไร
2. การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้วในปัจจุบันมีรูปแบบเป็นอย่างไร
3. ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ปี พ.ศ. 2531-2557 ในพื้นที่จังหวัดสระแก้วเป็นอย่างไร
4. นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้วภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในช่วงปี พ.ศ. 2531-ปี2557
2. เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการและปัญหาของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว
4. เพื่อศึกษาแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เหมาะสม ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา
2. ทำให้ทราบถึงผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัด

สระแก้ว

3. ทำให้ทราบถึงรูปแบบ วิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว

4. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปกำหนดนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนและของประเทศไทยต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งทำการศึกษาพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในประเด็นดังนี้

1. นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา โดยทำการศึกษาจาก คำแถลงนโยบายของรัฐบาล นโยบายของกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6-11 กรอบความร่วมมือทางการค้าระหว่างประเทศของไทยและกัมพูชา ทั้งในระดับทวิภาคีและอนุภูมิภาค ได้แก่ เขตการค้าเสรี (AFTA) โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) และข้อตกลงประชาคมอาเซียน (AC)

2. นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2557 ในระดับพื้นที่ ประกอบด้วย

2.1 ระดับจังหวัด

2.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.3 องค์กรภาคเอกชน

3. รูปแบบ วิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว

4. ประเด็นผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและด้านความมั่นคง

5. เสนอแนวทางนโยบายการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน

ขอบเขตด้านพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้กำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ประกอบด้วย

1. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด พาณิชนย์จังหวัด นายด่านศุลกากรอรัญประเทศ ผู้กำกับตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสระแก้ว ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
2. หน่วยงานเอกชนที่มีบทบาทต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ประธานหอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด ตัวแทนนักธุรกิจทั้งชาวไทยและชาวกัมพูชาที่ดำเนินการส่งออกและนำเข้าสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว
3. หน่วยงานงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรภาคประชาชน สถาบันการศึกษา นักวิชาการในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว เป็นต้น
4. พ่อค้า แม่ค้า ชาวไทยและชาวกัมพูชาที่ค้าขายในพื้นที่ตลาดการค้าชายแดนไทยและกัมพูชา บริเวณจุดผ่านแดนถาวร 1 แห่งและจุดผ่อนปรน 3 แห่ง ประกอบด้วย
 - 4.1 จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ
 - 4.2 จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ
 - 4.3 จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน อำเภอคลองหาด
 - 4.4 จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้กำหนดระยะเวลาระหว่าง ธันวาคม พ.ศ. 2555-มกราคม พ.ศ. 2558 และสำหรับการศึกษาในส่วนเนื้อหาทางด้านพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา รวมถึง นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในระดับพื้นที่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2557 นั้น ได้แบ่งระยะเวลาขอบเขตของการศึกษาดังนี้

1. ระหว่าง ปี พ.ศ. 2531-พ.ศ. 2534
2. ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535-พ.ศ. 2545
3. ระหว่าง ปี พ.ศ. 2546-พ.ศ. 2552
4. ระหว่าง ปี พ.ศ. 2553-พ.ศ. 2557

นิยามศัพท์เฉพาะ

การค้าชายแดน หมายถึง การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ของประชาชนหรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในและนอกเขตพื้นที่ โดยค้าขายผ่านพื้นที่ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศที่มีพรมแดนติดกัน ซึ่งในที่นี้เป็นการติดต่อซื้อขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทต่าง ๆ ระหว่างผู้ประกอบการค้าชายแดนไทยกับประเทศกัมพูชา และประเทศอื่นด้วย ภายใต้การค้าชายแดนที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือการค้าในระบบนั้น โดยการนำสินค้าเข้าในราชอาณาจักร

หรือส่งออกนอกราชอาณาจักร ผ่านขั้นตอนทางศุลกากร รวมถึงการค้าขายบริเวณตลาดจุดผ่านแดน จุดผ่อนปรน ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตของประชาชนทั้งสองประเทศ ในพื้นที่ดังกล่าว

นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา หมายถึง นโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ทั้งในส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6-11 นโยบายของกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการกลาโหม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

จุดผ่านแดนถาวร หมายถึง จุดผ่านแดนที่เปิดขึ้นเพื่อทำการค้า การสัญจร ไปมาและเพื่อความสัมพันธระหว่างประเทศ โดยเป็นความตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาล การเปิดจุดผ่านแดนถาวร ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลทั้งสองประเทศ

จุดผ่อนปรน หมายถึง จุดที่เปิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ทางด้านมนุษยธรรม เพื่อส่งเสริมความสัมพันธในระดับท้องถิ่น และอนุญาตให้ประชาชนของคนและประเทศคู่ค้าสัญจรไปมา เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคระหว่างกัน โดยกำหนดระเบียบการสัญจรไปมา ประเภทของสินค้า มูลค่าสินค้า ระยะเวลาเปิด-ปิดจุดผ่อนปรน มาตรการควบคุมการเดินทางเข้าออกเป็นอำนาจของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงของทั้งสองประเทศ

จุดผ่านแดนชั่วคราว หมายถึง จุดผ่านแดนที่มีผู้ร้องขอกระทรวงมหาดไทยให้เปิดเป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ

อาเซียน หมายถึง สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of south east asian nations หรือ ASEAN) มีบทบาทในการส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการบริหาร ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับต่างประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ อาเซียนมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม มาเลเซีย

ประชาคมอาเซียน หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มประเทศอาเซียนเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง และขีดความสามารถแข่งขันของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศในทุกด้าน รวมถึงความสามารถในการรับมือกับปัญหาใหม่ ๆ ในระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน โดยการรวมตัวของอาเซียนสู่ประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 โดยมีการประกาศใช้กฎบัตรอาเซียนที่ประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศต้องปฏิบัติตามพันธะข้อตกลงของกฎบัตรอาเซียน และในการขับเคลื่อนให้เกิดประชาคมอาเซียนมี 3 เสาหลักที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มุ่งให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีระบบแก้ไขความขัดแย้งระหว่างกันได้ด้วยดี มีเสถียรภาพอย่างรอบด้าน

มีการอบความร่วมมือเพื่อรับมือกับภัยคุกคามความมั่นคงทั้งรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยและมั่นคง

2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มุ่งให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ และการอำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน อันจะทำให้ภูมิภาคมีความเจริญมั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ ได้ เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนในประเทศอาเซียน

3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อให้ประชาชนแต่ละประเทศอาเซียนอยู่ร่วมกันภายใต้แนวคิดสังคมที่เอื้ออาทร มีสวัสดิการทางสังคมที่ดี และมีความมั่นคงทางสังคม

ผลกระทบ หมายถึง ผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินนโยบาย มาตรการ การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านความมั่นคงในประเด็นของ เป้ากระทบ ทิศทางของผลกระทบ

ปัญหาการค้าชายแดน หมายถึง ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านข้อจำกัดและข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบาย มาตรการ การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว ศึกษาผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้วและเพื่อเสนอแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยได้ทำการทบทวน แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องนโยบายสาธารณะด้านการค้าระหว่างต่างประเทศ
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการค้าระหว่างประเทศ
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศและการแข่งขันทางการค้า
 - 2.1 ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ
 - 2.2 ทฤษฎีการแข่งขันทางการค้า
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความร่วมมือเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
 - 3.1 ทฤษฎีระบบโลก
 - 3.2 ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ
 - 3.2 แนวคิดการจัดระเบียบโลก
 - 3.2 แนวคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและองค์กรเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
4. แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน
 - 4.1 แนวคิดภูมิภาคนิยมและอนุภูมิภาคนิยม
 - 4.2 ความเป็นมาและพัฒนาการของประชาคมอาเซียน
 - 4.3 ข้อตกลงประชาคมอาเซียน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องนโยบายสาธารณะด้านการค้าระหว่างประเทศ

การศึกษาแนวคิดนโยบายสาธารณะด้านการค้าระหว่างต่างประเทศนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ผลงานทางด้านวิชาการและงานวิจัยทั้งของนักวิชาการชาวไทยและต่างประเทศ

โดยได้ศึกษาถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะในประเด็น ความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญ การกำหนดนโยบาย และลำดับของนโยบายสาธารณะ เป็นต้น เพื่อเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในการทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ ความสำคัญและเป้าหมายของนโยบายสาธารณะ

รวมทั้งได้ทำการศึกษา แนวคิดนโยบายการค้าระหว่างประเทศเพื่อให้เชื่อมโยงให้เห็น ความสำคัญของแนวคิดดังกล่าว ซึ่งเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การค้าการลงทุนระหว่าง ประเทศ และการค้าชายแดน

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

การทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประเด็น ความหมายของนโยบายสาธารณะ องค์ประกอบของนโยบายสาธารณะ ความสำคัญของนโยบาย สาธารณะ และการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของนโยบายสาธารณะ

คำว่า “นโยบายสาธารณะ” หรือที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Public policy” ได้มีนักวิชาการ ทั้งด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ให้ความหมายอย่างหลากหลาย ดังนี้

Easton (1953) นโยบายสาธารณะ หมายถึง การแจกแจงคุณค่าต่าง ๆ อย่างถูกต้องตาม กฎหมายให้แก่สังคมโดยรวม บุคคลและองค์การที่สามารถใช้อำนาจดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง ตามกฎหมายได้แก่ รัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล

Sharkansky (1971) นโยบายสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมที่กระทำโดยรัฐบาล ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดของรัฐบาล กิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐบาลกระทำกิจกรรมดังกล่าว ครอบคลุม เกี่ยวกับบริการสาธารณะด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา สวัสดิการ การคมนาคมและขนส่ง เป็นต้น รวมถึงกิจกรรมนั้นต้องมีกฎข้อบังคับสำหรับบุคคลและหน่วยงานในการปฏิบัติกิจกรรม ต่าง ๆ เช่น ระเบียบวินัยของหน่วยงานรัฐและเอกชน เป็นต้น อีกทั้งกิจกรรมนั้น ยังเกี่ยวข้อง กับการกระทำทางการเมืองอื่น ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงวิธีการเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภา การแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น

Dye (1984) นโยบายสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมหรือสิ่งที่รัฐบาลเลือกจะกระทำหรือไม่ กระทำในส่วนที่จะกระทำครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งหมดของรัฐบาล ทั้งกิจกรรมที่เป็นกิจวัตร และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในบางโอกาส

Anderson (1994) นโยบายสาธารณะ หมายถึง แนวทางการปฏิบัติหรือการกระทำซึ่งมี องค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติหรือชุดของผู้กระทำที่จะต้องรับผิดชอบในการแก้ไข ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคม โดย มีจุดมุ่งหมายชัดเจนว่า สิ่งใดที่จะต้องกระทำให้สำเร็จ มิใช่สิ่งที่ รัฐบาลเพียงแต่ตั้งใจกระทำหรือเสนอให้กระทำเท่านั้น เป็นการจำแนกให้เห็นความแตกต่าง

ที่ชัดเจนระหว่างนโยบาย กับ การตัดสินใจของรัฐบาล

ในส่วนของนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายไว้อย่างน่าสนใจหลายท่านดังนี้
 ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2539, หน้า 3-4) ได้ศึกษาความหมายจากนักวิชาการต่าง ๆ และสรุปว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง นโยบายที่ถูกกำหนดโดยรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นองค์การหรือตัวบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ โดยตรงตามกฎหมายภายใต้ ระบบการเมืองนั้น ทั้งนี้ นโยบายสาธารณะจะครอบคลุมตั้งแต่สิ่งที่รัฐบาลจะกระทำหรือไม่กระทำ การตัดสินใจของรัฐบาลในการแบ่งสรรทรัพยากร และสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม รวมถึงผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง

สุภชัย ยาวะประภาส (2544, หน้า 1-5) ได้สรุปความหมายจากนักวิชาการต่าง ๆ ว่า นโยบายสาธารณะคือแนวทางการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาล ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมที่ผ่านมาในอดีต กิจกรรมที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และกิจกรรมที่คาดว่าจะดำเนินการในอนาคต

มยุรี อนุমানราชชน (2549, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของนโยบายสาธารณะว่า หมายถึง กิจกรรม/ การกระทำของรัฐบาลและมติการเลือกตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลได้ทำการตัดสินใจและกำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อชี้้นำให้มีกิจกรรม/ การกระทำต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีการวางแผน การจัดทำโครงการ วิธีการบริหารหรือกระบวนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ด้วยวิธีปฏิบัติงานที่ถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของประชาชนหรือผู้ใช้บริการในแต่ละเรื่อง

จากความหมายของ “นโยบายสาธารณะ” ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความของนโยบายสาธารณะคือกิจกรรมหรือสิ่งที่รัฐบาลเลือกจะกระทำหรือไม่กระทำของรัฐบาลเพื่อสังคมส่วนรวม บนพื้นฐานหลักกฎหมาย เพื่อชี้้นำให้มีกิจกรรม/ การกระทำต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีการวางแผน การจัดทำโครงการ วิธีการบริหารหรือกระบวนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายนั้น ๆ

องค์ประกอบของนโยบายสาธารณะ

จุมพล หนิมพานิช (2547, หน้า 12-13) นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ทำการศึกษาและสรุปองค์ประกอบของนโยบายสาธารณะ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ
2. เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐในการจัดสรรกิจกรรมเพื่อตอบสนองค่านิยมของสังคม

3. ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ได้แก่ ผู้นำทางการเมือง ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ พรรคการเมือง สถาบันราชการ ข้าราชการ และประมุขของประเทศ

4. กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำต้องเป็นชุดของการกระทำที่มีแบบแผน ระบบ และกระบวนการอย่างชัดเจนเป็นการกระทำที่มีการสานต่ออย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

5. กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำต้องมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมาย เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนจำนวนมาก

6. เป็นกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมาย

ความสำคัญของนโยบายสาธารณะ

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2549, หน้า 24-31) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนโยบายสาธารณะไว้ดังนี้

1. ความสำคัญของนโยบายสาธารณะต่อผู้กำหนดนโยบาย:

รัฐบาลที่สามารถกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะได้รับความเชื่อถือและความนิยมจากประชาชน ส่งผลให้รัฐบาลดังกล่าวมีโอกาสดำรงอำนาจในการบริหารประเทศยาวนานขึ้น

2. ความสำคัญของนโยบายสาธารณะต่อประชาชน:

นโยบายสาธารณะเป็นผลผลิตทางการเมืองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้นประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งความต้องการของพวกเขาผ่านกลไกทางการเมืองต่าง ๆ เช่น ระบบราชการ นักการเมือง ความต้องการดังกล่าวจะถูกนำเข้าสู่ระบบการเมืองไปเป็นนโยบายสาธารณะ เมื่อมีการนำนโยบายไปปฏิบัติและได้ผลตามเป้าหมายประสงค์ ก็จะทำให้ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

3. ความสำคัญของนโยบายสาธารณะในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการบริหารประเทศของรัฐบาล ประกอบด้วย:

3.1 เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ

3.2 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการตอบสนองความต้องการของประชาชน

3.3 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญของประชาชน

3.4 เป็นการใช้อำนาจของรัฐบาลเพื่อจัดสรรค่านิยมทางสังคม

3.5 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม

3.6 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการเสริมสร้างความเสมอภาคในโอกาสแก่ประชาชน

3.7 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชน

3.8 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการกระจายความเจริญไปสู่ชนบท

3.9 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

- 3.10 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 3.11 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ
- 3.12 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการรักษาความมั่นคงของประเทศ
- 3.13 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการเจริญสัมพันธภาพระหว่างประเทศ
- 3.14 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการรักษาผลประโยชน์ระหว่างประเทศ
- 3.15 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการส่งเสริมการลงทุน และการจ้างงานในประเทศ
- 3.16 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน
- 3.17 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของสังคม
- 3.18 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน

อย่างเสมอภาค และทั่วถึง

- 3.19 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการพัฒนาชุมชนเมือง
- 3.20 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ
- 3.21 เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้มี

เสถียรภาพมั่นคง

ประเภทของนโยบายสาธารณะ

การจำแนกประเภทของนโยบายสาธารณะ ได้มีนักวิชาการแสดงมุมมองการจำแนกประเภทแตกต่างกันไปตามลักษณะของข้อมูล วัตถุประสงค์ของนโยบาย ที่กำหนด กระบวนการของนโยบาย ผลกระทบของนโยบาย และลักษณะของกิจกรรมหรือภารกิจสำคัญของรัฐบาล ดังนี้ Easton (1953) ใช้วิธีจำแนกโดยดูจากผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนจำนวนมากหรือน้อย

1. นโยบายที่มีผลกระทบเฉพาะกลุ่ม เช่น นโยบายเพิ่มภาษีที่ดิน
2. นโยบายที่มีผลกระทบกับสมาชิกทั้งสังคม เช่น การรักษาความสงบเรียบร้อย

การจัดระเบียบสังคม

Lowi (1968) จำแนกประเภทของนโยบายตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย เช่น นโยบายเกี่ยวกับการจัดระเบียบกฎเกณฑ์ (Regulative policy) โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการจัดระเบียบสังคมให้สงบสุขปราศจากการก่อกวนยุ่งเหยิง เอารัดเอาเปรียบ มักพบในรูปของกฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ตัวอย่างนโยบาย เช่น (การควบคุม การรักษาความสงบ การใช้สารพิษ การควบคุมคนเข้าเมือง การควบคุมยาเสพติด)

หรือนโยบายเกี่ยวกับการกระจายทรัพยากร (Distributive policy) มุ่งการจัดสรรทรัพยากรให้แก่ประชาชนอย่างเป็นธรรมและทั่วกัน เช่น นโยบายการประกันสังคม

การปฏิรูปที่ดิน การจ้างงานในชนบท

Sharkansky (1971) จำแนกนโยบายตามกระบวนการของนโยบายโดยแบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. ขั้นนโยบายสาธารณะ (Public policy) เป็นขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมที่ตั้งใจกระทำ
2. ขั้นผลผลิตของนโยบาย (Policy outputs) แสดงให้เห็นระดับต่าง ๆ ของการบริหาร อันเป็นผลผลิตมาจากการดำเนินการ
3. ขั้นผลกระทบของนโยบาย (Policy impacts) แสดงให้เห็นผลสะท้อนของบริการต่าง ๆ

Dye (1984) ได้จำแนกตามลักษณะกิจกรรมหรือภารกิจสำคัญของรัฐบาล โดยได้จำแนกประเภทนโยบายสาธารณะของสหรัฐอเมริกาออกเป็น 12 ประเภท คือ

1. นโยบายป้องกันประเทศ
2. นโยบายต่างประเทศ
3. นโยบายการศึกษา
4. นโยบายสวัสดิการ
5. นโยบายการรักษาความสงบภายใน
6. นโยบายทางหลวง
7. นโยบายภาษีอากร
8. นโยบายเคหะสงเคราะห์
9. นโยบายประกันสังคม
10. นโยบายสาธารณสุข
11. นโยบายพัฒนาชุมชนเมือง
12. นโยบายทางเศรษฐกิจ

ในส่วนของนโยบายของรัฐบาลไทยนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลพบว่า โดยส่วนใหญ่ นโยบายมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งจะแตกต่างกันบ้างขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของประเทศ และการให้ความสำคัญในนโยบายใดตามลำดับ ยกตัวอย่างเช่น คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา วันจันทร์ที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2551 และคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร แถลงต่อรัฐสภา วันอังคารที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2554

ตารางที่ 4 ประเภทของนโยบายรัฐบาลไทยระหว่าง ปี พ.ศ. 2551-2554

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร
1. นโยบายเร่งด่วนที่จะดำเนินการในปีแรก	1. นโยบายเร่งด่วนที่จะดำเนินการในปีแรก
2. นโยบายความมั่นคงของรัฐ	2. นโยบายความมั่นคงแห่งรัฐ
3. นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต	3. นโยบายเศรษฐกิจ
4. นโยบายเศรษฐกิจ	4. นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต
5. นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	5. นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. นโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและนวัตกรรม	6. นโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและนวัตกรรม
7. นโยบายการต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	7. นโยบายการต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
8. นโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี	8. นโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอการกำหนดประเภทของนโยบาย โดยพิจารณาถึงขอบเขตหรือลักษณะของกิจกรรมสำคัญ ๆ ที่รัฐบาลประเทศนั้นได้กระทำ ซึ่งกิจกรรมของรัฐบาลประเทศหนึ่งอาจแตกต่างกันออกไปจากอีกประเทศหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับขนาดของประเทศและระดับการพัฒนาประเทศ รวมทั้งความต้องการของประชาชนที่เรียกร้องต่อรัฐบาล

การกำหนดนโยบาย

ในการกำหนดนโยบายนั้น กุลธน ธนาพงศธร (2537) ได้อธิบายกระบวนการกำหนดนโยบายประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การพิจารณาปัญหา 2) การเสนอความคิดริเริ่ม 3) การค้นหาข้อมูลและปัจจัยต่าง ๆ 4) การยกร่างนโยบาย 5) การแก้ไขร่างนโยบาย 6) การกำหนดนโยบาย และ 7) การประกาศนโยบาย

มยุรี อนุমানราชชน (2549) ได้อธิบายกระบวนการกำหนดนโยบายประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การก่อตัวของประเด็นปัญหา 2) การกลั่นกรองประเด็นปัญหา 3) การนิยามประเด็นปัญหา 4) การพยากรณ์ 5) การกำหนดวัตถุประสงค์ 6) การวิเคราะห์ทางเลือก 7) การนำนโยบายไปปฏิบัติ 8) การประเมินผลนโยบายสาธารณะ และ 9) การยุตินโยบายสาธารณะ และ Randall and Grace (1982) ได้อธิบายลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างการกำหนดนโยบาย

และขั้นตอนอื่นในขั้นตอนนโยบาย ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การกำหนดนโยบายสาธารณะ (Randall & Grace, 1982)

จากแนวคิดในการกำหนดนโยบายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า นักวิชาการส่วนใหญ่ได้อธิบายว่า การก่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ในทุกด้านเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดนโยบาย ส่วนจุดสิ้นสุดของกระบวนการกำหนดนโยบายนั้น บางท่านมองว่า เมื่อประกาศใช้เป็นนโยบายเป็นขั้นตอนสุดท้ายแต่บางท่านเห็นว่า การประเมินผลนโยบายซึ่งอาจนำไปสู่การยกเลิกนโยบายเป็นขั้นตอนสุดท้าย สำหรับการกำหนดนโยบายสาธารณะนั้น ได้มีนักวิชาการได้เสนอตัวแบบการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังนี้

ตัวแบบเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ

จากการศึกษาตัวแบบนโยบายสาธารณะในหนังสือ นโยบายสาธารณะ แนวความคิด กระบวนการและการวิเคราะห์ (มยุรี อนุমানราชชน, 2547) และหนังสือนโยบายสาธารณะ: แนวคิด

การวิเคราะห์และกระบวนการ (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2549) รวมถึงบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ นั้น พบว่า ได้อธิบายถึงตัวแบบในการกำหนดนโยบายสาธารณะของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ไว้อย่างน่าสนใจ โดยสำหรับตัวแบบที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญและจะกล่าวถึงในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ตัวแบบผู้นำ (Elite model) ตัวแบบเชิงระบบ (System model) ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล (Rational model) ตัวแบบสถาบัน (Institutional model) และตัวแบบกลุ่ม (Group model) ซึ่งจะได้กล่าวโดยสังเขปดังนี้

1. ตัวแบบชนชั้น (Elite model) เป็นการกำหนดนโยบายที่เกิดจากกลุ่มของชนชั้นนำในประเทศ โดยนโยบายจะถูกกำหนดโดยความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและความต้องการของชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครอง มากกว่าเป็นไปตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ตัวแบบนี้จะถูกใช้อธิบายนโยบายสาธารณะ ในระบบการเมืองของประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยยังไม่เป็นประชาธิปไตยหรือเป็นประชาธิปไตยที่ยังไม่มั่นคงเมื่อเทียบกับประเทศตะวันตก ลักษณะที่สำคัญของตัวแบบนี้เน้นชนชั้นนำมีอำนาจตัดสินใจกำหนดนโยบายข้าราชการประจำมีหน้าที่นำนโยบายไปปฏิบัติเท่านั้น โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายนั้น

2. ตัวแบบระบบ (System model) เป็นการกำหนดนโยบายที่เป็นผลผลิตจากระบบของการเมือง กล่าวคือระบบคือกลุ่มของการกระทำที่สัมพันธ์กันหรือกลุ่มขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในระบบการเมืองอันได้แก่ สถาบันการเมือง ระบบราชการ กลุ่มผลประโยชน์ และสิ่งแวดล้อมที่อยู่ล้อมรอบระบบการเมืองนั้น ๆ ทั้งสิ่งแวดล้อมภายในและสิ่งแวดล้อมภายนอก นั่นเอง กล่าวคือเมื่อระบบการเมืองได้รับข้อมูลจากปัญหา ความต้องการหรือการเรียกร้องตลอดจนการสนับสนุนของประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) โดยผ่านทางพรรคการเมือง ข้าราชการ กลุ่มผลประโยชน์ สื่อมวลชน ประชาชน เป็นต้น และเข้าสู่ระบบการเมืองจะใช้อำนาจในการตัดสินใจ (Decision making) เพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนซึ่งมีผลก่อให้เกิดผลผลิต (Output) คือนโยบายสาธารณะ หรือกฎหมาย เป็นต้น และเมื่อนโยบายนั้น ๆ ได้มีการนำไปปฏิบัติ ก็จะมีการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) สู่ปัจจัยนำเข้า

3. ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล (Rational model) เป็นตัวแบบการกำหนดนโยบายเป็นผลอันเป็นเหตุเป็นผล โดยยึดถือประโยชน์สูงสุดของประชาชนในสังคมหรือ “ผลได้ทางสังคมสูงสุด” (Maximum social gain) หมายถึงการตัดสินใจนโยบายใด ๆ รัฐบาลควรที่จะเลือกนโยบายที่ทำให้ประโยชน์ตอบแทนทางสังคมสูงสุดมากกว่าต้นทุนที่ใช้จ่ายไปเพื่อให้เกิดคุณค่าหรือผลประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ทั้งคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองตลอดจนต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม

ทางธรรมชาติ ทัศนียภาพที่สวยงามและจิตใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนั้น ๆ โดยการกำหนดนโยบายตามขั้นตอนของตัวแบบหลักเหตุผล (Dror, 1968) คือ 1) การกำหนดเป้าหมายของการปฏิบัติการ และลำดับความสำคัญของเป้าหมายที่ต้องการ 2) การกำหนดค่านิยมและทรัพยากรที่ความต้องการใช้ให้สอดคล้องกัน 3) ศึกษาทางเลือกที่มีอยู่ทั้งหมดเกี่ยวกับนโยบายนั้น 4) การคาดคะเนผลที่ตามมาของแต่ละทางเลือก 5) จำนวนอัตราส่วนของผลได้หรือประโยชน์ตอบแทนต่อต้นทุนหรือค่าใช้จ่าย 6) เปรียบเทียบผลได้ที่คาดว่าจะได้รับของแต่ละทางเลือก

4. ตัวแบบสถาบัน (Institutional model) เป็นตัวแบบในการกำหนดนโยบายที่มองว่านโยบายสาธารณะเป็นผลผลิตของสถาบันการเมือง กล่าวคือสถาบันทางการเมืองนั้นมีความชอบธรรมในการกำหนดนโยบายตามกฎหมายที่กำหนด ซึ่งสถาบันที่สำคัญของรัฐได้แก่ สถาบันระดับชาติ สถาบันระดับภูมิภาคและสถาบันระดับท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ โดยสถาบันหลักของรัฐนั้นต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ 1) มีอำนาจโดยชอบธรรมในการกำหนดกฎหมาย 2) นโยบายสามารถบังคับประชาชนให้ปฏิบัติตามได้และ 3) สามารถลงโทษผู้ฝ่าฝืน นโยบายสาธารณะที่เกิดโดยสถาบันต่าง ๆ ของรัฐ อาจอยู่ในรูปของ กฎหมาย พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง มติคณะรัฐมนตรี คำพิพากษาของศาล เป็นต้น

5. ตัวแบบกลุ่ม (Group model) ภายใต้แนวคิดของ David (1971) กล่าวว่า นโยบายสาธารณะเป็นผลลัพธ์ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ในระบบการเมืองแบบพหุสังคมประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มการเมืองจำนวนมาก กลุ่มนี้ทำหน้าที่เสมือนตัวเชื่อมระหว่างประชาชนกับรัฐบาล (Dye, 1984, p. 26) เช่น กลุ่มสมาชิกรถยนต์ สมาคมชาวไร่อ้อย สหภาพแรงงานการรถไฟ หอการค้าไทย เป็นต้น ลักษณะสำคัญของตัวแบบนี้ คือ นโยบายสาธารณะเป็นผลมาจากการต่อสู้ของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ กลุ่มผลประโยชน์จะมีอำนาจต่อรองมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่ม (จำนวนสมาชิก) ความเหนียวแน่นของกลุ่ม ความมั่งคั่งของกลุ่ม การจัดรูปแบบองค์การของกลุ่ม ผู้นำกลุ่ม ความใกล้ชิดกับผู้กำหนดนโยบาย กลุ่มใดมีอิทธิพลมากนโยบายสาธารณะมักจะเอนเอียงไปตามนั้น เช่น กลุ่มผลประโยชน์ ก มีอิทธิพลมากก็จะมีอำนาจต่อรอง หรือผลักดันให้รัฐบาลยอมรับเงื่อนไขหรือข้อตกลง เพื่อนำมากำหนดเป็นนโยบายได้ดีกว่ากลุ่มผลประโยชน์

ภายใต้ตัวแบบการกำหนดนโยบายทั้ง 5 แบบ ที่ผู้วิจัยนำเสนอข้างต้นนั้น เป็นแนวความคิดที่สำคัญที่ช่วยในการวิเคราะห์และอธิบายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะในครั้งนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ

มยรี อนุมานราชชน (2547) ได้อธิบายว่า นโยบายสาธารณะเป็นผลผลิตจากระบบการเมือง ดังนั้นบริบทที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมือง และสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายในของชาติ และระบบทุนนิยมโลกภายใต้สภาวะของการสร้างโลกให้เป็นแบบเดียวกันหรือที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ เป็นสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ แต่มีอิทธิพลเหนืออำนาจอธิปไตยของชาติรัฐชาติ สถาบันที่ทำหน้าที่ กำหนดนโยบายสาธารณะอย่างเป็นทางการ ได้แก่ สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร และสถาบันตุลาการ ขณะที่กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง และประชาชนทั่วไป เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย อย่างไรก็ตามไม่เป็นทางการ

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2549) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายและสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงระบบ (System theory) ตามแนวคิดของ Easton (1965) โดยได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ระบบการเมืองภายใน สิ่งแวดล้อมภายนอก ระบบการเมือง และนโยบายสาธารณะ โดยองค์ประกอบภายในของระบบการเมือง ได้แก่ สถาบันการเมืองต่าง ๆ ทั้ง สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร สถาบันตุลาการ พรรคการเมือง ระบบราชการ กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งแวดล้อมภายในระบบมีหน้าที่ในการประสานความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อนำความต้องการของประชาชนไปสู่การพิจารณาตัดสินใจโดยมีเป้าหมายในการตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายนอกระบบนั้นมี 2 ลักษณะคือ

1. สิ่งแวดล้อมภายในระบบสังคม ได้แก่ ระบบวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม ระบบเศรษฐกิจ ระบบราชการ และระบบอื่นที่มีความใกล้ชิดการเมือง เป็นต้น
2. สิ่งแวดล้อมภายนอกระบบสังคม ได้แก่ ระบบวัฒนธรรมระหว่างประเทศ โครงสร้างทางสังคมระหว่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ระบบประชากรระหว่างประเทศ เป็นต้น

การนำนโยบายไปปฏิบัติ

Van Meter and Van Horn (1975) ได้อธิบายว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติครอบคลุมกิจกรรมของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคลทั้งที่อยู่ในระบบราชการหรือเอกชน เพื่อให้วัตถุประสงค์ของนโยบายที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จ ความหมายดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงความพยายามขององค์การในการแปลงนโยบายซึ่งเป็นนามธรรม ให้เป็นเชิงปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ และจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม ตลอดจนปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์

การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy implementation) เป็นการศึกษาว่าองค์กร บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถนำและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่ทั้งหมดถูกนำมาใช้ในทางที่จะสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในนโยบายนั้น ๆ ได้มากน้อยแค่ไหน เพียงใด หรืออาจกล่าวได้ว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของความสามารถที่จะผลักดันให้การทำงานของกลไกที่สำคัญทั้งหมดสามารถบรรลุผลตามนโยบายที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการของการนำนโยบายไปปฏิบัติ หรือเพื่อที่จะหาคำตอบว่าทำไมจึงเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น ควรจะหาแนวทางหรือกลยุทธ์อะไรเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงนโยบายและการปฏิบัติให้นโยบายแผนงานหรือโครงการประสบความสำเร็จ

สรุปการนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ การแปลงหรือการนำนโยบายไปสู่การกระทำตามเป้าหมายของนโยบายที่กำหนดไว้ โดยกระบวนการในการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น เป็นรูปแบบแผนงาน โครงการ โดยมีองค์กรทั้งระบบราชการ องค์กรเอกชน และประชาชน เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ

2. แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการค้าระหว่างประเทศ

การค้าระหว่างประเทศ เป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยน (Exchange) สินค้าและบริการระหว่างประเทศ อาจเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของกันโดยตรง (Barter system) หรือการค้าโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางซึ่งอาจเป็นการค้าขายระหว่างประชาชน ภาครัฐกับภาครัฐ ภาครัฐกับภาคเอกชน หรือภาคเอกชนกับภาคเอกชน ระหว่างประเทศนั้น ๆ ซึ่งมีกฎหมาย ระบบเงินตรา ระบบภาษี และนโยบายเศรษฐกิจที่ต่างกัน

โดยสาเหตุที่ทำให้เกิดการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากว่าไม่มีประเทศใดในโลกสามารถผลิตสินค้าได้ทุกชนิด การส่งสินค้าที่ประเทศตนผลิตได้ด้วยต้นทุนที่ต่ำ หรือผลิตได้มากเกินไป ความต้องการของผู้บริโภคภายในประเทศ ส่งออกไปจำหน่ายยังประเทศอื่น และแลกเปลี่ยนการนำเข้าสินค้าจากประเทศอื่น ที่ประเทศตนไม่สามารถผลิตได้ หรือผลิต ๆ ได้ด้วยต้นทุนที่สูง การค้าเช่นนี้จะนำไปตามหลักนโยบายการค้าระหว่างประเทศ โดยแต่ละประเทศจะเลือกผลิตสินค้าเฉพาะที่ตนถนัดและมีทรัพยากรที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ราคาต้นทุนต่ำที่สุด และเพื่อให้การค้าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด จึงต้องออกมาตรการด้านการค้าเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการส่งออกและนำเข้า ดังที่เรียกว่า นโยบายการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ (อัทธ์ พิศาลวานิช, 2554) ได้แก่ นโยบายการค้าเสรี (Free trade policy) และนโยบายการค้าคุ้มกัน (Protective trade policy) ดังนี้

2.1 นโยบายการค้าเสรี (Free trade policy)

นโยบายการค้าเสรี (Free trade policy) เป็นนโยบายการค้าที่ปราศจากการแทรกแซงใด ๆ จากรัฐบาลในกิจการค้าระหว่างประเทศ และปราศจากการกีดกันทางการค้าจากประเทศคู่ค้า ที่มีอำนาจในการวางกฎเกณฑ์ เป็นการปล่อยให้เอกชนดำเนินการค้าระหว่างประเทศโดยปราศจากสิ่งกีดขวาง และข้อจำกัดทางการค้า เช่น การตั้งกำแพงภาษี (Customs tariff) การกำหนดโควตาสินค้าเข้า (Import quotas) การควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Foreign exchange control) โดยรัฐจะไม่เข้ามาควบคุมหรือกระทำการใด ๆ ในลักษณะที่จะเป็นอุปสรรคกีดขวางทางการค้าระหว่างประเทศ ประเทศที่ดำเนินนโยบายการค้าเสรี รัฐบาลจะปล่อยให้เอกชนประกอบการทางธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ รัฐจะเข้าไปดำเนินการในกิจการที่มีความจำเป็นเท่านั้น เช่น กิจการที่เอกชนมีทุนไม่เพียงพอ กิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม กิจการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ

การดำเนินนโยบายการค้าเสรีมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การค้าระหว่างประเทศดำเนินและขยายตัวไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตของประเทศต่าง ๆ ในโลกสูงขึ้น ซึ่งจะทำให้การแข่งขันในตลาดเป็นการแข่งขันแบบสมบูรณ์ และราคาสินค้าเป็นไปตามกลไกของตลาด อันจะเป็นผลดีต่อสวัสดิการทางเศรษฐกิจและเกิดประโยชน์ต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยส่วนรวม โดยประเทศที่ยึดถือนโยบายการค้าเสรีจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1.1 ดำเนินการผลิตสินค้าโดยยึดหลักการแบ่งงานกันทำ โดยจะไม่พยายามผลิตสินค้าทุกชนิดที่ต้องการเอง แต่จะมุ่งผลิตสินค้าที่ตนมีความชำนาญ มีความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบ หรือมีประสิทธิภาพในการผลิตสูงเท่านั้น และจะส่งสินค้าที่ตนผลิตได้ออกไปขายต่างประเทศ แลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ประเทศผลิตไม่ได้ เพราะต้องเสียต้นทุนสูงกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตของต่างประเทศ นั่นคือ การปฏิบัติตามทฤษฎีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ

2.1.2 ไม่มีการให้สิทธิพิเศษหรือจงใจเลือกปฏิบัติ ประเทศที่ใช้นโยบายการค้าเสรีจะต้องให้ความยุติธรรมในการดำเนินการค้ากับทุกประเทศเท่าเทียมกัน ไม่มีการให้สิทธิพิเศษแก่สินค้าใด ๆ หรือประเทศใด ๆ เป็นพิเศษ โดยการจัดเก็บภาษีจากสินค้าเข้าชนิดใดก็ตาม จะเก็บภาษีอัตราเดียวกันหมด (Single tariff system) โดยไม่คำนึงว่าสินค้านั้นจะถูกผลิตมาจากประเทศใด

2.1.3 ไม่มีการจัดเก็บภาษีศุลกากรเพื่อคุ้มกัน ปกป้อง ตลอดจนช่วยเหลืออุตสาหกรรมภายในประเทศ แต่อย่างไรก็ตามประเทศที่ถือนโยบายการค้าเสรีอาจจัดเก็บภาษีอากรขาเข้า โดยมีวัตถุประสงค์อื่น ๆ เช่น การเก็บภาษีอากรจะเก็บในอัตราที่ต่ำเพื่อช่วยเหลือผู้ผลิต

และจัดเก็บเพื่อหารายได้เข้าภาครัฐ เป็นต้น

2.14 ไม่มีข้อจำกัดทางการค้า หรือมาตรการกีดกันทางการค้าใด ๆ อันจะเป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ ประเทศที่มีนโยบายการค้าเสรีจะต้องไม่มีการควบคุมการค้า นำเข้า หรือการส่งออก ไม่มีการตั้งกำแพงภาษีขาเข้าเพื่อกีดกันสินค้าจากต่างประเทศ เว้นแต่การควบคุมนั้นจะทำไปโดยมีเหตุผลเกี่ยวกับสุขอนามัยของประชาชน ศีลธรรม ประเพณี และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ แต่อาจมีการควบคุมในบางกรณี เช่น ควบคุมเพื่อสุขภาพอนามัยของประชาชน หรือควบคุมเพื่อความมั่นคงของประเทศ

ประเทศใดดำเนินตามลักษณะทั้ง 4 ประการของนโยบายการค้าเสรีข้างต้น จัดได้ว่าประเทศนั้นได้บริหารทรัพยากรของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะมีการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ ทำให้ประชากรในโลกได้บริโภคสินค้าในราคาต่ำและมีคุณภาพสูง ซึ่งจะส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนสูงขึ้นด้วย โดยการดำเนินนโยบายการค้าเสรี เป็นการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ประเทศได้รับประโยชน์ต่าง ๆ โดยไม่กีดกันการส่งออกและการนำเข้า

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการดำเนินนโยบายการค้าเสรีจะมีประโยชน์มากมายดังที่กล่าวข้างต้น แต่ในความเป็นจริง การที่แต่ละประเทศมุ่งจะผลิตสินค้าชนิดที่ตนมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบแต่เพียงอย่างเดียว ทั้ง ๆ ที่ประเทศมีทรัพยากรที่สามารถผลิตสินค้าได้หลายชนิด ก็จะทำให้ประเทศต้องผลิตสินค้าส่งออกจำกัดชนิด หรือบางประเทศอาจผลิตสินค้าส่งออกเพียงชนิดเดียว ส่งผลให้ประเทศได้รับรายได้จากการส่งออกไม่มากเท่ากับที่ประเทศนั้น ๆ ควรจะได้ อีกทั้ง การผลิตสินค้าเพียงไม่กี่ชนิด จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศไม่มีเสถียรภาพเท่าที่ควร เพราะถ้ามีสถานการณ์ฉุกเฉินใด ๆ เกิดขึ้น ประเทศนั้น ๆ ก็จะขาดการผลิตที่ก่อให้เกิดรายได้ไป ทำให้ถึงแม้ว่าหลายประเทศจะดำเนินการค้าเสรี แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่ใช่นโยบายการค้าเสรีอย่างสมบูรณ์ แต่ใช้นโยบายการค้าแบบคุ้มครองควบคู่ไปด้วย เนื่องจากสาเหตุหลายประการดังต่อไปนี้คือ

1. เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ นโยบายคุ้มครองเป็นมาตรการในการปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ ทั้งที่เป็นอุตสาหกรรมเกิดใหม่ หรืออุตสาหกรรมที่มีอยู่แล้ว โดยเครื่องมือที่รัฐบาลมักนำมาใช้ในการคุ้มครองส่วนใหญ่ ได้แก่ การจัดเก็บภาษี การกำหนดโควตา โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมผู้ผลิต ตลอดจนอุตสาหกรรมภายในประเทศ และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศ

2. การเห็นแก่ประโยชน์ของประเทศตนเป็นหลัก แม้ว่าตามหลักการค้าระหว่างประเทศ เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด แต่ละประเทศควรทำการผลิตสินค้าที่ตนเองมีความได้เปรียบ

โดยเปรียบเทียบเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง ประเทศต่าง ๆ ก็ไม่สามารถจะผลิตเฉพาะสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบแต่เพียงอย่างเดียว แต่ละประเทศต่างพยายามหารายได้เข้าสู่ประเทศของตน ดังนั้น เมื่อเห็นสู่ทางการผลิตสินค้าอันจะนำมาซึ่งรายได้ ประเทศต่าง ๆ จึงพยายามผลิตสิ่งที่จำเป็นภายในประเทศแม้จะเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบก็ตาม

3. ปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ เช่น ปัญหาการขาดดุลทางการค้า ปัญหาการขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ ปัญหาการว่างงาน ทำให้รัฐบาลต้องเข้ามารักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เช่น การควบคุมปริวรรตเงินตราต่างประเทศเพื่อควบคุมการใช้เงินตราต่างประเทศ การกำหนดโควตาการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ หรือการกำหนดโควตาการส่งออก เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนหรือผ่อนคลายปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศให้เบาบางลง

2.2 นโยบายการค้าคุ้มกัน (Protectionism or protective trade policy)

นโยบายการค้าคุ้มกัน หรือนโยบายการค้าคุ้มครองเป็นนโยบายที่มีหลักการตรงข้ามกับนโยบายการค้าเสรี โดยนโยบายการค้าคุ้มกัน หมายถึง นโยบายการค้าที่รัฐบาลส่งเสริมสนับสนุนการผลิตของอุตสาหกรรมภายในประเทศเป็นสำคัญ โดยกำหนดนโยบายในการปกป้องตลาดสินค้าภายในประเทศ โดยกีดกันมิให้สินค้าจากต่างประเทศเข้ามาขายแข่งขันกับสินค้าชนิดเดียวกันที่ผลิตขึ้นได้ภายในประเทศ ที่เป็นเช่นนี้เพื่อคุ้มครองเศรษฐกิจของประเทศ เพราะถ้ารัฐไม่ให้ความคุ้มครองทางเศรษฐกิจแล้ว ประเทศเหล่านั้นอาจประสบกับความเสียหายทางเศรษฐกิจได้ จึงมีนโยบายคุ้มกันการค้าโดยวัตถุประสงค์ของการดำเนินนโยบายการค้าคุ้มกัน ได้แก่

2.2.1 เพื่อความมั่นคงของชาติ อุตสาหกรรมเกี่ยวกับการผลิตสินค้าอาวุธ ยุทโธปกรณ์ ที่จำเป็นสำหรับกองทัพ ประเทศจำเป็นต้องผลิตสินค้าเหล่านี้ขึ้นเอง เพื่อให้มีความมั่นใจว่าจะมีสินค้าเหล่านี้เพียงพอต่อความต้องการของกองทัพ โดยเฉพาะในยามจำเป็น เช่น ในช่วงสงคราม

2.2.2 เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมแบบทารกในประเทศ (Infant-industry) อุตสาหกรรมทารกเป็นสินค้าหรืออุตสาหกรรมที่เพิ่งเริ่มก่อตั้งขึ้น ซึ่งจะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในระยะแรกของอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านต้นทุนการผลิตที่สูงในระยะแรกของการผลิต ปัญหาด้านการแข่งขัน เนื่องจากการเป็นอุตสาหกรรมใหม่ที่เพิ่งเริ่มก่อตั้ง จึงไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าประเภทเดียวกันที่นำเข้ามาจากต่างประเทศได้ รัฐบาลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาปกป้องในระยะแรก ๆ เพื่อให้อุตสาหกรรมเหล่านี้มีเวลาเพื่อพัฒนา ปรับปรุงการผลิต รวมถึงการทำตลาดจนประสิทธิภาพในการผลิต สามารถแข่งขันกับสินค้าต่างประเทศได้ แล้วจึงหยุดการปกป้องอุตสาหกรรมเหล่านี้ เพื่อให้เป็นไปตามกลไกของตลาด (Market mechanism) และสภาวะ

การแข่งขันที่แท้จริงในอุตสาหกรรม

2.2.3 เพื่อป้องกันการทุ่มตลาด (Dumping) ของผู้ผลิตต่างประเทศ การเข้ามาทุ่มตลาดของผู้ผลิตต่างประเทศเป็นสิ่งที่น่ากลัวมาก โดยเฉพาะกับประเทศกำลังพัฒนา เพราะการทุ่มตลาด คือ การที่ผู้ผลิตต่างประเทศส่งสินค้าเข้ามาขายภายในประเทศของเราด้วยราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิตของเขา ซึ่งราคาสินค้าที่ผู้ผลิตต่างประเทศตั้งมานี้ ส่งผลให้ผู้บริโภคภายในประเทศหันมาซื้อสินค้าของผู้ผลิตต่างประเทศ ทำให้ผู้ผลิตภายในประเทศไม่สามารถขายแข่งขันได้ และเลิกกิจการไป และผู้ผลิตต่างประเทศจะเห็นช่องทางเข้ามาครอบครองตลาดในประเทศ และจะตั้งราคาสูงขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรนั่นเอง

2.2.4 เพื่อส่งเสริมการลงทุนและการจ้างงานในประเทศ การส่งเสริมอุตสาหกรรมภายในประเทศให้ขยายตัวมากขึ้น สามารถทำได้โดยรัฐบาลต้องนำมาตรการการกีดกันสินค้านำเข้าจากต่างประเทศมาบังคับใช้ ทั้งนี้ เพราะการกีดกันสินค้าจากต่างประเทศไม่ให้เข้ามาขายแข่งขันกับสินค้าภายในประเทศได้นั้น เป็นการลดการเสี่ยงภัยที่ผู้ผลิตในประเทศต้องเผชิญต่อการแข่งขันที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น นอกเหนือจากนี้ ประโยชน์ที่ประเทศจะได้จากการส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ ก็คือ จะทำให้การจ้างงานในประเทศเพิ่มขึ้น ลดปัญหาการว่างงานภายในประเทศ และปัญหาทางสังคมลง

จากแนวคิดนโยบายการค้าต่างประเทศ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งอยู่ภายใต้โลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งแนวคิดนโยบายการค้าเสรี การมีบทบาทสังคมโลกในปัจจุบัน เกิดการรวมตัวทางการค้าของกลุ่มประเทศทั้งในระดับ ทวิภาคี พหุภาคีในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ในปัจจุบัน ดังนั้นในการศึกษา นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว แนวคิดนโยบายการค้าเสรีจึงเข้ามา มีส่วนสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้เนื่องจากการติดต่อซื้อขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทต่าง ๆ ระหว่างผู้ประกอบการค้าชายแดนไทยกับประเทศกัมพูชา และประเทศอื่นด้วยมีลักษณะ ที่สอดคล้องกับแนวคิดทั้ง 4 ประการของนโยบายการค้าเสรีข้างต้น โดยการดำเนินนโยบายการค้าเสรี เป็นการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ประเทศได้รับประโยชน์ต่าง ๆ โดยไม่กีดกัน การส่งออกและการนำเข้า

ทฤษฎีเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศและการแข่งขันทางการค้า

จากการศึกษา ทบทวน แนวคิด เรื่องนโยบายสาธารณะด้านการค้ากับต่างประเทศนั้น ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าการเกิดขึ้นของนโยบายดังกล่าวได้นั้น ประเทศแต่ละประเทศที่ทำการค้าระหว่างกันนั้น มีทั้งการใช้นโยบายความร่วมมือทางการค้าและการแข่งขันทางการค้า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษา ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ และ การแข่งขันทางการค้า

เพื่อใช้ในการวิจัยดังนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ

การทบทวนทฤษฎีเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น ความหมาย สาเหตุ ของการค้าระหว่างประเทศ ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศทั้งในยุคคลาสสิก และสมัยใหม่ ดังนี้

ความหมายของการค้าระหว่างประเทศ

การค้าระหว่างประเทศเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา ประเทศ ทั้งนี้เพราะพิจารณาเห็นได้ว่า การค้าระหว่างประเทศทั้งในด้านส่งออกสินค้าและการนำเข้าสินค้า จะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้การใช้และการจัดสรรทรัพยากรของโลกเป็นไป โดยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งจะอำนวยความสะดวกต่อประเทศที่ทำการค้า (สมพงษ์ เพ็งอรณมณี, 2546) ได้มีนักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์ หลายคนได้ให้คำจำกัดความ ความหมายของการค้าระหว่างประเทศ ไว้ได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปความไว้ดังนี้

การค้าระหว่างประเทศ หมายถึง กิจกรรมที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยน (Exchange) สินค้าและบริการระหว่างประเทศ อาจเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของกัน โดยตรง (Barter system) หรือการค้าโดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง ทำให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนและวิทยาการเทคโนโลยีต่าง ๆ ระหว่างประเทศ การซื้อขายสินค้าและบริการระหว่างประเทศต่าง ๆ ประเทศที่ทำการซื้อขายสินค้านี้เรียกว่า “ประเทศคู่ค้า” สินค้าที่แต่ละประเทศซื้อเรียกว่า “สินค้าเข้า” (Imports) และสินค้าที่แต่ละประเทศขายไปเรียกว่า “สินค้าออก” (Exports) ประเทศที่ซื้อสินค้าจากต่างประเทศ เรียกว่า “ประเทศผู้นำเข้า” ส่วนประเทศที่ขายสินค้าให้ต่างประเทศ เรียกว่า “ประเทศผู้ส่งสินค้าออก” โดยทั่วไปแล้ว แต่ละประเทศจะมีฐานะเป็นทั้งประเทศ ผู้นำสินค้าเข้า และประเทศผู้ส่งสินค้าออกในเวลาเดียวกัน เพราะประเทศต่าง ๆ มีการผลิตสินค้าแตกต่างกัน โดยการค้าระหว่างประเทศอาจเกิดขึ้นระหว่าง ภาคเอกชนกับภาคเอกชน ภาครัฐต่อภาครัฐ หรือภาครัฐกับภาคเอกชน

สาเหตุที่มีการค้าระหว่างประเทศ

เหตุผลทางเศรษฐกิจที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกทำการค้าขายกัน ที่สำคัญมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ คือ

1. ความแตกต่างทางด้านทรัพยากรที่ใช้ผลิตในแต่ละประเทศ เนื่องมาจากความแตกต่างในเรื่องสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เช่น ประเทศไทยมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การเพาะปลูกมากกว่าญี่ปุ่น คุเวตมีน้ำมันมากกว่าไทย จีนมีประชากรมากกว่าประเทศอื่น ๆ ดังนั้น ประเทศใดที่มี ทรัพยากรชนิดใดมาก ก็จะผลิตสินค้าที่ใช้ทรัพยากรชนิดนั้น ๆ เป็นปัจจัยการผลิตสินค้าออกเพื่อแลกเปลี่ยน กับสินค้าอื่น

2. ความแตกต่างในเรื่องความชำนาญในการผลิต เนื่องจากผู้ผลิตของแต่ละประเทศ จะมีความชำนาญและเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าและบริการแตกต่างกัน บางประเทศผู้ผลิต มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษในการผลิตสินค้า บางชนิด เช่น ประเทศญี่ปุ่นมีความรู้ความชำนาญ ในการผลิตเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ประเทศเนเธอร์แลนด์มีความรู้ความชำนาญในการผลิต เครื่องจักรกลการเกษตร ประเทศสวีเดนและแคนาดา มีความรู้ความชำนาญในการผลิตนาฬิกา ความแตกต่างของ ปัจจัยดังกล่าวนี้ผลักดันให้แต่ละประเทศเล็งเห็นประโยชน์จากการเลือกผลิต สินค้าบาง อย่างที่มีต้นทุนต่ำ มีความรู้ความชำนาญ และเลือกส่งซื้อสินค้าแต่ละประเภทที่ผู้บริโภค ในประเทศของตนต้องการแต่ไม่สามารถผลิตได้ หรือผลิตได้ในต้นทุนที่สูงเกินไป

ทฤษฎีทางการค้าระหว่างประเทศ

วัลย์ลดา วิวัฒน์พนชาติ (2534, หน้า 8-10) ได้ทำอธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีการค้าระหว่าง ประเทศจำแนกได้เป็น 2 ยุค คือ ทฤษฎียุคคลาสสิก (Classical theory) และทฤษฎีสสมัยใหม่ (Modern theory)

1. ทฤษฎียุคคลาสสิก (Classical theory) ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศในสมัยของ คลาสสิกนี้จะถือว่า แรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการกำหนดมูลค่าของสินค้า ทฤษฎีที่ น่าสนใจคือ ทฤษฎีการค้าได้เปรียบโดยเด็ดขาดและทฤษฎีการค้าได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ซึ่งทั้งสอง ทฤษฎีจะทำการเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตของแต่ละประเทศ และเลือกผลิตในสินค้าที่ประเทศ ของตนมีความได้เปรียบในการผลิตมากกว่า หรือประเทศจะเลือกผลิตสินค้าที่ตนถนัด โดยเปรียบเทียบระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนจะมีขอบเขตอยู่ระหว่างปริมาณสินค้าที่ผลิตได้ โดยเปรียบเทียบของประเทศทั้งสอง

1.1 ทฤษฎีการค้าได้เปรียบอย่างสมบูรณ์ (Theory of absolute advantage) อדם สมิท (Adam Smith) นักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก ได้เสนอทฤษฎีการค้าได้เปรียบโดยสมบูรณ์ โดยยึดหลักการแบ่งงานกันทำตามความถนัดมาใช้ เขาเห็นว่าการค้าระหว่างประเทศจะก่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศคู่ค้าเมื่อแต่ละประเทศยึดหลักในเรื่องการแบ่งงานกันทำ หมายความว่า ประเทศใดที่ถนัดในการผลิตสินค้าอย่างใด ก็ควรผลิตสินค้านั้นนำมาแลกเปลี่ยนกันจะส่งผล ให้เพิ่มความมั่งคั่งในรูปของผลผลิตหรือรายได้ที่แท้จริงเพิ่มขึ้น สาระสำคัญของทฤษฎี ความได้เปรียบโดยสมบูรณ์ คือ ประเทศหนึ่งจะได้เปรียบโดยสมบูรณ์ ถ้าประเทศนั้นสามารถผลิต สินค้าชนิดหนึ่งได้มากกว่าอีกประเทศหนึ่งด้วยปัจจัยการผลิตจำนวนเท่ากันหรือผลิตได้จำนวน เท่ากันได้โดยการใช้ปัจจัยการผลิตที่น้อยกว่า ดังนั้น ประเทศควรทำการผลิตสินค้าที่ตนได้เปรียบ โดยสมบูรณ์เพื่อการส่งออกแล้วซื้อสินค้าที่ตนเสียเปรียบโดยสมบูรณ์เป็นสินค้าเข้า

1.2 ทฤษฎีการได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative advantage) เดวิด ริคาร์โด (David Ricardo) ได้พัฒนาทฤษฎีต่อจากทฤษฎีความได้เปรียบโดยสัมบูรณ์ของอดัม สมิท ซึ่งทฤษฎีนี้มีสาระสำคัญว่า การที่แต่ละประเทศมีต้นทุนเปรียบเทียบแตกต่างกัน ทำให้เกิดการค้ำระหว่างประเทศ โดยแต่ละประเทศจะผลิตสินค้าที่มีต้นทุนเปรียบเทียบต่ำ โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นกับว่าประเทศนั้นต้องได้เปรียบเชิงสัมบูรณ์เสมอไป กล่าวคือ สามารถผลิตสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความเสียเปรียบน้อยที่สุด เพื่อเปรียบเทียบกับการผลิตสินค้าชนิดอื่น เช่น ประเทศ A ผลิตสินค้า ก. และ ข. ได้ถูกกว่าประเทศ B แต่สามารถทำการค้าถ้าพบว่าสินค้า ก. มีต้นทุนต่ำกว่าสินค้า ข. โดยเปรียบเทียบ ดังนั้น ประเทศ A จะส่งออกสินค้า ก. เพื่อแลกกับสินค้า ข. ที่ผลิตโดยประเทศ B จึงดำเนินการแลกเปลี่ยนสินค้าชนิดนั้นกับสินค้าของอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้ผลผลิตของโลกเพิ่มขึ้น เนื่องจากแต่ละประเทศจะผลิตสินค้าที่ตนมีความชำนาญมากที่สุด และค้าขายไปยังต่างประเทศ ดังนั้น ประเทศใดจะเกิดความได้เปรียบ หากประเทศนั้นใช้ทรัพยากรในการผลิตสินค้าที่มีความได้เปรียบหรือมีประสิทธิภาพมากที่สุด ขณะเดียวกัน ก็จะซื้อสินค้าจากประเทศที่มีความชำนาญ หรือมีทรัพยากรน้อยกว่าสินค้าที่ตนผลิตได้ หรือสินค้าที่ตนไม่สามารถผลิตได้นั่นเอง

2. ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศสมัยใหม่ (Modern theory) นักเศรษฐศาสตร์ได้ศึกษาและแก้ไขปรับปรุงทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศสมัยคลาสสิกโดยเพิ่มข้อสมมุติฐานในการพิจารณา คือ มีปัจจัยการผลิตหลายชนิด การทดแทนกันของปัจจัยไม่สมบูรณ์ การโยกย้ายปัจจัยการผลิตจะเกิดต้นทุนเพิ่ม และมีต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity cost) เกิดขึ้น การโยกย้ายปัจจัยการผลิตแยกได้ 3 ลักษณะ คือ ต้นทุนคงที่ ต้นทุนเพิ่มขึ้น และต้นทุนลดลง

2.1 Gottfried Harberler เป็นผู้นำต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity cost) มาอธิบายว่าเป็นค่าเสียโอกาสจากการนำปัจจัยการผลิตไปทำการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งแทนที่จะนำไปผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่ง ต้นทุนค่าเสียโอกาสนี้ อาจปรากฏในสภาพ ต้นทุนค่าเสียโอกาสคงที่ (Constant opportunity cost) ต้นทุนค่าเสียโอกาสเพิ่มขึ้น (Increasing opportunity cost) และต้นทุนค่าเสียโอกาสลดลง (Decreasing opportunity cost)

2.2 ทฤษฎีการจัดสรรปัจจัยการผลิต (Factor proportions theory) กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ Eli Heckscher and Bertil Ohlin ได้อธิบายถึงความแตกต่างระหว่างปัจจัยการผลิตของประเทศต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านแรงงาน เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยการผลิตทางด้านที่ดินและปัจจัยทุน ทั้งสองได้เสนอว่า ถ้าแรงงานมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับที่ดินและเงินทุน แสดงว่าต้นทุนของแรงงานจะมีค่าต่ำ ขณะเดียวกัน ต้นทุนและเงินทุนจะมีค่าสูงถ้าเกิดแรงงานขาดแคลน ต้นทุนของแรงงานก็จะมีค่าสูงเมื่อเปรียบเทียบกับที่ดินและเงินทุนทางการเงิน

การเปรียบเทียบต้นทุนในด้านของปัจจัยการผลิต จะทำให้ประเทศสามารถผลิตสินค้า และส่งออกสินค้าที่มีปัจจัยการผลิตจำนวนมาก โดยสามารถผลิตได้ดีกว่าและถูกกว่า

2.3 ทฤษฎีวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ของการค้า (International the product life cycle: PLC) กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ได้รับการพัฒนาโดย Raymond Vernon ที่อธิบายถึงการค้าโลกสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมภายใต้พื้นฐานของอายุของผลิตภัณฑ์ ว่าสินค้าแต่ละชนิดจะอยู่ภายใต้กระบวนการของวงจร ซึ่งโดยทั่วไปมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นแนะนำ ขั้นเจริญเติบโต ขั้นเจริญเติบโตเต็มที่ และขั้นตกต่ำ ซึ่งในตำแหน่งที่ตั้งหรือสถานที่ที่ใช้ในการผลิตอาจมีการเคลื่อนย้ายไปยังประเทศต่าง ๆ โดยขึ้นอยู่กับขั้นตอนของวงจร ว่าสินค้าจะอยู่ในช่วงของวงจรขั้นใด

แนวคิดการค้าชายแดน

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ พบว่า การค้าระหว่างประเทศ เป็นกิจกรรมที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างประเทศ ซึ่งอาจเกิดขึ้นระหว่างเกิดขึ้นระหว่าง ภาคเอกชนกับภาคเอกชน ภาครัฐต่อภาครัฐ ภาครัฐกับภาคเอกชนหรือแม้แต่ประชาชนกับประชาชน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับการค้าชายแดน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการค้าชายแดนเป็นรูปแบบหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศ ที่เริ่มมาจาก การซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนที่อาศัยตามแนวพรมแดนของประเทศที่มีมูลค่าไม่มากนักจนพัฒนามาสู่การค้าระหว่างประเทศในระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน

ความหมายของการค้าชายแดน

กรมการค้าต่างประเทศ (2557) ได้ให้ความหมายของ “การค้าชายแดน” หมายถึง การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ของประชาชนหรือผู้ประกอบการที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน จังหวัด อำเภอ หมู่บ้านที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้านานาชาติระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยมีมูลค่าครั้งละไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าเกษตรบางชนิด และสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ ได้แก่ ของป่า ซากสัตว์ เป็นต้น เป็นการค้าที่มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยาก และมีความสะดวกรวดเร็ว การค้าชายแดนมีทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยผ่านด่านศุลกากร และลักลอบค้า หรือการค้าสินค้าที่ผิดกฎหมาย การค้าชายแดน จะช่วยส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันอื่น ๆ และยังสามารถทำการค้าผ่านแดนไปยังประเทศใกล้เคียง อาทิ เวียดนาม อินเดีย จีนตอนใต้ บังกลาเทศ และสิงคโปร์

รูปแบบการค้าชายแดน

วัชรินทร์ ยงศิริ (2547) นักวิจัยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) ได้อธิบายถึงรูปแบบการค้าชายแดนในทางปฏิบัติสามารถแบ่งการค้าชายแดน

ได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. การค้าผ่านระเบียบพิธีการศุลกากร (การค้าในระบบ) เป็นการค้าที่ดำเนินการ/ ปฏิบัติตามขั้นตอนข้อกำหนดของทางการ
2. การค้าไม่ผ่านระเบียบพิธีการศุลกากร (การค้านอกระบบ) จะมีทั้งการค้าที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย ขึ้นอยู่กับเจตนาและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ หากเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในวงเงินและในพื้นที่ที่ทางการกำหนด เช่น การค้าภายในบริเวณจุดผ่อนปรน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ทางการผ่อนปรนในเรื่องระเบียบพิธีการทางการค้า เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนของทั้ง 2 ประเทศ สามารถซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน นับเป็นการค้าที่ถูกกฎหมาย แต่หากเป็นการค้าที่มีเจตนาเลี่ยงการทำพิธีการศุลกากรหรือเลี่ยงภาระภาษี หรือลักลอบ ทำการค้า นับเป็นการค้าที่ไม่ถูกกฎหมาย

ผุสดี พลสารมย์, ศรา เตชะเสริมสุขกุล และปิยะรัตน์ พิพิชวณิชธรรม (2555)

ได้ทำการศึกษาเรื่อง การค้าระหว่างประเทศทางบกภาคเหนือ ซึ่งได้อธิบายสภาพการค้าชายไทยแบ่งได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. การค้าชายแดนแท้จริง เป็นการค้าระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามพื้นที่ชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน มีการดำเนินการค้าขายแลกเปลี่ยน ของกินของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันมูลค่าการค้าต่อครั้งต่อคนมีปริมาณน้อย
2. การค้าชายแดนที่ทำการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากันเอง โดยไม่ผ่านระบบราชการหรือพิธีการศุลกากร บางกรณีอาจเป็นธุรกิจที่ไม่ถูกกฎหมาย กล่าวกันว่ามีการค้าขายเป็นระบบหรือเป็นขบวนการใหญ่ ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุนการเมือง และอิทธิพลท้องถิ่นจำหน่ายสินค้าที่ไม่เสียภาษีประเภทต่าง ๆ กิจกรรมนี้เดิมนิยมมากในบริเวณชายแดนด้านใต้และต่อมาถึงด้านตะวันออก กิจกรรมค้าขายชายแดนระหว่างประเทศแบบนี้จะเกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมากจนเรียกกันว่า “กองทัพนมด”
3. การค้าผ่านชายแดน (Cross-border trade) คล้ายกับการค้าระหว่างประเทศทั่วไป การค้าชายแดนแบบนี้ ได้กลายเป็นด้านหลักของการค้าชายแดนในปัจจุบัน ซึ่งมีมูลค่าการค้าผ่านระเบียบพิธีการศุลกากร มีมูลค่าการค้าหลายแสนล้านบาทต่อปี ผู้ประกอบการค้า ไม่ใช่เพียงเฉพาะผู้ประกอบการที่มีที่อยู่บริเวณชายแดน แต่จะรวมถึงผู้ผลิตหรือคนกลางที่ทำหน้าที่รวบรวมสินค้าที่มีปริมาณการซื้อ-ขาย ในมูลค่าสูง มีการสั่งซื้อเป็นจำนวนมาก การค้าแบบนี้มีทั้งเพื่อนำเข้ามาใช้ในประเทศและส่งออกต่อไปประเทศที่สาม ซึ่งเรียกว่าสินค้าผ่านแดน การค้าชายลักษณะนี้เริ่มมีการค้าสินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตโดยโรงงานขนาดใหญ่ เช่น เม็ดพลาสติก ผลประโยชน์จะตกแก่ธุรกิจขนาดใหญ่ ไม่ใช่ธุรกิจท้องถิ่นที่เป็นประชาชนหรือชาวบ้านในบริเวณชายแดนนั้น ๆ

จากการศึกษาแนวคิดการค้าชายแดนผู้วิจัยได้สรุปความหมายของการค้าชายแดน คือ การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ของประชาชนหรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน และนอกเขตพื้นที่ โดยค้าขายผ่านพื้นที่ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศที่มีพรมแดนติดกัน ซึ่งในที่นี้ เป็นการติดต่อซื้อขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทต่าง ๆ ระหว่างผู้ประกอบการค้าชายแดนไทย กับประเทศกัมพูชา และประเทศอื่นด้วย ภายใต้การค้าชายแดนที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือการค้า ในระบบ โดยการนำสินค้าเข้าในราชอาณาจักรหรือส่งออกนอกราชอาณาจักร ผ่านขั้นตอน ทางศุลกากร รวมถึงการค้าขายบริเวณตลาดจุดผ่านแดน จุดผ่อนปรน

2. ทฤษฎีการแข่งขันทางการค้า

ภายใต้การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของสังคมโลกในปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้าอย่างมากมาย ในช่วงระยะเวลากว่า 10 ปี ที่ผ่านมาแนวคิด ทางด้านกลยุทธ์การค้ากลยุทธ์ทะเลสีแดง (Red ocean strategy) และ กลยุทธ์ทะเลสีน้ำเงิน (Blue ocean strategy) ได้ถูกนำมาเสนออย่างแพร่หลายอย่างกว้างขวาง โดย Kim and Mauborgne (2004) ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบัน INSEAD ที่เปิดสอนทางด้านการบริหารธุรกิจในฝรั่งเศส ได้ร่วมกันเขียน บทความที่นำไปสู่เรื่องของ Blue ocean strategy (2004) ในวารสาร Harvard Business Review และได้ออกหนังสือเรื่อง Blue ocean strategy (2005) โดยได้อธิบายกลยุทธ์ทางการค้าดังนี้

2.1 กลยุทธ์ทะเลสีแดง (Red ocean strategy)

เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นเพื่อเอาชนะคู่แข่ง และการแย่งส่วนแบ่งตลาดเพียงอย่างเดียว เท่านั้น หรือหาทุกวิถีทางที่จะลดต้นทุนให้ต่ำที่สุด ส่วนใหญ่แล้วจะนำไปสู่การแข่งขันและ การตอบโต้อย่างรุนแรงจนทำให้เกิดการแข่งขันในอุตสาหกรรมมากขึ้น จนกระทั่งสินค้าที่แข่งขัน กันในตลาดมีมากจน ไม่มีความแตกต่างกัน ทำให้องค์กรต้องแข่งขันด้านราคา ซึ่งทำให้เกิด การบาดเจ็บทางธุรกิจทั้งสองฝ่าย ด้วยกลวิธีนี้ทำให้เป็นที่มาของการแข่งขันแบบทะเลสีแดง

2.2 กลยุทธ์ทะเลสีน้ำเงิน (Blue ocean strategy)

เป็นกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นมาเพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันแบบดั้งเดิม ผู้ประกอบการ ต้องพยายามพัฒนาสินค้าให้มีความแตกต่าง หรือต้องสร้างความต้องการใหม่ ๆ (New demand) ขึ้นมาเสมอ โดยใช้นวัตกรรม (Innovation) ใหม่ ๆ หรือเป็นทะเลใหม่ ๆ ซึ่งเป็นทะเลสีน้ำเงิน และกลยุทธ์ทะเลสีน้ำเงิน ได้รับการตอบรับที่ดีเนื่องมาจากมีเครื่องมือสนับสนุนที่มีความเป็น ปัจจุบัน ดังนั้น หากผู้ประกอบการจะสร้างกลยุทธ์ขององค์กรให้เป็นกลยุทธ์แบบ “ทะเลสีน้ำเงิน” เพื่อสร้างโอกาสให้ธุรกิจ ผู้ประกอบการต้องพิจารณาก่อนว่าลูกค้าในอุตสาหกรรมของตนเอง ในเวลานี้ซื้อสินค้าหรือบริการด้วยเหตุผลด้วยราคาที่ต่ำ หรือซื้อที่ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ หลังจากนั้นจึงเริ่มมาวิเคราะห์ว่าใครคือผู้ที่ไม่ใช่ลูกค้าของธุรกิจเรา (Non-customer)

ศราวุฒิ พัฒนชัย (2557) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับ Blue ocean strategy และ Red ocean strategy โดยได้เสนอข้อมูลเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลยุทธ์ทะเลสีแดง (Red ocean strategy) และ กลยุทธ์ทะเลสีน้ำเงิน (Blue ocean strategy: BOS) รวมถึงวิธีการสร้างกลยุทธ์ใหม่ ๆ นั้นผู้ประกอบการทำอะไรได้บ้าง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความแตกต่างระหว่างกลยุทธ์ทะเลสีแดงและกลยุทธ์ทะเลสีน้ำเงิน

ลักษณะของตลาดที่ใช้กลยุทธ์แบบทะเลสีแดง	ลักษณะของตลาดที่ใช้กลยุทธ์แบบทะเลสีน้ำเงิน
1. อยู่ในอุตสาหกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันและมีขอบเขตชัดเจนและค่านึงถึงลูกค้าเก่า ๆ	1. เป็นอุตสาหกรรมที่ไม่ได้มีในปัจจุบันและไม่ทราบมาก่อนว่ามีอุตสาหกรรมประเภทนี้รวมอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรม
2. บริษัท ในอุตสาหกรรมพยายามเอาชนะคู่แข่งโดยใช้กลยุทธ์ด้านราคาจนการได้ส่วนบางตลาดเป็นเรื่องสำคัญ	2. สร้างอุปสงค์ใหม่ขึ้นมา (New demand) ทำให้มีโอกาสดิบโตและมีสัดส่วนกำไรที่มากขึ้น
3. มีการแข่งขันรุนแรงสินค้าไม่มีความแตกต่างกัน โอกาสในการเติบโตน้อยและสัดส่วนกำไรก็น้อย	3. ไม่มุ่งเน้นแข่งขันกับคู่แข่ง ไม่เปรียบเทียบกัน
4. ต้องเลือกใช้กลยุทธ์อย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างกลยุทธ์ด้านราคาหรือกลยุทธ์สร้างความแตกต่างเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง	4. สามารถใช้ได้ทั้งกลยุทธ์ด้านราคาและสร้างความแตกต่างไปพร้อมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดนวัตกรรมที่มีคุณค่า (Value innovation)
5. วิเคราะห์ตัวเลขต่าง ๆ และใช้เวลากับการออกแบบฟอร์มส่วนใหญ่	5. มองภาพใหญ่โดยไม่เน้นเรื่องจำนวนและไม่ยึดติดกับผลการวิเคราะห์
6. นำแผนงานและแผนการปฏิบัติหลาย ๆ อย่างมารวมไว้ด้วยกัน โดยไม่ได้กำหนดกลยุทธ์	6. ใช้แรงจูงใจในการทำงานไม่ใช่แรงผลักดันจากสภาพแวดล้อมทั้งภายนอก และภายใน

จากการศึกษาทฤษฎีการแข่งขันทางการค้าว่าด้วยกลยุทธ์การค้ากลยุทธ์ทะเลสีแดงและกลยุทธ์ทะเลสีน้ำเงิน แสดงให้เห็นถึงสภาวะการแข่งขันในเศรษฐกิจยุคทุนนิยมเสรีในปัจจุบัน ซึ่งเกิดในทุกภาคธุรกิจรวมถึงการค้าขายชายแดน ดังนั้น การเลือกกลยุทธ์ทางการค้าและการตลาดที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งกับการแข่งขันและคงอยู่ของภาคธุรกิจ ผู้ประกอบการ

และพ่อค้า แม่ค้าการค้าตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

การศึกษา ทบทวนแนวคิด เกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและองค์กรเศรษฐกิจระหว่างประเทศ นั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ทฤษฎีระบบ โลก ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ แนวคิดการจัดระเบียบโลกใหม่และแนวคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

1. ทฤษฎีระบบโลก

สุมิตร สุวรรณ (2554) ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีระบบ โลกของ Immanuel Wallerstein (1978 อ้างถึงใน สุมิตร สุวรรณ, 2554) นักสังคมศาสตร์ชาวสหรัฐอเมริกา ซึ่งผู้เสนอแนวคิดนี้ตั้งแต่ในช่วงปลาย ค.ศ. 1970 ต่อเนื่องมาถึงทศวรรษที่ 1980 โดยมองว่า ระบบโลกเป็นหน่วยของการวิเคราะห์และมีเพียงระบบเดียวเท่านั้น ไม่ได้แบ่งออกเป็นระบบทุนนิยมหรือสังคมนิยมโลกที่หนึ่ง (ประเทศที่พัฒนาแล้ว) หรือโลกที่สาม (ประเทศกำลังพัฒนา) เขาเห็นว่า ระบบโลกประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 3 ส่วน คือส่วนแกน (Core) ส่วนบริวาร (Periphery) และส่วนกึ่งบริวาร (Semi-periphery) โดยส่วนกึ่งบริวารนั้นจะอยู่ระหว่างส่วนที่เป็นแกนกับส่วนที่เป็นบริวาร และเป็นส่วนที่มีลักษณะของทั้ง 2 ส่วนนี้ผสมกันซึ่งรัฐทุกรัฐในโลกจะอยู่ภายใต้โครงสร้างระบบนี้ รัฐที่มีความก้าวหน้าในระบบทุนนิยม เรียกว่า รัฐศูนย์กลาง (Core stage) ส่วนรัฐที่ด้อยพัฒนากว่า เรียกว่า รัฐบริวาร (Periphery state) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งสองจะมีการแบ่งงานกันทำ และมีการแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นธรรมระหว่างรัฐเหล่านี้จากการค้าขายระหว่างประเทศ ซึ่งรัฐศูนย์กลางจะได้กำไรมหาศาลจากการทำธุรกิจ และการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ส่วนรัฐบริวารจะผลิตสินค้าประเภทวัตถุดิบทั้งเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2542) ส่วนรัฐกึ่งบริวาร (Semi-periphery stage) จะทำหน้าที่สองอย่างคือระหว่างรัฐศูนย์กลาง (Core stage) และรัฐบริวาร (Periphery state) โดยได้รับกำไรจากการทำธุรกิจและผลิตสินค้าอุตสาหกรรมกับรัฐบริวารแต่ผลิตสินค้าประเภทวัตถุดิบให้กับรัฐศูนย์กลาง

1. ประเทศศูนย์กลาง (Core) ได้แก่ ประเทศที่พัฒนาแล้ว สหรัฐอเมริกา แคนาดา และยุโรป เป็นต้น
2. ประเทศกึ่งบริวาร (Semi-periphery) ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ฮองกง ไต้หวัน บราซิล เม็กซิโก อินเดีย เป็นต้น
3. ประเทศบริวาร (Periphery) ได้แก่ ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายทั้งในเอเชียและแอฟริกา

จากแนวคิดทฤษฎีระบบโลกดังกล่าวจะเห็นได้ว่าภายใต้ส่วนประกอบรัฐทั้ง 3 ส่วน รัฐศูนย์กลางจะได้รับผลประโยชน์สูงสุดส่วนรัฐบริวารจะเป็นผู้เสียผลประโยชน์มาสู่ซึ่งความไม่สมดุลดังกล่าวอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งในระบบโลกได้

2. ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ

จากหนังสือแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โคริน เฟื่องเกษม (2548, หน้า 110-116) ได้กล่าวถึง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) หมายถึงการพึ่งพิงกันและกัน (Mutual dependence) กล่าวคือ ประชาชน และรัฐบาลทุกประเทศได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ยังมีความสัมพันธ์ข้ามชาติมากขึ้นเพียงใดก็ยิ่งทำให้อัตรา การพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกันเพิ่มขึ้น ตามมาเช่นเดียวกัน ยิ่งประเทศต่าง ๆ มีความก้าวหน้าทันสมัยเพียงใด (Modernization) ก็ยิ่งมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพิ่มขึ้นฉับนั้น

โดยได้กล่าวถึงนักวิชาการที่ได้อธิบายถึง ทฤษฎีและแนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไว้ดังนี้

Mitrany (1966) กล่าวว่า การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในรูปของความสัมพันธ์ข้ามชาติระหว่างประเทศต่าง ๆ จะทำให้เกิดสันติภาพ ความร่วมมือกันควรเป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญมากกว่านักการเมืองเพราะผู้เชี่ยวชาญสามารถเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามีร่วมกันในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการขนส่ง การติดต่อสื่อสาร การเงิน เป็นต้น ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิคจะเพิ่มขึ้นถ้าทุกประเทศได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในการปรับปรุงด้านสวัสดิการ ซึ่งทำให้ประชาชนถ่ายโอนความจงรักภักดีจากรัฐมายังองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งในที่สุดจะทำให้การพึ่งพาอาศัยกันทางด้านเศรษฐกิจ นำไปสู่การรวมตัวกันทางการเมือง และนำไปสู่สันติภาพ

Hass (1975) กล่าวว่าการรวมกลุ่มเกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้นำทางการเมืองที่สนใจในผลประโยชน์ของประเทศตน โดยโอนความจงรักภักดีให้กับศูนย์กลางใหม่ สถาบันใหม่ ที่มีอำนาจเหนือรัฐของตน กระบวนการรวมตัว/ บูรณาการมีลักษณะ “ไหลริน (Spill Over)” กล่าวคือ ความร่วมมือที่เพิ่มขึ้นในกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่งจะขยายไปสู่ความร่วมมือในด้านอื่น ๆ

Robert and Joseph (1989) ได้มองว่าระบบความสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่พึ่งอาศัยกันมากขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ โดยอธิบายว่า การพึ่งพาอาศัยกันที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลกระทบต่อการใช้อำนาจ เพราะก่อให้เกิดการเจรจาต่อรองกันทางการเมืองแทนการใช้กำลัง แม้ว่าการใช้งบประมาณทางทหารในแต่ละประเทศจะสูงขึ้นก็ตาม แต่ก็มิใช่อำนาจที่จะใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่การพึ่งพาอาศัยกันหมายถึง สถานการณ์ที่ตัวแสดงหรือเหตุการณ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบนั้น ส่งผลกระทบ

ต่อกันและกัน หรือ หมายถึง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Mutual dependence) ซึ่งการพึ่งพาอาศัยกัน

ระหว่างประเทศนั้นสามารถพิจารณาได้ใน 4 มิติ คือ

1. ที่มาของการพึ่งพาอาศัยกัน (Sources of interdependence) โดยการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) เกิดขึ้นจากการเอื้อของปัจจัยทางกายภาพ (เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพทางภูมิศาสตร์ อากาศ เทคโนโลยี) และปัจจัยทางสังคม (เช่น สภาพเศรษฐกิจ การเมือง) ซึ่งต่างก็แสดงบทบาทควบคู่กันไปในการกำหนดรูปแบบและระดับของการพึ่งพา อีกทั้งการพิจารณาในปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้มองเห็นทางเลือกต่าง ๆ ในการพึ่งพากันด้วย

2. ส่วนได้จากการพึ่งพาอาศัยกัน (Benefits of interdependence) แสดงออกมาใน 2 ลักษณะ คือ เมื่อมีฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์อีกฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้เสียประโยชน์ ส่วนที่ได้ของฝ่ายหนึ่งก็คือส่วนที่จะต้องเสียไปของอีกฝ่ายหนึ่ง (Zero sum) และในอีกลักษณะหนึ่งคือ ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายหรืออาจจะเสียประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็ได้ (Nonzero sum)

ความสัมพันธ์ของการพึ่งพาอาศัยกันส่วนมากจะเป็นแบบได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (Positive sum) ซึ่งน่าจะนำไปสู่ความพอใจของทั้งสองฝ่าย และเกิดความร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น แต่ในความเป็นจริงนั้นมักจะเกิดสถานการณ์ที่มีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างไม่เท่าเทียม ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งกันได้

3. ต้นทุนของการพึ่งพาอาศัยกัน (Cost of interdependence) มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสองเรื่อง คือ ต้นทุนจากการพึ่งพิงชั่วคราว (Short-run sensitivity) และต้นทุนจากการพึ่งพิงถาวร (Long-term vulnerability)

ต้นทุนจากการพึ่งพิงชั่วคราวนั้น หมายถึง ปริมาณและความไวของปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นระหว่างกันอันเกิดจากการพึ่งพิงกันทั้งในด้านขนาดของการเปลี่ยนแปลงและความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงส่วน ต้นทุนจากการพึ่งพาถาวร หมายถึง ต้นทุนจากการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างของระบบการพึ่งพา ซึ่งเป็นต้นทุนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ในระบบ

4. คุณภาพของการพึ่งพา (Symmetry of interdependence) หมายถึง สถานการณ์ที่ตัวแสดงต่าง ๆ ในระบบพยายามจะปรับความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของการพึ่งพิงกันและกันนั้น ให้มีลักษณะสมดุลกันหรือไม่สมดุลกัน โดยความสัมพันธ์ที่มีลักษณะไม่สมดุลกันของการพึ่งพิงนั้น จะนำไปสู่อำนาจในการจัดการระบบอย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ด้วย โดยตัวแสดงที่สามารถพึ่งพิงระบบได้น้อยที่สุดจะนำมาซึ่งอำนาจในระบบที่มากขึ้น ในความเป็นจริงนั้นความสัมพันธ์ส่วนมากจะมีลักษณะที่ไม่สมดุลกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่สามารถ

นำไปสู่อำนาจ ซึ่งความสัมพันธ์ที่ไม่สมดุลกันนี้ถือเป็นหัวใจของการพึ่งพากัน

เมื่อรัฐ A และ B มีการติดต่อสัมพันธ์กันในลักษณะของการพึ่งพิงอาศัยกัน (Interdependence) ทำให้ระบบเศรษฐกิจหลอมรวมเข้าเป็นระบบเศรษฐกิจเดียวกัน การพึ่งพาอาศัยกันอย่างไม่สมดุล โดยรัฐหนึ่งต้องพึ่งพารัฐอื่นในเรื่องของปัจจัยการผลิต ทุนหรือเทคโนโลยี มากเกินไป จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ โดยรัฐ A และ B การติดต่อสัมพันธ์กัน การพึ่งพาอาศัยกัน ความไม่สมดุลกันของการพึ่งพา การพึ่งพิงถาวร อำนาจ ระยะเวลา การพึ่งพิงชั่วคราว การสื่อสารข้ามพรมแดน การค้า ผลกระทบจากสภาพแวดล้อม อำนาจ ระยะสั้นที่รัฐใดรัฐหนึ่งจะมีอำนาจในการควบคุมระบบนั้นได้มากกว่ารัฐอื่น ซึ่งก็คืออำนาจที่เพิ่มขึ้นของรัฐ ๆ นั้นในระยะเวลา

Rosecrance (1995) ได้วิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาและการพึ่งพาอาศัยไว้ว่า ในอดีตนั้นรัฐต่าง ๆ แสวงหาอำนาจ โดยใช้กำลังทหารและโดยการขยายดินแดน การมีดินแดนและทรัพยากรธรรมชาติมาก ๆ ถือว่าเป็นปัจจัยของความยิ่งใหญ่ แต่ในปัจจุบันไม่เป็นเช่นนั้น ปัจจัยกำหนดความสำเร็จและความยิ่งใหญ่ ก็คือ การมีแรงงานที่มีคุณภาพ การมีทุน มีเงินและการมีข้อมูลที่พร้อม สำหรับประเทศอุตสาหกรรมนั้น การแสวงหาความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่งนั้นได้มาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการค้าระหว่างประเทศมากกว่าการใช้กำลังทหาร ซึ่งนอกจากจะสิ้นเปลืองแล้วยังอำนวยความสะดวกประโยชน์น้อยลง

จากการศึกษาทฤษฎี แนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างประเทศ ดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงโดยอาศัยการอยู่ร่วมกันของแต่ละประเทศที่เน้นแนวทางการร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจการค้า การลงทุน และสังคม เพื่อลดความขัดแย้งและสร้างประโยชน์ร่วมกันระหว่างประเทศ กลุ่มประเทศ ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างประเทศ จึงอีกหนึ่งแนวคิดที่สำคัญในการศึกษานโยบายการค้าชายแดนซึ่งเริ่มต้นด้วยเหตุแห่งการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคง ระหว่างประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน

3. แนวคิดระเบียบโลกใหม่

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2555) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐศาสตร์และการเมือง ได้อธิบายถึงแนวคิดว่าด้วยการจัดระเบียบโลกใหม่ (New world order) นั้น เกิดขึ้นภายหลังจากการสิ้นสุดยุคสงครามเย็น (Cold war) ระบบโลกในทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1989 ซึ่งเป็นช่วงที่หลายประเทศที่เคยปกครองในระบบคอมมิวนิสต์ล่มสลาย กำแพงเบอร์ลินถูกทำลาย เยอรมันตะวันตกได้รวมตัวกับเยอรมันตะวันตก สหภาพโซเวียต ผู้นำคอมมิวนิสต์ในสงครามเย็นล่มสลาย แดกออกมาเป็นประเทศต่าง ๆ

กว่า 10 ประเทศ (ลัตเวีย เอสโตเนีย ลิทัวเนีย เป็นต้น) และเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบทุนนิยมและประชาธิปไตยเสรีนิยม โลกก้าวเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น (Post-cold war) ซึ่งช่วงต้นปี ค.ศ.1990 ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา จอร์จ บุช ได้กล่าวถึงระเบียบโลกใหม่ ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกา มีชัยชนะต่ออิรักในสงครามอ่าวเปอร์เซียในยุคแรก ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดว่าด้วยการจัดระเบียบโลกใหม่ (New world order) ซึ่งนักวิชาการต่างประเทศในขณะนั้นมองว่าอาจเป็นยุคที่สหรัฐสามารถกำหนดโครงสร้างระเบียบโลก นโยบายได้แต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่นหรือที่เรียกว่า “นโยบายฝ่ายเดียว (Unilateralism)” ซึ่งจะเห็นได้จากการที่สหรัฐอเมริกา ส่งทหารเข้าไปในอิรักโดยไม่คำนึงถึงคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ แต่อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปมีความซับซ้อนมากกว่าเดิมซึ่งเกิดจากพัฒนาการของสังคม ข้อมูลข่าวสารความรู้อันเป็นลักษณะของโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) อันหมายถึง การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่จุดใดจุดหนึ่งของโลกสามารถขยายไปยังจุดหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่รัฐชาติ (Nation-state) ซึ่งเป็นภัยรูปแบบใหม่ที่เกิดการบุคคลคนเดี่ยว (บิณฑาเคน) หรือกลุ่มก่อการร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น องค์ประกอบดังกล่าวนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบโครงสร้างของระบบโลกใหม่โดยองค์ประกอบของระเบียบโลกใหม่มีดังต่อไปนี้

1. ตัวแสดงระหว่างประเทศ (International actor) ตัวแสดงระหว่างประเทศมีตัวแสดงที่มีความหลากหลายมากขึ้นนอกเหนือจากรัฐชาติ ซึ่งตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม เช่น กลุ่มประเทศที่รวมกลุ่มในรูปแบบของเขตการค้าเสรีหรือตลาดร่วม กลุ่มผู้ก่อการร้าย กลุ่มองค์กรภาคเอกชน (NGO) กลุ่มบริษัทข้ามชาติ เป็นต้น
2. การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศจากด้านความมั่นคงเป็นนโยบายที่หลากหลาย โดยเน้นนโยบายต่างประเทศที่มุ่งเน้นมิติความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ
3. การเป็นสังคมโลกแบน อันหมายความว่าอะไรก็ตามซึ่งเกิดขึ้นจากที่หนึ่งจะไปเกิดขึ้นอีกที่หนึ่งอย่างรวดเร็วและแผ่ขยายอย่างรวดเร็ว เช่น วิกฤตต้มยำกุ้งในไทยที่ขยายไปหลายประเทศในเอเชีย วิกฤต Subprime ในอเมริกาที่ขยายไปทั่วโลก และวิกฤตสุขภาพยุโรปที่ส่งผลต่อทั่วโลก เป็นต้น
4. การถ่วงดุลอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไปจากโครงสร้างที่เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่อเมริกาเป็นมหาอำนาจ เปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศมหาอำนาจใหม่ทางเศรษฐกิจ เช่น อินเดีย เยอรมนี บราซิลและจีน เป็นต้น รวมถึงการร่วมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับทวิภาคี และพหุภาคีได้เข้ามาถ่วงดุลอำนาจในเศรษฐกิจโลกในปัจจุบัน
5. อภิมหาอำนาจเดิมมีความอ่อนล้าทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง ทั้ง สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป ได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวนโยบายต่างประเทศ

ซึ่งส่งต่อความสัมพันธ์ระดับโลก

6. การแผ่ขยายของกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม กล่าวคือ ทางด้านเศรษฐกิจในด้านการสินค้าและบริการ ด้านการเมือง คือประชาธิปไตย เสรีนิยมและสิทธิมนุษยชน ด้านสังคมคือการขยายตัวของทั้งสังคมตะวันตกและตะวันออกไปยัง จุดต่างทั่วโลก ซึ่งก่อให้เกิดการปะทะกันทางวัฒนธรรม (The clash of civilizations) ซึ่งส่งผลให้เกิด กระแสปกป้องสภาพแวดล้อมและการดำเนินมาตรการธรรมาภิบาล (Good governance)

4. แนวคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและองค์กรเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

อัทธ์ พิศาลวานิช (2554) ได้อธิบายความหมายของ การรวมกลุ่มเศรษฐกิจ (Economic integration) หมายถึง การที่ประเทศตั้งแต่สองประเทศขึ้นไปตกลงร่วมกันที่จะรวมกันอย่างเป็นทางการ ส่วนใหญ่เป็นประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน มีอาณาเขตติดต่อกัน หรือประสบกับปัญหา ที่คล้ายคลึงกันมาทำความตกลงรวมกลุ่มกัน เพื่อตกลงที่จะลดหรือยกเว้นอัตราภาษีศุลกากร ตลอดจนลดหรือยกเว้นข้อจำกัดทางการค้าระหว่างกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือกัน ในการแก้ไขปัญหา และรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน ทำให้การค้าระหว่างประเทศ ภายในกลุ่มไม่ถูกจำกัดด้วยอุปสรรคทางการค้า โดยสิทธิประโยชน์เหล่านี้ จะให้เฉพาะการนำเข้า สินค้าจากประเทศภายในกลุ่มเท่านั้น ส่วนการนำเข้าสินค้าจากประเทศนอกกลุ่ม จะไม่ได้สิทธิ ประโยชน์ และอาจยังต้องเผชิญกับการเก็บภาษีศุลกากรในอัตราที่สูงกว่าประเทศสมาชิกด้วยกัน หรืออุปสรรคทางการค้ารูปแบบใหม่ ๆ ตามแต่ประเทศที่รวมกลุ่มกันจะกำหนดขึ้นใหม่อีกด้วย

ภายใต้แนวคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและองค์กรเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้น ทฤษฎี การบูรณาการทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของ Bela (1961) นักเศรษฐศาสตร์ชาวฮังการีแห่ง มหาวิทยาลัยฮอปกินส์ ที่ปรึกษาธนาคารโลก (World bank) ได้อธิบายการรวมกลุ่มของประเทศใน โลกนี้ โดยได้เสนอขั้นตอนของการบูรณาการทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคมี 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ความร่วมมือจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free trade area/ agreement: FTA)

หมายถึง การร่วมมือกันของประเทศสมาชิกในภูมิภาคเพื่อขจัดอุปสรรคทางการค้า ยกเลิกภาษีทาง การค้าระหว่างกัน มีการเคลื่อนย้ายสินค้าโดยเสรีระหว่างประเทศสมาชิก โดยประเทศสมาชิก ยังจัดเก็บภาษีศุลกากรกับประเทศนอกกลุ่มได้ตามนโยบายของตนเอง เวลานี้การรวมตัว ของประเทศในกลุ่มอาเซียนยังอยู่ในขั้นตอนนี้คือการจัดเป็นเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA)

2. สหภาพศุลกากร (Custom union) หมายถึง ประเทศสมาชิกนอกจากจะยกเลิกภาษี ทางการค้าลดอุปสรรคระหว่างกันแล้วยังใช้ระบบภาษีศุลกากรกับประเทศนอกกลุ่มในอัตรา เดียวกัน หรือมี Common custom policy

3. ตลาดร่วม (Common market) หมายถึง การขยายความร่วมมือด้านการค้าถึงขนาดที่เปิดโอกาสให้ทุน แรงงาน การประกอบการเคลื่อนไหวอย่างเสรีภายในกลุ่ม เช่น แรงงานในเยอรมันไปทำงานในฝรั่งเศส ในอังกฤษ และประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปอื่น ๆ ได้อย่างเสรี

4. สหภาพทางเศรษฐกิจ (Economic union) เป็นการรวมตัวกันตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 + 2 + 3 รวมกับการกำหนดนโยบายสังคม เศรษฐกิจ การเงิน การคลังร่วมกัน

5. สหภาพการเมือง (Political union) ถือเป็นจุดสุดท้ายของการบูรณาการทางเศรษฐกิจ หมายถึง การใช้นโยบายการเมืองและความมั่นคงอันเดียวกัน เช่นเดียวกับ United states of america ขั้นตอนนี้ยังคงเป็นไปได้ยากเพราะรัฐต่าง ๆ ยังอยากสงวนอำนาจอธิปไตยในการกำหนดนโยบายการเมืองและความมั่นคงของตนเองอยู่ (ทฤษฎีนี้เหมาะสำหรับไปใช้อธิบายความร่วมมือในทางเศรษฐกิจแบบกลุ่มประเทศ เช่นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของอาเซียน อียู หรือกลุ่มเศรษฐกิจอื่น ๆ ของโลก)

รูปแบบการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

จากทฤษฎีการบูรณาการทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของ Bela Balassa (เบลาลาซซา) ดังกล่าว สามารถอธิบายรูปแบบการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ออกเป็นหลายระดับ ตั้งแต่ระดับต้นไป จนกระทั่งระดับสูง แต่ละระดับมีลักษณะสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

1. การให้สิทธิพิเศษทางการค้า (Preferential trade arrangement) เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระดับเบื้องต้น มีการใช้ภาษีศุลกากรในหมู่ประเทศสมาชิกในอัตราต่ำกว่าที่ใช้กับประเทศนอกกลุ่มแต่ภายในยังไม่ได้ใช้ภาษีศุลกากรอัตราเดียวกัน โดยมากเกิดจากประเทศที่เคยเป็นเจ้าอาณานิคม และภายหลังยังคงรักษาสายสัมพันธ์กับอดีตอาณานิคมของตนด้วยการให้สิทธิพิเศษทางการค้า ตัวอย่างได้แก่ ประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ (British common wealth)

2. เขตการค้าเสรี (Free trade area) เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ก้าวหน้ากว่า การใช้สิทธิพิเศษทางการค้า มีการใช้ภาษีศุลกากรในหมู่ประเทศสมาชิกในอัตราต่ำกว่าที่ใช้กับประเทศกลุ่มนอก และภายในกลุ่มมีการใช้พิกัดอัตราส่วนภาษีสรรพสามิต (Common tariff) ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแบบนี้มากมายหลายกลุ่ม ได้แก่ APEC (ความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก) AFTA (เขตการค้าเสรีอาเซียน) และ NAFTA (ข้อตกลงการค้าเสรีอเมริกาเหนือ)

3. สหภาพภาษีศุลกากร (Custom union) เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ก้าวหน้ามากกว่าเขตการค้าเสรี มีการใช้ภาษีศุลกากรในหมู่ประเทศสมาชิกด้วยกันในอัตราต่ำกว่าที่ใช้กับประเทศนอกกลุ่ม ภายในกลุ่มมีการใช้ภาษีศุลกากรอัตราเดียวกันในสินค้านำเข้าเดียวกัน นอกจากนี้ ประเทศสมาชิกทุกประเทศใช้โครงสร้างอัตราภาษีศุลกากรเดียวกันต่อประเทศนอกกลุ่ม รวมทั้งมีการกำหนดมาตรการสินค้านำเข้าอื่น ๆ แบบเดียวกันข้อตกลงระหว่างประเทศสมาชิก

จะครอบคลุมสาระสำคัญ 3 เรื่อง คือ

3.1 ตกลงยกเลิกภาษีที่เรียกเก็บระหว่างประเทศสมาชิก

3.2 กำหนดอัตราภาษีศุลกากรที่เรียกเก็บจากประเทศนอกกลุ่มเป็นอัตราเดียวกัน

3.3 การรวมในรูปแบบนี้ ได้ตกลงให้สินค้าและปัจจัยการผลิต อาทิ เงินทุน แรงงาน และบริการต่าง ๆ สามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีระหว่างประเทศสมาชิก ปัจจุบันการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในรูปแบบนี้ได้พัฒนาเป็นสหภาพเศรษฐกิจแล้ว

4. ตลาดร่วม (Common market) เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ก้าวหน้า

มากกว่าสหภาพภาษีศุลกากร นอกจากครอบคลุมลักษณะสหภาพภาษีศุลกากรแล้ว ยังมีการปล่อยเสรีให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน เงินทุน และการประกอบการ ระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่มตัวอย่างตลาดร่วม ได้แก่ ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European economic community) หรือ ตลาดร่วมยุโรป (European common market) ซึ่งปัจจุบันได้พัฒนาไปเป็นสหภาพเศรษฐกิจแล้ว

5. สหภาพเศรษฐกิจ (Economic union) เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ก้าวหน้า

สมบูรณ์ที่สุด นอกจากครอบคลุมลักษณะของตลาดร่วมแล้ว ยังมีการใช้สถาบันทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ร่วมกันหรือแบบเดียวกัน อาทิ การใช้เงินตราอย่างเดียวกัน โดยมีการสร้างเงินตราชนิดใหม่ขึ้นมาใช้ร่วมกัน การกำหนดนโยบายการเงิน และการคลังชุดเดียวกัน สำหรับการเจรจาทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศก็มอบหมายให้องค์กรร่วมที่จัดตั้งขึ้นทำหน้าที่ต่าง ๆ ในนามของประเทศชาติทั้งหมด อย่างเช่น เป็นผู้แทนในการทำหน้าที่ทั้งหมดเกี่ยวกับ WTO ตัวอย่างสหภาพเศรษฐกิจ ได้แก่ สหภาพยุโรป

ประโยชน์ของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

การรวมกลุ่มระหว่างประเทศเป็นการตกลงร่วมมือกันของประเทศภายในกลุ่มที่จะอำนวยความสะดวกทางการค้า ทั้งการลดมาตรการกีดกันทางการค้าในรูปของภาษีและที่มิใช่ภาษี รวมทั้งลดกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคทางการค้า ทำให้ประเทศที่ได้รวมกลุ่มทางการค้าได้ประโยชน์มากมาย ทั้งการใช้ประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ในด้านปัจจัยการผลิต ด้านการจ้างงาน และด้านอื่น ๆ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศสมาชิกขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยประโยชน์จากการรวมกลุ่มสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ประโยชน์ในการเพิ่มการค้าและการเบี่ยงเบนการค้า (Trade creation and trade diversion) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ไม่มีสิ่งกีดขวางใด ๆ ที่เป็นอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก ทำให้แต่ละประเทศได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจโดยเรียกว่า การเพิ่มการค้า (Trade creation) ส่วนการโยกย้ายทรัพยากรไปใช้ผลิตให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เรียกว่า การเบี่ยงเบน

การค้า (Trade diversion) ซึ่งการสร้างการค้าและการเบี่ยงเบนการค้านี้ จะทำให้ผู้บริโภคในกลุ่มประเทศสมาชิกมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตลดลง ราคาจำหน่ายลดลง ผู้บริโภคสามารถซื้อผลิตภัณฑ์คุณภาพดีได้ในราคาถูก ทำให้ตลาดที่มีภายในและต่างประเทศมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

2. ประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตอย่างเสรี ประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตอย่างเสรี จะเห็นชัดเจนจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในรูปแบบตลาดร่วม ที่มีข้อตกลงให้ทั้งสินค้าและปัจจัยการผลิต ไม่ว่าจะเป็น ทุน แรงงาน วัตถุดิบ เทคโนโลยี สามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี ซึ่งการเคลื่อนย้ายอย่างอิสระ ปราศจากการควบคุมจะทำให้การผลิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด อันจะนำมาซึ่งฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในตลาดร่วมดีขึ้น

3. ประโยชน์ในการสร้างอำนาจการต่อรองเพิ่มขึ้น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเป็นการผนึกกำลังกันเพื่อเจรจาทางการค้า โดยมีเป้าหมายในการสร้างอำนาจการต่อรองระหว่างประเทศภายในกลุ่มกับประเทศภายนอกกลุ่ม เพื่อปกป้องผลประโยชน์แก่ประเทศภายในกลุ่ม

4. ประโยชน์ในการประหยัดต่อขนาดการผลิต (Economies of scale) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะอำนวยความสะดวกในการค้าระหว่างประเทศสมาชิก ส่งผลให้ตลาดการค้าระหว่างประเทศขยายตัว ซึ่งเป็นผลให้ปริมาณการผลิตสูงขึ้น อันจะทำให้ต้นทุนคงที่ถูกลงเป็นต้นทุนการผลิตต่อหน่วยที่ต่ำลง ส่งผลให้ต้นทุนสินค้าต่อหน่วยมีราคาลดลง ทำให้เกิดขนาดการผลิตที่ประหยัดจากภายใน (Internal economies of scale) ขึ้นในประเทศ และถ้าเป็นการรวมกลุ่มรูปแบบตลาดร่วมก็เกิดขนาดการผลิตที่ประหยัดจากภายนอก (External economies of scale) เพราะในตลาดร่วมนั้นสามารถเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้โดยเสรีข้ามพรมแดนได้ ธุรกิจสามารถจัดหาแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนที่ต่ำกว่า การจ้างแรงงานที่ชำนาญกว่าจากประเทศภายในกลุ่มมาทำงาน ตลอดจนมีการนำเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยมาใช้ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถที่จะนำมาปรับปรุงกระบวนการผลิตตลอดจนคุณภาพของสินค้าและบริการ ซึ่งในที่สุดจะทำให้ต้นทุน การผลิตต่อหน่วยเฉลี่ยลดลงได้

5. ประโยชน์ในการลดราคาสินค้านำเข้า (Reduced import prices) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะทำให้ประเทศภายในกลุ่มยกเลิกภาษีศุลกากร และข้อจำกัดต่าง ๆ ทางการค้าที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองการผลิตภายในประเทศ ทำให้กลุ่มประเทศสมาชิกสามารถซื้อขายสินค้ากันได้อย่างสะดวก และสามารถซื้อขายกันได้ปริมาณและมูลค่าที่เพิ่มขึ้น เพราะการรวมกลุ่มทางการค้าทำให้ราคาสินค้าลดลง เนื่องจากการยกเลิกอัตราภาษี ทำให้ภาระต้นทุนของสินค้านำเข้าลดลง ส่วนประเทศที่ส่งออกสินค้าซึ่งได้รับการยอมรับของผู้บริโภคในตลาดต่างประเทศก็จะขายสินค้าได้มากขึ้น อันจะนำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศที่มากขึ้นเช่นกัน และเมื่อประเทศผู้ส่งออกมีรายได้จาก

การส่งออกดีขึ้น ก็จะนำไปสู่การลดค่าแพงภาษีลงบ้าง เป็นการต่างตอบแทนกับประเทศคู่ค้า ทำให้สินค้านำเข้าในประเทศถูกลงเช่นกัน

6. ประโยชน์จากการเพิ่มประสิทธิภาพปัจจัยการผลิต (Higher factor productivity)

ข้อตกลงประการหนึ่งของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจคือ ประเทศสมาชิกสามารถเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างอิสระ ทำให้ปัจจัยการผลิต สามารถเคลื่อนย้ายจากประเทศที่มีศักยภาพการผลิตต่ำ ไปยังประเทศที่มีศักยภาพการผลิตสูงกว่า ทำให้ปัจจัยการผลิตถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ก่อให้เกิดผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มกำลังพัฒนาจะได้โอกาสที่ดีขึ้น ในการพัฒนาเศรษฐกิจของตน เพราะได้เปรียบจากการมีอัตราค่าจ้างแรงงานต่ำ จึงเป็นจุดสนใจของต่างชาติที่จะเข้ามาลงทุน

จากการศึกษาแนวคิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและองค์กรเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ นั้นเป็นสร้างและรักษาโอกาสทางเศรษฐกิจ การค้าการลงทุนของประเทศและกลุ่มประเทศนั้นอย่างเท่าเทียม โดยขจัดอุปสรรคทางการค้า ยกเลิกภาษีทางการค้าระหว่างกัน มีการเคลื่อนย้ายสินค้าโดยเสรีระหว่างประเทศสมาชิก ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการปรับตัวด้านนโยบายการค้าชายแดนที่จะได้รับผลจากการเข้าเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) เป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

การศึกษา ทบทวนแนวคิด เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แนวคิด ภูมิภาคนิยมและอนุภูมิภาคนิยม เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มในภูมิภาค และอนุภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาคมอาเซียน และได้ทำการศึกษา จุดเริ่มต้น พัฒนาการของอาเซียนในแต่ละช่วงเวลาที่สำคัญ เพื่อแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของอาเซียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1. แนวคิดภูมิภาคนิยม และอนุภูมิภาคนิยม

“ภูมิภาคนิยม” นั้น อาจตีความหมายได้ทั้งในทางภูมิศาสตร์และทางการเมือง ในทางภูมิศาสตร์ คำว่า ภูมิภาค นั้นเป็นการยากที่จะจำกัดอาณาเขตอันแน่นอนลงไป แต่อาจแบ่งภูมิภาคออกเป็น ภูมิภาคที่มีสิ่งประกอบเพียงอย่างเดียว เช่นภูมิภาคเขตร้อน ภูมิภาคเขตหนาว เป็นต้น แต่ภูมิภาคที่มีปัจจัยหลายอย่างเป็นสิ่งประกอบ หมายถึง การกำหนดดินแดนที่ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ เช่น ดิน ฟ้า อากาศ ลักษณะการทำมาหากิน ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่คล้ายคลึงกันอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ส่วนความหมายของภูมิภาค ในทางการเมืองนั้น มีความหมายที่กว้างออกไป

กว่าทางภูมิศาสตร์ นักรัฐศาสตร์จึงมีความเห็นเกี่ยวกับภูมิภาคต่าง ๆ กัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ (สิดา สอนศรี, 2527)

- 1.1 ภูมิภาคจะต้องมีเขตโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่คล้ายคลึงกัน
- 1.2 ภูมิภาคหมายถึงเขตที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
- 1.3 ภูมิภาคหมายถึงดินแดนที่ผู้อยู่ในภูมิภาคมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- 1.4 ภูมิภาคหมายถึงเขตที่อยู่ภายใต้การบริหารหน่วยเดียวกัน
- 1.5 ภูมิภาคคือ ดินแดนที่กำหนดขึ้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในบางครั้งคราว
- 1.6 ภูมิภาคหมายถึง ดินแดนที่มีปัจจัยหลายอย่างคล้ายคลึงกัน มากพอที่จะทำให้

ภูมิภาคนั้นรวมกันเป็นระบบได้ ปัจจัยดังกล่าวได้แก่ ลักษณะทางสังคม เช่น ค่านิยมความเชื่อและโครงสร้างทางสังคมคล้ายกันและจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กัน เป็นดินแดนที่อยู่ใกล้เคียงกัน

ภูมิภาคนิยมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นมาเมื่อประมาณ 50 กว่าปีที่ผ่านมาแล้วก็พัฒนาตามลำดับ โดยพัฒนาการของภูมิภาคนิยม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ตามลักษณะของภูมิภาคนิยมเองซึ่งสอดคล้องกับเวลาและบริบทที่เกิดขึ้น คือ ภูมิภาคนิยมเก่า และภูมิภาคนิยมใหม่

1. ภูมิภาคนิยมเก่า เกิดและพัฒนาการอยู่ในยุคสงครามเย็น เมื่อสงครามเย็นใกล้จะคลี่คลาย ภูมิภาคนิยมใหม่ก็เริ่มก่อตัวขึ้น ดังนั้น ภูมิภาคนิยมเก่าจึงเป็นการรวมตัวกันของประเทศตามลัทธิการเมืองที่แบ่งออกเป็น 2 ขั้ว คือ ขั้วประชาธิปไตย และขั้วคอมมิวนิสต์

การรวมกลุ่มของประเทศในช่วงนี้มักจะมาจากการริเริ่มของประเทศอภิมหาอำนาจที่ผลักดันให้ประเทศในภูมิภาครวมตัวกันเพื่อสนับสนุนลัทธิการเมืองฝ่ายตนและต่อต้านลัทธิการเมืองฝ่ายตรงข้าม เช่น องค์การซีโต (SEATO: Southeast asian treaty organization) ที่ก่อตั้งขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่มีประเทศสมาชิกมาจากนอกภูมิภาคด้วย คือ ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส อังกฤษ นิวซีแลนด์ ปากีสถาน และสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ประเทศในภูมิภาคมีเพียง 2 ประเทศที่เป็นสมาชิก คือ ประเทศไทย และประเทศฟิลิปปินส์ วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งที่แท้จริงขององค์การนี้คือเพื่อให้การสนับสนุนประเทศสมาชิกที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และต่อต้านการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังเป็นภัยคุกคามในภูมิภาคอยู่ในเวลานั้น โดยผู้ที่เป็นหัวเรือใหญ่ในการก่อตั้งคือประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศอภิมหาอำนาจและมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

2. ภูมิภาคนิยมใหม่ เมื่อยุคสงครามเย็นเริ่มคลี่คลาย ภูมิภาคนิยมใหม่ก็เริ่มก่อตัวขึ้นซึ่งมักจะเป็นการริเริ่มของประเทศที่อยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ และมักจะเป็นไปเพื่อถ่วงดุลกับประเทศอภิมหาอำนาจ เช่น อาเซียน ซึ่งเป็นการรวมตัวกันที่ไม่มีการแทรกแซงจากประเทศอภิมหาอำนาจทั้งจากฝ่ายประชาธิปไตย และฝ่ายคอมมิวนิสต์ เพราะเหตุนี้ทำให้ลดการต่อต้านจากประเทศ

เพื่อนบ้าน ที่มีระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์คือประเทศเวียดนามและประเทศลาว (แพรวภัทร ยอดแก้ว, 2555)

ตารางที่ 6 ความแตกต่างระหว่างภูมิภาคนิยมเก่ากับภูมิภาคนิยมใหม่ (Hettne, 2003)

ภูมิภาคนิยมเก่า	ภูมิภาคนิยมใหม่
1. ก่อตั้งตาม 2 ขั้วลัทธิการเมือง คือ ประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์	1. ก่อตั้งในบริบทของโลกที่มีหลายขั้ว การเมืองและต่างก็เติมเต็มซึ่งกันและกัน
2. การก่อตั้งมาจากการริเริ่มของที่มีอำนาจเหนือกว่าโดยมักจะเป็นการแทรกแซงของประเทศอภิมหาอำนาจ	2. การริเริ่มมาจากภายในภูมิภาคเองและมักจะเข้าไปเพื่อถ่วงดุลกับประเทศอภิมหาอำนาจ
3. มีวัตถุประสงค์เดียวในการก่อตั้งซึ่งอาจเป็น ความมั่นคงหรือเศรษฐกิจ	3. มีหลายวัตถุประสงค์และมีกระบวนการที่หลากหลาย
4. ให้ความสำคัญกับการร่วมมือระหว่างรัฐกับรัฐ	4. ภาคเอกชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทยิ่งกว่าภาครัฐ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนภูมิภาคนิยม

จากแนวคิดของ Hass (1975) and Mitrany (1966) อาจสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความร่วมมือและการบูรณาการมีดังนี้

1. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ได้รับสิ่งตอบแทนต่าง ๆ ร่วมกัน สามารถตอบสนองซึ่งกันและกันได้ ความสำเร็จของความร่วมมือในภูมิภาคย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบางประการ เช่น การมีประโยชน์และอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น
2. การมีค่านิยม วัฒนธรรม หรือเอกลักษณ์ร่วมกัน ซึ่งทำให้ไม่ขัดขวางต่อการสื่อสารกัน การมองโลกของคนรุ่นใหม่ที่ยอมรับวัฒนธรรมอื่น ๆ
3. การติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ ประชาชนติดต่อข้ามรัฐกันในรูปแบบของการสื่อสาร ท่องเที่ยว การค้า เป็นต้น
4. การคาดหวังในสิ่งตอบแทนที่จะได้รับเมื่อร่วมมือกัน
5. ความสามารถในการรวมความต้องการต่าง ๆ จากหลาย ๆ ชาติเข้าด้วยกัน
6. ความร่วมมือนั้นได้เปิดโอกาสให้มีการต่อรอง หรือประนีประนอมกันได้เสมอ
7. ถ้าพลังของลัทธิชาตินิยมอ่อนตัวลง ก็จะทำให้ความร่วมมือในภูมิภาคมีมากขึ้น

8. ความร่วมมือกันระหว่างประเทศในระดับภูมิภาค มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากกว่าความร่วมมือในระดับโลก

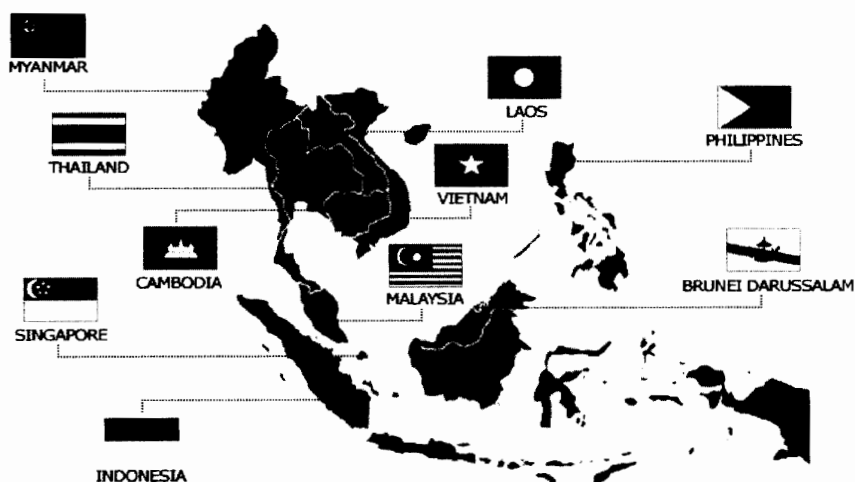
9. ความร่วมมือกันระหว่างประเทศ ภายใต้อิทธิพลของมหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่งย่อมมีแนวโน้มที่จะประสบผลสำเร็จ

นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญในแนวคิดที่ว่าด้วยอนุภูมิภาคนิยม คือ ความร่วมมือและการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดของภาคเอกชน ในแง่ที่ภาครัฐอำนวยความสะดวกหรือให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การลดอุปสรรคด้านกฎระเบียบ เพื่อกระตุ้นให้ภาคเอกชนลงทุนและค้าขายกันเพื่อกระตุ้นพัฒนาการทางเศรษฐกิจของพื้นที่นั้น ๆ อย่างเต็มที่ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่เอื้อสู่ความสำเร็จของแนวคิดที่ว่าด้วยอนุภูมิภาคนิยมนั้น อาจพิจารณาจาก 4 ประเด็น ต่อไปนี้คือ

1. การมีเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยต่อกัน (Economic complementarity)
2. ความใกล้ชิดของพื้นที่ภูมิประเทศ (Geographical proximity)
3. การบูรณาการ โครงสร้างพื้นฐาน (Integrated infrastructure)
4. เจตนาารมณ์ทางการเมือง (Political will)

จะเห็นได้ว่าแนวคิดภูมิภาคนิยม และอนุภูมิภาคนิยมเป็นส่วนหนึ่งของระบบโลกปัจจุบันที่แบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ หลายระดับชั้น โดยทับซ้อนกันอย่างซับซ้อน โดยแบ่งออกเป็นระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับอนุภูมิภาค ระดับรัฐ ระดับชุมชน และระดับปัจเจกชน โดยรัฐชาติและกลุ่มเศรษฐกิจต่าง ๆ จะยังคงบทบาทและโดดเด่นต่อไป

2. ความเป็นมาและพัฒนาการของประชาคมอาเซียน

ภาพที่ 3 ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน

2.1 ความเป็นมา

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (Association of south east asian nations: ASEAN) ก่อตั้งขึ้น โดยปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok declaration) ซึ่งลงนาม โดยรัฐมนตรีจาก 5 ประเทศ ได้แก่ นายอาดัม มาติกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย คุณ อับดุล ราซัค บิน ฮุสเซน รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติประเทศมาเลเซีย นายนาซิโซ รามอส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ นายเอส ราซาร์ตันัม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และ พันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศ ในภูมิภาค ชำรงไว้ซึ่งสันติภาพเสถียรภาพ และความมั่นคงปลอดภัยทางการเมือง สร้างสรรค์ ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม การกินคืออยู่ดีบนพื้นฐาน ของความเสมอภาค และผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจากเจตจำนงที่สอดคล้องกันนี้ นำไปสู่การขยาย สมาชิกภาพ โดยบรูไนดารุสซาลาม ได้เข้าเป็นสมาชิกในลำดับที่ 6 เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2527 สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ 7 เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสหภาพพม่าเข้าเป็นสมาชิกพร้อมกัน เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 และราชอาณาจักรกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิก ลำดับที่ 10 เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2542 ทำให้ปัจจุบันอาเซียนมีสมาชิกรวมทั้งหมด 10 ประเทศ (ไพศาล วิศาลาภรณ์ และคณะ, 2558)

2.2 การกำเนิดอาเซียน และวัตถุประสงค์การจัดตั้ง

เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 ณ วังสราญรมย์ (ที่ตั้งของกระทรวงการต่างประเทศ ไทย ในขณะนั้น) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของ 5 ประเทศ ในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออก-เฉียงใต้ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ได้ลงนามใน “ปฏิญญากรุงเทพฯ” (Bangkok declaration) เพื่อจัดตั้งสมาคมความร่วมมือในระดับภูมิภาคของ ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้ชื่อ “สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้” หรือ “อาเซียน” (ASEAN) ซึ่งเป็นตัวย่อของ Association of south east asian nations ชื่อทางการ ในภาษาอังกฤษของอาเซียน ทั้งนี้ ก่อนหน้าที่มีการลงนามในปฏิญญากรุงเทพฯ รัฐมนตรี ต่างประเทศของทั้ง 5 ประเทศได้หารือกันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการจัดตั้งสมาคมอาเซียน และยกร่างปฏิญญากรุงเทพฯ ที่แหลมแท่น จังหวัดชลบุรี

2.3 วัตถุประสงค์การจัดตั้งอาเซียน

วัตถุประสงค์สำคัญ 7 ประการ ของการจัดตั้งอาเซียน ได้แก่ 1) ส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการบริหาร 2) ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงส่วนภูมิภาค 3) เสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจพัฒนาการทางวัฒนธรรมในภูมิภาค 4) ส่งเสริมให้ประชาชนในอาเซียนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี 5) ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปของการฝึกอบรมและการวิจัย และส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 6) เพิ่มประสิทธิภาพของการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้า ตลอดจนการปรับปรุงการขนส่งและการคมนาคม และ 7) เสริมสร้างความร่วมมืออาเซียนกับประเทศภายนอก องค์การ ความร่วมมือแห่งภูมิภาคอื่น ๆ และองค์การระหว่างประเทศ

2.3 พัฒนาการของประชาคมอาเซียน

ประเทศสมาชิกอาเซียนมีความคล้ายคลึงในทางภูมิรัฐศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ แต่มีความหลากหลาย ด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละประเทศ นับตั้งแต่การก่อตั้งอาเซียนปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา นั้นอาเซียนได้เริ่มมีการพัฒนาการรวมตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยในเดือน มกราคม พ.ศ. 2535 อาเซียนได้ประกาศจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนหรือ AFTA (ASEAN Free Trade Area) โดยมีเป้าหมายคือลดภาษีและลดอุปสรรคข้อกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีเพื่อให้อำนวยความสะดวกต่อการค้าเสรี ประเทศสมาชิกเดิมมี 6 ประเทศ (ไทย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน) จะลดภาษีสินค้าในบัญชี Inclusion List (IL) ให้เป็น 0 % ในปี พ.ศ. 2553 สำหรับประเทศสมาชิกใหม่ทั้ง 4 ประเทศ (เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา) จะต้องลดภาษีลงเหลือ 0% สำหรับสินค้าทุกรายการ ในปี พ.ศ. 2558

ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 การประชุมผู้นำอาเซียน ณ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาบาหลี (Bali Concord II) เห็นชอบให้มีการรวมตัวของอาเซียนไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งต่อมาได้รับลงนามภายใน ปี พ.ศ. 2558 โดยการประกาศใช้ กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) คือการปรับองค์กรในการทำงานแบบการรวมกลุ่มที่มีกฎเป็นฐานสำคัญ สมาชิกทั้ง 10 ประเทศจะต้องปฏิบัติตามพันธระช้อตกลง มีการกำหนดกลไกระงับข้อพิพาท พร้อมกับสร้างอาเซียนให้มีสถานะเป็นนิติบุคคล มีการปรับให้เป็นองค์กรที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางทำให้เกิดประสิทธิภาพของการรวมกลุ่มมากขึ้น ทำให้เกิดกระบวนการตัดสินใจ จากการประชุมระดับผู้นำ ซึ่งจะปรากฏเป็นคณะมนตรี หรือ (Councils) ของอาเซียนซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กรขับเคลื่อน 3 เสาหลัก

(กรมอาเซียน, 2556) คือ

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (APSC)
2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)
3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC)

ตารางที่ 7 วิวัฒนาการและการดำเนินการที่นำไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน
(ไชยวัฒน์ คำชู และณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, 2555)

พ.ศ. (ค.ศ.)	การดำเนินการ
2510 (1967)	ประกาศปฏิญญากรุงเทพ (Bangkok declaration)
2535 (1992)	การพัฒนาเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free trade area: AFTA)
2539 (1996)	ASEAN Industrial Cooperation Scheme (2539) (AICO)
2540 (1997)	กำหนดวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 (ASEAN Vision 2020)
2541 (1998)	จัดทำแผนปฏิบัติการฮานอย (Hanoi plan of action: HPA) และได้ ทำความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียน (ASEAN framework agreement on service: AFAS) และจัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area: AIA)
2543 (2000)	ประกาศความคิดริเริ่มเพื่อการรวมกลุ่มของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration: IAI)
2544 (2001)	จัดทำแผนงานการรวมกลุ่มของอาเซียน (Roadmap for Integration of ASEAN: RIA) และศึกษาเรื่องความสามารถในการแข่งขัน ของอาเซียน (ASEAN Competitiveness Study)
2545 (2002)	กำหนดทิศทางการดำเนินงานให้แน่ชัดเพื่อนำไปสู่การเป็นประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economics Community), ในการประชุมสุดยอด ผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit) ครั้งที่ 8 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา
2546 (2003)	ผู้นำอาเซียนประกาศแถลงการณ์ Bali Concord II เห็นชอบที่จะ จัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี 2020
2547 (2004)	ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยการรวมกลุ่ม สาขาสำคัญของอาเซียน รวม 12 กลุ่มสาขาทางเศรษฐกิจ
2548 (2005)	ปรับปรุงแผนงานการรวมกลุ่มสาขาสำคัญของอาเซียนในระยะที่ 2

ตารางที่ 7 (ต่อ)

พ.ศ. (ค.ศ.)	การดำเนินการ
2549 (2006)	รัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยการรวมกลุ่มสาขาสำคัญของอาเซียนและพิธีการว่าด้วยการรวมกลุ่มสาขาสำคัญ (ฉบับแก้ไข)
2550 (2007)	ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนภายในปี ค.ศ. 2015 และแผนแม่บทสำหรับกฎบัตรอาเซียน และได้มีการจัดทำ AEC Blueprint
2552 (2009)	ASEAN Trade in goods agreement (ATIGA)
2554 (2011)	ASEAN Comprehensive investment agreement (ACIA)
2558 (2015)	เข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)

3. ข้อตกลงประชาคมอาเซียน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของอาเซียนมีความคืบหน้าตามลำดับ โดยในการประชุมสุดยอดอาเซียน เมื่อปี พ.ศ. 2540 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ซึ่งเป็นโอกาสครบรอบ 30 ปีของการก่อตั้งอาเซียน ผู้นำของประเทศสมาชิกได้ให้การรับรอง “วิสัยทัศน์อาเซียน 2020” หรือ ASEAN Vision 2020 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า ภายใน ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563) อาเซียนจะเป็น

1. วงสมานฉันท์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (A concert of southeast asian nations)
2. หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาอย่างมีพลวัต (A partnership in dynamic development)
3. มุ่งปฏิสัมพันธ์กับประเทศภายนอก (An outward-looking ASEAN)
4. ชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร (A community of caring societies)

เพื่อดำเนินการต่าง ๆ ให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 9 เมื่อปี พ.ศ. 2546 ที่เมืองบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำกลุ่มประเทศอาเซียนได้ลงนามปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เห็นชอบให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community: AC) ภายใน ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563) ภายใต้กำหนดกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) หรือธรรมนูญอาเซียนซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคม

เศรษฐกิจอาเซียนภายในปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) ภายใต้ข้อตกลงการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community: AC) นั้นประกอบด้วย 3 เสาหลัก (Pillars) ได้แก่

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-security community: APSC) มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาภายในภูมิภาค โดยสันติวิธี และยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนดังนี้

1.1 ใช้เอกสารทางการเมืองและกลไกของอาเซียนที่มีอยู่แล้วในการเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขข้อพิพาทภายในภูมิภาค รวมทั้งการต่อต้านการก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติอื่น ๆ และการขจัดอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง

1.2 ริเริ่มกลไกใหม่ ๆ ในการเสริมสร้างความมั่นคง และกำหนดรูปแบบใหม่สำหรับความร่วมมือในด้านนี้ ซึ่งรวมไปถึงการกำหนดมาตรฐานการป้องกันการเกิดข้อพิพาท การแก้ไขข้อพิพาท และการส่งเสริมสันติภาพภายหลังจากการเกิดข้อพิพาท

1.3 ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเล ซึ่งอาเซียนยังไม่มีความร่วมมือในด้านนี้ ทั้งนี้ ความร่วมมือข้างต้นจะไม่กระทบต่อนโยบายต่างประเทศ และความร่วมมือทางทหารของประเทศสมาชิกกับประเทศนอกภูมิภาค

2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic community: AEC) เป็นเป้าหมายด้านเศรษฐกิจหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างอาเซียน ภายหลังจากลงนามจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนประชาคมเศรษฐกิจมีองค์ประกอบสำคัญคือการเป็นตลาดและเป็นฐานการผลิตร่วมกัน โดยมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมืออย่างเสรี และเงินลงทุนที่เสรีมากขึ้น มีความสามารถในการแข่งขันสูง มุ่งสร้างความเท่าเทียมในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศอาเซียน และการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาเซียนเข้ากับประชาคมโลก ขนาดของตลาดอาเซียนที่ใหญ่ขึ้น มีอำนาจซื้อสูงขึ้น ความสามารถในการแข่งขันกับภูมิภาคอื่นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยให้ชาติสมาชิกสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีเป้าหมาย ดังนี้

2.1 มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า การบริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ภายในปี ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563)

2.2 มุ่งที่จะจัดตั้งให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิต โดยจะริเริ่มกลไกและมาตรการใหม่ ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้วให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม หรือ CLMV) เพื่อลดช่องว่างของระดับการพัฒนาและช่วยให้ประเทศเหล่านี้เข้าร่วมในกระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจ

ของอาเซียน

2.3 ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงิน และตลาดเงินทุน การประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม กรอบความร่วมมือด้านกฎหมาย การพัฒนาความร่วมมือด้านการเกษตร พลังงาน การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการยกระดับการศึกษาและการพัฒนาฝีมือ

3. ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-cultural community: ASCC) มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากร มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม (Social security) โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมความร่วมมือดังนี้

3.1 การสร้างประชาคมแห่งสังคมที่เอื้ออาทร

3.2 แก้ไขผลกระทบต่อสังคมอันเนื่องจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจ

3.3 ส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง

3.4 ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนในระดับรากหญ้าการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม รวมทั้งการรับรู้ข่าวสารเพื่อให้ประชาชน ตระหนักถึงเอกลักษณ์อาเซียน (ASEAN identity)

ต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 12 ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2550 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้แล้วเสร็จเร็วขึ้นภายในปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) จากเดิมที่ได้กำหนดไว้ในปี ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563) ตามปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (Cebu declaration on the acceleration of the establishment of an ASEAN Community by 2015) รวมทั้งจัดโครงสร้างองค์กรของอาเซียน รองรับภารกิจ และพันธกิจ แปลงสภาพอาเซียนจากองค์กรที่มีการรวมตัวหรือร่วมมือกัน แบบหลวม ๆ เพื่อสร้างและพัฒนาไปสู่สภาพการเป็น “นิติบุคคล” ซึ่งเป็นที่มาของการนำหลักการนี้ ไปร่างเป็น “กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)” ทำหน้าที่เป็น “ธรรมนูญ” การบริหารปกครอง กลุ่มประเทศอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ และในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศของอาเซียนซึ่งจัดขึ้นที่สำนักงานเลขาธิการอาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศ อินโดนีเซีย ได้ประกาศใช้กฎบัตรอาเซียนอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้การดำเนินงานของอาเซียน เป็นไปภายใต้กฎหมายเดียวกันและปูทางไปสู่การสร้างตลาดเดียวในภูมิภาคภายใน 7 ปี

กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

กฎบัตรอาเซียน เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญของอาเซียนที่จะทำให้อาเซียนมีสถานะ เป็นนิติบุคคล เป็นการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรให้กับอาเซียน โดยนอกจาก

จะประมวลสิ่งที่ถือเป็นค่านิยม หลักการ และแนวปฏิบัติในอดีตของอาเซียนมาประกอบกันเป็น ข้อปฏิบัติอย่างเป็นทางการของประเทศสมาชิกแล้ว ยังมีการปรับปรุงแก้ไขและสร้างกลไกใหม่ขึ้น พร้อมกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรที่สำคัญในอาเซียนตลอดจนความสัมพันธ์ ในการดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพของอาเซียนให้สามารถดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายโดยเฉพาะ อย่างยิ่งการขับเคลื่อนการรวมตัวของประชาคมอาเซียน ให้ได้ภายในปี พ.ศ. 2558 ตามที่ผู้นำ อาเซียนได้ตกลงกันไว้

วัตถุประสงค์ของกฎบัตรอาเซียน

วัตถุประสงค์ของกฎบัตรอาเซียน คือ ทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเคารพกฎกติกาในการทำงานมากขึ้น นอกจากนี้ กฎบัตรอาเซียน จะให้สถานะนิติบุคคลแก่อาเซียนเป็นองค์กรระหว่างรัฐบาล (Intergovernmental organization)

โครงสร้างและสาระสำคัญของกฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียน ประกอบด้วยบทบัญญัติ 13 หมวด 55 ข้อ ได้แก่

หมวดที่ 1 ความมุ่งประสงค์และหลักการของอาเซียน

หมวดที่ 2 สถาปนาบุคคลตามกฎหมายของอาเซียน

หมวดที่ 3 สมาชิกภาพ (รัฐสมาชิก สิทธิและพันธกรณีของรัฐสมาชิกและการรับสมาชิก

ใหม่)

หมวดที่ 4 โครงสร้างองค์กรของอาเซียน

หมวดที่ 5 องค์กรที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน

หมวดที่ 6 การคุ้มกันและเอกสิทธิ์

หมวดที่ 7 กระบวนการตัดสินใจ

หมวดที่ 8 การระงับข้อพิพาท

หมวดที่ 9 งบประมาณและการเงิน

หมวดที่ 10 การบริหารและขั้นตอนการดำเนินงาน

หมวดที่ 11 อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของอาเซียน

หมวดที่ 12 ความสัมพันธ์กับภายนอก

หมวดที่ 13 บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติสุดท้าย (กรมอาเซียน, 2556)

พิมพ์เขียวเพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint)

สำหรับเสาหลักการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic community หรือ AEC) ภายในปี พ.ศ. 2558 เพื่อให้อาเซียนมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน แรงงาน

ฝีมือ อย่างเสรี และเงินทุนที่เสรีขึ้นต่อมาในปี 2550 อาเซียน ได้จัดทำพิมพ์เขียวเพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) เป็นแผนบูรณาการงานด้านเศรษฐกิจให้เห็นภาพรวมในการมุ่งไปสู่ AEC ซึ่งประกอบด้วยแผนงานเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ พร้อมกรอบระยะเวลาที่ชัดเจนในการดำเนินการต่าง ๆ จนบรรลุเป้าหมายในปี 2558 รวมทั้งการให้ความยืดหยุ่นตามที่ประเทศสมาชิกได้ตกลงกันล่วงหน้าเพื่อสร้างพันธมิตรยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์การก้าวไปสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่สำคัญดังนี้

1. การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน
2. การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง
3. การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน และ
4. การเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

โดยมีรายละเอียดแยกตามหัวข้อดังนี้

1. การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน

การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งจะทำให้อาเซียนมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น โดยอาเซียนได้กำหนดกลไกและมาตรการใหม่ ๆ ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว เร่งรัดการรวมกลุ่มเศรษฐกิจในสาขาที่มีความสำคัญลำดับแรก อำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายบุคคล แรงงานฝีมือ และผู้เชี่ยวชาญ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกสถาบันในอาเซียน การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกันของอาเซียน มี 5 องค์ประกอบหลัก คือ

- 1.1 การเคลื่อนย้ายสินค้าเสรี
- 1.2 การเคลื่อนย้ายบริการเสรี
- 1.3 การเคลื่อนย้ายการลงทุนเสรี
- 1.4 การเคลื่อนย้ายเงินทุนเสรีขึ้น
- 1.5 การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือเสรี

ทั้งนี้ อาเซียนได้กำหนด 12 สาขาอุตสาหกรรมสำคัญลำดับแรกอยู่ภายใต้ตลาดและฐานการผลิตเดียวกันของอาเซียน ได้แก่ เกษตร ประมง ผลิตภัณฑ์ยาง ผลิตภัณฑ์ไม้ สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม อิเล็กทรอนิกส์ ยานยนต์ การขนส่งทางอากาศ สุขภาพ e-ASEAN ท่องเที่ยว และโลจิสติกส์ รวมทั้งความร่วมมือในสาขาอาหาร เกษตรและป่าไม้

การเป็นตลาดสินค้าและบริการเดียวจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายการผลิตในภูมิภาค และเสริมสร้างศักยภาพของอาเซียนในการเป็นศูนย์กลางการผลิตของโลก และเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานโลก โดยประเทศสมาชิกได้ร่วมกันดำเนินการต่าง ๆ

ที่จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถแข่งขันของอาเซียนได้แก่ ยกเลิกภาษีศุลกากรให้หมดไป ทอยออกเล็ก อุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภายใน ปรับประสานพิธีการด้านศุลกากรให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และง่ายขึ้น ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนธุรกรรม เคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือเสรี นักลงทุนอาเซียนสามารถลงทุนได้อย่างเสรีในสาขาอุตสาหกรรมและบริการที่ประเทศสมาชิกอาเซียนเปิดให้ เป็นต้น

2. การเป็นภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขัน

เป้าหมายสำคัญของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน คือ การสร้างภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันสูง มีความเจริญรุ่งเรือง และมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันมี 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

- 2.1 นโยบายการแข่งขัน
- 2.2 การคุ้มครองผู้บริโภค
- 2.3 สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (IPR)
- 2.4 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
- 2.5 มาตรการด้านภาษี
- 2.6 พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

ประเทศสมาชิกอาเซียนมีข้อผูกพันที่จะนำกฎหมายและนโยบายการแข่งขันมาบังคับใช้ภายในประเทศ เพื่อทำให้เกิดการแข่งขันที่เท่าเทียมกันและสร้างวัฒนธรรมการแข่งขันของภาคธุรกิจที่เป็นธรรม นำไปสู่การเสริมสร้างการขยายตัวทางเศรษฐกิจในภูมิภาคในระยะยาว

3. การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน

การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน มี 2 องค์ประกอบ คือ 1) การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) 2) ความริเริ่มในการรวมกลุ่มของอาเซียน (Initiatives for ASEAN Integration: IAI) ความริเริ่มดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดช่องว่างการพัฒนา ทั้งในระดับ SME และเสริมสร้างการรวมกลุ่มของกัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม ให้สามารถดำเนินการตามพันธกรณีและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของอาเซียน รวมทั้งเพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนทุกประเทศได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

4. การเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

อาเซียนอยู่ในท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีการเชื่อมต่อระหว่างกันและมีเครือข่ายกับโลกสูง โดยมีตลาดที่พึ่งพากันและอุตสาหกรรมระดับโลก ดังนั้น เพื่อให้ภาคธุรกิจของอาเซียนสามารถแข่งขันได้ในตลาดระหว่างประเทศ ทำให้อาเซียนมีพลวัตเพิ่มขึ้นและเป็นผู้ผลิตของโลก รวมทั้งทำให้ตลาดภายในยังคงรักษาความน่าดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ อาเซียนจึงต้องมองออกไปนอกภูมิภาคอาเซียนบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก โดยดำเนิน 2 มาตรการคือ 1) การจัดทำเขต

การค้าเสรี (FTA) และความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด (CEP) กับประเทศนอกอาเซียน
2) การมีส่วนร่วมในเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานโลก

แนวทางดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การเป็น AEC

นอกจากการดำเนินการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า บริการ และการลงทุนระหว่างกัน ตามกรอบความร่วมมือต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิม เช่น การเร่งลดภาษีสินค้าระหว่างกันให้เหลือร้อยละ 0 ภายในปี พ.ศ. 2553 สำหรับสมาชิกเดิม และปี พ.ศ. 2558 สำหรับสมาชิกใหม่ภายใต้กรอบอาฟตา การยกเลิกข้อจำกัด การประกอบกิจการด้านการค้าบริการในอาเซียน ภายในปี 2563 ภายใต้กรอบความตกลงด้านการค้าบริการอาเซียน (AFAS) การเปิดให้มีการลงทุนเสรีในอาเซียนและการให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติต่อนักลงทุนอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2553 ภายใต้เขตการลงทุนเสรีอาเซียน (AIA) เป็นต้น แล้ว อาเซียนได้ตกลงที่จะการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้าและการค้าบริการให้เร็วขึ้นกว่ากำหนดการเดิม ในสาขาสินค้าและบริการสำคัญ 11 สาขา ต่อมาได้เพิ่มสาขาที่ 12 คือ สาขาโลจิสติกส์ เพื่อเป็นการนำร่อง และส่งเสริมการ Outsourcing หรือการผลิตสินค้า โดยใช้วัตถุดิบและชิ้นส่วนที่ผลิตภายในอาเซียน ซึ่งเป็นไปตามแผนการดำเนินการเพื่อมุ่งไปสู่การเป็น AEC และได้มอบหมายให้ประเทศต่าง ๆ ทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานหลัก (Country coordinators) ดังนี้

1. พม่า สาขาผลิตภัณฑ์เกษตร (Agro-based products) และสาขาประมง (Fisheries)
2. มาเลเซีย สาขาผลิตภัณฑ์ยาง (Rubber-based products) และสาขาสีงทอ (Textiles and Apparels)
3. อินโดนีเซีย สาขายานยนต์ (Automotives) และสาขาผลิตภัณฑ์ไม้ (Wood-based products)
4. ฟิลิปปินส์ สาขาอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics)
5. สิงคโปร์ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ (e-ASEAN) และสาขาสุขภาพ (Healthcare)
6. ไทย สาขาการท่องเที่ยว (Tourism) และสาขาการบิน (Air travel)
7. เวียดนาม สาขาโลจิสติกส์ (Logistic)

แผนการดำเนินงาน (Roadmap) ของ 12 สาขาสำคัญ

1. การเร่งลดภาษีสินค้าใน 9 สาขา (ผลิตภัณฑ์เกษตร/ ประมง/ ผลิตภัณฑ์ไม้/ ผลิตภัณฑ์ยาง/ สีงทอ/ ยานยนต์/ อิเล็กทรอนิกส์/ เทคโนโลยีสารสนเทศ/ สาขาสุขภาพ) ให้เร็วขึ้นจากกรอบอาฟตา 3 ปี โดย อาเซียน 6-2550-2553 และอาเซียนใหม่ (CLMV) 2555-2558

2. การขจัดมาตรการที่มีโทษภาษี โดยการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ WTO ในเรื่องอุปสรรคทางเทคนิคมาตรฐานสุขอนามัย และการขออนุญาตนำเข้า รวมทั้งพัฒนาแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมในเรื่องดังกล่าวสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อนำไปสู่การลด/เลิกมาตรการที่เป็นอุปสรรคทางการค้า

3. การปรับปรุงกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าให้มีความโปร่งใส มีมาตรฐานที่เป็นสากล และอำนวยความสะดวกให้แก่เอกชนมากขึ้น อาทิ การจัดทำกฎการได้แหล่งกำเนิดสินค้าโดยวิธีการแปรสภาพอย่างเพียงพอ (Substantial transformation) และกฎการได้แหล่งกำเนิดสินค้าของอาเซียนแบบสะสมบางส่วน (Partial cumulation rule of origin) มาใช้เป็นทางเลือกสำหรับการคำนวณแหล่งกำเนิดสินค้า

4. การค้าบริการ ตั้งเป้าหมายการเจรจาเปิดเสรีการค้าบริการอย่างชัดเจน เพื่อให้การค้าบริการของอาเซียนเป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น และพัฒนาระบบการยอมรับร่วมกัน (Mutual recognition arrangements: MRAs) เพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบวิชาชีพในสาขาบริการ รวมทั้งส่งเสริมการร่วมลงทุนของอาเซียนไปยังประเทศที่สาม

5. การลงทุน เร่งเปิดเสรีสาขาการลงทุนภายใต้กรอบความตกลงด้านการลงทุนของอาเซียน Framework agreement on the ASEAN investment Area: AIA) โดยการลด/ ยกเลิกข้อจำกัดด้านการลงทุนต่าง ๆ ส่งเสริมการร่วมลงทุนในสาขาอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพ และสร้างเครือข่ายด้านการลงทุนของอาเซียนที่มีประสิทธิภาพ

6. การอำนวยความสะดวกด้านพิธีการด้านศุลกากร ให้เริ่มใช้ระบบพิกัดอัตราศุลกากรฮาร์โมนิอาเซียน (AHTN) ในการค้าระหว่างอาเซียนกับประเทศนอกกลุ่ม (Extra-ASEAN Trade) และพัฒนาระบบพิธีการศุลกากร Single window เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการค้าให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งพัฒนาเอกสารด้านการค้าและศุลกากรให้มีความเรียบง่ายและสอดคล้องกัน

7. การพัฒนามาตรฐานและความสอดคล้องของผลิตภัณฑ์ พัฒนาการยอมรับมาตรฐานซึ่งกันและกัน (MRA) ในด้านคุณภาพสินค้า การตรวจสอบ การออกใบรับรอง และปรับปรุงกฎเกณฑ์/ กฎระเบียบ/ ข้อกำหนดสำหรับผลิตภัณฑ์สาขาต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกันมากยิ่งขึ้น

8. การเคลื่อนย้ายของนักธุรกิจ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบวิชาชีพ แรงงานมีฝีมือ และผู้มีความสามารถพิเศษเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่ธุรกิจ อาทิ การปรับประสานพิธีการตรวจลงตรา การจัดทำ ASEAN Business card และการเร่งพัฒนา มาตรฐานเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้ามาประกอบวิชาชีพของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบวิชาชีพ แรงงาน

มีฝีมือ และผู้มีความสามารถพิเศษภายในอาเซียนนอกจากมาตรการข้างต้นแล้ว ก็ยังมีเรื่องของการพัฒนาระบบข้อมูล/ สถิติการค้าและการลงทุนภายใน อาเซียน การส่งเสริมความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม (Industrial complementation) การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากร การส่งเสริมสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และการอำนวยความสะดวกในการเดินทางภายในอาเซียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการค้าชายแดนในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย รวมทั้งงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายการค้าชายแดนตลอดจนผลงานวิจัยที่ศึกษาถึงการเตรียมตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทยในด้านการค้าชายแดน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยโดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

เสวตยนต์ ศรีสมุทร (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง นโยบายรัฐไทยกับการค้าชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงนโยบายรัฐไทยต่อการค้าชายแดนไทยกับสหภาพพม่า โดยศึกษาสภาพลักษณะ ภาวะปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนไทย สหภาพพม่า ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดจากนโยบายทางการเมืองของไทย และสหภาพพม่า ที่กระทบต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศอันส่งผลกระทบกับการค้าชายแดน ณ บริเวณ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการศึกษาทางเอกสาร ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ว่า รัฐไทยมีนโยบายมุ่งให้ไทยเป็นประตูการค้าสู่ภูมิภาค และศูนย์กลางการค้าของภูมิภาคนี้ ดังปรากฏในโครงการหกเหลี่ยมเศรษฐกิจและสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจการที่ไทยและสหภาพพม่ามีพรมแดนติดต่อกันเป็นระยะทางยาวถึง 2,532 กิโลเมตร ทำให้มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจการค้าชายติดต่อกันเป็นอย่างยิ่ง ไทยเห็นความสำคัญของการค้ากับสหภาพพม่า เพราะต้องการแหล่งทรัพยากร และตลาดสำหรับการค้าและการลงทุน เพื่อระบายผลผลิตจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมไทย โดยเฉพาะเครื่องอุปโภคบริโภคขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นที่ต้องการของสหภาพพม่าและสหภาพพม่ายังต้องลงทุน และเทคโนโลยีจากไทยอีกด้วย การค้าชายแดนไทยกับสหภาพพม่า อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ ๆ หลายประการ กล่าวคือ ความเจริญที่แตกต่างกันระหว่างสองประเทศ ปัญหาในการพัฒนาการค้า เนื่องจากระบบการค้าภายในสหภาพพม่ายังไม่มีรูปแบบที่เป็นสากล ระบบการธนาคาร ขั้นตอนการประสานงานของทั้งสองประเทศยังไม่มีความสะดวกคล่อง เพราะระบบการทำงานไม่มีศักยภาพที่ใกล้เคียงกันออกไปจากการเป็นระบบการค้าที่อาศัยเชื่อใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชน

กับประชาชน ไม่มีระบบกฎหมายที่รองรับ ซึ่งส่งผลให้เกิดการค้ำอกระบบ การแข่งขันทางการค้าไม่พัฒนาเท่าที่ควร นอกจากนี้ปัญหาการเมืองภายในสหภาพพม่าที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศ อันเป็นอุปสรรคต่อการค้าบริเวณชายแดนกระทบเพราะการปิดพรมแดนจากฝ่ายสหภาพพม่าหลายครั้งที่ผ่านมา แม้ว่าจะได้รับการแก้ไข โดยการปรับความเข้าใจกัน เช่น การเชิญผู้แทนทั้งสองประเทศหรือในประเด็นปัญหาต่าง ๆ การกำหนดมาตรการ และการแลกเปลี่ยนทัศนะที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องก็ตามจากการศึกษาพบข้อเสนอแนะ ได้แก่

1. ควรแก้ไขปัญหความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านการเมือง และความมั่นคง โดยยึดหลักยุทธธรรมและจริงจังกับการแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะปัญหาที่เกิดจากการไม่เชื่อใจระหว่างกัน หรือปัญหาการค้าไม่เป็นธรรมทั้งสองฝ่าย โดยดำเนินการในทางการทูตเป็นหลัก ในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนทั้งสองประเทศ

2. สร้างความเป็นเอกภาพในเชิงนโยบายและประสานงานด้านข้อมูล เพื่อนำไปปฏิบัติเป็นแนวทางที่เป็นมาตรการเดียวกันระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงกลาโหม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

3. การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ประกอบการค้า การลงทุน อาทิ การเร่งรัดการคืนระบบภาษีมูลค่าเพิ่มให้รวดเร็ว และการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการค้าสามารถลดต้นทุนให้สินค้าไทยแข่งขันด้านราคากับประเทศคู่แข่ง เช่น สิงคโปร์ และมาเลเซียได้

4. สร้างระบบข้อมูลข่าวสาร สถานการณ์ตามแนวชายแดนจากหน่วยข่าวกรองต้องรวดเร็ว เพื่อป้องกันการปิดด่านพรมแดนของสหภาพพม่าเช่นที่ผ่านมาและเกิดความเสียหายต่อการค้า

5. การส่งเสริมความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชนของทั้งสองประเทศ ทั้งในด้านการค้า กิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนด้านวิชาการ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของทั้งสองประเทศ

6. รัฐบาลไทยต้องต้องแสดงและยืนยันจุดยืนที่ชัดเจน โดยอาศัยพื้นฐานของอาเซียนที่ทั้งสองชาติต่างก็เป็นสมาชิกอยู่

นฤมล นาคา (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนที่ไม่ว่าศักยภาพและโอกาสการขยายการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ พม่า กัมพูชา ลาว และมาเลเซีย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงความได้เปรียบและความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศใดมีศักยภาพในการผลิตสูงกว่ากัน สินค้าชนิดใดมีแนวโน้มที่ดีในตลาดของแต่ละประเทศ แนวทางการส่งเสริมการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน

ควรเป็นไปในทิศทางใด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผลการศึกษา โครงสร้างควมได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบ และโครงสร้างควมเสียเปรียบของการค้า ชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยการวัดค่าดัชนี ความได้เปรียบและความเสียเปรียบ โดยเปรียบเทียบสรุป ได้ดังต่อไปนี้

1. ไทยได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนกับพม่า ในการส่งออกสินค้าสิ่งทอ อุตสาหกรรมการเกษตร และเชื้อเพลิง
2. ไทยได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนกับกัมพูชา ในการส่งออกสินค้าสิ่งทอ และเชื้อเพลิง
3. ไทยได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนกับลาว ในการส่งออกสินค้าสิ่งทอ และเชื้อเพลิง
4. ไทยได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนกับมาเลเซีย ในการส่งออกสินค้าสิ่งทอ อุตสาหกรรมการเกษตร และเชื้อเพลิง
5. ไทยเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนกับพม่าในการนำเข้าสินค้าไม้ ไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์ ประมงและปศุสัตว์ และเครื่องจักรที่ไม่ใช่ไฟฟ้า อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ
6. ไทยเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนกับกัมพูชาในการนำเข้าสินค้า เครื่องจักรที่ไม่ใช่ไฟฟ้า อุปกรณ์และส่วนประกอบ
7. ไทยเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนกับลาวในการนำเข้าสินค้า เครื่องจักรที่ไม่ใช่ไฟฟ้า อุปกรณ์และส่วนประกอบ
8. ไทยเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบของการค้าชายแดนกับมาเลเซียในการนำเข้าสินค้าไม้ ไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์ ประมงและปศุสัตว์

นอกจากนี้ถ้าหากรัฐบาลของไทยมีนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านหรือเพิ่มมูลค่าการส่งออกสินค้าไทยให้มากขึ้น นำไปสู่ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดทางด้านการลงทุน การท่องเที่ยว และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นตลาดการค้าสำคัญของไทย โดยกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ในการช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการค้าชายแดนให้เกิดการขยายตัวเพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของการได้ผลประโยชน์ร่วมกัน

นพภัตสร มาเทียน (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518-2546) โดยปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาประวัติ ความสัมพันธ์ ลักษณะ รูปแบบของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ตั้งแต่อดีต รวมทั้งศึกษา นโยบายและผลของนโยบายที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินการส่งเสริมด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

ด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518-2546 โดยได้ใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ส่วนการนำเสนอข้อมูลเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัย แต่จะปรากฏเด่นชัดภายหลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา โดยเฉพาะการค้าด้านจังหวัดสระแก้ว ของประเทศไทยซึ่งติดต่อกับจังหวัดบันเตียเมียนเจย และจังหวัดพระตะบองของประเทศกัมพูชา มีภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการค้าขาย เนื่องจากไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติที่เป็นอุปสรรคในการติดต่อระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ ประกอบกับทำเลและจุดยุทธศาสตร์ของจังหวัดสระแก้วสามารถเป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังกรุงพนมเปญ เวียดนาม ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการค้าชายชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชา ทั้งนี้ลักษณะรูปแบบ การค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ในระยะแรกมีทั้งการค้านอกระบบซึ่งผิดกฎหมาย และการค้าในระบบที่ถูกกฎหมาย ต่อมาการลักลอบค้าชายตามแนวชายแดนทวีจำนวนมากขึ้น

สถานการณ์ภายในประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะเมื่อในกัมพูชาตกอยู่ในภาวะสงคราม การค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว จึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของความสัมพันธ์และนโยบายของรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชาเป็นสำคัญ กล่าวคือ หากทั้งสองประเทศมีสถานการณ์ของความสัมพันธ์ที่ไม่ดี เกิดการตัดความสัมพันธ์ทางการทูต รัฐบาลจะมีนโยบายปิดพรมแดนหรือปิดจุดผ่านแดนห้ามค้าขายกับกัมพูชา แต่ในขณะเดียวกันหากสถานการณ์ของความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศเป็นไปในทางที่ดีการค้าชายชายแดนก็เป็นไปอย่างเปิดเผยดังที่ปรากฏใน พ.ศ. 2518 สมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ใน พ.ศ. 2519 สมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชและใน สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีนโยบายส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในกัมพูชาด้วย นโยบายที่เรียกว่า แปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า ด้วยการเปิดจุดค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว การดำเนินการนโยบายส่งเสริมการค้าในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้การค้าชายชายแดน ซึ่งเดิมส่วนใหญ่เป็นการค้านอกระบบ มาเป็นตลาดการค้าชายชายแดนในระบบเมื่อ พ.ศ. 2534 ต่อมาสมัยรัฐบาล พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2546 เกิดการจลาจลบุกเผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญ ทำให้รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีนโยบายลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตและประกาศปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านจังหวัดสระแก้ว การดำเนินการดังกล่าวก็มีผลต่อการค้าชายชายแดนไทย-กัมพูชาด้วย โดยเฉพาะความสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ไทยต้องสูญเสียเป็นจำนวนมาก เมื่อรัฐบาลทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ทางการทูตที่ดีต่อกัน ก็จะเปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านจังหวัดสระแก้วให้มีการค้าขายกันต่อไปและจากการสนับสนุนของรัฐบาลประเทศไทย

ส่งผลให้การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว มีบทบาทสำคัญทางการส่งสินค้าไปยังประเทศในอินโดจีน

ผลการศึกษายังพบว่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว 2518-2546 นอกจากจะทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าแล้ว ยังมีผลกระทบซึ่งถือเป็นปัญหาที่มีต่อประเทศไทยด้วย ได้แก่ ปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักลอบค้าอาวุธสงคราม ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาการโจรกรรม

ศุภริตา อติศรศุภพงษ์ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การค้าชายแดนในอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การค้าชายแดน และเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการค้าชายแดนในอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยใช้วิธีการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะลึก ผู้ประกอบการค้าส่งที่มีมูลค่าในการนำเข้าและส่งออกผ่านด่านศุลกากร ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 จำนวน 20 ราย ในอำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษามีดังนี้ 1) การค้าชายแดนในอำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นการค้ำระหว่างคู่ค้า เช่น การค้าชายแดนไทย-จีน โดยทำการศึกษาว่าใครคือผู้เริ่มต้นการประกอบธุรกิจการขายของหน้าร้านในพื้นที่ และเมื่อมีความต้องการสูงจากคู่ค้า ทำให้ปริมาณในการนำเข้าและส่งออกมีแนวโน้มที่สูงขึ้น ได้มีการพัฒนารูปแบบการค้าในลักษณะของนายหน้าหรือตัวแทนจากบริษัทใหญ่ในกรุงเทพมหานคร 2) รูปแบบการทำธุรกรรมทางการเงินของการค้าชายแดน จะชำระค่าสินค้าผ่านผู้แทนจากคู่ค้ารายใหญ่ ต่อมากลายเป็นผู้ที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเงินตราทั้ง 2 สกุล เป็นผู้ชำระค่าสินค้ำระหว่างกัน ซึ่งตัวแทนนี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการค้ารายใหญ่ที่มีการติดต่อด้านาน และพัฒนาจากการชำระสินค้าโดยใช้ Letter of Credit (L/ C) มีธุรกรรมน้อยมาก เนื่องจากสถาบันการเงินในจีนยังไม่มีความพร้อม ประกอบกับจีนยังเข้มงวดกับการปริวรรตเงินตรา 3) เงินสกุลบาทจำกัดอยู่เพียงการค้าตามบริเวณชายแดนไทยที่ผู้ประกอบการติดต่อกัน นอกเหนือจากพื้นที่นี้แล้วเงินสกุลบาทมีบทบาทน้อยมาก การชำระค่าสินค้าในอำเภอแม่สาย ส่วนใหญ่จะใช้สกุลเงินบาทและชำระเป็นเงินสด แตกต่างจากอำเภอเชียงแสนที่จะใช้เครดิตและเงิน 2 สกุล คือบาทและหยวน เป็นส่วนใหญ่ 4) รูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าไม่นิยมผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ โดยเป็นการกำหนดการแลกเปลี่ยนระหว่างคู่ค้าเอง เป็นการติดต่อโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างคู่ค้า ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้ามาในตลาดของผู้ประกอบการรายใหม่ สำหรับในอำเภอเชียงแสนมีการแข่งขันสูง

จากผู้ค้าที่แฝงตัวอยู่ในตลาด มีการส่งออกสินค้าใหม่ที่เกิดขึ้นในอำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสน คือ วัสดุก่อสร้าง และผลไม้ไทย กลยุทธ์ทางด้านราคาไม่มีผลต่อการทำธุรกิจ รวมทั้งเส้นทางการขนส่งและระบบการขนส่งเช่นเดียวกัน อุปสรรคที่สำคัญคือไม่สามารถเข้าถึงตลาดได้ง่าย ควรมีการสร้างช่องทางในการค้าให้มากขึ้น และควรส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ในช่องทางการค้าด้วย

อุปสรรคในการประกอบธุรกิจการค้าชายแดนทั้งสองพื้นที่นี้ เนื่องจากการขยายธุรกิจจากร้านค้าเล็ก ๆ และการค้าจะเป็นการตกลงกันระหว่างคู่ค้า ประกอบกับมีหน่วยงานของภาครัฐหลายหน่วยงานเข้ามาในพื้นที่ เช่น ด้านศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น ทำให้มีระเบียบในขั้นตอนราชการหลายหน่วยงาน ภาครัฐควรมีการประสานงานจัดรูปแบบการตรวจสอบให้เหมาะสม

นอกจากนี้ ควรพัฒนาทางด้าน โครงสร้างพื้นฐาน ระบบและเส้นทางทางการขนส่ง และสิ่งสำคัญท้ายสุดการออกกฎ ระเบียบ และนโยบายต่าง ๆ ควรคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสน

อนพัทธ์ หนองคู (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา: กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว จากการศึกษาพบว่าการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะตามแนวชายแดนจังหวัดสระแก้วมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องและฝ่ายไทยเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด เมื่อวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคที่มีต่อการค้าตามแนวชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาในเขตจังหวัดสระแก้ว พบว่าสินค้าไทยมีศักยภาพในการแข่งขันค่อนข้างมาก ความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยนี้เป็นผลมาจากสินค้าสามารถขนส่งได้อย่างรวดเร็ว ความนิยมสินค้าไทยของคนกัมพูชา ประโยชน์ที่เกิดจากการที่จังหวัดสระแก้วมีตลาดการค้าชายแดนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งเป็นแหล่งกระจายสินค้าที่นำเข้ามาจากประเทศกัมพูชาไปยังภาคต่าง ๆ ตลอดจนนโยบายส่งเสริมกิจกรรมการค้าของทั้งสองประเทศ

นอกจากนั้นความแตกต่างในด้านความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบด้านการผลิตระหว่างไทยกับกัมพูชา ตลอดจนการที่ประเทศกัมพูชาได้รับสิทธิพิเศษ (GSP) จากประเทศที่พัฒนาแล้ว ยังเป็นโอกาสให้ทั้งสองประเทศเกื้อกูลผลประโยชน์ร่วมกันในการจัดตั้งฐานการผลิตแบบ Co-production area โดยประเทศไทยควรเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบ ได้แก่ เงินทุน ผู้ประกอบการ เทคโนโลยี เพื่อตั้งฐานการผลิตในประเทศกัมพูชาที่มีความได้เปรียบในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และค่าจ้างแรงงานที่ค่อนข้างถูก

อย่างไรก็ตามการค้าชายแดนยังมีปัญหาอุปสรรคบางประการ ได้แก่ ปัญหาด้านการค้า นอกระบบ ปัญหาด้านระเบียบพิธีการด้านศุลกากร ปัญหาการปักปันเขตแดน ปัญหาข้อจำกัดของ พื้นที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ ตลอดจนปัญหาที่เกิดจากความแตกต่าง ของระดับการพัฒนาของไทยกับกัมพูชา ซึ่งได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม และปัญหายาเสพติดตาม แนวชายแดน

ผลจากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้กำหนดยุทธศาสตร์การค้าชายแดน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ ยุทธศาสตร์ด้านการค้า ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้จังหวัดสระแก้วเป็นศูนย์กลาง การค้าชายแดนที่สามารถเชื่อมโยงเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา และประเด็น ยุทธศาสตร์ด้านการผลิต ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่จะส่งเสริมให้เกิดการสร้างฐานอุตสาหกรรมใหม่ โดยอาศัยหลักความความแตกต่างในด้านความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของทรัพยากรระหว่าง ประเทศไทยกับกัมพูชา โดยอุตสาหกรรมเป้าหมายควรเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้แรงงาน ในการผลิต ได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อุตสาหกรรม ที่เกี่ยวกับเครื่องยนต์ทางการเกษตร และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับสินค้าที่ใช้ใน ชีวิตประจำวัน

ธานัญญารัตน์ ถั่วสมบูรณ์ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง นโยบายและมาตรการของ รัฐบาลไทยในการจัดการการค้าชายแดน: กรณีศึกษา ด้านศุลกากรเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงนโยบายและมาตรการของรัฐบาลไทย ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ จากการดำเนินนโยบายและมาตรการของรัฐบาลไทย ในการจัดการ การค้าชายแดน จากการศึกษา ด้านศุลกากรเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคล ที่นำนโยบายและมาตรการมาปรับใช้ อาทิเช่น เจ้าหน้าที่ศุลกากร ด้านศุลกากรเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ พาณิชยกรรมจังหวัดเชียงใหม่ ตัวแทนออกของ (Shipping) ผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออก นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญการค้าชายแดน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หอการค้าจังหวัด เชียงราย ท่าเรือเชียงใหม่ และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และเขียนรายงานการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าภายหลังจากประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายการค้าต่างประเทศจน นำไปสู่กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง และความตกลงเขตการค้าเสรี อาเซียน-จีน รัฐบาลในส่วนของหน่วยงานราชการหลักได้มีการปรับนโยบายด้านต่าง ๆ ภายในประเทศมายัง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับนโยบายการค้าต่างประเทศของไทย โดยในส่วนของด้านศุลกากรเชียงแสนนั้นมีการนำนโยบาย และมาตรการต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย จากกรมศุลกากรมาปรับใช้ภายในหน่วยงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการค้าชายแดนให้เป็นไป

ในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งได้พบว่า ด้านบุคลากรเชียงใหม่สามารถพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ และรับมือกับการค้าชายแดนที่มีได้เป็นอย่างดี

แต่ในขณะเดียวกันก็ยังพบว่ายังมีปัญหา และอุปสรรคจากการดำเนินนโยบายและ มาตรการของรัฐบาลไทย ในการจัดการการค้าชายแดน ในส่วนของด่านศุลกากรเชียงใหม่อยู่อย่าง หลีกเลียงไม่ได้ อาทิ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดเก็บรายได้ของศุลกากรเชียงใหม่ ปัญหาและ อุปสรรคที่ได้จากการรวบรวมความคิดเห็นของผู้นำเข้า-ส่งออก ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค ในด้านอื่น ๆ จนนำไปสู่ข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษา

อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมานอกจากด่านศุลกากรเชียงใหม่ได้มีการนำนโยบายที่ได้รับจาก กรมศุลกากรมาใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องในส่วนของการค้าชายแดนแล้ว ด้านศุลกากร เชียงใหม่ยังมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้การค้า ชายแดนบริเวณดังกล่าวเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นต่อไป

นวนิทย์ เอมเอก (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการ การค้าชายแดน ไทย-มาเลเซีย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นการวิจัยเอกสาร โดยใช้ ข้อมูลทุติยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มี อิทธิพลต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการค้าชายแดน ไทย-มาเลเซีย เพื่อรองรับ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความสามารถ ในการแข่งขันที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบการการค้าชายแดน ไทย-มาเลเซีย ให้มีพร้อมรองรับ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยด้านสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการและทักษะ การบริหารของผู้ประกอบการสมรรถนะหลักทางการบริหารของผู้ประกอบการภาวะผู้นำของ ผู้ประกอบการ กฎระเบียบปฏิบัติของของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด ภาคใต้ชายแดน พ.ศ. 2553-2556 (ฉบับแก้ไขปี พ.ศ. 2554) เพื่อพัฒนาสร้างตัวแบบความสามารถ ในการแข่งขันของผู้ประกอบการการค้าชายแดน ไทย-มาเลเซีย เพื่อรองรับการเปิดเสรีทางการค้า ภายในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างเหมาะสม ผลการศึกษา พบว่า

1. จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการและทักษะ การบริหารของผู้ประกอบการเป็นปัจจัยที่ส่งผลการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้าง เชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรง และทางอ้อมผ่านภาวะผู้นำ ของผู้ประกอบการต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการค้าชายแดน ไทย-มาเลเซีย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

2. จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าภาวะผู้นำของผู้ประกอบการเป็นปัจจัยที่ส่งผลการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบทางตรงต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการค้าชายแดน ไทย-มาเลเซีย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

3. จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสมรรถนะหลักทางการบริหารของผู้ประกอบการการค้าชายแดน แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สมรรถนะหลักทางการบริหารของผู้ประกอบการเป็นปัจจัยที่ส่งผลการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการค้าชายแดน ไทย-มาเลเซีย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

4. จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรายละเอียดแนวทางปฏิบัติการของแผนพัฒนา กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน พ.ศ. 2553-2556 (ฉบับแก้ไขปี พ.ศ. 2554) เป็นปัจจัยที่ส่งผลการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อภาวะผู้นำของผู้ประกอบการ และสมรรถนะหลักทางการบริหารต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการค้าชายแดน ไทย-มาเลเซียเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

5. จากการศึกษารายละเอียด กฎระเบียบ และแนวทางปฏิบัติการของแผนการดำเนินการ เพื่อนำไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) พบว่า กฎระเบียบปฏิบัติของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นปัจจัยที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อภาวะผู้นำของผู้ประกอบการ และสมรรถนะหลักทางการบริหารต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการค้าชายแดน ไทย-มาเลเซียเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research) มีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ทราบความเป็นมา แนวคิด พัฒนาการของยุทธศาสตร์ นโยบาย และโครงการความร่วมมือทางการค้าชายแดน ของประเทศไทยและกัมพูชา และข้อตกลงประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประกอบด้วย

2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง (Key informants) ประกอบด้วย ข้าราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สภาหอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด นักธุรกิจ นักลงทุนทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายกัมพูชา นักวิชาการ และตัวแทนภาคประชาชนด้านจังหวัดสระแก้ว เป็นต้น

2.3 การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ของข้อมูลในการศึกษาวิจัย โดยผู้ศึกษามุ่งสังเกตถึงสภาพทั่วไป และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา สภาพของผู้ประกอบการ ขณะติดต่อค้าขาย พฤติกรรมของผู้ประกอบการและลูกจ้างที่แสดงออก

3. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ประกอบด้วย

3.1 การเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ประกอบการค้าชายแดนในพื้นที่ตลาดการค้าชายไทยและกัมพูชา บริเวณจุดผ่านแดนถาวร 1 แห่งและจุดผ่อนปรน 2 แห่ง ประกอบด้วย

1) จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ 2) จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ 3) จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน อำเภอคลองหาด ยกเว้นในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา ซึ่งตลาดการค้าชายแดนในบริเวณดังกล่าวยังไม่ได้รับความนิยมนักผู้ประกอบการจำนวนน้อย

แหล่งข้อมูล

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่บริเวณจุดผ่านแดนถาวร 1 แห่งและจุดผ่อนปรน 3 แห่ง ประกอบด้วย 1) จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ 2) จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ 3) จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา และ 4) จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน อำเภอคลองหาด โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ตัวแทนผู้เกี่ยวข้องด้านการบริหาร ด้านการจัดทำนโยบายในส่วนของข้าราชการ ส่วนภูมิภาคและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

1.1.1 ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว

1.1.2 นายอำเภออรัญประเทศ คลองหาดและตาพระยา

1.1.3 พาณิชย์จังหวัดสระแก้ว

1.1.4 หัวหน้าด่านตรวจพืชอรัญประเทศ

1.1.5 นายด่านศุลกากรอรัญประเทศ

1.1.6 ผู้กำกับการตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสระแก้ว

1.1.7 ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค์การบริหาร

ส่วนจังหวัดสระแก้ว นายกเทศมนตรีเมืองอรัญประเทศ นายกเทศมนตรีตำบลป่าไร่ นายกเทศมนตรีตำบลคลองหาด นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผ่านศึก และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาพระยา เป็นต้น

1.2 ตัวแทน สภาหอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด นักธุรกิจ นักลงทุน ผู้ประกอบการนำเข้าและส่งออกสินค้าบริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

1.2.1 ประธานสภาหอการค้าจังหวัดสระแก้ว

1.2.1 ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดสระแก้ว

1.2.2 นายกสมาคมเกษตรกรชายแดนบูรพา

1.2.4 นักธุรกิจ นักลงทุนผู้ประกอบการนำเข้าและส่งออกสินค้าบริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

1.3 ตัวแทนนักวิชาการ และตัวแทนภาคประชาชนในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ใช้วิธีการพิจารณาดังนี้

1.3.1 เป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจและเกี่ยวข้องกับกับการกำหนดนโยบายแผนงาน ด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

1.3.2 เป็นนักธุรกิจ นักลงทุนผู้ประกอบการนำเข้าและส่งออกสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว บริเวณจุดผ่านแดนทั้ง 4 แห่ง ไม่น้อยกว่า 10 ปี

1.3.3 เป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือ นักวิชาการและภาคประชาชนที่ศึกษาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว ไม่น้อยกว่า 10 ปี

2. การวิจัยเชิงปริมาณ

การศึกษานี้ได้ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างจากผู้ประกอบการ ค้าขายสินค้าในพื้นที่ตลาดการค้าชายไทยและกัมพูชา บริเวณจุดผ่านแดนถาวร 1 แห่ง และจุดผ่อนปรน 2 แห่ง ได้แก่ 1) จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ 2) จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ 3) จุดผ่อนปรนบ้านเขาคิน อำเภอลองหาด ยกเว้นในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา ซึ่งไม่มีตลาดการค้าชายแดนในบริเวณดังกล่าว จากการสำรวจข้อมูลผู้ประกอบการค้าในตลาดบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จาก องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว เทศบาลเมืองอรัญประเทศ องค์การบริหารส่วนตำบลผ่านศึก เทศบาลตำบลคลองหาด พบว่ามีผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณตลาดชายแดนทั้ง 8 ตลาด จำนวนประมาณ 7,000 คน

ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของยามานะ (Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่นในการเลือกตัวอย่าง 95% ค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 378 ตัวอย่างซึ่งเป็นขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ เพื่อให้สะดวกในการจัดเก็บข้อมูลผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง

จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมดโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบโควต้า (Quota sampling) จำนวน 400 คน รายละเอียดดังนี้

1. จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ	
1.1 ตลาดโกลเด้นเกต (เทศบาล 3)	จำนวน 50 คน
1.2 ตลาดองค์การบริหารส่วนจังหวัด (โรงเกลือ)	จำนวน 50 คน
1.3 ตลาดเดชไทย	จำนวน 50 คน
1.4 ตลาดเบญจวรรณ	จำนวน 50 คน
1.5 ตลาดรัตนธรรม	จำนวน 50 คน
1.6 ศูนย์การค้าอินโดจีน	จำนวน 50 คน

2. จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ	จำนวน 50 คน
3. จุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน อำเภอลองหาด	จำนวน 50 คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม สังเกต ถ่ายภาพ และจดบันทึกตาม ความเหมาะสมให้ได้รายละเอียดตามขอบเขตทางด้านเนื้อหา โดยใช้เทคนิคและวิธีการดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1 การสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เอง เพื่อให้ข้อมูลละเอียดตรงกับวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูล สำคัญ (Key informant) การสัมภาษณ์กำหนดแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) โดยอาศัยกรอบ และแนวคิดเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งประเด็นคำถาม และ จะไม่เรียงลำดับคำถามก่อนหลังเหมือนที่กำหนดเอาไว้ คำถามมีลักษณะแบบปลายเปิดและ ในขณะที่สัมภาษณ์หากพบประเด็นปัญหาใดน่าสนใจก็จะทำการสัมภาษณ์โดยละเอียด เพื่อให้ได้ คำตอบอย่างชัดเจน พร้อมใช้เครื่องบันทึกเสียง บันทึกข้อมูล รวมถึงบันทึกข้อมูลลงใน สมุดบันทึก ด้วย โดยในการศึกษารครั้งนี้ แบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1: หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการ และตัวแทนภาคประชาชน แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อนโยบายการค้าชายแดน ไทย- กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

ตอนที่ 3 ปัญหา ผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อนโยบายการค้าชายแดนของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ชุดที่ 2: ผู้ประกอบการส่งออกและนำเข้าสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัด สระแก้ว จังหวัดสระแก้วแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์รูปแบบ วิธีการของผู้ประกอบการไทยบริเวณชายแดนไทย- กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปัญหาและผลกระทบของผู้ประกอบการไทยบริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

1.2 วิธีการสังเกตการณ์ (Observation) ได้ใช้เทคนิคการสังเกตโดยตรง เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ของข้อมูลในการศึกษาวิจัยโดยผู้ศึกษาได้ใช้การสังเกตตลอดเวลาที่อยู่กับผู้ประกอบการ แต่ไม่ให้ผู้ให้ข้อมูลรู้ว่ากำลังถูกสังเกตพฤติกรรม โดยมุ่งสังเกตถึงสภาพทั่วไปและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา สภาพของผู้ประกอบการขณะติดต่อกำขาย พฤติกรรมของผู้ประกอบการ และถูกจ้างที่แสดงออก

1.3 เครื่องมือและอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1.3.1 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม โดยได้เตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อสะดวก ในการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและวิเคราะห์โดยบันทึกข้อมูลทั่วไปจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และมีการใส่เลขกำกับไว้ เพื่อเรียงจำแนก ตรวจสอบและวิเคราะห์

1.3.2 เทปบันทึกเสียงเพื่อใช้บันทึกการสัมภาษณ์ การสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญของผู้ให้ข้อมูล โดยขออนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อน ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่สามารถตรวจสอบกับที่บันทึกได้และได้ข้อมูลอย่างครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.3.3 สมุดบันทึกและอุปกรณ์เครื่องเขียนต่าง ๆ เพื่อใช้บันทึกการสัมภาษณ์ และการสนทนาของผู้ให้ข้อมูล

1.3.4 กล้องถ่ายภาพพร้อมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการถ่ายภาพ เพื่อบันทึกภาพ การสัมภาษณ์ และการสนทนาของผู้ให้ข้อมูล โดยบันทึกภาพเหตุการณ์และสถานที่เพื่อประกอบรายงานการวิจัย

2. การวิจัยเชิงปริมาณ

2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) ทำการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ประกอบการการค้าขายสินค้าในพื้นที่ตลาดการค้าชายไทยและกัมพูชา บริเวณจุดผ่านแดนถาวร 1 แห่ง และจุดผ่อนปรน 3 แห่ง โดยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปจำนวน 6 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check list) 5 ข้อ และคำถามปลายเปิด (Open end) 1 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับลักษณะของการประกอบธุรกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จำนวน 11 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check list) 5 ข้อ และคำถามปลายเปิด (Open end) 6 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้า ที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา จำนวน 15 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยมีหลักเกณฑ์การให้คะแนน ซึ่งใช้ในการให้ความคิดเห็น แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	5
มาก	ให้คะแนน	4
ปานกลาง	ให้คะแนน	3
น้อย	ให้คะแนน	2
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1

ตอนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา จำนวน 10 ข้อ คำถามปลายเปิด (Open end)

โดยแบบสอบถามผู้ประกอบการค้าขายสินค้าในพื้นที่ตลาดการค้าชายไทยและกัมพูชา ผู้วิจัยทำได้ทำการแปลโดยผู้ชำนาญการด้านภาษาเขมรและผ่านการตรวจสอบจนได้คำแปลที่ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยจึงนำแบบสอบถามนั้นไปใช้

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและข้อมูลการวิจัย

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ

หลังจากทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้งผู้ศึกษาจะทำการจดบันทึกและตรวจสอบข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูลดังต่อไปนี้

1.1 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม และข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบระหว่างเวลา สถานที่ บุคคลและเนื้อหาที่แตกต่างกันว่า ถ้าหากเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่ ข้อมูลที่ได้จากสถานที่ต่างกันเหมือนกันหรือไม่ และหากบุคคลเปลี่ยนไป ข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่ หากได้ข้อมูลเหมือนกันแสดงว่าเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

1.2 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีการและข้อมูลด้านต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยในการศึกษาจะใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ควบคู่กับการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย หากข้อมูลที่ได้มีความแตกต่างกันหรือขัดแย้งกัน ผู้ศึกษาจะเข้าไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้ง

และหากข้อมูลที่ได้ทำการตรวจสอบแล้ว ปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกันก็น่าเชื่อถือว่าเป็นข้อมูล ที่ถูกต้องสมบูรณ์แล้ว

2. การวิจัยเชิงปริมาณ

2.1 ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามสำหรับการวิจัยจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และ ทบทวนเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ตรวจสอบ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) จากนั้น ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2.2 นำแบบสอบถามไปทำการทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกับประชากร จากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับการวิจัยไปทดสอบความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้สูตรคอนนบาร์ค แอลฟา ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่น 0.87 ซึ่ง มี ความเชื่อมั่นที่เหมาะสมแล้วจึงนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยและทีมงานเก็บข้อมูลได้ดำเนินการติดต่อและประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ซึ่งหากผู้ให้ ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่างท่านใดไม่ประสงค์ให้ข้อมูล สามารถปฏิเสธการให้ข้อมูลโดยผู้วิจัย และทีมงาน จะไม่นำมาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

2. ผู้วิจัยและทีมงานเก็บข้อมูลจะลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล แบบสอบถามด้วยตนเอง และนำข้อมูลที่ได้รับกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

3. ข้อมูลที่ได้จากเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการจัดเก็บเป็นความลับ และไม่เผยแพร่แหล่งข้อมูลซึ่งอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่าง และโดยจะทำการแปลผลและนำเสนอในภาพรวมของวัตถุประสงค์การวิจัยเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและรายงาน ผลการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องและการเก็บรวบรวม โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต ซึ่งผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้วนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ประเด็น

เนื้อหา (Content analysis) ในหลายลักษณะ ประกอบด้วย

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic induction) หลังจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะสร้างข้อมูลที่เป็นข้อสรุปชั่วคราว จากนั้นจะทำการเชื่อมโยงข้อสรุปย่อยต่าง ๆ เพื่อแสดงความสัมพันธ์และนำไปสู่ข้อสรุปที่ใหญ่ขึ้น

1.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological analysis) โดยการจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่หรือประเภท ตามลักษณะที่ข้อมูลนั้นมีอยู่ร่วมกันเป็นตัวจำแนก

1.3 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Comparative analysis) โดยการเปรียบเทียบจากความเหมือนและความแตกต่างที่มีอยู่ในคุณลักษณะ (Qualities) หรือคุณสมบัติ (Attributes) ของข้อมูล

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความข้อมูล (Interpretative analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยตีความจากข้อมูลที่มี

1.5 วิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แบบหน่วยบริบท (Contextual unit) โดยการแบ่งรูปแบบของหัวข้อเรื่อง (Categories) ที่ทำการวิเคราะห์ และนำมาเขียนการรายงานผลการวิจัยโดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบเชิงบรรยาย (Descriptive research) ตามวัตถุประสงค์อธิบายและสรุปเชิงวิเคราะห์โดยมีภาพประกอบบางตอน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุมาน (Inferential statistics) t-test และ F-test ในการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดเกณฑ์การแปลผลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อนโยบาย มาตรการการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

$$\begin{aligned} \text{Range} &= \frac{(\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด})}{\text{จำนวนระดับที่ต้องการ}} \\ &= \frac{(5-1)}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

เกณฑ์การแปลผลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามก่อนนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้อง
การค้าชายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา ได้ค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง เห็นด้วยกับนโยบาย มาตรการน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง เห็นด้วยกับนโยบาย มาตรการน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง เห็นด้วยกับนโยบาย มาตรการปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง เห็นด้วยกับนโยบาย มาตรการมาก

ค่าเฉลี่ย 4.20-5.00 หมายถึง เห็นด้วยกับนโยบาย มาตรการมากที่สุด

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไปและพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว

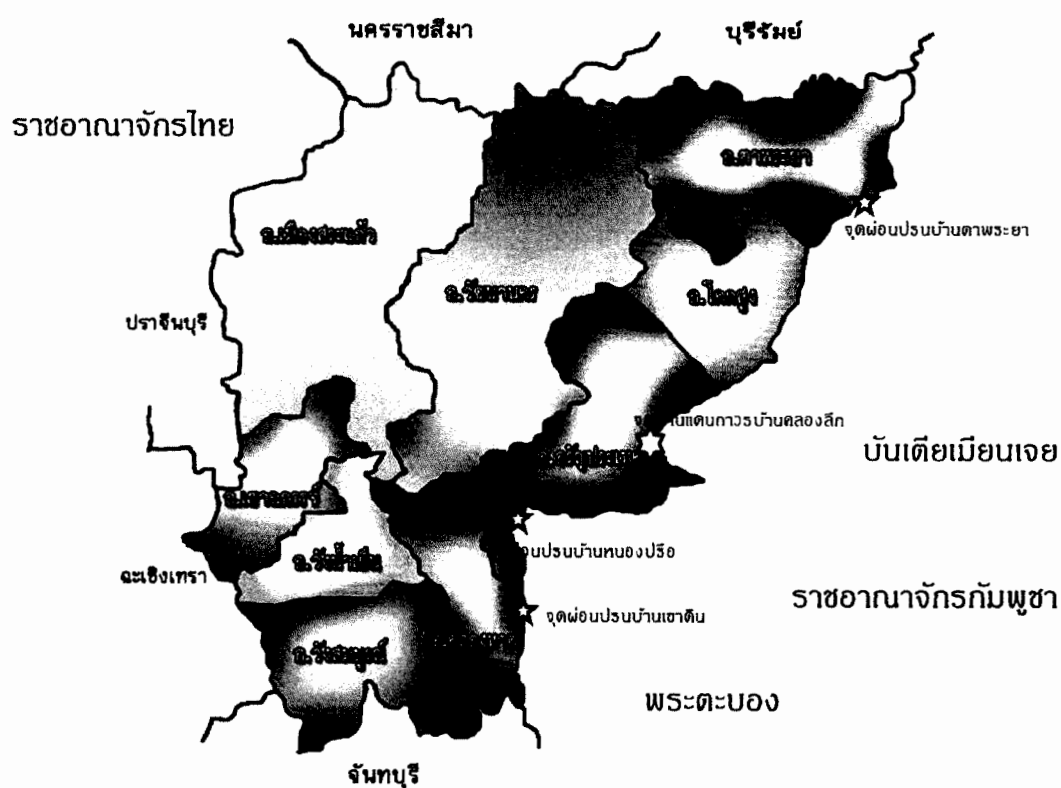
การศึกษาวิจัยเรื่อง “นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชากับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการและปัญหา ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา และเพื่อเสนอแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทั่วไปของจังหวัดสระแก้ว รวมถึงพื้นที่ชายแดนซึ่งติดต่อกับจังหวัดบันเตียเมียนเจย และจังหวัดพระตะบอง ของราชอาณาจักรกัมพูชา โดยการวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary research) เพื่อเสนอให้เห็นถึงสภาพพื้นที่ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ทำให้จังหวัดสระแก้ว เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดสระแก้ว

“จังหวัดสระแก้ว” มีที่มาจากชื่อสระน้ำโบราณในพื้นที่อำเภอเมืองสระแก้ว ซึ่งมีอยู่ 2 สระ ในสมัยกรุงธนบุรี ประมาณปี พ.ศ. 2324 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งทรงเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นแม่ทัพยกไปตีประเทศกัมพูชา (เขมร) ได้แวะพักกองทัพที่บริเวณสระน้ำทั้งสองแห่งนี้ กองทัพได้อาศัยน้ำจากสระใช้สอย ได้ขนานนามสระทั้งสองว่า “สระแก้ว สระขวัญ” และได้ให้นำน้ำจากสระทั้งสองแห่งนี้ใช้ในการประกอบพิธี ถือน้ำพิพัฒน์สัตยา โดยถือว่าเป็นน้ำบริสุทธิ์

สระแก้ว เดิมมีฐานะเป็นตำบล ซึ่งสมัยก่อนทางราชการ ได้ตั้งเป็นด่านสำหรับตรวจคนและสินค้า เข้า-ออก มีข้าราชการตำแหน่งนายกองทำหน้าที่เป็นนายด่าน จนถึงปี พ.ศ. 2452 ทางราชการจึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อว่า “กิ่งอำเภอสระแก้ว” ขึ้นอยู่ในการปกครองของอำเภอบินทร์บุรี โดยใช้ชื่อสระน้ำเป็นชื่อกิ่งอำเภอมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2501 ซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีกา ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอชื่อว่า “อำเภอสระแก้ว” ขึ้นอยู่ในการปกครองของ จังหวัดปราจีนบุรีและต่อมาเมื่อ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดสระแก้วขึ้น ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่มที่ 110 ตอนที่ 125 ลงวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2536 โดยกำหนดให้แยก อำเภอสระแก้ว อำเภออรัญประเทศ อำเภอวัฒนานคร อำเภอตาพระยา อำเภอวังน้ำเย็น และอำเภอคลองหาด ออกจากจังหวัดปราจีนบุรี

2. บ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ	ติดต่อกับ บ้านมาลัย จังหวัดบันเตียเมียนเจย
3. บ้านตาพระยา อำเภตาพระยา	ติดต่อกับ บ้านบึงตะกวน
จังหวัดบันเตียเมียนเจย
4. บ้านเขาหิน อำเภคลองหาด	ติดต่อกับพนมไค (บ้านกิโล 13)
อำเภส่าเกาถุน จังหวัดพระตะบอง

ภาพที่ 4 ที่ตั้งและจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนพื้นที่สระแก้ว (สำนักงานจังหวัดสระแก้ว, 2556 ก) (ปรับปรุงโดย ชิตพล ชัยมะดัน)

ลักษณะสภาพพื้นที่ทางพรมแดนที่ติดต่อกันไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางข้ามเขตแดนระหว่างประชาชนไทย และกัมพูชาจึงทำให้เกิดการค้าขาย ทั้งในระบบและนอกระบบ ประกอบกับที่ตั้งของจังหวัดสระแก้ว เป็นจุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงระหว่างเขตพื้นที่ฝั่งทะเลภาคตะวันออก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครราชสีมา และกรุงเทพฯ เพื่อไปสู่อินโดจีน อีกทั้งยังเป็นเส้นทางเชื่อมโยงทางรถยนต์ จากอำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เข้าสู่

ตั้งแต่สถานีหัวลำโพง-มักกะสัน-ฉะเชิงเทรา-ปราจีนบุรี-สระแก้ว-วัฒนานคร-อรัญประเทศ มีการเดินรถไฟขึ้น-ล่อง วันละ 2 ขบวน 4 เที่ยว เป็นรถธรรมดาและรถดีเซลราง ระยะเวลาเดินทาง จากสถานีสระแก้ว ถึงสถานีหัวลำโพง (กรุงเทพ) 4 ชั่วโมง

ในปัจจุบันกำลังมีการพัฒนาเส้นทางรถไฟให้เชื่อมต่อไปยังกัมพูชา โดยจาก อำเภออรัญประเทศ ไปยัง ปอยเปต กัมพูชา เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางรถขนส่งระหว่างไทยและกัมพูชา

2. ทางถนน จังหวัดสระแก้ว มีเส้นทางคมนาคมทางถนน ที่เป็นเส้นทางสำคัญ ดังนี้

2.1 ถนนหมายเลข 33 (ถนนสุวรรณศร) เป็นถนนทางหลวงแผ่นดินหลักที่สำคัญ ในการเดินทางเข้าสู่สระแก้ว เกือบตลอดเส้นทาง เป็น 4 ช่องจราจร มีเพียงเส้นทางระหว่าง จังหวัด ปราจีนบุรี มาถึงอำเภอประจันตคาม บางส่วนเป็น 2 ช่องจราจร เริ่มต้นแยกจากถนนหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ตรงกลางตลาดหินกอง จังหวัดสระบุรี มุ่งตรงมาฝั่งตะวันออก-จังหวัดนครนายก -จังหวัดปราจีนบุรี-จังหวัดสระแก้ว-อำเภอวัฒนานคร-อำเภออรัญประเทศ ความยาวประมาณ 185 กิโลเมตร และเป็นเส้นทางหลักที่ผ่านเข้าสู่ประเทศกัมพูชา ทางจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก

2.2 ถนนหมายเลข 317 (สระแก้ว-จันทบุรี) เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างจังหวัด สระแก้วสู่จันทบุรี โดยเริ่มต้นที่ สี่แยกวัดหนองกะพ้อ-อำเภอเขาฉกรรจ์-อำเภอวังน้ำเย็น-อำเภอ วังสมบูรณ์-อำเภอสอยดาว (จันทบุรี)-อำเภอโป่งน้ำร้อน (จันทบุรี) ไปบรรจบ ถนนหมายเลข 3 (สุขุมวิท) ที่อำเภอเมืองจันทบุรี ระยะทาง 155 กิโลเมตร ปัจจุบันอยู่ระหว่างการปรับปรุงเส้นทาง เป็น 4ช่องจราจร ซึ่งแล้วเสร็จในบางส่วน

2.3 ถนนหมายเลข 348 (ถนนธนวิถี) เป็นเส้นทางที่เชื่อมจากอำเภออรัญประเทศ ขึ้นไปยัง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเริ่มต้นจาก ถนนสุวรรณศร ตลาดอรัญประเทศ ผ่านวัดอนุบรรพต-อำเภอโคกสูง-อำเภอตาพระยา-ผ่านช่องตะโก- อำเภอโนนดินแดง (บุรีรัมย์)-อำเภอประคำ (บุรีรัมย์) ไปบรรจบกับถนนหมายเลข 24 (สีคิ้ว-เดชอุดม) ที่ตลาดนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ระยะทางประมาณ 150 กิโลเมตร ปัจจุบันเป็นเส้นทางเดินทางและขนส่งสินค้าที่สำคัญของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จะเดินทางสู่ภาคตะวันออกและกรุงเทพฯ

2.4 ถนนหมายเลข 359 (สระแก้วสายใหม่) เริ่มต้นจากถนนหมายเลข 33 ที่บ้านคลองยาง ตัดผ่าน ถนนหมายเลข 317 ที่สี่แยกสระขวัญ ตรงไปทางทิศตะวันตกบรรจบกับ ถนนหมายเลข 304 ที่เขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ระยะทางประมาณ 77 กิโลเมตร ปัจจุบันมีการพัฒนาเป็น 4 ช่องจราจร ซึ่งแล้วเสร็จในบางส่วน และเป็นเส้นทางที่สำคัญ ในการสัญจร และขนส่งสินค้า จากกรุงเทพฯ สู่ชายแดนอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

ส่วนการคมนาคมทางอากาศ นั้น จังหวัดสระแก้วมีสนามบินกองบิน 206 วัฒนานคร แต่ไม่เปิดใช้ในทางการพาณิชย์ ซึ่งในปี 2558 กระทรวงคมนาคม มีแผนที่จะศึกษาเพื่อสร้างสนามบินในพื้นที่อำเภออรัญประเทศ เพื่อรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ และเชื่อมโยงสู่อาเซียนต่อไป

สภาพเศรษฐกิจ

ปี พ.ศ. 2554 จังหวัดสระแก้วมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) จำนวน 29,089 ล้านบาท อัตราการขยายตัวเท่ากับร้อยละ 6.5 เป็นอันดับ 7 ของภาคตะวันออก และเป็นอันดับที่ 61 ของประเทศ มีสาขาการผลิตที่สำคัญ คือ สาขาเกษตรกรรม สาขาการขายส่งขายปลีก และสาขาอุตสาหกรรม ตามลำดับ ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 52,388 ต่อปี เป็นอันดับ 8 ของภาคตะวันออก และเป็นอันดับที่ 59 ของประเทศ

โครงสร้างการผลิตของจังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2554

1. เกษตรกรรม	มูลค่าเพิ่ม 8,108 ล้านบาท (28 %)
2. การขายส่ง ขายปลีก	มูลค่าเพิ่ม 4,759 ล้านบาท (16 %)
3. อุตสาหกรรม	มูลค่าเพิ่ม 4,192 ล้านบาท (15 %)
4. อื่น ๆ	มูลค่าเพิ่ม 12,030 ล้านบาท (41 %)

การประกอบอาชีพ

1. ด้านการเกษตร

จังหวัดสระแก้วมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 2,340,093 ไร่ (ร้อยละ 52 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด) พืชเศรษฐกิจหลัก ข้าวนาปี มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ยูคาลิปตัส พืชผักและผลไม้ (แคนตาลูป ชมพู มะม่วง มะละกอ ลำไย)

ตารางที่ 8 พื้นที่เพาะปลูกและผลผลิต พืชเศรษฐกิจหลัก ปี พ.ศ. 2556 (สำนักงานเกษตรจังหวัดสระแก้ว, 2556 อ้างถึงใน สำนักงานจังหวัดสระแก้ว, 2557)

พืชเศรษฐกิจ	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)
ข้าวนาปี	809,398	222,481	310
มันสำปะหลัง	430,019	1,474,590	3,429
อ้อยโรงงาน	280,142	2,974,268	11,850
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	110,606	74,224	700

2. ด้านปศุสัตว์

สัตว์เศรษฐกิจหลักได้แก่โคเนื้อซึ่งมีการเลี้ยงมากที่สุดที่อำเภอตาพระยาอำเภอ อรัญประเทศ และอำเภอวัฒนานคร และโคนมเลี้ยง มากที่สุดที่อำเภอวังน้ำเย็น และ อำเภอวังสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงไก่ เป็ด สุกร กระบือ แพะ เป็นต้น

การค้าชายแดน

จากข้อมูลสำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว ในปี พ.ศ. 2557 จังหวัดสระแก้ว นั้นมีมูลค่า การค้าชายแดนสูงสุดจากทั้ง 7 จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา (บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี จันทบุรี ตราด และสระแก้ว) โดยในปี พ.ศ. 2556 มีมูลค่าการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว รวมทั้งสิ้น 61,704.76 ล้านบาท มูลค่าการส่งออก 52,469.28 ล้านบาท และมูลค่าการนำเข้า 9,234.87 ล้านบาท ได้เปรียบดุลการค้า 43,233.80 ล้านบาท เพิ่มขึ้น จากปี พ.ศ. 2555 จำนวน 4,026.50 ล้านบาท หรือเพิ่มเป็นร้อยละ 7.67 (ปี พ.ศ. 2555 มีมูลค่าการค้า ชายแดนจำนวน 52,511.62 ล้านบาท)

สินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องยนต์สำหรับจักรยานยนต์ อะไหล่รถยนต์ รถไถนา เดินตาม รถเกี่ยวข้าว นวดข้าว ตู้คอนโทลล์ สุกรมี่ชีวิต น้ำมันปาล์ม ส่วนประกอบกล่องดิจิตอล โทรศัพท์มือถือ เบียร์ อาหารสัตว์ ปูนซีเมนต์ แทรกเคอร์ ซองทำด้วยเหล็ก น้ำมันหล่อลื่น น้ำมัน กาแฟผง ผงชูรส ยางนอก รถจักรยานยนต์ ผลิตภัณฑ์สำหรับซักล้างทำความสะอาด ผ้าถักแบบนิต ที่มีด้ายยัด ยางมะตอย ไอโซแทงค์ เครื่องปรุรงรส นมยูเอชที ซองทำด้วยอลูมิเนียม นมถั่วเหลือง เครื่องยนต์ดีเซล แชมพู ถุงพลาสติก ฯลฯ

สินค้านำเข้าที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างที่ประกอบเพื่อเตรียมใส่ Optical film ส่วนประกอบกล่องดิจิตอล ไอโซแทงค์สำหรับบรรจุก๊าซ อาหารสำหรับสุนัข มันสำปะหลังตากแห้ง มอเตอร์กระแสตรงขนาดเล็ก ชิ้นส่วนอลูมิเนียม เศษทองแดงเก่า เศษอลูมิเนียมเก่า ชุดสายไฟ มอเตอร์ไฟฟ้ากระแสตรง เศษเหล็กเก่า เซ็นเซอร์รถยนต์ เสื้อผ้าบุรุษ และสตรี ฝากระป๋องอลูมิเนียม ผ้าถักแบบนิตทำด้วยโพลีเอสเตอร์ ฯลฯ

ตารางที่ 9 มูลค่าการค้าชายไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2556
(ล้านบาท) (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว, 2556 อ้างถึงใน สำนักงานจังหวัด
สระแก้ว, 2557)

ปี พ.ศ.	มูลค่าการค้ารวม	มูลค่าการส่งออก	มูลค่าการนำเข้า	ดุลการค้า
2550	19,224.18	17,870.35	1,353.83	16,516.52
2551	28,907.44	26,749.85	2,157.59	24,592.26
2552	23,396.04	21,456.59	1,939.45	19,517.14
2553	32,635.74	28,895.76	3,739.98	25,155.78
2554	39,182.19	34,069.12	5,113.07	28,956.05
2555	52,511.62	45,859.46	6,652.16	39,207.30
2556	61,704.76	52,469.28	9,234.87	43,233.80

การลงทุนและอุตสาหกรรม

ปี พ.ศ. 2556 จังหวัดสระแก้ว มีโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งสิ้น 534 แห่ง มีเงินลงทุน 13,666,078.078 บาท จำนวนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม 13,525 คน โดยอุตสาหกรรมที่ลงทุนใน 3 อันดับแรก คือ อุตสาหกรรมการเกษตร เช่น การสีข้าว การผลิตมันเส้น อบพีช และไซโล อุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น การทำห้องเย็นเก็บพืชผลทางการเกษตร การบรรจุก๊าซ การแบ่งบรรจุสินค้า การผลิตพลังงานไฟฟ้า อุตสาหกรรมอาหาร เช่น การผลิตน้ำแข็ง ผลิตภัณฑ์อาหารสัตว์ ผลิตภัณฑ์นมพลาสติกเอโรไซค์ เป็นต้น

ตารางที่ 10 ข้อมูล สถิติจำนวน โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสระแก้วปี พ.ศ. 2551-2556
(สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสระแก้ว, 2556 อ้างถึงใน สำนักงานจังหวัดสระแก้ว,
2557)

ปี พ.ศ.	จำนวนโรงงาน (แห่ง)	จำนวนเงินลงทุน (บาท)	จำนวนคนงาน (คน)
2551	426	8,688,591,024	11,428
2552	449	8,971,653,564	11,616
2553	464	10,168,053,882	12,051

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ปี	จำนวนโรงงาน (แห่ง)	จำนวนเงินลงทุน (บาท)	จำนวนคนงาน (คน)
2554	489	12,289,149,894	12,691
2555	571	12,509,183,136	13,399
2556	534	13,666,078,148	13,525

การท่องเที่ยว

จังหวัดสระแก้ว มีให้ความสำคัญในการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชื่อมโยงวัฒนธรรมขอมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีหลักฐานร่องรอยทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งโบราณคดี ที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมศิลปากร จำนวน 42 แห่ง โดยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขอมที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ปราสาทศตึกก้อกธม ปราสาทเขาน้อยสีชมพู ปราสาทเขาโล้น เป็นต้น

ส่วนการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องขนบธรรมเนียมประเพณี ของจังหวัดสระแก้ว ก็มีอย่างหลากหลาย สามารถเที่ยวได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใหม่ และร้อยละ 80 พูดภาษาถิ่นอีสาน ดังนั้น งานประเพณีที่พบว่าชุมชนท้องถิ่นจัดเป็นประจำ คือ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญสงกรานต์ และประเพณีอื่น ๆ ตามฮีตสิบสองของชนอีสาน บริเวณชายแดนที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา ชุมชน ได้จัดประเพณีเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่น ได้แก่การถวายเทียนในช่วงฤดูเข้าพรรษา การละเล่นสงกรานต์ในเทศกาลสงกรานต์

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่น่าสนใจ เช่น อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานแห่งชาติตาพระยา อ่างเก็บน้ำท่ากระบาก อ่างเก็บน้ำพระปรัง สวนรุกขชาติเขาฉกรรจ์ ละลุ เป็นต้น

และแหล่งท่องเที่ยวทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญของจังหวัดสระแก้ว ที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว พ่อค้า ทั้งชาวไทย ชาวกัมพูชาและต่างประเทศ คือ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา “ตลาดโรงเกลือ” ซึ่งตั้งอยู่ใกล้บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ ซึ่งนักท่องเที่ยวทุกคนที่มาสระแก้วต้องไปเยือน ซื้อหาสินค้าที่มีอย่างหลากหลายและราคาถูก

ตารางที่ 11 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2550-2554 (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสระแก้ว, 2556)

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	รายได้รวม (ล้านบาท)
ปี พ.ศ. 2550	1,298,204	2,347
ปี พ.ศ. 2551	1,585,812	2,545
ปี พ.ศ. 2552	1,039,512	2,167
ปี พ.ศ. 2553	1,053,226	2,566
ปี พ.ศ. 2554	1,055,807	2,474

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2554 มีจำนวน ระหว่าง 1,000,000-1,300,000 คน โดยประมาณ ซึ่งในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวน 1,055,807 คน ส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวในการซื้อขายสินค้าในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2554 พบว่า ปี พ.ศ. 2553 เป็นอันดับหนึ่ง มีมูลค่า 2,566 ล้านบาท รองลงมา คือ ปี พ.ศ. 2551 มีมูลค่า 2,545 ล้านบาท และปี พ.ศ. 2554 มีมูลค่า 2,474 ล้านบาท ตามลำดับ

พื้นที่ชายแดนไทยด้านจังหวัดสระแก้ว

จังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ชายแดนทางด้านตะวันออก (อำเภอตาพระยา อำเภอโคกสูง อำเภออรัญประเทศ และอำเภอคลองหาด) ระยะทางกว่า 165 กิโลเมตร ติดต่อกับจังหวัด บันเตียเมียนเจย และจังหวัดพระตะบอง ของราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบตลอด แนวจึงทำให้เกิดความสะดวกในเดินทางติดต่อกันของประชาชน ตามพื้นที่บริเวณชายแดน ซึ่งทำ บริเวณชายแดนเป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าในอดีตและพัฒนาขยายตัวเป็นตลาดการค้าบริเวณ ชายแดนที่สำคัญและรู้จักของประชาชนไทย กัมพูชาและประเทศอื่น ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

ราชอาณาจักรกัมพูชา

ราชอาณาจักรกัมพูชา ตั้งอยู่กลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ 181,035 ตารางกิโลเมตร หรือมีขนาดประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศไทย เส้นเขตแดนโดยรอบประเทศ ยาวประมาณ 2,000 กิโลเมตร มีจำนวนประชากร 14.14 ล้านคน ประชากรกว่าร้อยละ 95 นับถือ ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท มีกรุงพนมเปญเป็นเมืองหลวงของประเทศ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศ ราชอาณาจักรกัมพูชาปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

แบบรัฐสภา โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีพระบาทสมเด็จพระบรมนาถ นโรดม สีหมุนี เป็นประมุขแห่งรัฐ และมีสมเด็จพระอัครมหาเสนาบดี เคโซ ฮุน เซน เป็นนายกรัฐมนตรี ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้นำที่ดำรงตำแหน่งนานที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีระยะเวลากว่า 25 ปี

การแบ่งเขตการปกครองของราชอาณาจักรกัมพูชาแบ่งออกเป็น 1 ราชธานี และ 24 จังหวัด ดังนี้

1. กรุงพนมเปญ (ราชธานี)
2. กระเจะ
3. เกะกง
4. กันดาล
5. กัมปงจาม
6. กัมปงชนัง
7. กัมปงธม
8. กัมปง
9. สะปือ
10. กัมปอด
11. ตาแก้ว
12. รัตนคีรี
13. พระวิหาร
14. พระตะบอง
15. โปธิสัด
16. บันเตียเมียนเจย
17. ไปรวง
18. มณฑลคีรี
19. สตึงเตรง
20. สวายเรียง
21. เสียมราฐ
22. อุดรมิชัย
23. ไพลิน
24. แกบ

อยู่ในขณะนั้น

ปัจจุบัน จังหวัดบันเตียเมียนเจย เป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรกัมพูชา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศ ห่างจากกรุงพนมเปญ เมืองหลวงของประเทศ 410 กิโลเมตร มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศบริเวณจังหวัดสระแก้วในอำเภอรัฐประเทศ อำเภอ โศกสูง อำเภอตาพระยา และจังหวัดบุรีรัมย์ ของไทย ซึ่งประชาชนตามแนวชายแดน ทั้ง 2 ประเทศ นั้น มีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน ทั้งด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม

สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดบันเตียเมียนเจย โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มพื้นดินอุดมสมบูรณ์มีหนองคลองบึง และลำห้วยหลายแห่งพื้นที่เหมาะสำหรับเพาะปลูก โดยมีพรมแดนติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดอุดรเมียนเจย และประเทศไทย (จังหวัดบุรีรัมย์)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดเสียมราฐ และจังหวัดอุดรเมียนเจย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ประเทศไทย (จังหวัดสระแก้ว)
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดพระตะบอง

การแบ่งเขตการปกครอง

มีพื้นที่ทั้งสิ้น 6,184 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ 64 ตำบล 624 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. อำเภอศรีโสภณ
2. อำเภอโอโจโรว
3. อำเภอมงคลบุรี
4. อำเภอทมอพวก
5. อำเภอพนมสตีอก
6. อำเภอสวายเจก
7. อำเภอพระเนตรพระ
8. อำเภอมาลัย

จำนวนประชากร

จังหวัดบันเตียเมียนเจย มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 800,800 คน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ อาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบัน มีนายโกซุม สารี๊ด เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

สภาพเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจหลักของจังหวัดบันเตียเมียนเจย มีดังนี้

1. การเกษตรกรรมการกสิกรรม พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ
 - 1.1 ข้าวพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 198,975 เฮกตาร์ ผลผลิต 1.8 ตัน/ เฮกตาร์ (1 เฮกตาร์ = 6.25 ไร่)
 - 1.2 ถั่วเหลืองมีพื้นที่จัดสรรให้เพาะปลูกประมาณ 11,790 เฮกตาร์ แต่ใช้เพาะปลูกเพียง 6,013 เฮกตาร์
 - 1.3 การประมง ทำประมงน้ำจืด และเลี้ยงจระเข้
 - 1.4 การปศุสัตว์เลี้ยงโค กระบือ หมู และสัตว์ปีก
2. การท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ พิพิธภัณฑวัด ภูเขา
3. การเหมืองแร่ แร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่ ถ่านหิน และฟอสเฟต

สาธารณูปโภค

ทางหลวง ทางหลวงจากกรุงพนมเปญ ถึงบันเตีย-เมียนเจย ระยะทาง 359 กิโลเมตร และรถไฟจากกรุงพนมเปญ ระยะทาง 338 กิโลเมตร และทางหลวงหมายเลข 5, 6, 18, 56 ตัดผ่าน

ไฟฟ้า ศักยภาพในการผลิตกระแสไฟฟ้า 2,290 KVA ปัจจุบันผลิตเพียง 1,570 KVA ราคาหน่วยละ 1,900 เรียล/ Kwh

น้ำ ศักยภาพในการผลิตน้ำสะอาด 4,000 ลูกบาศก์เมตร/ วัน ปัจจุบันผลิตเพียง 1,800 ลูกบาศก์เมตร/ วัน ราคา 1,500 เรียล/ ลูกบาศก์เมตร

การขนส่ง การขนส่งสินค้าทางรถไฟไปกรุงพนมเปญ อัตราค่าบริการ 77 เรียล/ ตัน/ กิโลเมตร การขนส่งสินค้าทางรถยนต์ไปกรุงพนมเปญ อัตราค่าบริการของผู้คอนเทนเนอร์ขนาด 20 ฟุต 6,000 ดอลลาร์สหรัฐ

ระบบชลประทาน มีคลองส่งน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก 125 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูก ประมาณ 222,350 ไร่ สถานีสูบน้ำ 1 แห่ง

การลงทุนที่มีศักยภาพที่จังหวัดให้ความสำคัญ

1. การลงทุนที่เป็นการพัฒนาพื้นที่ในเขตชายแดนกัมพูชาที่ติดกับประเทศไทย
2. อุตสาหกรรมที่ปอຍเปด
3. การปลูกข้าว
4. อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป
5. การท่องเที่ยว

6. การเหมืองแร่ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2552)

จังหวัดพระตะบอง

จังหวัดพระตะบอง ในอดีตเคยเป็นส่วนหนึ่งของ มณฑลบูรพาของไทย (สยาม ในสมัยนั้น) ต่อมาในปี พ.ศ. 2450 ประเทศไทย ได้ยกพื้นที่นี้ ให้แก่ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งต่อมาปี พ.ศ. 2484 ฝรั่งเศส กลับคืนให้ไทย โดยเป็นพื้นที่ของจังหวัดพระตะบอง และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยคืนให้แก่ฝรั่งเศส พ.ศ. 2489 ซึ่งปกครองประเทศกัมพูชาอยู่ในขณะนั้น

ปัจจุบัน จังหวัดพระตะบอง เป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรกัมพูชา ตั้งอยู่ทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ห่างจากกรุงพนมเปญ เมืองหลวงของประเทศ 291 กิโลเมตร มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศไทย 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัด ตราด ซึ่งประชาชนตามแนวชายแดนทั้ง 2 ประเทศนั้น มีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน ทั้งด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม

สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดพระตะบอง โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มพื้นดินอุดมสมบูรณ์มีทะเลสาบ แม่น้ำ หนอง คลองบึง และลำห้วย หลายแห่งพื้นที่ เหมาะสำหรับเพาะปลูก จึงเป็นแหล่งผลิตข้าว แหล่งใหญ่ สุดในประเทศ จึงถูกเรียกขานว่าเป็นชามข้าวของกัมพูชา (Rice bowl of cambodia) พืชเศรษฐกิจ ที่มีความสำคัญ รองลงมา คือ ข้าวโพดถั่วเหลือง ถั่วเขียว โดยมีพรมแดน ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดบันเตียเมียนเจยจังหวัดเสียมราฐ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดเสียมราฐจังหวัดโพธิ์สัต
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ประเทศไทย (จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด)
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดโพธิ์สัต

การแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดพระตะบองมีพื้นที่ทั้งสิ้น 11,702 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น

1 เทศบาล 13 อำเภอ 96 ตำบล 799 หมู่บ้าน

1. เทศบาลพระตะบอง
2. อำเภอบานอน
3. อำเภอบาเวิน
4. อำเภอเอกพนม
5. อำเภอโมงฤยี

6. อำเภอรัตนมณฑล
7. อำเภอมอโกน
8. อำเภอสังแก
9. อำเภอสำโรง
10. อำเภอสำเภาน
11. อำเภอพนมปี
12. อำเภอกำเรียง
13. อำเภอเกาะกอร
14. อำเภออุกขิรี

จำนวนประชากร

จังหวัดพระตะบอง มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,036,523 คน มีจำนวนเป็นประชากรในจังหวัดสระแก้ว ของไทย ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ อาชีพส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบันมีนายปราณู จัน เป็น ผู้ว่าราชการจังหวัดพระตะบอง

สภาพเศรษฐกิจ

1. การเกษตรกรรม

กสิกรรม: พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

ข้าว มีพื้นที่เพาะปลูก 315,100 เฮกตาร์ ผลผลิต 2.75 ตัน/ เฮกตาร์

ข้าวโพด มีพื้นที่เพาะปลูก 43,300 เฮกตาร์

พืชเกษตรแปรรูป: มีพื้นที่เพาะปลูกถั่วเหลือง 23,600 เฮกตาร์ และปลูกงา 13,000

เฮกตาร์

การประมง: ประมงน้ำจืด 10,000 ตัน และการเลี้ยงจระเข้

การปศุสัตว์: เลี้ยงโค กระบือ สุกร และสัตว์ปีก

2. การท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ปราสาทต่าง ๆ ได้แก่ ปราสาทบันน ปราสาทเอกพนม ปราสาทบาเซต ปราสาทสเนง เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่ เขาพนมสำเภา เสกสอก เขื่อนกัมปิงปวย เป็นต้น

3. การเหมืองแร่ แร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่ ถ่านหินแร่ทองคำ แร่เหล็กฟอสเฟส อลูมิเนียม

อัญมณี

สาธารณูปโภค

ทางหลวง: ทางรถยนต์จากกรุงเทพมหานคร ระยะทาง 291 กิโลเมตร ทางรถไฟ จากกรุงเทพมหานคร ระยะทาง 274 กิโลเมตร มีทางหลวงหมายเลข 5, 57 และ 59 ตัดผ่าน

ไฟฟ้า: ศักยภาพในการผลิตกระแสไฟฟ้า 1,950 KVA ปัจจุบันผลิตเพียง 1,475 KVA ราคา 1,000 บาท/ Kwh

น้ำ: ศักยภาพในการผลิตน้ำสะอาด 4,000 ลูกบาศก์เมตร/ วัน ปัจจุบันผลิตเพียง 3,500 ลูกบาศก์เมตร ราคา 1,400 บาท/ ลูกบาศก์เมตร

ไฮโดรเพาเวอร์: กำลังอยู่ในระหว่างการวิเคราะห์ต้นทุนการก่อสร้าง ไฮโดรเพาเวอร์ 2 แห่ง ที่พระตะบอง

การขนส่ง: การขนส่งสินค้าไปกรุงเทพมหานคร

ทางรถไฟ อัตราค่าบริการ 77 บาท/ ตัน/ กิโลเมตร

ทางอากาศ อยู่ในระหว่างการศึกษาความเป็นไปได้ในการก่อสร้างสนามบินภายในประเทศ

ระบบชลประทาน: มีคลองน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก 6 แห่ง สถานีสูบน้ำ 10 แห่ง

การสื่อสาร: ใช้ระบบเคเบิลใยแก้ว และระบบสัญญาณไมโครเวฟ โทรศัพท์ภายในประเทศ

แบบติดตั้ง อัตราค่าบริการ 0.01-0.10 ดอลลาร์สหรัฐ/ นาที

แบบเคลื่อนที่ 0.04-0.11 ดอลลาร์สหรัฐ/ นาที

โทรศัพท์ระหว่างประเทศ อัตรา 0.8-1.80 ดอลลาร์สหรัฐ/ นาที

การลงทุนที่มีศักยภาพที่จังหวัดพระตะบองให้ความสำคัญ

1. การลงทุนที่เป็นการพัฒนาพื้นที่ในเขตชายแดนที่ติดกับประเทศไทย
2. การเกษตร ได้แก่การปลูกพืชเกษตร
3. เขตนิคมอุตสาหกรรม
4. อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป
5. การท่องเที่ยว
6. การเหมืองแร่

บทที่ 5

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชากับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการและปัญหา ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา และเพื่อเสนอแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเอกสาร (Documentary research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

ส่วนที่ 2 รูปแบบ วิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ 3 ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ 4 แนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เหมาะสม ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน

ส่วนที่ 1 พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

การศึกษาพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสาร โดยมีเอกสารที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษา ได้แก่ คำแถลงนโยบายของรัฐบาลนับตั้งแต่สมัยนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มาจนถึงรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6-11 นโยบายและแผนงานกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม รวมถึงกรอบความร่วมมือทางด้านการค้าระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา ทั้งในระดับทวิภาคีและอนุภูมิภาค ได้แก่ เขตการค้าเสรี (AFTA) โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) และข้อตกลงประชาคมอาเซียน (AC) และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

โดยได้กำหนดช่วงของพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ออกเป็น 4 ช่วงเวลา ดังนี้

1. เริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงทางการค้าชายแดน นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า (ปี 2531-2534)
2. การค้าชายแดนก้าวสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภาคในอนุภูมิภาคและภูมิภาค ภายใต้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนและ GMS (ปี พ.ศ. 2535-2545)
3. การขับเคลื่อนการค้าชายแดนภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) (ปี พ.ศ. 2546-2552)
4. การค้าชายแดนภายหลังข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนภานำเข้าสินค้าตามกรอบ AFTA (ร้อยละ 0) (ปี พ.ศ. 2553-2557)

1. เริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงทางการค้าชายแดน นโยบายเปลี่ยนสนามรบ เป็นสนามการค้า (ปี พ.ศ. 2531-2534)

นโยบายรัฐบาลของไทย ที่มีต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ระหว่าง ปี พ.ศ. 2531-2534 นั้น เป็นช่วงเวลาหลังการสิ้นสุดยุคสงครามเย็น ซึ่งเป็นการขัดแย้งระหว่างประเทศที่มีอุดมการณ์ประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ ซึ่งกำลังคลี่คลายลง ในช่วงเวลานั้น ประเทศกัมพูชา ยังมีสงครามสู้รบระหว่างกัมพูชาฝ่ายต่าง ๆ คือ รัฐบาลกัมพูชาระบอบเฮงสัมริน ซึ่งมีเวียดนามหนุนหลังต่อสู้กับรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย (หรือเขมรสามฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายเจ้าสีหนุ ฝ่ายเขมรเสรี และฝ่ายเขมรแดง) ในช่วงนั้นประชาชนชาวกัมพูชา ที่ลี้ภัยสงครามมาอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัย และตามตะเข็บแนวชายแดน และรวมถึงทหารของกองกำลังกัมพูชาทั้งสามฝ่าย ต่างมาพึ่งพิงอาหาร ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม เพื่อการยังชีพจากไทยเกือบตลอดแนวชายแดน (วัชรินทร์ ยงศิริ, 2545) เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามแนวชายแดน ดังกล่าวที่เกิดขึ้นประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว แนวคิดความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เริ่มแพร่หลาย และได้รับความนิยมนโยบายของไทยในขณะนั้น (ปี พ.ศ. 2531-2534) โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ในส่วนของนโยบายต่างประเทศนั้น รัฐบาลจะดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระโดยยึดถือประโยชน์ของชาติเป็นหลัก เพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตยของชาติ และบูรณภาพแห่งดินแดนตลอดจนพิทักษ์ และสร้างเสริมความมั่นคงของรัฐและผลประโยชน์ของชาติทั้งจะใช้การต่างประเทศในการส่งเสริมความเจริญเติบโตทาง ด้านเศรษฐกิจของประเทศกับให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

ของรัฐและระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชน ซึ่งในข้อ 3 และ 4 ได้กล่าวว่า “ข้อ 3 การปรับปรุงความสัมพันธ์ทั้งในทางเศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะการขยายตลาดการค้าระหว่างกัน และเสริมสร้างความเข้าใจอันดี และไมตรีจิตกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ และสมานฉันท์ในลักษณะที่ตอบสนองผลประโยชน์ร่วมกันตลอดจนจะพยายามและส่งเสริมให้มีการแก้ไขปัญหาในภูมิภาค และปัญหาระหว่างประเทศ โดยวิธีการทางการเมืองและการทูต”

“ข้อ 4 เสริมสร้างและกระชับไมตรีความร่วมมือทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้แน่นแฟ้น และใกล้ชิดยิ่งขึ้นตลอดจนสนับสนุนมาตรการที่จะให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพและความเป็นกลางเพื่อให้บรรลุถึงซึ่งสันติภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยแท้”

จึงได้เกิดนโยบายที่สำคัญในสมัยนั้นขึ้นคือ “นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” โดยมีสาระของนโยบายที่สำคัญคือ

1. เพื่อส่งเสริมสันติภาพระหว่างประเทศ ไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน และแก้ไขปัญหาคัดแย้งโดยสันติวิธี
2. เพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะการขยายตลาดการค้าระหว่างกันระหว่างประเทศเพื่อนบ้านและประเทศสมาชิกอาเซียน

และรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ยังได้วางเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็น “ศูนย์กลางการค้าในภูมิภาค” โดยจะเน้นหนักขยายตลาดในอินโดจีนและเอเชีย-แปซิฟิก ในการแถลงนโยบายรัฐบาลสมัยที่สอง เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2534

ในขณะที่รัฐบาลไทยกำลังดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้านั้น ประเทศกัมพูชาในขณะนั้น เป็นประเทศยากจนมี GDP ต่อหัวต่ำที่สุดในโลก โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ทรุดโทรมต้องบูรณะ ระบบการเงินยังคงถดถอย และไม่มีเสถียรภาพ เมื่อสหภาพโซเวียตและ COMECON ยุติการช่วยเหลือในปี พ.ศ. 2532 ทำให้กัมพูชาขาดแคลนวัตถุดิบอย่างมาก โดยเฉพาะน้ำมันเชื้อเพลิง ปุ๋ย เครื่องมือ และอะไหล่ ในปี พ.ศ. 2533 รัฐบาล นายเฮง สัมริน-ฮุน เซ็น ได้ปรับตัวอย่างรวดเร็ว เพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยการยกเลิกระบบการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นระบบตลาด ลดการแทรกแซงทางการเมือง รื้อฟื้นระบบกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์สิน มีการแปรรูปกิจการของรัฐ รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศ และการส่งออก (ธีรภัท ชัยพิพัฒน์, 2545)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) นั้น มีจุดมุ่งหมายหลัก จะยกระดับการพัฒนาประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ในอนาคต ควบคู่ไปกับการแก้ไข ปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมที่สะสมมาตั้งแต่อดีต ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนชาวไทยมีรายได้ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และสภาพจิตใจที่ดีขึ้น และมุ่งเน้น โดยคำนึงถึงทั้งอัตราและลักษณะ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ที่จะไม่ก่อให้เกิดการบั่นทอนความมั่นคง และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเงินการคลัง ตลอดจนทั้งให้มีการเพิ่มการจ้างงาน และการกระจายรายได้ที่เหมาะสม นอกจากนี้ จะต้องคำนึงถึงการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจน การเสริมสร้างความเป็นธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยให้ทั่วถึง ซึ่งแผน ดังกล่าวไม่ได้ปรากฏแนวทางในการส่งเสริมการค้า บริเวณตามแนวชายของประเทศไทย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะแผนดังกล่าวถูกกำหนดขึ้นก่อนนโยบายของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ประกอบกับ ในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยประสบภาวะเศรษฐกิจถดถอย จึงทำให้เน้นพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ภายในประเทศเป็นสำคัญ

สรุปผลการศึกษาพัฒนาการเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงทางการค้าชายแดน นโยบาย เปลี่ยนสนาทรบเป็นสนาการค้า (ปี พ.ศ. 2531-2534) พบว่า จากสถานการณ์ภาวะหลังสิ้นสุด ยุคสงครามเย็น แนวคิดความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศเริ่มแพร่หลาย รวมถึง การปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลกัมพูชานั้น นำมาซึ่งพัฒนาการที่สำคัญ ของนโยบายการค้าชายแดน โดยรัฐบาลไทยได้ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา การสู้รบในภูมิภาคอินโดจีน “นโยบายเปลี่ยนสนาทรบเป็นสนาการค้า” จึงเกิดขึ้น และกลายเป็นนโยบายที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่ในภูมิภาคอินโดจีน โดยหนึ่ง ปัจจัยที่สำคัญของนโยบายคือบทบาทของภาวะผู้นำรัฐบาลไทยที่กล้าตัดสินใจ และเปลี่ยนแปลงภายใต้สถานการณ์ของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่ในการสร้าง ความร่วมมือทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและมั่นคงในกลุ่มประเทศอินโดจีน และภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ในเวลาต่อมา

นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในระดับพื้นที่

ภายหลังการประกาศ นโยบายเปลี่ยนสนาทรบเป็นสนาการค้าของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงนโยบายและกลไกในระดับจังหวัด องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน พบว่า

1. ระดับจังหวัด

หลังจากการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า นโยบาย และกลไกด้านการค้าชายแดนระดับจังหวัด ที่ถูกนำมาใช้ในการปฏิบัติ คือ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งขณะนั้นจังหวัดสระแก้วเป็นส่วนหนึ่งของปราจีนบุรี ได้ร่วมกับกองกำลังบูรพา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่ชายแดน ได้ร่วมกันพิจารณาดำเนินการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้า โดยเริ่มต้นได้ทำการเปิดจุดผ่อนปรนการค้าที่บริเวณบ้าน โนนหมากมุ่น อำเภอตาพระยา (ปัจจุบัน อำเภอโคกสูง) บ้าน โคนกสะแบง อำเภออรัญประเทศ และบ้านเขาดินอำเภอคลองหาด เพื่อช่วยเหลือประชาชนตามแนวชายแดนให้สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า อุปโภคบริโภคเพื่อการดำรงชีพ ได้แต่ต่อมาในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ได้มีการสั่งปิดจุดผ่อนปรนบ้าน โนนหมากมุ่น และบ้าน โคนกสะแบง เนื่องจากบรรยากาศของตลาดตามจุดผ่อนปรนมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว มีประชาชนจำนวนมาก จึงอาจยากแก่การดูแลและควบคุมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศในขณะนั้นได้

ต่อมาได้มีการประชุมเจรจาระหว่างฝ่ายไทย กับ กัมพูชา ให้มีการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าที่บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ ในวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2534 ภายหลังจากการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้า บ้านคลองลึก ทางจังหวัดได้มอบหมายให้ ทางอำเภออรัญประเทศ เป็นผู้ดูแล และบริหารจัดการ โดยปรับปรุงพื้นที่กว่า 66 ไร่ 3 งาน 71 ตารางวา เพื่อก่อสร้างตลาดการค้าชายแดน หรือ “ตลาดโรงเกลือ” และมีคณะกรรมการควบคุมการค้าชายแดนตามแนวชายแดน ไทย-กัมพูชา พื้นที่ปราจีนบุรี ซึ่งรับผิดชอบ อำเภอตาพระยา อำเภออรัญประเทศ อำเภอคลองหาด มาบริหารจัดการตลาด โดยอาศัย “ระเบียบการค้าชายแดนในบริเวณจุดผ่อนปรนคลองลึก-ปอยเปต อำเภออรัญประเทศ” โดยมี รองผู้บัญชาการกองกำลังบูรพา (พอ.สมชาย อุบลเดชประจักษ์) เป็นประธาน ปลัดจังหวัดปราจีนบุรี (นายสุนทร ทิพย์มณี) เป็นรองประธาน และหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนหนึ่งเป็นกรรมการ และมีนายทหารฝ่ายกิจการพลเรือน กองกำลังบูรพา (พต.ถลกเกียรติ นวลสง) เป็นเลขานุการ โดยได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 4 คณะ (พริญา คงคา นุชฉาย, 2549)

1. คณะทำงานควบคุมและจัดระเบียบการค้าชายแดนบริเวณจุดผ่อนปรน (นายอำเภออรัญประเทศ เป็นหัวหน้าคณะ) มีหน้าที่ จัดระเบียบแผงร้านค้าควบคุมผู้ประกอบการค้า และเก็บค่าเช่าแผงร้านค้า

2. คณะทำงานควบคุมการจัดระเบียบที่จอดรถและการจราจรบริเวณจุดผ่อนปรน

(ผู้บังคับการกองบังคับการยุทธวิธีที่ 123 เป็นหัวหน้าคณะ) มีหน้าที่จัดระเบียบที่จอดรถ รวมทั้งเก็บค่าจอดรถ และควบคุมการจราจรภายในตลาด

3. คณะทำงานควบคุมการบริหารพื้นฐาน และรักษาความสะอาดบริเวณจุดผ่อนปรน (ปลัดเทศบาลตำบลรัฐประศาสน์เป็นหัวหน้าคณะ) มีหน้าที่รักษาความสะอาด และจัดทำห้องสุขาบริการนักท่องเที่ยวรวมทั้งเก็บค่าใช้จ่ายห้องสุขาและค่าเก็บขยะ

4. คณะทำงานควบคุมความสงบเรียบร้อยบริเวณจุดผ่อนปรน (สารวัตรใหญ่สถานีตำรวจภูธรอำเภอรัฐประศาสน์ เป็นหัวหน้าคณะ) มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณตลาดโรงเกลือ

2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

จากผลการศึกษา พบว่าองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทหน้าที่สำคัญในการทำงานร่วมกับคณะกรรมการควบคุมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่ปราจีนบุรี ในส่วนของคณะทำงานควบคุมการบริหารพื้นฐานและรักษาความสะอาดบริเวณจุดผ่อนปรน

3. องค์การภาคเอกชน

จากผลการศึกษา พบว่าคณะกรรมการควบคุมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่ปราจีนบุรี ได้ให้ องค์การภาคเอกชน เข้ามามีบทบาทในการบริหารตลาดโรงเกลือ โดยให้ภาคเอกชน เข้ามาลงทุนด้านสาธารณูปโภค การวางท่อระบายน้ำ การปรับปรุงที่จอดรถ การจัดหาแหล่งน้ำบาดาล การสร้างห้องน้ำ แล้วจัดเก็บผลประโยชน์จากผู้ประกอบการ เช่น ค่าที่จอดรถ ค่าห้องสุขา และค่าเก็บขยะ โดยต้องนำรายได้ส่วนหนึ่งมอบให้ทางราชการ

สรุปผลการศึกษา นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในระดับพื้นที่ ปี พ.ศ. 2531-2534 พบว่า ถึงแม้จะเป็นช่วงระยะเวลา ในการเริ่มต้นของการค้าชายแดน แต่หน่วยงานราชการด้านความมั่นคงและระดับจังหวัดที่ดูแลพื้นที่ชายแดน มีบทบาทสำคัญในการสร้างกลไก ที่ใช้การค้าชายแดนตาม นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ในรูปแบบของคณะกรรมการ และได้ให้ภาคเอกชน เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในด้านเศรษฐกิจ โดยให้เข้ามาสร้างและบริหารจัดการตลาดการค้าชายแดนตั้งแต่เริ่มต้น

2. การค้าชายแดนก้าวสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภาคในอนุภูมิภาคและภูมิภาค ภายใต้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน และ GMS (ปี พ.ศ. 2535-2545)

หลังจากการเริ่มต้นนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (ปี พ.ศ. 2531-2534) รัฐบาลสมัยต่อมาได้เข้ามาสานต่อนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่องทุกสมัย โดยได้มีนโยบาย และกลไกดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน ที่น่าสนใจดังนี้

นโยบายรัฐบาลของ นายอานันท์ ปันยารชุน (2 มีนาคม พ.ศ. 2534-23 กันยายน พ.ศ. 2535)

รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน ถึงแม้จะเข้ามาในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (รสช.) ในปี พ.ศ. 2534 และมีภารกิจหลักคือการร่างรัฐธรรมนูญและจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็ตาม แต่ก็ให้ความสำคัญกับนโยบายทางด้านการค้าชายแดน โดยในนโยบายต่างประเทศข้อ 3-ข้อ 6 นั้นได้กล่าวว่า

“ได้มุ่งเน้นสัมพันธภาพที่ดีระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียน และประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสร้างร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน สังคม วิชาการ และวัฒนธรรม ในกลุ่มประเทศอาเซียนและประเทศเพื่อนบ้าน และเพิ่มบทบาทของประเทศไทยในเศรษฐกิจของโลก และสนับสนุนระบบการค้าเสรี”

ภายใต้แนวนโยบายดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศในกลุ่มอาเซียนขณะนั้น โดยในการประชุมสุดยอดอาเซียน (บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์และไทย) ครั้งที่ 4 เมื่อปี พ.ศ. 2535 ณ ประเทศสิงคโปร์ นายกรัฐมนตรีของไทย นายอานันท์ ปันยารชุน ได้เสนอให้อาเซียนจัดทำความตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันของสินค้าอาเซียน ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ รวมทั้งสร้างอำนาจต่อรอง โดยปฎิญญาสิงคโปร์ เห็นชอบให้มีการจัดทำความตกลงว่าด้วยการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน และความตกลงว่าด้วยการให้อัตราภาษีพิเศษที่เท่ากันสำหรับเขตการค้าเสรีอาเซียน (Agreement on the common effective preferential tariff- (CEPT) Scheme for the ASEAN free trade area (AFTA) ซึ่งเป็นการประกาศเริ่มต้นการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2536 เป็นต้นมา โดยมีเป้าหมายหลักในการดำเนินการ ดังนี้

1. การขจัดภาษีสินค้านำเข้า (ร้อยละ 0) สำหรับประเทศสมาชิกเดิม (บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย) ภายในปี พ.ศ. 2553 (ค.ศ.2010)

ประเทศสมาชิกใหม่ (กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม) ภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015)

2. ยกเลิกอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภายใน (Non-tariff barriers) ระหว่างกันสินค้าที่จะได้รับสิทธิประโยชน์จะต้องเป็นสินค้าที่อยู่ในแผนการลดภาษี (Inclusion list) ของทั้งประเทศ ผู้ส่งออกและนำเข้าและลดภาษีต่ำกว่าอัตราร้อยละ 20 แล้ว นอกจากนี้ยังต้องมีสัดส่วนการผลิตในอาเซียน (Local content) อย่างต่ำร้อยละ 40 (อนุสัญญา ropic ประเสริฐ, 2553)

ซึ่งถึงแม้ในขณะนั้นประเทศกัมพูชา ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มประเทศอาเซียนก็ตาม แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ประเทศกัมพูชาได้เข้ามาเป็นสมาชิกเป็นลำดับที่ 10 และได้ร่วมลงนามในเขตการค้าเสรีอาเซียน

นโยบายรัฐบาล นายชวน หลีกภัย (23 กันยายน พ.ศ. 2535-13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 และ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540-23 กรกฎาคม พ.ศ. 2544)

นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ได้แถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2535 ต่อรัฐสภา โดยนโยบายฉบับดังกล่าวได้กำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญ ไว้ในนโยบายต่างประเทศ ข้อ 3.4

“ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วิชาการ วัฒนธรรมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับประเทศต่าง ๆ ทั้งในระดับ ทวิภาคี และพหุภาคีโดยเพิ่มบทบาทของไทยในการช่วยเหลือและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจแก่ประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านอันจะเป็นการกระชับความสัมพันธ์ และความเข้าใจระหว่างประชาชนชาวไทยกับประชาชนของประเทศเหล่านั้น”

ภายใต้้นโยบายดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดกลไกในการดำเนินนโยบายที่สำคัญในระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาเกิดขึ้น โดยรัฐบาลไทยกับกัมพูชาได้ลงนามความร่วมมือระหว่างกัน โดยจัดตั้งกลไกการเจรจาหรือทวิภาคีที่สำคัญ คือ คณะกรรมาธิการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคี ไทย-กัมพูชา (Joint commission on bilateral cooperation-JC) ซึ่งมีรัฐมนตรีต่างประเทศทั้งสองฝ่ายเป็นประธานร่วม เพื่อประชุมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหา ปรับปรุงความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา บนพื้นฐานของความเสมอภาค เคารพอธิปไตยของกันและกัน และเป็นเวทีสำหรับการเจรจา/ ตกลงเกี่ยวกับความร่วมมือในทุก ๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา การท่องเที่ยว ฯลฯ โดยได้มีการประชุมครั้งแรกเมื่อ วันที่ 5-7 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชาในการประชุมครั้งนั้น ได้มีสาระที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของการค้าชายแดนในจังหวัดสระแก้ว คือ

1. มีการจัดตั้งคณะกรรมการชายแดนระหว่างไทย-กัมพูชาขึ้น 3 ระดับเพื่อติดต่อ

ประสานงานกันสำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวให้หารือร่วมกัน

1.1 คณะกรรมการชายแดนทั่วไป (General Border Committee: GBC) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วมมีหน้าที่ ประชุมร่วมกัน เพื่อกำหนดแนวทางมาตรการในการรักษาเสถียรภาพบริเวณชายแดนของทั้งสองประเทศ กำหนดการประชุมร่วมกันปีละ 1 ครั้ง (สลับกันเป็นเจ้าภาพ)

1.2 คณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดน (Border Peace-keeping Committee: BPKC) มีผู้บัญชาการทหารสูงสุดของไทยและประธานคณะเสนาธิการกองทัพแห่งชาติกัมพูชา เป็นประธานร่วม มีหน้าที่ หารมาตรการร่วมกัน ในการป้องกัน และปราบปราม อาชญากรรมตามชายแดน

1.3 คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (Regional Border Committee: RBC) โดยแบ่งเป็น 3 คณะ

1.3.1 คณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชาภาคที่ 1 ฝ่ายไทย มีแม่ทัพภาคที่ 1 เป็นประธาน และฝ่ายกัมพูชา มีผู้บัญชาการภูมิภาคทหารที่ 5 เป็นประธานดูแลพื้นที่ชายแดน จังหวัดสระแก้ว

1.3.2 คณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชาภาคที่ 2 ฝ่ายไทย มีแม่ทัพภาคที่ 2 เป็นประธาน และฝ่ายกัมพูชา มีผู้บัญชาการภูมิภาคทหารที่ 4 เป็นประธานดูแลพื้นที่ชายแดน จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี

1.3.3 คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาคไทย-กัมพูชา จันทบุรี-ตราด ฝ่ายไทย มีผู้บัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรี และตราด เป็นประธาน และฝ่ายกัมพูชา มีผู้บัญชาการภูมิภาคทหารที่ 3 เป็นประธานดูแลพื้นที่ชายแดนจังหวัดจันทบุรีและตราด

2. ได้มีการเสนอเปิดจุดผ่านแดนถาวร 5 แห่ง ประกอบด้วย

ปอยเปต-คลองลึก

อานเซน-ช่องอานม้า

โอสเม็ด-ช่องจอม

บึงตะกวน-ตาพระยา

จามเยียม-หาดเล็ก

โดยคณะกรรมการฝ่ายไทยเห็นชอบที่จะเปิดจุดผ่านแดนถาวรที่ปอยเปต-คลองลึก และจามเยียม-หาดเล็กเป็นพื้นที่แรก

3. ได้มีการตกลงในการสถาปนาด้านการค้าขายระหว่างกันระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของไทยและของกัมพูชาและการปรับมาตรการป้องกันความปลอดภัย และมีหลักประกันที่มั่นคงของนักลงทุนไทยที่เดินทางมาลงทุนในกัมพูชา โดยให้มีการออกกฎหมาย การค้าเพื่อให้มีหอการค้าติดต่อกับนักลงทุนจากต่างประเทศ

ซึ่งต่อมาได้มีการประชุมคณะกรรมการชายแดนทั่วไป (General border committee: GBC) ครั้งที่ 1 (วันที่ 29-30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538) โดยมี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในขณะนั้น ร่วมประชุมกับ รัฐมนตรีกลาโหมของกัมพูชา ได้มีประเด็นที่สำคัญกับการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา คือการพิจารณาเปิดจุดผ่านแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบบริเวณชายแดนของทั้งสองประเทศ อีกทั้งเป็น การส่งเสริมการค้าขายบริเวณชายแดนทั้งสองประเทศ โดยเห็นชอบให้เปิดจุดผ่านด่าน 3 แห่ง

1. บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วกับ ปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย
 2. บ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด กับ จามเยียม จังหวัดเกาะกง
 3. ช่างจอม อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ กับ โอเสม็ด จังหวัดอุดรเมียนเจย
- โดยภายใต้การประชุมหารือและมีข้อตกลงร่วมกันในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นพัฒนาการ ที่สำคัญทางด้านการค้าของทั้งสองประเทศ ซึ่งช่วยส่งผลดี ต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

และในช่วงปี 2535 นี้เองได้เกิดโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ (Greater mekong sub region economic cooperation: GMS) ในปี พ.ศ. 2535 ประกอบด้วยประเทศไทยสหภาพพม่าสาธารณรัฐประชาชนจีน (มณฑลยูนนาน) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐเวียดนาม ราชอาณาจักรกัมพูชา เรียกว่า “หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ” ได้ริเริ่มขึ้นโดยธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian development bank-ADB) ให้การสนับสนุนด้านวิชาการเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา จีน (ยูนนาน) พม่า ลาว เวียดนาม และไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางการค้า การลงทุน อุตสาหกรรมการเกษตร และบริการ สนับสนุนการจ้างงาน และยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดีขึ้น ส่งเสริมและพัฒนาความร่วมมือทางเทคโนโลยีและการศึกษาระหว่างกัน ตลอดจน

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ส่งเสริมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริม และเพิ่มขีดความสามารถ รวมทั้งโอกาสทางเศรษฐกิจ ในเวทีการค้าโลก โดยตกลงที่จะมีความร่วมมือ 7 สาขา คือ คมนาคมขนส่ง พลังงาน สื่อสาร โทรคมนาคม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การค้า และการลงทุน ซึ่งถือเป็นอีกจุดเริ่มต้น โครงการสำคัญที่จะช่วยพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต ของประชาชนในกลุ่มอินโดจีน และจินตอนใต้

ซึ่งต่อมา นายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย ได้มีการจัดตั้งกลไก ในการทำงานที่เกี่ยวข้อง เศรษฐกิจประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ คณะกรรมการประสานงานการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยคณะกรรมการ ฯ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน และบุคคลซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง กรรมการ รองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือเจ้าหน้าที่อาวุโสของสำนักงานฯ ที่เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มอบหมายเป็นเลขานุการ โดยตำแหน่ง แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ฯ ดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไปรวมเป็นภารกิจหนึ่งของคณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีกระทรวงพาณิชย์ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ (นิริวดี มานิตกุล, 2552) และที่สำคัญได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อสนับสนุนการค้าชายแดน ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2541 มีหน้าที่รับผิดชอบและสนับสนุนเพื่อให้การค้าชายแดนเป็นระบบและสอดคล้องกับนโยบายและผลประโยชน์ของรัฐ

นโยบายรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชา (13 กรกฎาคม 2538-25 พฤศจิกายน 2539)

นายกรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปะอาชา ได้ แถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ต่อรัฐสภา โดยในนโยบายฉบับดังกล่าวได้กำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญ ไว้ในนโยบายต่างประเทศ ข้อ 3.4

“ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ช่วยเสริมสร้างและเกื้อกูลให้ประเทศสามารถใช้ประโยชน์จากแนวโน้มการจึกระเบียบการค้าใหม่ทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับโลก เช่น ในกรอบขององค์การการค้าโลก ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Asia pacific economic cooperation-APEC) เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN free trade area-AFTA) รวมทั้งความร่วมมือในกรอบของเหลื่อมเศรษฐกิจ เพื่อเชื่อมอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภูมิภาคอื่น เพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้าน และเพื่อให้ประเทศเพื่อนบ้านมีความมั่นคงก้าวหน้า”

ถึงแม้รัฐบาลของนายบรรหาร ศิลปอาชา ในขณะนั้นจะมีช่วงเวลาการทำงานเพียง 15 เดือน แต่ก็ได้สานต่อนโยบายด้านการค้าชายแดนไทยกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง

นโยบายรัฐบาล พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539-9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540)

นายกรัฐมนตรี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้แถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2539 ต่อรัฐสภา โดยในนโยบายฉบับดังกล่าวได้กำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญ ไว้ในนโยบายต่างประเทศในข้อ 1-3 ดังนี้

1. เสริมสร้างสันติภาพ เสถียรภาพและความมั่นคงในเอเชีย และสนับสนุนการสร้างสันติภาพของโลก
2. จัดปัญหา อุปสรรค และขยายความสัมพันธ์ในทุกด้านกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย
3. ดำเนินนโยบายที่ช่วยเหลือเสริมสร้างและเกื้อกูลให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการเจรจาพหุภาคีด้านเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยเน้นการทูตเพื่อขยายผลประโยชน์ของไทยในการเจรจาแก้ไขปัญหาและภาวะเบียดเบียนในการการค้าและการลงทุน การส่งเสริมการส่งออก การดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศ การสนับสนุนเอกชนไทยที่ทำธุรกิจ ในต่างประเทศและการส่งเสริมการท่องเที่ยว”

และยังได้มีนโยบายในการพัฒนาเครือข่ายการขนส่งทางรถยนต์และรถไฟกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ โดยร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการขยายโครงข่ายสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและการบริการ

ซึ่งเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา กับประเทศเพื่อนบ้าน คือในสมัย นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี (23 กันยายน พ.ศ. 2535-13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538) พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นรองนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น ได้มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านมาโดยตลอด

จากนโยบายรัฐบาลของ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาก โดยเน้นการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางบก เพื่อสนับสนุนการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในภูมิภาค ซึ่งจะช่วยกระชับความสัมพันธ์ที่ดี

และลดปัญหาความมั่นคงตามชายแดนของไทย-กัมพูชา ซึ่งนโยบายดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการค้าชายแดนของไทยได้รับผลดีไปด้วย

นโยบายของ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร (9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544-5 มกราคม พ.ศ. 2548)

นายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้แถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ต่อรัฐสภา โดยในนโยบายฉบับดังกล่าวได้กำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญ ไว้ในนโยบายพาณิชย์และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และนโยบายต่างประเทศ ดังนี้

นโยบายพาณิชย์และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ในด้าน เศรษฐกิจระหว่างประเทศ ข้อ (1) และข้อ (3) ได้ระบุว่า “(1) สนับสนุนการค้าเสรีในการค้าระหว่างประเทศ โดยคำนึงถึงระดับความพร้อมและผลประโยชน์ของประเทศและผู้ประกอบการภายในประเทศ รวมทั้งผลักดันการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อภาคเอกชนไทยในการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศ และ(3) สนับสนุนและผลักดันนโยบายการค้าเสรีของเขตการค้าเสรีอาเซียน รวมทั้งส่งเสริมการค้าและการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และการค้าชายแดน และการพัฒนาไปสู่ฐานการผลิตสินค้าหรือการให้บริการร่วมกันในภูมิภาค”

และส่วนของนโยบายการต่างประเทศ ข้อ (1) และข้อ (5) ได้ระบุว่า “(1) มุ่งดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยเน้นการจุดแข็งรุกด้านเศรษฐกิจ ประกอบกับการทูตในด้านต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศในทุกด้าน และ(5) ฟื้นฟูและกระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคเอเชียอย่างเร่งด่วน ด้วยการสานต่อหรือริเริ่มความสัมพันธ์และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อนำมาซึ่งความเข้าใจอันดีระหว่างกันในการแก้ไขปัญหาและการแสวงหาผลประโยชน์กันอย่างสร้างสรรค์จริงใจและโดยสันติวิธี”

จากนโยบายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมการลงทุนและการค้าในประเทศเพื่อนบ้าน อาเซียน เอเชีย และภูมิภาคอื่น ๆ ร่วมทั้งการสนับสนุนด้านการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในทุกพื้นที่ซึ่งส่งผลดีต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ด้วย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

เนื่องจากในช่วงเวลาของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 7 สถานะเศรษฐกิจไทยมีการขยายตัว

ในระดับสูง และมีการปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจนานาชาติมากขึ้นการส่งออกยังเป็นเรื่องหลักที่เป็นตัวนำในการพัฒนาประเทศซึ่งประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกบทบาทของประเทศไทยในภูมิภาคมุ่งที่จะเป็นเศรษฐกิจ “ด้านหน้าในภูมิภาค” จึงมีแนวทางพัฒนาที่จะร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคในการพัฒนาที่จะยกระดับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจพัฒนาสังคมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภูมิภาคให้อยู่ดีกินดีขึ้น (สรรเสริญ วงศ์อุ่ม, 2554)

แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 7 ในส่วนของประเทศเพื่อนบ้านจึงมุ่งเน้นการเปิดตลาดการค้าการลงทุนและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะเพิ่มโอกาสให้แก่ประเทศไทยเป็นเศรษฐกิจด้านหน้าในภูมิภาคนี้ต่อไป นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศสังคมนิยมในเอเชียเหนือ อาจจะมีผลทำให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนเข้าสู่ประเทศกลุ่มอาเซียนซึ่งประเทศไทยจะกลายเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลจากการเคลื่อนย้ายทุนจากเอเชียเหนือมาสู่ภูมิภาคอาเซียนด้วยซึ่งภายใต้แนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 มีความเหมาะสม กับสถานการณ์ของประเทศ และภูมิภาค และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งส่งผลดีต่อการขับเคลื่อนนโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศในกลุ่มอาเซียนขณะนั้น เช่น การเกิดเขตการค้าเสรีอาเซียน โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-พ.ศ. 2544)

ภายใต้การดำเนินงานตามแผนเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 อาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากอัตราการขยายตัวอยู่ในระดับสูง โดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 7.8 ต่อปี รายได้ต่อหัวของคนไทย เพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 68,000 บาท ในปี พ.ศ. 2538 หรือเพิ่มขึ้น 32 เท่าตัว สัดส่วนคนยากจนของประเทศลดลงเหลือเพียงร้อยละ 13.7 ในปี พ.ศ. 2535 เปรียบเทียบกับเป้าหมายร้อยละ 20 ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จในช่วงของการแก้ไข และพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ แต่ยังประสบปัญหาในการพัฒนาทางด้านสังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้นแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 จึงเน้นการพัฒนาคน โดยมุ่งคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมไทย โดยใช้ศักยภาพทางเศรษฐกิจมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

สำหรับการพัฒนาทางการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ยังเป็นประเด็นสำคัญ

ในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นการพัฒนาพื้นที่อนุภาค และพื้นที่ชายแดน เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและโอกาสทางเศรษฐกิจของพื้นที่ เมือง ชุมชน และคนในพื้นที่ โดยสร้างความเข้มแข็งให้แก่เมืองที่เป็นชุมชนศูนย์กลางของอนุภูมิภาคและเมืองชายแดน ซึ่งมีศักยภาพที่จะเป็นประตูการค้าติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านและนานาชาติให้สามารถเชื่อมโยงกับชุมชนศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศ และติดต่อเชื่อมโยง กับประเทศเพื่อนบ้าน ในกลุ่มประเทศอินโดจีน กลุ่มประเทศอาเซียน และนานาชาติได้มากขึ้น อันจะเป็นการพัฒนาฐานการผลิตใหม่ของประเทศในระยะยาว

สรุปความสัมพันธ์ทางการค้าไทย-กัมพูชา ปี พ.ศ. 2535-2545

การค้าชายแดนก้าวสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภาคในอนุภูมิภาคและภูมิภาค ภายใต้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนและโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ GMS ประเทศไทย ได้มีความตกลง และบันทึกความเข้าใจทางการค้ากับกัมพูชา ดังนี้

1. ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคี (Joint commission for bilateral cooperation: JC) ไทย-กัมพูชา ลงนามเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2537
2. ความตกลงเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนลงนามเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2538
3. ความตกลงว่าด้วยการค้าความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ ไทย-กัมพูชา ลงนามเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2539
4. บันทึกความเข้าใจเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางการค้า (JTC) ไทย-กัมพูชา ลงนามเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

ภายใต้แผนนโยบายการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านของรัฐบาลไทย โดยเน้นมิติทางด้านเศรษฐกิจในการขับเคลื่อนที่มีอย่างต่อเนื่องนั้น พัฒนาการที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว คือ การเปิดจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรน 4 แห่ง ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นเส้นทางค้าและตลาดการค้าชายแดนที่สำคัญในปัจจุบัน

1. จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก-ปอยเปต อยู่ระหว่างอำเภออรัญประเทศ กับ อำเภอโอวโจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย โดยเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2540 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ประกาศให้เป็นจุดผ่านแดนถาวร โดยเปิดอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 ทั้งนี้ ตั้งแต่เวลา 07.30-17.00 น.

ของทุกวัน ซึ่งในปัจจุบันได้ขยายเวลาเปิดและปิด เป็นเวลา 06.00-22.00 น. (ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการกำหนดเวลาเปิดจุดผ่านแดนถาวรไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสุรินทร์) ลงวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2557

2. จุดผ่อนปรนการค้าบ้านเขาคิน-บ้านกิโด 13 อยู่ระหว่างอำเภอคลองหาด กับอำเภอสามโก้ จังหวัดพระตะบอง เปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ตั้งแต่เวลา 09.00-16.00 น. ของทุกวัน ปัจจุบัน ได้ขยายเวลาเปิดและปิด เป็น เวลา 06.00-17.00 น.

3. จุดผ่อนปรนการค้าบ้านหนองปรือ-มาลัย อยู่ระหว่าง อำเภออรัญประเทศ กับ อำเภอมาลัย จังหวัดบันเตียเมียนเจย เปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ตั้งแต่เวลา 09.00-16.00 น. ของทุกวันอังคาร-วันศุกร์ ปัจจุบัน ได้ขยายเวลาเปิด และปิด เป็นทุกวันเวลา 06.00-17.00 น.

4. จุดผ่อนปรนการค้า บ้านตาพระยา-บึงตากวน อยู่ระหว่างอำเภอตาพระยา กับ อำเภอทอมพวก จังหวัดบันเตียเมียนเจย เปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ตั้งแต่เวลา 09.00-16.00 น.ของทุกวันอังคาร-วันศุกร์ ปัจจุบันได้ขยายเวลาเปิด และปิด เป็นทุกวัน เวลา 06.00-17.00 น.

ประเภทของจุดผ่านแดนบริเวณชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

1. จุดผ่านแดนถาวร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศ นักท่องเที่ยว และยานพาหนะ สามารถสัญจรไปมาเพื่อการค้า การท่องเที่ยว และอื่น ๆ โดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลของทั้งสองประเทศ โดยในส่วนของประเทศไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทยตามที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ และจะมีผลบังคับใช้เมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2. จุดผ่านแดนชั่วคราว เป็นการเปิดเพื่อผ่อนผันให้มีการผ่านแดนได้ เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะภายในช่วงเวลาที่กำหนดไว้แน่นอนเฉพาะกิจ ไม่มีผลกระทบด้านความมั่นคงปลอดภัย เมื่อครบกำหนดเวลา หรือบรรล่วัตถุประสงค์แล้วจะปิดจุดผ่านแดนทันที โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทย ประกาศเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวตามความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดนของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ปัจจุบันมีจุดผ่านแดนชั่วคราวเพียง 1 แห่ง ที่ชายแดนด่านพม่า (ด่านพระเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี)

3. จุดผ่อนปรนเพื่อการค้า มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้าน

ด้านมนุษยธรรมและส่งเสริมความสัมพันธ์ของประชาชนในระดับท้องถิ่น เพื่อการผ่อนปรนให้มีการค้าขายสินค้าอุปโภค-บริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็น ซึ่งระดับท้องถิ่นของทั้งสองฝ่ายได้เห็นชอบร่วมกัน ทั้งนี้ การประกาศเปิดจุดผ่อนปรนเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด และต้องได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทย (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2552)

และสำหรับแนวทางการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจการค้าชายแดน เมื่อมีการเปิดจุดผ่านแดนเพิ่มขึ้น ทางกระทรวงพาณิชย์ ได้มีการจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “บทบาทและแนวทางในการปฏิบัติงานของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในการพัฒนาการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน” ในหัวข้อเรื่อง “ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน” เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทของหน่วยงานของกระทรวงพาณิชย์ที่ต้องเข้ามามีส่วนสำคัญในการอำนวยความสะดวกและพัฒนาการค้าชายแดนตามนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สรุปผลการศึกษาพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดน ก้าวสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภาคในอนุภูมิภาคและภูมิภาค ภายใต้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) และโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) ปี พ.ศ. 2535-2545 พบว่า ผลจากการดำเนินนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าของไทยในภูมิภาคอินโดจีน ส่งผลให้ไทยกับประเทศเพื่อนมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ภายใต้สถานการณ์โลกซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงสู่ระบบทุนนิยมเสรีการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนในแต่ละภูมิภาคของโลกทวีความรุนแรง แนวคิดที่ว่าด้วยการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ประเทศไทยจึงเป็นผู้นำแนวทางดังกล่าวมาสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ในปี พ.ศ. 2535 เป็นต้น และยังเน้นความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะกัมพูชา ได้มีการกำหนดกลไก ความร่วมมือกับกัมพูชา ทั้งระดับทวิภาคี และพหุภาคี เช่น โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ในอนุภาคลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) และการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือ ทวิภาคีไทย-กัมพูชา (JC) และการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของประเทศกัมพูชา เป็นต้น ซึ่งกลไก ความร่วมมือระดับทวิภาคีระหว่างไทยกับกัมพูชา ถือได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก นโยบายของรัฐบาลไทยช่วงปี พ.ศ. 2544 จึงให้ความสำคัญในการส่งเสริมการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน การค้าชายแดน และการพัฒนาไปสู่ฐานการผลิตสินค้าหรือการให้บริการร่วมกันในภูมิภาค นโยบายของไทย ปี พ.ศ. 2535-2545 มีส่วนสำคัญที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการค้าชายแดนที่เป็นแบบการค้าตามวิถีชายแดนท้องถิ่น

ของสองประเทศไปสู่การค้าผ่านแดนยังประเทศที่สาม

นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในระดับพื้นที่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงนโยบายและกลไกในระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ภาคเอกชน ในปี พ.ศ. 2535-2545 พบว่า

1. ระดับจังหวัด

ผลการศึกษาพบว่า ในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ได้มีการจัดตั้งจังหวัดสระแก้ว โดยมี นายเกษม ชัยสิทธิ์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด (พ.ศ. 2537-2540) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ไทยกับรัฐบาลกัมพูชา ได้ลงนามความร่วมมือระหว่างกัน โดยจัดตั้งกลไกการเจรจาหรือ ทวิภาคีที่สำคัญ คือ คณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือ ทวิภาคี ไทย-กัมพูชา (JC) ซึ่งในการประชุมครั้งที่ 1 ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2538 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา ได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชาภาคที่ 1 ฝ่ายไทยมีแม่ทัพภาคที่ 1 เป็นประธาน และฝ่ายกัมพูชามีผู้บัญชาการภูมิภาคทหารที่ 5 เป็นประธานดูแลพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว ดังนั้น กลไก คณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชาภาคที่ 1 (RBC) จึงเป็นกลไกหลักในพื้นที่ที่มีการจัดการประชุมทุกปี และหน่วยงานราชการในจังหวัดสระแก้วที่เกี่ยวข้องต้องเข้าประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ซึ่งรวมทั้งด้านเศรษฐกิจและการค้าชายแดนด้วย

และจังหวัดสระแก้วจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และ 8 โดยหนึ่งในแนวทางการพัฒนาจังหวัดสระแก้วในปี พ.ศ. 2540 คือ เป็นจังหวัดส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา โดยกำหนดให้จุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ เป็นจุดนำเข้าส่งออกที่สำคัญ และให้มีการปรับปรุงกฎระเบียบทางศุลกากรที่เหมาะสม และเอื้อต่อผู้ประกอบการ เพื่อสร้างรายได้ต่อจังหวัดและประเทศโดยรวม โดยให้สำนักงานพาณิชย์จังหวัด พัฒนาด้านการค้า จัดหาตลาด และส่งเสริมด้านการส่งออก (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว, 2540) รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านศุลกากรอรัญประเทศ กองกำลังบูรพา ตรวจคนเข้าเมืองสระแก้ว เป็นต้น

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการศึกษา พบว่านับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งได้มีการกระจายอำนาจลงมาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในส่วนขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล มากขึ้น

โดยเฉพาะอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชน ในท้องถิ่น ซึ่งช่วยส่งผลดีต่อการค้าชายแดน โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบดูแลในพื้นที่ที่มีจุดผ่านแดนตั้งอยู่ ได้แก่ เทศบาล เมืองอรัญประเทศ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าไร่ (ปัจจุบันเป็นเทศบาลตำบล) องค์การบริหาร ส่วนตำบลคลองหาด (ปัจจุบันเป็นเทศบาลตำบล) องค์การบริหารส่วนตำบลผ่านศึก โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแลและบริหารจัดการตลาดการค้า ชายแดนตามจุดผ่านแดนเป็นหลัก โดยการดำเนินงานนั้นภายใต้แผนการปฏิบัติงานขององค์กร เป็นตัวขับเคลื่อนในพื้นที่ตลาดการค้าชายแดน

3. องค์กรภาคเอกชน

ผลการศึกษา พบว่า หลังการสถาปนา จังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ภาคเอกชนในจังหวัดสระแก้ว ได้ก่อตั้ง หอการค้าจังหวัดสระแก้ว เมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยการรวมตัว ของผู้ประกอบการในจังหวัดสระแก้ว จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) นายสุรชัย เตียเจริญ 2) นายเจน คติกำจร 3) นายสมเกียรติ ภูษธรรมศิริ 4) นายอดิศักดิ์ ชูสกุลธนะชัย และ 5) นายชาญชัย ลีรักพานิช เป็นกรรมการก่อตั้งหอการค้าจังหวัดสระแก้วและยื่นขอจดทะเบียนหอการค้า ต่อสำนักงานทะเบียน การค้าจังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2537 โดยมีนโยบายในการก่อตั้งคือ จะมุ่งมั่น ผลักดันเศรษฐกิจการค้าและสังคม ของจังหวัดสระแก้วให้มีความเจริญก้าวหน้า จึงได้มีการจัดการ ประชุมใหญ่สมาชิกหอการค้าเพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชุดแรก มีสมาชิกที่ได้รับการ เลือกตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารจำนวน 39 คน โดยมีนายสวัสดิ์ พาศิรินทร์ ดำรงตำแหน่ง ประธานในสมัยแรก และมีนายสมเกียรติ ภูษธรรมศิริ เป็นเลขาธิการ โดยหอการค้าได้มีส่วนสำคัญ ในการผลักดันให้ภาครัฐเปิดจุดผ่านแดนถาวร บ้านคลองลึก เพื่อผ่อนผันให้รถบรรทุกผลิตผล ทางการเกษตร สามารถขนส่งผ่านเข้าออกได้ เป็นแห่งแรก (หอการค้าจังหวัดสระแก้ว, 2557) และยังผลักดันให้หน่วยงานราชการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าเพิ่มเติม 3 แห่ง ตามลำดับ

สรุปจากผลการศึกษา นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในระดับพื้นที่ ในปี พ.ศ. 2535-2545 พบว่า จากนโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ถึงแม้จะช่วงเวลาการเริ่มต้นของจังหวัดสระแก้วที่แยกตัวออกมาจากปราจีนบุรี แต่พื้นที่จังหวัด สระแก้วมีกลไกคณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชาภาคที่ 1 (RBC) เป็นกลไกหลักในพื้นที่ ในการดูแลพื้นที่ชายแดน และจังหวัดได้กำหนดแผนพัฒนาจังหวัดให้จังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัด ส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา โดยกำหนดให้จุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ

เป็นจุดนำเข้าส่งออกที่สำคัญ และให้มีการปรับปรุงกฎระเบียบทางศุลกากรที่เหมาะสม และเอื้อต่อผู้ประกอบการ โดยมีสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการค้าชายแดนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาท และเป็นกลไกหลักในการกำกับดูแล และอำนวยความสะดวกให้การบริหารจัดการตลาดการค้าชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ส่วนบทบาทขององค์กรเอกชนนั้น หอการค้าจังหวัดสระแก้ว มีส่วนสำคัญ ในการผลักดันให้เปิดจุดผ่านแดนบ้านคลองลึก เพื่อประโยชน์ ในทางการค้าชายแดนในพื้นที่สระแก้วจนสำเร็จ

4. การขับเคลื่อนการค้าชายแดนภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) (ปี พ.ศ. 2546-2552)

รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร (ปี พ.ศ. 2544-2548) ได้ให้การสนับสนุนและผลักดันนโยบายการค้าเสรีของเขตการค้าเสรีอาเซียน รวมทั้งส่งเสริมการค้าและการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และการค้าชายแดน และการพัฒนาไปสู่ฐานการผลิตสินค้าหรือการให้บริการร่วมกันในภูมิภาค เป็นหนึ่งนโยบายสำคัญมาตั้งแต่การเข้ารับบริหารประเทศ แต่ก็มีเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดการลดความสัมพันธ์ทางการทูต ของไทย-กัมพูชา เกิดขึ้นในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2546 เมื่อฝูงชนชาวกัมพูชาว่าพันคนได้บุกเข้าเผาทำลายสถานทูตไทยประจำกรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา รวมทั้งอาคารร้านค้าคนไทย ด้วยการอ้างเหตุว่า นักแสดงชาวไทย (กบ-สุวนันท์ คงยิ่ง) กล่าวดูหมิ่นชาวกัมพูชา จากเหตุการณ์ดังกล่าวประเทศไทย จึงได้ประกาศลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตลง (เหลือเป็นระดับอุปทูต) และปิดพรมแดนตลอดแนว และการเรียกเอกอัครราชทูต ฯ (นายประศาสน์ ประศาสน์วินิจนัย) กลับประเทศ

ถึงแม้ต่อมาในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2546 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ออกมาเรียกร้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและยินดีชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมดและได้เปิดพรมแดนด่านบ้านคลองลึก ให้ประชาชนชาวกัมพูชา มาซื้อสินค้าไทย ได้แต่ห้ามคนไทยข้าม ไปฝั่งกัมพูชา และต่อมากัมพูชา ได้ประกาศปิดพรมแดนอีกครั้งและห้ามชาวกัมพูชามาซื้อสินค้าไทย ในวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2546 โดยอ้างว่า ฝ่ายไทยเอาเปรียบชาวกัมพูชา

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างไทย-กัมพูชาอย่างมาก ซึ่งนายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีทางด้านนโยบายของไทย ได้แสดงความเห็นว่า “ไทยมีสถานทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่ากัมพูชา เหมือนกับอเมริกาที่ต่อเม็กซิโก ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเป็นไปไม่ได้ ที่ไทยจะรวบอยู่คนเดียว และประเทศเพื่อนบ้านยากจน

ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหของรัฐบาลชุดนี้ต้องการแก้ปัญหกัมพูชาอย่างยั่งยืน โดยการเข้าไปช่วยเหลือให้ประชาชนกัมพูชามีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยการให้คนจนในประเทศเราเข้าไปช่วยเหลือคนจนในประเทศกัมพูชา ให้คนจนในกัมพูชาดูตัวอย่างคนจนในประเทศไทย” (บัณฑิต สุวัฑฒน, สุทธิ เทพสุธา, มนุชธรรม เนาวันาน, กำชัย กำบังคน, ศุภรัช นรินทรภักดี, วัชระ ถาวรผล และสุวัฒน์ วัฒนรัมย์, 2546)

ซึ่งต่อมายนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ได้มีการเสนอแนวคิดการจัดตั้งยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง หรือกับผู้นำกัมพูชา ลาว และพม่า ในช่วงการประชุมผู้นำอาเซียนสมัยพิเศษว่าด้วยโรค SARS เมื่อ 29 เมษายน พ.ศ. 2546 ที่กรุงเทพฯ และได้รับสนับสนุนในหลักการจากผู้นำประเทศเพื่อนบ้านทั้งสามดังกล่าว

ต่อมาได้มีการประชุมผู้นำยุทธศาสตร์ความร่วมมือการทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ระหว่างกัมพูชา ลาว พม่า ไทย และเวียดนาม (ACMECS: Ayeyawady-chao phraya-mekong economic cooperation strategy) เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ที่เมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์ (สหภาพพม่าในขณะนั้น) ผู้นำประเทศสมาชิกได้ลงนามในปฏิญญาพุกาม เพื่อเป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคที่จัดตั้งขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์จากความแข็งแกร่งและความหลากหลายของทั้งห้าประเทศสมาชิก เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างสมดุล พร้อมทั้งให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการซึ่งครอบคลุมความร่วมมือ 5 สาขา ได้แก่ การอำนวยความสะดวกการค้าการลงทุน เกษตรและอุตสาหกรรม การเชื่อมโยงคมนาคม การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต่อมา ในการประชุมระดับรัฐมนตรีเมื่อ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 ที่เมืองเสียมราฐ ที่ประชุมเห็นชอบให้สาธารณสุขเป็นสาขาความร่วมมือที่ 6 ภายใต้กรอบ ACMECS

ภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือการทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ระหว่างกัมพูชา ลาว พม่า ไทย และเวียดนาม (ACMECS) ประเทศไทยได้กำหนดแนวนโยบายการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

1. นำโครงการความร่วมมือที่ประเทศสมาชิกได้ตกลงร่วมกันมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในระยะเวลาที่เหมาะสม
2. ส่งเสริมความร่วมมือในสาขาที่เป็นประโยชน์สำคัญทั้งของไทยและของภูมิภาค เช่น พลังงาน สาธารณสุข โดยให้มีการดำเนินการที่สอดคล้องและส่งเสริมกรอบความร่วมมืออื่น ๆ ในอนุภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค

ลุ่มแม่น้ำโขง (GMS: Greater mekong sub region)

3. เพิ่มพูนความร่วมมือระหว่างไทยกับนานาประเทศและองค์การระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือในลักษณะไตรภาคี ในการให้ความช่วยเหลือ เพื่อการพัฒนาแก่ประเทศเพื่อนบ้าน

4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและความร่วมมือทั้งในระดับรัฐ-รัฐ/ เอกชน-เอกชน/ รัฐ-เอกชน/ ประชาชน-ประชาชน

โดยรัฐบาลอาศัยกลไกในการทำงานระดับประเทศที่สำคัญดังนี้

1. คณะกรรมการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (กพบ.) พิจารณากันกรอง เสนอแนะนโยบาย แผนงานและโครงการความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ
2. กระทรวงการต่างประเทศ (กต.) โดยกรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เป็นหน่วยงานหลักในการประสาน การดำเนินการความร่วมมือ ตลอดจนการจัดการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส รัฐมนตรี และผู้นำ ACMECS โดยมีสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) เป็นหน่วยงานให้ความช่วยเหลือทางวิชาการตามโครงการต่าง ๆ ในกรอบ ACMECS แก่ประเทศสมาชิก
3. สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (สพพ.) ให้การช่วยเหลือทางการเงินและทางวิชาการในการให้ความร่วมมือด้านการพัฒนาเศรษฐกิจแก่ประเทศเพื่อนบ้าน

ภายใต้กรอบ ACMECS ตามความร่วมมือด้านการเชื่อมโยงคมนาคม (Transport linkages) รัฐบาลไทยได้ทำบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการพัฒนาถนนหมายเลข 48 (เกาะกง-สเรอัมเบิล) และถนนหมายเลข 67 (สะง่า-อันลองเวง-เสียมราฐ) ลงนามเมื่อ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 และได้ดำเนินการเสร็จเรียบร้อย สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคม และขนส่งสินค้าเชื่อมต่อระหว่างไทย กัมพูชา ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่า การนำเข้า และส่งออกสินค้าชายแดนอย่างต่อเนื่อง

1. เส้นทางถนนสาย 48 (เกาะกง-สเรอัมเบิล) ระยะทาง 151.5 กิโลเมตร ติดกับบ้านหาดเล็ก จังหวัดตราดของไทยโดยเส้นทางนี้ประชาชนชาวกัมพูชาสามารถเดินทางจากจังหวัดเกาะกงถึงอำเภอสเรอัมเบิลและต่อไปยังกรุงพนมเปญได้อย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น โดยทางหลวงสายนี้จะเชื่อมกับทางหลวงหมายเลข 4 (กรุงพนมเปญ-กรุงสีหนุวิลล์) เพื่อต่อไปยังกรุงพนมเปญ/กรุงสีหนุวิลล์ได้ และเป็นเส้นทางที่สามารถเชื่อมต่อไปถึงท่าเรือแหลมฉบัง นิคมอุตสาหกรรม

และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของไทยในจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราดผ่านถนนหมายเลข 318 ของไทยที่จังหวัดตราด

โดยรัฐบาลไทยได้อนุมัติเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2546 ให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า ในการก่อสร้างสะพาน 4 แห่งบนถนนสาย 48 วงเงิน 288.3 ล้านบาทและอนุมัติเงินกู้เงื่อนไขผ่อนปรน สำหรับการก่อสร้างถนนวงเงิน 867 ล้านบาท ทั้งนี้ ถนนหมายเลข 48 ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ และเปิดใช้เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2551 โดยมีสมเด็จพระสันตะปาปา และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ รองนายกรัฐมนตรี นายอนุทิน ชาญวีรกูล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ตลอดจนจมนส่วนราชการของทางฝ่ายไทยและกัมพูชา ร่วมเป็นสักขีพยาน ณ บริเวณต้นถนนสาย 48 จังหวัดเกาะกง

1. เส้นทางถนนสาย 67 (ช่องสะง่า-อันลองเวง-เสียมราฐ) ระยะทาง 138 กิโลเมตร ซึ่งแยกจากเส้นทางหมายเลข 6 ที่จังหวัดเสียมเรียบขึ้นไปทางเหนือจนจรดด่านชายแดนไทย-กัมพูชา ในช่องสะง่า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ ของไทย และอำเภออันลองเวง จังหวัดอุดรธานี ของกัมพูชา เป็นเส้นทางส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของไทย กับภาคเหนือของกัมพูชา โดยจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่จังหวัดเสียมราฐ

โดยรัฐบาลได้อนุมัติเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2549 โดยอนุมัติวงเงินกู้ให้แก่งัมพูชา 1,300 ล้านบาท เพื่อก่อสร้าง ช่วงอันลองเวง-เสียมราฐ ทั้งนี้ ถนนสาย 67 ได้มีการเปิดใช้แล้ว เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 ที่ผ่านมา (สำนักความร่วมมือระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม, 2557)

และสำหรับความร่วมมือด้านการอำนวยความสะดวกการค้าและการลงทุน (Trade and investment facilitation) ระหว่างไทยกับกัมพูชา ได้มีการส่งเสริมการใช้เงินสกุลท้องถิ่นในการค้าชายแดน การยกระดับด่าน การปรับปรุงระเบียบทางการเงินการจัดตั้ง One stop service ด้านการส่งออก จัดระบบการตรวจสอบสินค้า การจัดตั้งเมืองคู่แฝดชายแดน (Sister cities) และเขตเศรษฐกิจพิเศษ ระหว่างไทย-กัมพูชาซึ่งมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมให้กระตุ่นการขยายตัว ของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา (กระทรวงการต่างประเทศ, 2557)

แนวทางการกำหนดเมืองคู่แฝด (Sister cities) ชายแดนไทย-กัมพูชา

1. ศรีสะเกษ-เสียมเรียบ (ลงนามบันทึกความเข้าใจ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547)
2. สุรินทร์-อุดรเมียนเจย
3. จันทบุรี-ไพลิน

4. สระแก้ว-บันเตียเมียนเจย
5. ตราด-เกาะกง
6. อุบลราชธานี-พระวิหาร
7. จันทบุรี-พระตะบอง
8. ตราด-โพธิสัต
9. บุรีรัมย์-อุดรเมียนเจย

และอีกหนึ่งความร่วมมือที่สำคัญที่เกิดขึ้น คือ กลุ่มประเทศอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ได้มีการประชุมผู้นำอาเซียน ระหว่างวันที่ 7-8 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาบาหลี (Bali concord II) โดยได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN concord II หรือ Bali concord II) เห็นชอบให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) ต่อมา รุนระยะเวลาใน วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ประชาคมอาเซียนประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่ ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security community-ASC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic community-AEC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-cultural community-ASCC) ซึ่งหลังจากนั้นกรอบการพัฒนาตามสามเสาหลักประชาคมอาเซียน จึงกลายเป็นแนวทางที่สำคัญในภูมิภาคนี้ และยังช่วยส่งผลดีต่อการพัฒนาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

นโยบายของ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร (11 มีนาคม 2548-19 กันยายน 2549)

รัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นรัฐบาลชุดแรกของประเทศไทย ที่อยู่ครบวาระ 4 ปี (9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544-5 มกราคม พ.ศ. 2548) และได้รับการเลือกตั้งทั่วไป กลับเข้ามาบริหารประเทศ เป็นสมัยที่ 2 ติดต่อกัน โดยได้แถลงนโยบายรัฐบาล เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2548 โดยได้ให้ความสำคัญกับการค้าชายแดน ซึ่งได้กำหนดไว้ว่านโยบายการต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ดังนี้

“รัฐบาลจะดำเนินนโยบายการต่างประเทศเชิงรุกที่ยึดถือหลักในการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค และจะมุ่งส่งเสริมและขยายสัมพันธ์ไมตรีและความร่วมมือกับนานาประเทศ...รัฐบาลจะสานต่อความเข้าใจ อันดีและความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านให้แน่นแฟ้น และขยายความร่วมมือ ทั้งในระดับภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือ

ทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) และกรอบอนุภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งในด้านการค้าการลงทุน การเกษตร อุตสาหกรรม การเชื่อมโยงเครือข่ายคมนาคมขนส่งทางบกน้ำ และอากาศ การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”

รัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ในสมัยที่สอง ได้ให้ความสำคัญกับกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในระดับ ทวีภาค อนุภูมิภาคและภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาตามความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) และประชาคมอาเซียน อย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น รัฐบาลได้อนุมัติวงเงินกู้ให้แก่มัพูชา จำนวน 1,300 ล้านบาท เพื่อก่อสร้างถนนสาย 67 (อันลองเวง-เสียมราฐ) เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2549

แต่ช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยเกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการค้าชายแดน โดยกลไกของรัฐบาลจึงประสบปัญหาติดขัดในการดำเนินนโยบายของรัฐบาล จากการชุมนุมประท้วงขับไล่รัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เนื่องจากข้อสงสัยในการบริหารประเทศของรัฐบาลที่อาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ได้ขยายตัวมากยิ่งขึ้นจากการนำของ นายสนธิ ลิ้มทองกุลในปี พ.ศ. 2548 ในนามของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) แต่ก็มีกลุ่มคนที่สนับสนุนนายกรัฐมนตรียกมาเคลื่อนไหวเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดความเห็นต่างทางการเมืองและก่อให้เกิดความแตกแยกอย่างรุนแรงในสังคมไทย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2556) จนนำไปสู่การรัฐประหารรัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ระหว่างเดินทางไปประชุมที่สหรัฐอเมริกา โดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ในนามคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (ภายหลังเปลี่ยนเป็นคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ) ต่อมาคณะรัฐประหารได้แต่งตั้งรัฐบาลชั่วคราว ซึ่งมี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี

นโยบายของ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ (1 ตุลาคม พ.ศ. 2549-6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551)

รัฐบาลของพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เข้ามาเป็นรัฐบาลชั่วคราว ท่ามกลางปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมไทย แบ่งฝักแบ่งฝ่ายของประชาชนในประเทศ และต้องเข้ามาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อนำประเทศไทยกับไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยเร็ว

แต่อย่างไรก็ดี ในการแถลงนโยบายรัฐบาล เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และประชาคมอาเซียน โดยได้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ ดังนี้

“ด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ รัฐบาลจะดำเนินนโยบายร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งกรอบทวิภาคีและพหุภาคีที่เป็นประโยชน์กับชาติและประชาชน.....

รัฐบาลมุ่งส่งเสริมให้เกิดมิตรภาพและความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและในอนุภูมิภาค ภูมิภาค ระหว่างภูมิภาค เพื่อให้เกิดเสถียรภาพ ความมั่นคงและความเจริญร่วมกัน และเสริมสร้างความแข็งแกร่งของอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเร่งจัดตั้งประชาคมอาเซียน”

จากแนวนโยบายดังกล่าว และ ยุทธศาสตร์ความร่วมมือการทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ระหว่างกัมพูชา ลาว พม่า ไทย และเวียดนาม (ACMECS) รัฐบาลของพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาเส้นทางถนนสาย 68 (ช่องจอม-กรอดันท์) ให้กับกัมพูชา เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2551 อนุมัติวงเงินกู้ 1,400 ล้านบาท (เงินกู้เงื่อนไขผ่อนปรน) และมอบหมายให้สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สพพ.) พิจารณารายละเอียดเงื่อนไขเงินกู้และวิธีการให้เงินกู้ซึ่งหากเส้นทางดังกล่าวสำเร็จ การเชื่อมโยงระหว่างไทยกับกัมพูชาบริเวณจังหวัดสุรินทร์ บริเวณด่านช่องจอม ไปยังจังหวัดอุดรเมียนเจย-กรอดันท์) จะสามารถทำให้การเดินทาง และการขนส่งสินค้าที่ไปยัง บันเตียเมียนเจย-สระแก้ว สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

นโยบายของนายสมัคร สุนทรเวช (29 มกราคม พ.ศ. 2551-8 กันยายน พ.ศ. 2551)

รัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 2550 ได้แถลงนโยบายในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 โดยได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน ไว้ในนโยบายเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศดังนี้

“ด้านนโยบายเศรษฐกิจ รัฐบาลมีนโยบายขยายความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าภายใต้กรอบความร่วมมือและข้อตกลงทางด้านการค้าในระบบพหุภาคีและทวิภาคีเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมทั้งปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการขยายตลาดการค้าระหว่างประเทศและการค้าชายแดน.....ส่วนนโยบายต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้น รัฐบาล ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน โดยส่งเสริมความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชนและสื่อมวลชนเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ

อันดีและความใกล้ชิดระหว่างกัน อันนำมาซึ่งความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การส่งเสริมการท่องเที่ยว การขยายการค้ามาคมชนสงและความร่วมมือด้านอื่น ๆ ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือการทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) แผนงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ (GMS).....”

ภายใต้แนวนโยบายดังกล่าว กระทรวงพาณิชย์ซึ่งมีบทบาทหลักในการรับผิดชอบการค้าชายแดนได้มีการดำเนินงานที่สอดคล้องตามนโยบายการขยายความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าภายใต้กรอบความร่วมมือและข้อตกลงทางการค้าในระบบพหุภาคีและทวิภาคี เพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อขยายตลาดการค้าระหว่างประเทศและการค้าชายแดน กระทรวงพาณิชย์จึงได้ดำเนินโครงการเพื่อการปรับตัวของภาคการผลิตและบริการที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้า เป็นการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์เชิงรุกในการค้าระหว่างประเทศเพื่อขยายการค้าไปสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศคู่ค้าต่าง ๆ ทำให้สินค้าบางกลุ่มคือกลุ่มอุตสาหกรรมและเกษตรแปรรูป โดยเฉพาะผู้ประกอบการขนาดกลาง และขนาดย่อมได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าภาครัฐตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ จึงได้จัดตั้งโครงการช่วยเหลือภาคการผลิตและบริการที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าหรือกองทุน FTA ขึ้น (กระทรวงพาณิชย์, 2557)

และผลการดำเนินงานที่มาจากนโยบายการค้าชายแดนที่ต่อเนื่องตั้งแต่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คือการเปิดใช้เส้นทางถนนสาย 48 (เกาะกง-สเรอัมเบิล) เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 โดยมีสมเด็จฮุน เซน นายกรัฐมนตรีกัมพูชา และนายสมชายวงศ์สวัสดิ์ รองนายกรัฐมนตรี นายนพดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ตลอดจนจนส่วนราชการของทางฝ่ายไทยและกัมพูชาร่วมเป็นสักขีพยาน ณ บริเวณต้นถนนสาย 48 จังหวัดเกาะกง

อย่างไรก็ตามถึงแม้รัฐบาลมีความพยายามที่จะบริหารราชการและขับเคลื่อนนโยบายด้านเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศตามที่ได้ประกาศไว้โดยใช้กลไกของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ต้องเผชิญกับวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองของไทยยังไม่คลี่คลายลงแม้แต่น้อยแต่กลับทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เห็นว่าการเข้ามาบริหารประเทศของรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช เป็นเพียงรัฐบาลตัวแทนของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเท่านั้น กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึง

ได้กลับมาชุมนุมอีกครั้ง โดยยกเงื่อนไขของ การเป็นรัฐบาลตัวแทน การยกปราสาทเขาพระวิหาร ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแต่เพียงฝ่ายเดียวและความพยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อนิรโทษกรรม ให้แก่ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นต้น ซึ่งสุดท้ายนายสมัคร สุนทรเวช ก็พ้นจากการเป็น นายกรัฐมนตรีเมื่อนายสมัคร สุนทรเวช ถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินในพื้นตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากมีลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวการขับเคลื่อน นโยบายที่เกี่ยวกับการค้าชายแดน ประสบปัญหาและมีความล่าช้าเพราะปัญหาการเมืองในประเทศ ไปด้วย

นโยบายของ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ (24 กันยายน พ.ศ. 2551-2 ธันวาคม พ.ศ. 2551)

ภายหลังจากนายสมัคร สุนทรเวช พ้นสภาพการเป็นนายกรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎร ได้มีการลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ผลปรากฏว่า สมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้รับเลือก และได้มีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้น เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2551 และแถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 และได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน ไว้ในนโยบายเศรษฐกิจ และนโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศซึ่งนโยบายมีความคล้ายคลึงกับรัฐบาล ของนายสมัคร สุนทรเวช ทั้งนี้เนื่องจากมาจากพรรคเดียวกัน

“ด้านนโยบายเศรษฐกิจ รัฐบาลมีนโยบายขยายความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ เพื่อผลประโยชน์ทางการค้าภายใต้กรอบความร่วมมือและข้อตกลงทางด้านการค้าในระบบพหุภาคี และทวิภาคีเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมทั้งปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการขยายตลาดการค้าระหว่างประเทศและการค้าชายแดน.....ส่วนนโยบายต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้น รัฐบาล ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน โดยส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง และความร่วมมือด้านอื่น ๆ ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค เพื่อส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้าน ที่ดีต่อกัน...”

การดำเนินตามนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ที่เกี่ยวข้องกับการค้า ชายแดนก็ไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากวิกฤตการประท้วงยิ่งทวี ความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจาก นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ มีสถานะเป็นน้องเขย พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร จึงถูกโจมตีจาก กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย อย่างหนัก สถานการณ์การประท้วงลุกลามถึงขั้น ปิดสนามบินดอนเมือง และสนามบินสุวรรณภูมิในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน-ต้นเดือนธันวาคม

ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายกับเศรษฐกิจและความเชื่อมั่นของต่างประเทศต่อประเทศไทยอย่างมาก แต่สุดท้ายการชุมนุมสิ้นสุดลงวันที่ 3 ธันวาคม 2551 ภายหลังพรรคพลังประชาชนถูก ศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคเนื่องจาก นายยงยุทธ ดิยะไพรัช อดีตรองหัวหน้าพรรคกระทำการฝ่าฝืน และขัดต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มา ซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 ที่มีผลทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยสุจริต และได้มา ซึ่งอำนาจในการปกครองที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่พรรค และคณะกรรมการบริหารพรรคคนอื่น ๆ ต้องร่วมรับผิดชอบ และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นโยบายของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (20 ธันวาคม พ.ศ. 2551-9 สิงหาคม พ.ศ. 2554)

ภายหลังการพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ (2 ธันวาคม พ.ศ. 2551) สภาผู้แทนราษฎร ได้มีการลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ผลปรากฏว่า นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้รับคะแนนเสียงถือเป็นการพลิกขั้วทางการเมืองโดยพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้ง รัฐบาลผสม จากเดิมที่เป็นฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร มาอย่างยาวนานรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้เข้ามาบริหารประเทศ ได้มีการแถลงนโยบายรัฐบาล เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งให้ความสำคัญกับการค้าชายแดนและประชาคมอาเซียน กำหนดไว้ในนโยบายเศรษฐกิจ และนโยบายต่างประเทศ และการค้าระหว่างประเทศ

“ด้านนโยบายเศรษฐกิจ รัฐบาลมีนโยบายจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเพื่อส่งเสริม การลงทุนด้านอุตสาหกรรมที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละพื้นที่เช่น การพัฒนาพื้นที่ ชายฝั่งทะเลภาคใต้การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เป็นต้น และปรับปรุงประสิทธิภาพ และจัดระบบการอำนวยความสะดวกทางการค้า และการลงทุนชายแดน โดยนาระบบ อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ที่สำคัญ อีกทั้งพัฒนาระบบขนส่ง และ โลจิสติกส์ในภูมิภาค และเชื่อมโยง กับโครงข่ายคมนาคมกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเชื่อมโยงโครงข่ายคมนาคมขนส่งตามแนว เศรษฐกิจเหนือ-ใต้แนวเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตกรวมทั้งปรับปรุงระบบอำนวยความสะดวก ทางการค้าและการขนส่งสินค้าข้ามแดนในพื้นที่บริเวณชายแดนที่สำคัญคือ ด่านหนองคาย แม่สอด มุกดาหาร สระแก้ว ด่านสิงขร และช่องเม็ก เป็นต้น.....ส่วนนโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจ ระหว่างประเทศนั้น รัฐบาล พัฒนาการความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในทุกมิติและทุกระดับ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและการเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดเสถียรภาพความมั่นคง และความเจริญรุ่งเรืองร่วมกันของภูมิภาค โดยส่งเสริมความร่วมมือในทุกสาขากับประเทศ

เพื่อนบ้านภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคต่าง ๆ และเร่งแก้ไขปัญหากับประเทศเพื่อนบ้าน โดยสันติวิธีบนพื้นฐานของสนธิสัญญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมความร่วมมือ และสร้างความเข้มแข็งของอาเซียนในวาระที่ไทยดำรงตำแหน่งประธานอาเซียน.....”

ภายใต้การบริหารงานรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นั้นประสบปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง การชุมนุมประท้วงภายในประเทศอย่างรุนแรง ต่อเนื่อง จากกลุ่มแนวร่วม ประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) จากปัญหาการเมืองภายในประเทศได้ลุกลาม บานปลาย ไปถึงความสัมพันธ์ กับประเทศกัมพูชา เนื่องจากรัฐบาลกัมพูชา ของนายกรัฐมนตรี สมเด็จ ฮุนเซน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาไม่ดีขึ้น ทั้งจากประเด็น กรณีการลดระดับ ความสัมพันธ์ทางการทูต โดยทั้งสองฝ่ายเรียกเอกราชทูตของประเทศตัวเองกลับประเทศ ตั้งแต่วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 จากประเด็นปัญหาที่นายกรัฐมนตรีของประเทศกัมพูชา สมเด็จฮุน เซน แต่งตั้ง พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีไทย เป็นที่ปรึกษา ด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลกัมพูชา

กรณีข้อพิพาทเรื่องเขตแดน การจับตัวนายวีระ สมความคิด พร้อมกับนายพนิช วิจิตเศรษฐ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร พรรคประชาธิปัตย์ ขณะลงพื้นที่ตรวจสอบ เรื่องร้องเรียนว่าทหารกัมพูชารุกล้ำเข้ามาในเขตไทย บริเวณอำเภอ โศกสูง จังหวัดสระแก้ว ในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2553

กรณีข้อพิพาทพื้นที่เขาพระวิหารจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกซึ่งเกี่ยวข้องกับ พื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ส่งผลให้เกิดการปะทะกันระหว่างกองทัพไทย และกองทัพ กัมพูชา บริเวณพื้นที่ปราสาทเขาพระวิหาร ในเขต อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ (4-16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554) และบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ (22 เมษายน พ.ศ. 2554) เป็นต้น

ซึ่งความขัดแย้งของรัฐบาลทั้งสองนั้นได้ส่งผลต่อการพัฒนาค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ไม่น้อย อาทิเช่น จากเดิมที่รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้อนุมัติเงินกู้เพื่อสร้างเส้นทาง ถนนสาย 68 (ช่องจอม-กรอลันท์) ให้กับกัมพูชาเมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2551 แต่ต่อมา เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 กัมพูชา มีหนังสือขอยกเลิกสัญญาเงินกู้ 1,400 ล้านบาท และเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2552 นายกรัฐมนตรีกัมพูชา ได้มีหนังสือตอบปฏิเสธไม่ขอรับเงินกู้ ดังกล่าวจากไทย และจะใช้ทรัพยากรทางการเงินของตนเองในการสร้างถนนดังกล่าว (แล้วเสร็จ ในปี 2554) (สำนักความร่วมมือระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม, 2557)

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศไม่สู้ดีนัก แต่การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ยังเติบโตภายใต้ศักยภาพของภาคเอกชนของทั้งสองประเทศที่ร่วมผลักดัน และเดินหน้าต่อไป

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 ได้ัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการทศวรรษ การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 โดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจให้ลุล่วงและสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง และการเชื่อมโยงกับตลาดโลกให้มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก และสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น เพื่อให้เศรษฐกิจสามารถกลับมาขยายตัวได้อย่างมั่นคงขงขณะเดียวกัน มุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

ในส่วนของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจนั้นแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 นี้ ได้เน้นการสร้างระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และมีภูมิคุ้มกันต่อการปรับตัวของเศรษฐกิจโลก ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในประเทศ และภายนอกประเทศ อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการค้าชายแดนนั้น เนื่องจากสินค้าส่วนใหญ่ มีมูลค่าเพิ่มต่ำและสินค้าเกษตร ซึ่งฐานการส่งออกแคบ ประกอบกับประเทศไทยมีอำนาจ การต่อรองต่ำในเวที ระหว่างประเทศ จึงมุ่งเน้น การสร้างความ เป็นเอกภาพ ในกรอบอาเซียน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อขยาย โอกาสด้านการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยวรวมทั้งเพิ่มศักยภาพ ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน นำไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน และยกระดับคุณภาพชีวิต ของคนในภูมิภาค ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจและนโยบาย ต่างประเทศ และเศรษฐกิจต่างประเทศของรัฐบาลในช่วงเวลานั้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 10 เป็นแผนที่ยึดพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทาง สังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจโลกที่กำลังถดถอย และความอ่อนแอ ทางโครงสร้างเศรษฐกิจไทย เศรษฐกิจไทยจึงต้องเร่งปรับโครงสร้าง

และสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ เพื่อเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยคุกคาม จากภายนอก โดยเฉพาะการเปิดเสรีทางการค้าและการเคลื่อนย้ายด้านเงินทุนและกลไก รวมถึงสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรมในประเทศ

ในส่วนของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจด้านการค้าชายแดนนั้นแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 10 ได้เน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและการบริหารจัดการ โลจิสติกส์ และระบบสื่อสาร โทรคมนาคมที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาเครือข่ายโลจิสติกส์ในประเทศ ให้เชื่อมโยงอย่างบูรณาการ ทั้งเครือข่ายภายในและการเชื่อมโยงไปสู่ต่างประเทศ และยกระดับ ประสิทธิภาพกระบวนการอำนวยความสะดวกทางการค้ารวมทั้งดำเนินนโยบายการค้าระหว่าง ประเทศ การส่งเสริมการลงทุน และสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านโดยส่งเสริม ความร่วมมือกับประเทศในกรอบความร่วมมือ GMS ACMECS IMT-GT JDS และ BIMSTEC โดยพัฒนา โครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานหลักเชื่อมโยงแนวพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ ปรับปรุงกฎระเบียบ ทั้งในประเทศ และระหว่างประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวก การค้าการลงทุน ข้ามพรมแดน ควบคู่ กับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ดูแลและป้องกันผลกระทบทางสังคม และสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์

สรุปผลการศึกษาพัฒนาการของนโยบายในช่วงเวลาที่มีการขับเคลื่อนการค้าชายแดน ภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) ปี พ.ศ. 2546- 2552 พบว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่นโยบายของประเทศมุ่งส่งเสริมการพัฒนาภายใต้กรอบ ความร่วมมือการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคีอย่างเต็มที่ เพื่อช่วยผลักดันให้เศรษฐกิจการค้าชายไทย-กัมพูชา เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยยุทธศาสตร์ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) เป็นกลไกสำคัญซึ่งประเทศไทย เป็นฝ่ายให้ ความช่วยเหลือในการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ เส้นทาง หมายเลข 48 เส้นทางหมายเลข 67 เป็นต้น ซึ่งเป็นเส้นทางถนนที่เชื่อมโยงไทย-กัมพูชา ซึ่งเป็นผลดี กับการขนส่งสินค้าบริเวณชายแดนทั้งสองประเทศ รวมถึงแนวคิดในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตามแนวชายแดน การสถาปนาเมืองคู่แฝดตามแนวชายแดนทั้งสอง ซึ่งล้วนแต่เป็น โครงการ ที่ส่งเสริมให้การค้าชายแดนขยายตัวมากขึ้น และช่วงเวลาดังกล่าว ยังกลุ่มประเทศอาเซียน ได้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (AC) ซึ่งกรอบความร่วมมือภูมิภาคที่ช่วยส่งผลดีต่อการค้า ชายไทย-กัมพูชา แต่ด้วยวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศของไทยเอง และ ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชา ช่วง ปี พ.ศ. 2550-2554 ทำให้นโยบาย ที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนทั้งในระดับทวิภาคีและอนุภูมิภาค ได้รับผลกระทบ เกิดความล่าช้า

และบางโครงการต้องยุติลงเพราะปัญหาดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นปัจจัยทางด้านการเมืองภายใน และภาวะผู้นำของประเทศมีผลต่อการกำหนดนโยบายการค้าชายแดนของทั้งสองประเทศ ในช่วงดังกล่าว

นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในระดับพื้นที่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงนโยบายและกลไกในระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ภาคเอกชน ในปี 2546-2552 พบว่า

1. ระดับจังหวัด

ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดสระแก้ว ได้กำหนดแผนพัฒนาจังหวัดปี พ.ศ. 2546

ในด้านการค้าชายแดนที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ศักยภาพของจังหวัดสระแก้ว เพื่อให้หน่วยราชการต่าง ๆ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนงาน/ โครงการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาจังหวัดสระแก้วซึ่งสามารถแบ่งแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวกับการค้าชายแดน ได้ดังนี้

แนวทางที่ 1 การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน

1. การปรับปรุงเส้นทางคมนาคม เพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ที่สามารถเชื่อมระหว่างสามประเทศ (ไทย-กัมพูชา-เวียดนาม)
2. จัดวางระบบไฟฟ้าไปยังจุดการค้าชายแดนและเชื่อมต่อกับตลาดฝั่งกัมพูชา
3. ขยายกำลังผลิตและระบบจำหน่ายน้ำประปา
4. จัดทำระบบบำบัดน้ำเสียและพื้นที่ฝังกลบขยะ
5. จัดให้มีการสื่อสาร โทรคมนาคมเชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ ในพื้นที่จุดการค้าชายแดน และเชื่อมโยงกับกัมพูชา

แนวทางที่ 2 การขยายการค้าและการลงทุน

1. การพัฒนาความเป็นสากลทั้งด้านการค้า การศุลกากร การตรวจคนเข้าเมือง การเงิน การธนาคาร
2. การจัดตั้งคณะผู้แทนทางการค้าและการลงทุนเพื่อกำหนดเป้าหมายทางการค้า และการลงทุน
3. ประสานความร่วมมือในการจัดแสดงสินค้าร่วมกัน
4. เร่งสร้างความมั่นใจให้กับนักลงทุน

แนวทางที่ 3 การเพิ่มศักยภาพเขตเศรษฐกิจชายแดน

1. การพัฒนาจุดตรวจชายแดน
2. การพัฒนาตลาดโรงเกลือและตลาดมิตรภาพ
3. การพัฒนาเมืองอรัญประเทศให้รองรับกับการเติบโตทางเศรษฐกิจของอำเภอ
4. การพัฒนาเขตอุตสาหกรรมคลองลึก
5. การพัฒนาศูนย์กลางการค้าและการจำหน่ายที่อรัญประเทศ

จะเห็นได้ว่าแนวทางในการพัฒนาของจังหวัดสระแก้ว ในทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุนเฉพาะพื้นที่ชายแดน ซึ่งถูกมองว่าเป็นประตูที่สำคัญสู่อินโดจีน ได้ถูกกำหนดให้เป็นประเด็นหลักในการพัฒนาจังหวัดสระแก้ว ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พาณิชย์จังหวัด คำนุสศการอรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ ตรวจคนเข้าเมืองสระแก้ว เป็นต้น ต้องนำไปปฏิบัติ สำหรับกลไกสำคัญที่ใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวนี้ นอกจากคณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชาภาคที่ 1 (RBC) ซึ่งดำเนินการอยู่แล้ว ได้มีกลไกสำคัญเพิ่มขึ้น คือ บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่า CEO) และคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) จังหวัดสระแก้ว ที่ 1/2546 ลงวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ประกอบด้วย ส่วนราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ และภาคเอกชน จำนวน 56 ท่าน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว เป็นประธานและหัวหน้าสำนักงานจังหวัดสระแก้ว เป็นเลขานุการกลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายการค้าชายแดน ซึ่งถึงแม้จะมีกลไกดังกล่าวแต่บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัด CEO ก็มีเพียงหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลเท่านั้น และหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 รัฐบาลชั่วคราว ได้มีการยกเลิกบทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัด CEO และหันมาใช้นโยบาย “อยู่ดีมีสุข” โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9-10 ในการบริหารมากขึ้น

และอีกหนึ่งกลไกการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน คือ การจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ One stop service (OSS) บริเวณด่านศุลกากรอรัญประเทศ ตามแนวทางของกรมศุลกากร และสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในพื้นที่ด่านชายแดนนำร่อง 5 แห่ง คือ อรัญประเทศ มุกดาหาร แม่สอด แม่สาย และสะเดา การให้บริการตรวจปล่อยสินค้านำเข้า-ส่งออก ให้เป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว และอำนวยความสะดวกการเข้าออกแรงงานต่างด้าว นักท่องเที่ยว และประชาชนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยมุ่งเน้นการลดระยะเวลาการให้บริการ โดยลดขั้นตอนการดำเนินการของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการเชื่อมโยงเครือข่าย

ข้อมูลระหว่างองค์กร การถ่ายโอนอำนาจให้หน่วยงานในพื้นที่ดำเนินการและจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการ 2 ระดับ เพื่ออำนวยความสะดวกการให้บริการ การตัดสินใจในด้านอำนาจ อนุมัติจัดการประกอบด้วย คณะกรรมการบริหาร มีผู้ว่าราชการจังหวัด CEO เป็นประธาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ (ด้านศุลกากรอรัญประเทศ, 2557) อยู่ระหว่างการดำเนินการให้แล้วเสร็จ

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการศึกษา พบว่าบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบดูแลในพื้นที่ ที่มีจุดผ่านแดนตั้งอยู่ ได้แก่ เทศบาลเมืองอรัญประเทศ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าไร่ (ปัจจุบันเป็นเทศบาลตำบล) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหาด (ปัจจุบันเป็นเทศบาลตำบล) องค์การบริหารส่วนตำบลผ่านศึก โดยองค์ปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามาบทบาทในการกำกับดูแลและบริหารจัดการตลาดการค้าชายแดนตามจุดผ่านแดนเป็นหลัก โดยการดำเนินงานนั้นภายใต้แผนยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นในการพัฒนาตลาดการค้าตามแนวชายแดน ไทย-กัมพูชา ให้มีความสะอาดสะดวกการรักษาความปลอดภัย โดยส่วนใหญ่

3. องค์กรภาคเอกชน

ผลการศึกษา พบว่าบทบาทของหอการค้าจังหวัดสระแก้ว มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นที่ช่วยส่งเสริมและกระตุ้นในการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้วขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยคณะกรรมการหอการค้าเข้าร่วมเป็น คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) จังหวัดสระแก้วเพื่อขับเคลื่อนจังหวัดสระแก้วร่วมกับภาคราชการและภาคประชาชนโดยหนึ่งในผลงานด้านการค้าชายแดนที่หอการค้าจังหวัดสระแก้วซึ่งนำโดยนายบำรุง ลือเจริญวัฒน์ช่วยประธานหอการค้า สามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จคือการผลักดันให้มีการขยายเวลาในการเปิด-ปิด ด่านบ้านคลองลึกจากเดิมเวลา 07.00-17.00 น. ของทุกวัน เป็นเปิดเวลา 07.00 ปิดเวลา 20.00 น. ซึ่งส่งผลดีกับตลาด โรงเกลือ และการค้าชายแดนเป็นอย่างมาก

สรุปจากผลการศึกษา นโยบายและกลไกการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชาในระดับพื้นที่ (ปี พ.ศ. 2546-2552) นั้น พบว่า ทั้งหน่วยงานภูมิภาคในระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชน ได้เข้ามามีบทบาทและเป็นกลไกในขับเคลื่อนนโยบายการค้าชายแดนของจังหวัดสระแก้วโดยมีกลไกสำคัญใหม่ที่ใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว ได้แก่ บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่า CEO) คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ

(กบจ.) จังหวัดสระแก้ว และการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ One stop service (OSS) บริเวณด่านศุลกากรอรัญประเทศ เป็นต้น

4. การค้าชายแดนภายหลังข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนนำเข้าสู่สินค้าตามกรอบ AFTA (ร้อยละ 0) (ปี พ.ศ. 2553-2557)

นโยบายรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (20 ธันวาคม พ.ศ. 2551-9 สิงหาคม พ.ศ. 2554) ได้ให้การส่งเสริมและพัฒนาค้าชายแดนทั้งในด้านการพัฒนาเส้นทางขนส่งโลจิสติกส์ การอำนวยความสะดวกทางการค้าการลงทุน ภายใต้กรอบความร่วมมือของ GMS ACMECS และประชาคมอาเซียน แต่อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่าในช่วงเวลาดังกล่าวความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาไม่สู้ดีนัก เนื่องจากปัญหาทางการเมืองของไทย และปัญหาความขัดแย้งพื้นที่พิพาทหลังการขึ้นทะเบียนมรดกโลกเขาพระวิหารของกัมพูชา แต่หลังจากนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ยุบสภาเพื่อแก้ปัญหการเมืองที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน มีการเลือกตั้งทั่วไปและพรรคเพื่อไทย ชนะการเลือกตั้งและกลับมาจัดตั้งรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งภายใต้การนำของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

นโยบายของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (9 สิงหาคม พ.ศ. 2554-22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557) รัฐบาลของ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้แถลงนโยบายรัฐบาล เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ซึ่งนโยบายที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ และการค้าชายแดน ประเทศเพื่อนบ้าน ประชาคมอาเซียน ไว้ในนโยบายเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการในปีแรก ดังนี้

“.....เร่งฟื้นฟูความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน และนานาประเทศ เพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจในภูมิภาคร่วมกัน โดยเฉพาะการเร่งแก้ไขปัญหากระทบกระทั่งตามแนวพรมแดน ผ่านกระบวนการทางการทูตบนพื้นฐานของสนธิสัญญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเร่งดำเนินการตามข้อผูกพันในการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 ทั้งในมิติเศรษฐกิจสังคม และความมั่นคง ตลอดจนการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมขนส่งภายในและภายนอกภูมิภาค.....”

และยังให้ความสำคัญกับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ชายแดน และกรอบความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและอนุภูมิภาคที่มีผลต่อการค้าชายแดน โดยได้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศดังนี้

“เร่งรัดจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษบริเวณพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยให้ความสำคัญต่อจังหวัดชายแดนเพื่อส่งเสริมการค้าการลงทุน การจ้างงาน และการใช้วัตถุดิบ

จากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่งของภูมิภาคอาเซียนเร่งส่งเสริม และพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยส่งเสริมความร่วมมือ ทั้งภาครัฐเอกชนประชาชน และสื่อมวลชนเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดี และความใกล้ชิดระหว่างกันอันจะนำไปสู่การขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้าการลงทุนการส่งเสริม การท่องเที่ยว การขยายการคมนาคมขนส่งและความร่วมมือด้านอื่น ๆ ภายใต้กรอบความร่วมมือ อนุภูมิภาคเพื่อส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน..... โดยให้ความสำคัญในการพัฒนาจังหวัด และกลุ่มจังหวัดที่อยู่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจและเมืองชายแดน”

หลังจากนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ความสัมพันธ์ไทยกับกัมพูชา กลับมา มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น และภายใต้ นโยบายรัฐบาลดังกล่าวรัฐบาลขับเคลื่อนทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา โดยให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ขับเคลื่อนเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา และแผนพัฒนายุทธศาสตร์ การพัฒนาเขตเศรษฐกิจ พิเศษ โดยการประชุมวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2556 ที่ทำเนียบรัฐบาล โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็น ประธานได้กำหนดกรอบการศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยควรเป็น บริษัทที่ปรึกษา ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในระดับชาติ เป็นผู้ทำการศึกษาวิจัยโอกาสศักยภาพ และความเหมาะสม ในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ รวมทั้งแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษ ในพื้นที่เป้าหมายหลักภายในกรอบงบประมาณกลุ่มพื้นที่ละ 10 ล้านบาท ระยะเวลาการศึกษาไม่เกิน 6 เดือนในเบื้องต้นกำหนดให้ทำการศึกษาใน 5 กลุ่มพื้นที่หลัก ดังนี้

1. ภาคเหนือประกอบด้วยพื้นที่ชายแดนอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยพื้นที่ชายแดนจังหวัดมุกดาหาร จังหวัดนครพนม และจังหวัดหนองคาย

3. ภาคตะวันออกประกอบด้วยพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว

4. ภาคตะวันตกประกอบด้วยพื้นที่ชายแดนจังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

5. ภาคใต้ประกอบด้วยพื้นที่ชายแดนอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และพื้นที่ชายแดน จังหวัดนราธิวาส

และต่อมาได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. 2556 ลงวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 130 ตอนพิเศษ 87

เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 โดยให้คำจำกัดความ “เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ” หมายความว่า บริเวณพื้นที่ที่คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งรัฐจะสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการพัฒนาระบบการให้บริการแบบจุดเดียว เบ็ดเสร็จที่สอดคล้องกับระบบ ASEAN Single window และการดำเนินการอื่นที่จำเป็นเพื่อรองรับ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ

จากการที่รัฐบาลนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เข้ามาบริหารประเทศเร่ง กำหนดนโยบายเร่งด่วนฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในทุกมิติและผลักดันการจัดตั้ง เขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดนของไทย เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการค้า ชายแดนภายใต้กรอบอนุภูมิภาคและภูมิภาคทั้ง GMS ACMECS และประชาคมอาเซียน ซึ่งหลังจาก ทะลอมตัวลงไปจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ดีความขัดแย้ง ทางการเมืองภายในประเทศยังคงเป็นหาที่ส่งผลต่อการบริหารงานของรัฐบาล เนื่องจาก นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นน้องสาวของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งต่อมา เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ได้เกิดการชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ของไทยอีกครั้งด้วยคำคัดค้านร่างพระราชบัญญัติ นิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องจากการชุมนุมทางการเมืองซึ่งกลายเป็นฉนวน ความขัดแย้งที่สำคัญและเกิดกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็น ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ซึ่งนำโดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ผู้นำการประท้วงและอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งทำให้ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องประกาศยุบสภา และเลือกตั้งใหม่ แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหา ดังกล่าวได้ เกิดการประท้วง และการขัดขวางการเลือกตั้งอย่างยืดเยื้อ เป็นวิกฤตความขัดแย้งทาง การเมืองรอบใหม่ที่เกิดขึ้น โดยในระหว่างรักษาการนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ถูกศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้นายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และรัฐมนตรี ที่มีมติ ย้ายถวิล เปลี่ยนศรี ออกจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ในวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พ้นจากความเป็นรัฐมนตรี

แต่การประท้วงทางการเมืองไม่มีทีท่ายุติลงทั้งจากกลุ่ม กปปส. และกลุ่ม นปช. ผู้สนับสนุนรัฐบาล จนทำให้พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาทหารบก ได้ออกมาเป็นคนกลาง ไกล่เกลี่ยปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และให้กลุ่มทาง การเมืองมาประชุมร่วม 7 ฝ่าย เพื่อหาทางออกของประเทศครั้งที่ 2 ยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่ไม่สามารถตกลงกันได้ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาจึงได้ทำการรัฐประหารรัฐบาลรักษาการ

และประกาศตั้ง “คณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ” (คสช.) เป็นคณะผู้ยึดอำนาจการปกครอง โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้า ยึดอำนาจการปกครองตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เป็นต้นไป โดยมีเป้าหมายเพื่อยุติความขัดแย้งและคืนความสุขให้กับประชาชนไทย

นโยบายของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (30 สิงหาคม พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน)

หลังจากที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้เข้ามายึดอำนาจการปกครอง ตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557-29 สิงหาคม พ.ศ. 2557 ต่อมาคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 โดยได้ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 โดยต่อมาสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ลงมติเลือก พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี โดยได้มีแถลงนโยบายรัฐบาล เมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557 โดยมีนโยบายที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนดังนี้

“มุ่งเน้นนโยบายการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศโดยการลดอุปสรรคในการส่งออกเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและแสวงหาตลาดที่มีศักยภาพเพื่อขยายฐานการส่งออก ซึ่งครอบคลุมถึงการค้าชายแดน.....

รวมถึงนโยบายการส่งเสริมบทบาทและการใช้โอกาสในประชาคมอาเซียน..... โดยเร่งส่งเสริมความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจการค้าการลงทุนในภูมิภาคอาเซียนและขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยใช้ประโยชน์จากโครงข่ายคมนาคมขนส่งและโทรคมนาคมที่เชื่อมโยงระหว่างกันของอาเซียนระบบการออกใบรับรอง/ ใบอนุญาตผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ และพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเริ่มจากการพัฒนาด่านการค้าชายแดน และโครงข่ายการคมนาคมขนส่งบริเวณประตูการค้าหลักของประเทศเพื่อรองรับการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตและการลงทุนข้ามแดน โดยปรับปรุงโครงข่ายระบบถนนพัฒนาระบบ National single window (NSW) และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้าและการขนส่งสินค้าข้ามแดนอย่างต่อเนื่อง โดยในระยะแรกให้ความสำคัญกับด่านชายแดนที่สำคัญ 6 ด่าน ได้แก่ ปาดังเบซาร์ สะเดา อรัญประเทศ แม่สอด บ้านคลองลึก และบ้านคลองใหญ่ซึ่งจะทำให้ระบบขนส่ง และโลจิสติกส์สามารถเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพและรองรับปริมาณการเดินทาง และการขนส่งที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”

ถึงแม้รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาจะเป็นรัฐบาลชั่วคราว และมุ่งแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองเป็นหลัก แต่การทำงานด้านเศรษฐกิจ และการค้าชายแดนนั้นก็ได้อสานต่อนโยบายของนายกรัฐมนตรี ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยได้ขับเคลื่อนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจ

ตามแผนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จากการประชุมคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ครั้งที่ 1/2557 เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 โดยมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะสช. เป็นประธาน ฯ มีมติเห็นชอบพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสม ในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ระยะแรกของไทยใน 5 พื้นที่ชายแดน เพื่อให้สามารถก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ได้อย่างสมบูรณ์ในปี 2558 ได้แก่

1. อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
2. อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว
3. จังหวัดตราด
4. จังหวัดมุกดาหาร
5. อำเภอสะเตาะ (ด่านศุลกากรสะเตาะ และด่านปาดังเบซาร์) จังหวัดสงขลา

โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการสนับสนุนการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 4 เรื่อง ได้แก่

1. สิทธิประโยชน์สำหรับการลงทุน
2. การให้บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ
3. มาตรการสนับสนุนการใช้แรงงานต่างด้าว

4. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและด่านศุลกากรในพื้นที่เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและเชื่อมโยงในภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการนี้หัวหน้า สช. ได้มีนโยบายจัดตั้งศูนย์รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรควบคู่ไปกับการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยได้ออกคำสั่ง สช. ที่ 116/2557 ลงวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2557 แต่งตั้งคณะทำงานร่วมจัดทำยุทธศาสตร์สินค้าเกษตรเป็นรายพืชเศรษฐกิจ 4 สินค้า (Roadmap) คือข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน และอ้อย เพื่อช่วยป้องกันการลักลอบนำผลผลิตเข้ามาจากต่างประเทศโดยเมื่อมีการจัดซื้อผลผลิตมารวมกันแล้วจะมีการปรับปรุงคุณภาพผลผลิตและจำหน่ายไปยังต่างประเทศเพื่อสร้างรายได้ให้คนในพื้นที่ (สายฝน แผลงหล้า, 2557)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 นั้น เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการพัฒนาประเทศระยะกลาง เพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ระยะยาว ที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทย ได้เห็นพ้องร่วมกันกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ปี พ.ศ.2570 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทยมีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียงยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึงมีคุณภาพสังคมมีความปลอดภัย และมั่นคงอยู่ในสถานะแวดล้อมที่ดี

เกลือ และเอื้ออาหารซึ่งกัน และกันระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีความมั่นคงด้านอาหาร และพลังงานอยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง และแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ ในประชาคมภูมิภาค และโลก ได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนภายใต้ ยุทธศาสตร์การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคม โดยมุ่งพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการขนส่ง และระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบความร่วมมือ ในอนุภูมิภาคต่าง ๆ กับการพัฒนาศักยภาพเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่ชายแดน/ เขตเศรษฐกิจชายแดน รวมทั้งบูรณาการแผนพัฒนาพื้นที่ เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้บรรลุประโยชน์ร่วมกัน ทั้งด้านความมั่นคง และเสถียรภาพของพื้นที่ และยังให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อม เข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการจัดทำทำแผนเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก

นอกจากการให้ความสำคัญของนโยบายที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนของรัฐบาลไทย ดังกล่าวแล้วปัจจัยภายนอกที่สำคัญคือรัฐบาลกัมพูชาได้กำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศตาม แผนพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติ (National strategic development plan) ฉบับที่ 4 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552-2556) มีจุดมุ่งหมายก้าวสู่การพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน รัฐบาล ของสมเด็จพระนโรดม เฮน ได้แถลงนโยบายและประกาศใช้ยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยม (จัตุโกณ) (Rectangular strategy) เพื่อการเจริญเติบโต การจ้างงานความเสมอภาค และประสิทธิภาพในกัมพูชา ในด้าน การค้าระหว่างประเทศ รัฐบาลได้ประกาศและดำเนินนโยบายการค้าเสรีที่อาศัยกลไกตลาด ส่งเสริม การลงทุนของนักธุรกิจท้องถิ่นและต่างชาติที่สอดคล้องกับทิศทางนโยบายและกฎหมายของ ประเทศ และเร่งสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก และสาธารณูปโภคให้เพียงพอและเอื้อต่อการค้า กัมพูชายังได้ปรับปรุงกฎหมายการค้า และการลงทุนให้ถูกต้องสอดคล้องกับสากลเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักลงทุน (อำพา แก้วกำกง, 2554) ซึ่งมีส่วนช่วยให้การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ขยายตัวเพิ่มขึ้น

สรุปพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนภายหลังจากข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนภานี้ นำเข้าสินค้าตามกรอบ AFTA (ร้อยละ 0) ปี 2553-2557 นั้น มุ่งสู่เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน นโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้เน้นการพัฒนาเชื่อมต่อบริเวณ โลจิสติกส์ ภายใต้กรอบความร่วมมือ ในอนุภูมิภาคต่าง ๆ GMS ACMECS และให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดน โดยการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนและให้ความสำคัญกับการพัฒนา โครงสร้าง

พื้นฐานและด้านบุคลากร ในพื้นที่เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ และเชื่อมโยงในภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเตรียมพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 นี้ ซึ่งจังหวัดสระแก้วเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาตามนโยบายดังกล่าว

จากการศึกษานโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ปี พ.ศ. 2531-2557 นั้นผู้วิจัยได้นำผลการศึกษานโยบายทำการวิเคราะห์และสรุปลักษณะของการกำหนดนโยบายและปัจจัยที่ก่อให้เกิดนโยบายในบทต่อไป

นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในระดับพื้นที่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงนโยบายและกลไกในระดับจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และ ภาคเอกชน ในปี พ.ศ. 2553-2557 พบว่า

1. ระดับจังหวัด

ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดสระแก้ว ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2553-2556 ที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และ 11 ศักยภาพของจังหวัดสระแก้ว เพื่อให้หน่วยราชการต่าง ๆ รวมทั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนงาน/โครงการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจังหวัดสระแก้วซึ่งสามารถแบ่งแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนได้ ดังนี้

วิสัยทัศน์ของจังหวัด

“เมืองงามชายแดนบูรพาน่าอยู่ ประตูสู่อินโดจีน ถิ่นอุตสาหกรรมเกษตร เขตท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”

เป้าประสงค์การพัฒนาจังหวัดสระแก้ว

1. เพื่อให้ประชาชน มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี
2. เป็นศูนย์กลางรองรับและกระจายสินค้า สู่อินโดจีน และจังหวัดใกล้เคียง
3. เป็นแหล่งผลิตสินค้าการเกษตร โดยการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การแปรรูป การพัฒนาคุณภาพและส่งเสริมเกษตรปลอดภัย
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสมบูรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกครบวงจร บริการทางการแพทย์แผนไทย และเชื่อมโยงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมขอม โบราณ

ประเด็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดสระแก้ว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1: เมืองงามชายแดนบูรพาน่าอยู่

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2: ประตูด่านอินโดจีน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3: ถิ่นอุตสาหกรรมเกษตร

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ซึ่งในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ประตูด่านอินโดจีน มีกลยุทธ์ที่สำคัญที่ส่งผลต่อการค้าชายแดน ดังนี้

1. การพัฒนาระบบ Logistics

1.1 วางระบบ Logistics ให้เหมาะสมทั้งด้านคลังสินค้า ศูนย์รับรองมาตรฐาน ศูนย์คัดแยกบรรจุภัณฑ์ โครงข่ายคมนาคม ฯลฯ ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วของสินค้าที่ผ่านเข้าออกประเทศ ผู้ประกอบการสามารถลดต้นทุนค่าใช้จ่าย เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

1.2 ให้เป็นศูนย์กลางรองรับและกระจายสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมภายในและระหว่างกลุ่มจังหวัด ตลอดจนเชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่น ๆ

1.3 ให้เป็นแหล่งรวบรวมและกระจายสินค้าส่งออกไปยังประเทศเพื่อนบ้าน และผ่าน ไปสู่เวียดนามและจีน

1.4 ให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแบบเกื้อกูล (Fair trade area) ด้านการค้าการลงทุนกับประเทศกัมพูชา

2. การเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน โดยการพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ด้านการค้า การลงทุน การศึกษา สาธารณสุข วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาเมืองให้มีความพร้อมทุกวัน

3. การพัฒนาตลาดชายแดนบ้านคลองลึก (ตลาดโรงเกลือ) โดยการพัฒนาตลาดชายแดนบ้านคลองลึก (ตลาดโรงเกลือ) ให้มีความสะอาด สะดวก ปลอดภัย และมีความพร้อมทุกด้าน (Clean food good place) และในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการปรับแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2557-2560 ดังนี้

วิสัยทัศน์ของจังหวัด

“ศูนย์กลางโลจิสติกส์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอินโดจีน ถิ่นพืชพลังงาน อาหารปลอดภัย”

ประเด็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดสระแก้ว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 เพิ่มประสิทธิภาพระบบโลจิสติกส์ ให้สามารถดำเนินการขนส่งและกระจายสินค้า ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ตรงเวลา และประหยัด สนับสนุนการเป็นศูนย์กลาง

โลจิสติกส์ของภูมิภาคอินโดจีน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น รองรับการเป็นแหล่งพืชพลังงานทดแทนและอาหารปลอดภัย ของจังหวัด

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมของประชาชนให้สามารถปรับตัว ประกอบอาชีพ และมีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 เสริมสร้างศักยภาพคน ชุมชน และพื้นที่ตามแนวชายแดนให้เกิดความปลอดภัยและมั่นคง เพื่อสนับสนุนการแข่งขันในประชาคมอาเซียน

จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2557-2560 จังหวัดปรับแผนให้ความสำคัญกับแนวทางการปรับตัวทางการค้าชายแดนเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 โดยเน้นการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพระบบโลจิสติกส์ การขนส่ง สินค้า โดยการมุ่งเป้าหมายที่จะเป็นศูนย์กลางในอินโดจีน ซึ่งส่งผลดีต่อการค้าชายแดน และสอดคล้องกับแนวนโยบายการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน โดย ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 นั้น ได้กำหนดกลยุทธ์ที่สำคัญดังนี้

1. ส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการและบุคลากรด้านโลจิสติกส์
2. สร้างเครือข่ายการค้าสู่อินโดจีน
3. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ โดยเฉพาะการก่อสร้าง

และขยายช่องทางถนนและระบบราง เพื่อเชื่อมโยงจังหวัดสระแก้วเข้ากับจังหวัดใกล้เคียง และประเทศเพื่อนบ้าน

4. ส่งเสริมการบริหารจัดการ โลจิสติกส์ให้เป็นสากล มีประสิทธิภาพ คุณภาพ และทันเวลา เพื่อลดต้นทุนในทุกขั้นตอนของการกระจายสินค้า
5. ส่งเสริมการสร้างคลังสินค้าให้มีมาตรฐาน
6. ส่งเสริมการพัฒนาการค้าชายแดน ทั้งการให้บริการด้านศุลกากร การตรวจคนเข้าเมือง และการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานรองรับการลงทุน และการขนส่งสินค้า
7. พัฒนาระบบฐานข้อมูลโลจิสติกส์

โดยในการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์ของจังหวัดสระแก้ว โดยกำหนดให้เป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์นั้นให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ทั้งระบบ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนเฉพาะพื้นที่ชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

โดยมีหน่วยงานภายในจังหวัดเกี่ยวข้องหลายส่วนงาน เช่น แขวงการทางสระแก้ว สำนักงานทางหลวงชนบทจังหวัดสระแก้วสำนักงานโยธาธิการจังหวัด และผังเมือง พาณิชยจังหวัด ด้านศุลกากร อธิบดีประเทศ อำเภอรธิบดีประเทศ ตรวจคนเข้าเมืองสระแก้วและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งของด่านชายแดน เป็นต้น ต้องนำไปปฏิบัติ โดยปัจจุบันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนที่อยู่ระหว่างการขับเคลื่อนในจังหวัดสระแก้ว คือ “การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดสระแก้ว”

ตามที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 มีมติเห็นชอบพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสมในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระยะแยกของไทยใน 5 พื้นที่ชายแดนเพื่อให้สามารถก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2558 ได้แก่ 1) อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก 2) อำเภอรธิบดีประเทศ จังหวัดสระแก้ว 3) จังหวัดตราด 4) จังหวัดมุกดาหาร 5) อำเภอสะเดา (ด้านศุลกากรสะเดาและด่านปาดังเบซาร์) จังหวัดสงขลาพร้อมทั้งได้มีนโยบายจัดตั้งศูนย์รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรควบคู่ไปกับการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อช่วยป้องกันการลักลอบนำผลผลิตเข้ามาจากต่างประเทศโดยเมื่อมีการจัดซื้อผลผลิตมารวมกันแล้วจะมีการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต และจำหน่ายไปยังต่างประเทศเพื่อสร้างรายได้ ให้คนในพื้นที่นั้น

ความก้าวหน้าในการดำเนินการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้วนั้นอยู่ระหว่างการพิจารณากำหนดพื้นที่เป้าหมายในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ประกอบด้วย 1) ตำบลฝักชะ อำเภอวัฒนานคร 2) ตำบลบ้านด่าน 3) ตำบลป่าไร่ 4) ตำบลท่าข้าม และมีการพิจารณาเพิ่มเติม 2 พื้นที่ คือ ตำบลบ้านใหม่หนองไทร และตำบลอรัญประเทศ (พื้นที่ 2-4 และพื้นที่เพิ่มเติมอยู่ในเขตอำเภอรธิบดีประเทศ)

ส่วนของการดำเนินการจัดตั้งศูนย์รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรนั้น จังหวัดสระแก้ว มีสินค้าเกษตรสำคัญที่จะต้องดำเนินการบริหารจัดการ 3 ชนิด คือ ข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยมีสหกรณ์โคนมวังน้ำเย็น จำกัด เป็นผู้ดำเนินการ ในการจัดตั้งศูนย์รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรดังกล่าว โดยพื้นที่ ที่อยู่ระหว่างการพิจารณาจัดตั้งศูนย์ ฯ ในพื้นที่อำเภอคลองหาด ใกล้กับจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน ซึ่งหากการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ประสบความสำเร็จจะส่งผลดีต่อการค้าชายแดนจังหวัดสระแก้ว และประเทศไทยอย่างมาก

จากนโยบายรัฐบาล และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสระแก้ว เพื่อขับเคลื่อนนโยบายทางการค้าชายแดนนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว นายภัทรธรณ์ เทียนไชย ได้กำหนดยุทธศาสตร์สระแก้วเมืองแห่งความสุขภายใต้ 4 ดี วิถีพอเพียง (คนดี รายได้ดี สุขภาพดี

สิ่งแวดล้อม) โดยใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินนโยบาย โดยให้หน่วยงานราชการทุกส่วนงานเข้ามาบูรณาการ ความร่วมมือในการขับเคลื่อน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นอีกหนึ่งนโยบาย ที่ช่วยส่งเสริมการค้าชายแดนให้เข้มแข็ง

สำหรับกลไกสำคัญที่ใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวนี้ นอกจากกลไกเดิม ทั้ง คณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชา ภาคที่ 1 (RBC) คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) ในระหว่างปี พ.ศ. 2553-2557 ได้มีการจัดตั้งกลไกในการขับเคลื่อนนโยบาย และแผนงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจจังหวัดสระแก้ว (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 804/ 2552 ลงวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2552)
2. การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 1184/ 2553 ลงวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2553)
3. คณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชา ระดับท้องถิ่น จังหวัดสระแก้ว (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 994/ 2555 ลงวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2555)
4. คณะทำงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาตลาดการค้าชายแดน (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 1385/ 2556 ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2556)
5. คณะทำงานดำเนินงาน โครงการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ประจำปี 2556 (คำสั่งจังหวัดสระแก้วที่ 1580/ 2556 ลงวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2556)
6. คณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดสระแก้ว ในระดับพื้นที่ (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 2400/ 2555 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556)
7. คณะทำงานขับเคลื่อนการเตรียมความพร้อมของฝ่ายปกครองสู่ประชาคมอาเซียน จังหวัดสระแก้ว (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 208/ 2557 ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2557)
8. คณะทำงานเตรียมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดสระแก้ว (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 1022/ 2557 ลงวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2557)
9. คณะทำงานขับเคลื่อนระบบเขตเศรษฐกิจชายแดน จังหวัดสระแก้ว (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 1697/ 2557 ลงวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2557)
10. คณะทำงานสนับสนุนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจชายแดน จังหวัดสระแก้ว (คำสั่งจังหวัดสระแก้ว ที่ 1947/ 2557 ลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557)

กลไกดังกล่าวข้างต้นข้างต้น เป็นกลไกที่ขับเคลื่อนการทำงานด้านความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น และกลไกทางด้านเศรษฐกิจ การค้าชายแดนและการพัฒนาสู่การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยคณะกรรมการต่าง ๆ นั้นมีทั้งหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อขับเคลื่อนตามนโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสระแก้ว ให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการศึกษา พบว่าบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบดูแลในพื้นที่ที่มีจุดผ่านแดนตั้งอยู่ ได้แก่ เทศบาลเมืองอรัญประเทศ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าไร่ (ปัจจุบันเป็นเทศบาลตำบล) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหาด (ปัจจุบันเป็นเทศบาลตำบล) องค์การบริหารส่วนตำบลผ่านศึก โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามาบทบาทในการกำกับดูแลและบริหารจัดการตลาดการค้าชายแดนตามจุดผ่านแดนเป็นหลัก โดยการดำเนินงานนั้นภายใต้แผนยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นในการพัฒนาตลาดการค้าตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ให้มีความสะอาด สะดวก การรักษาความปลอดภัย

ส่วนองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ให้ความสำคัญกับนโยบายการค้าชายแดนอย่างมาก โดยได้ประกาศไว้ในนโยบายของ นายทรงยศ เทียนทอง นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว ซึ่งได้แถลงต่อ สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว วันศุกร์ที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2555 ไว้ในข้อ 8 ของนโยบาย ดังนี้

นโยบายด้านการพัฒนาตลาดการค้าชายแดน (ตลาดโรงเกลือ)

- 8.1 พัฒนาตลาดการค้าตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา (ตลาดโรงเกลือ) ให้มีความสะอาด สะดวก และปลอดภัยมากยิ่งขึ้น
- 8.2 สนับสนุนการจัดระบบโลจิสติกส์ ให้สามารถดำเนินการขนส่งและ กระจายสินค้าได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว
- 8.3 สนับสนุนการค้าให้เป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ ของภูมิภาคอินโดจีน และพัฒนาผู้ประกอบการด้านโลจิสติกส์ สร้างเครือข่ายการค้าสู่อินโดจีน
- 8.4 อำนวยความสะดวกให้กับประชาชนผู้มาใช้บริการที่ตลาดโรงเกลือ

โดยการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพิ่มมากขึ้น เช่น การบริการทางการเงิน การบริการด้านการสื่อสาร

8.5 พัฒนากองอำนาจการตลาดโรงเกลือเป็นศูนย์บริการร่วมสำหรับบริการนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการค้า

8.6 ส่งเสริมและพัฒนาศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP สำหรับบริการนักท่องเที่ยว และเป็นการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับประชาชนอีกด้านหนึ่ง

จากนโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้วดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตลาดการค้าชายแดนเป็นสำคัญ ทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการตลาด รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการตลาดการค้าชายแดน (ตลาดโรงเกลือ) ซึ่งนโยบายที่กล่าวถึงนี้สอดคล้องกับแนวทางการกำหนดนโยบายของรัฐบาล นโยบายของจังหวัดสระแก้ว ซึ่งการขับเคลื่อนนโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นอีกหนึ่งกลไกที่สำคัญในการพัฒนาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว สามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความคล่องตัวในการบริหารจัดการขององค์กรเอง ถึงแม้งบประมาณจะมีอยู่อย่างจำกัดก็ตาม

3. องค์กรภาคเอกชน

ผลการศึกษา พบว่าบทบาทของหอการค้าจังหวัดสระแก้ว สภาอุตสาหกรรมจังหวัดสระแก้ว และสหกรณ์โคนมวังน้ำเย็นจำกัด มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นที่ช่วยส่งเสริมและกระตุ้นในการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้วขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยได้เข้าไปเป็นคณะกรรมการและคณะทำงานที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนและการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน และภาคเอกชนยังได้นำแนวทางตามแผนงานของหน่วยงานมาผลักดันให้เกิดขึ้น เช่น หอการค้าไทย ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การค้าชายแดนปี พ.ศ. 2553-2557 “ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดน การท่องเที่ยวและบริการต่อเนื่องของภูมิภาคอินโดจีน” โดยหอการค้าไทยและหอการค้าจังหวัดสระแก้วได้นำไปผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรมทั้งในระดับประเทศและระดับจังหวัด อาทิ การพัฒนาและยกระดับด่านชายแดน การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงเมืองชายแดนฝั่งไทยกับเมืองศูนย์กลางการค้าของประเทศเพื่อนบ้าน และการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นต้น

ส่วนของสภาอุตสาหกรรม ก็ได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการส่งเสริมการค้าชายแดนกับกัมพูชา ส่วนสหกรณ์โคนมวังน้ำเย็น จำกัด มีบทบาทสำคัญในพื้นที่ในการดำเนินงานตาม คสช. และนโยบายรัฐบาลในเรื่องของการจัดตั้งศูนย์รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร (ข้าว มันสำปะหลัง

และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์) ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

สรุปจากผลการศึกษา นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในระดับพื้นที่ ในปี พ.ศ. 2553-2557 พบว่า ทั้งหน่วยงานภูมิภาคในระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชน ได้เข้ามามีบทบาทและเป็นกลไกในขับเคลื่อนนโยบายการค้าชายแดน ของจังหวัดสระแก้ว โดยมีกลไกสำคัญใหม่ที่ใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว ได้แก่ การจัดตั้ง ศูนย์ส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว คณะทำงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาตลาด การค้าชายแดนคณะทำงานเตรียมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ และคณะทำงานสนับสนุนการจัดตั้ง เขตเศรษฐกิจชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นต้น

ส่วนที่ 2 รูปแบบ วิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

การศึกษารูปแบบ วิธีการชายแดนผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างพ่อค้า แม่ค้า ชาวไทยและ ชายกัมพูชาที่ค้าขายในพื้นที่ตลาดการค้าชายไทยและกัมพูชา จำนวน 400 คน บริเวณจุดผ่านแดน ถาวร 1 แห่งและจุดผ่อนปรน 3 แห่ง สามารถวิเคราะห์ผลการศึกษาได้ดังนี้

1. การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว หลังนโยบายเปลี่ยนนามรบ

เป็นสนามการค้า จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในช่วงก่อนการเกิดนโยบาย เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า การค้าชายแดนด้านจังหวัดสระแก้วมีลักษณะการแบบลักลอบ ตามแนวชายในแบบ “ตลาดมืด” เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศกัมพูชามีสงคราม ภายในประเทศทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค มีความต้องการสินค้าทุกชนิดอย่างมาก จึงทำให้สินค้ามีค่าสูงมาก แต่ด้วยช่วงของภาวะสงครามจึงไม่สามารถค้าขายได้โดยตรงจึงทำให้เกิดการลักลอบจำหน่ายสินอุปโภคบริโภคทั้ง อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ตามแนวชายแดน ไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้วอย่างมาก โดยเฉพาะในพื้นที่ อำเภอตาพระยา อำเภอโคกสูง อำเภอ อรัญประเทศ และอำเภอคลองหาด

ด้วยราคาสินค้าที่สูง ผลกำไรจากลักลอบค้าในตลาดมืดซึ่งมีมูลค่ามหาศาลจึงเป็น แรงจูงใจให้พ่อค้าคนไทยกล้ากระทำความผิดนำสินค้าออกสู่ตลาดมืดกับพ่อค้าคนกัมพูชา ค้ากับชาว กัมพูชาที่ลี้ภัย และค้ากับกองกำลังทหารเขมรแดง กองกำลังเขมรเสรี และกองกำลังของเจ้าสีหนุ การค้าในช่วงนั้นจะไม่มีการใช้เงินตราซื้อขาย แต่จะเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้ากับวัตถุดิบค่า เช่น ทองคำและทรัพย์สินที่มีค่า หรือแลกเปลี่ยนกันด้วยสินค้าทรัพยากรธรรมชาติจากกัมพูชา ได้แก่

ไม้ และอัญมณี (วัชรินทร์ ยงศิริ, 2545)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2531 รัฐบาลไทยโดย นายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้มีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงและสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในภูมิภาคอินโดจีน โดยเฉพาะในกัมพูชา ซึ่งต่อมาการมีเริ่มสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการเปิดจุดผ่อนตามแนวชายแดน โดยวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2534 ได้มีการเปิดจุดผ่อนปรนทางการค้าที่ ตำบลคลองลึก อำเภอรัฐประเทส จังหวัดสระแก้ว จึงได้เกิดตลาดการค้าชายแดนที่สำคัญขึ้นเป็นจุดในการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเดิมเป็นการค้าตลาดมืด ก็เริ่มปรับเปลี่ยนและมีลักษณะการค้าเป็นแบบ “วิถีชีวิตชายแดนท้องถิ่น” เกิดขึ้น ดังนี้

รูปแบบการค้า

รูปแบบการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ปี พ.ศ. 2531-2534 สามารถแบ่งได้การค้า 2 แบบ คือ วิถีชีวิตชายแดนท้องถิ่นและมีลักษณะการค้าในแบบของตลาดมืด (การลักลอบการค้าตามแนวชายแดน) ทั้งนี้เพราะเนื่องจากขณะนั้นกัมพูชายังมีสงครามภายในประเทศ

การค้าตามแบบวิถีชีวิตชายแดนท้องถิ่น บริเวณจุดผ่านแดนคลองลึกนั้น ประชาชนทั้งสองประเทศสามารถเดินเข้าออกไปซื้อขายสินค้า ทั้งในตลาด โรงเกลือ และตลาดปอยเปต ได้ตั้งแต่ เวลา 08.00-16.00 น. โดยในแต่ละวัน วันธรรมดา คนเข้าออกประมาณ 5,000-6,000 คนต่อวัน วันหยุด 15,000 คนต่อวัน

สินค้าส่งออก ได้แก่ สินค้าอุปโภค บริโภค ทุกประเภท อาทิเช่น ข้าวสาร อาหารสำเร็จรูป ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า สิ่งอำนวยความสะดวก ในครัวเรือน วัสดุก่อสร้าง สินค้าเกษตร น้ำมันหล่อลื่น เป็นต้น

สินค้านำเข้า ได้แก่ เครื่องจักรสาน ปลา และผลิตภัณฑ์จากปลา เช่น ปลากรอบ ปลาเค็ม และปลาหมักเกลือ

วิธีการค้า ระบบการค้าเป็นแบบเสรี โดยซื้อขายในพื้นที่ตลาด ผู้ขายวางสินค้าเพื่อจำหน่ายและผู้ซื้อมาเลือกซื้อสินค้าและเจรจาต่อรองกันเอง และเมื่อตกลงซื้อขายกันเรียบร้อยก็จะดำเนินการขนส่ง โดยมีชาวเขมรรับจ้าง ขนสินค้าโดยการแบกหาม หรือรถเข็นไปยังประเทศของผู้ซื้อ

ระบบการชำระเงิน เนื่องจากการค้าชายแดนในยุคเริ่มต้น วิธีการชำระเงินนั้น ยังไม่มีการแลกเปลี่ยนเงินตรา ประกอบกับสินค้านั้นมีจำนวนและมูลค่าไม่มากนัก ความจำเป็น

ในการแลกเปลี่ยนเงินตราจึงไม่มี ผู้ค้าทั้งสองประเทศนิยมค้าขายกันด้วยเงินบาท หรือดอลลาร์สหรัฐ หรือเป็นทองคำ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว, 2540)

ตารางที่ 12 มูลค่าการค้าชายแดน ณ จุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยประมาณการช่วงเดือน ตุลาคม 2533 (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว, 2540)

ประเภท/ ปริมาณต่อวัน	มูลค่า
1. สินค้าส่งออก	3-4 ล้านบาท
2. สินค้านำเข้า	1-2 ล้านบาท
3. มูลค่าแรงงานขนส่ง	35,000-45,000 บาท
4. ค่าภาษีอากรและค่าธรรมเนียม	50,000-80,000 บาท

นอกจากการค้าชายแดนในรูปแบบวิถีชีวิตชายแดนท้องถิ่น ของพ่อค้า แม่ค้าในพื้นที่ ทั้งสองประเทศ ซึ่งจากตารางที่ 7 มีมูลค่าประมาณ 5-7 ล้านบาท แล้วนั้น ยังพบว่ามีการลักลอบซื้อขายสินค้าตามแนวชายแดน โดยไม่ผ่านระบบ หรือตลาดมืด ในพื้นที่อำเภอตาพระยา อำเภอโคกสูง อำเภออรัญประเทศ และอำเภอคลองหาด ซึ่งสอดคล้องกับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ประกอบการนำเข้า และส่งออกสินค้า ในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งประกอบการมากกว่า 20 ปี ได้อธิบายกับผู้วิจัยว่า

“ปี พ.ศ. 2538 การค้าข้าวไม่เข้มงวดเรื่องศุลกากร ตอนนั้นผ่านทางช่องทางป่า ซึ่งเป็นลักษณะที่ต่อเนื่องจากภาวะสงคราม ความเห็นอกเห็นใจระหว่างพรมแดนมันเกิดขึ้น และเจ้าหน้าที่ที่อยู่พรมแดนเค้าเอื้อให้ ด้วยมองว่าถ้าคนเขมรนำพืช ผักมาขายฝั่งเราได้ ภาวะการณ์ปล้น จี้ ก็จะไม่เกิด แต่ถ้าด้วยการบริหารของรัฐก็คงไม่ได้แต่ด้วยการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบในพื้นที่ก็ อะลุ่มอล่วยให้แต่ก็อยู่ภายใต้การควบคุม พอสมควร ส่วนที่ส่งออกตอนนั้นจะเป็นเครื่องอุปโภค บริโภค น้ำตาลทราย น้ำมันพืช น้ำมัน เครื่องจักร ไข่ เป็ด หมู ส่วนของที่จะแลกกันจะเป็นข้าว ไม้แปรรูป ช่องทางที่ด่านศุลกากรแทบไม่มีบทบาทอะไรเลย จะมีการกำหนดช่องทางกันเช่น ป่าไผ่ วังมน โลกสะแบง หนองเอียน” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (สินค้าเกษตรกรรม 1), สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2557)

การค้าชายแดนทั้งสองลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นไปจนถึงปี พ.ศ. 2541 จึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการค้าชายต่อไป

1. การค้าชายแดนวิถีชีวิตท้องถิ่นสู่การค้าผ่านแดน จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ลักษณะของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว หลังจากนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้านั้น ในช่วงปี พ.ศ. 2531-2540 นั้น การค้าชายแดนบริเวณจังหวัดสระแก้ว นั้นผู้วิจัยเห็นว่าแบ่งเป็น 2 แบบ คือ การค้าตามวิถีชีวิตชายแดนท้องถิ่นและการค้าในแบบของตลาดมืด แต่ต่อใน ปี พ.ศ.2538 รัฐบาลไทยกับกัมพูชา ได้มีการประชุมคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคี (Joint commission for bilateral cooperation: JC) ไทย-กัมพูชา ซึ่งเป็นกลไกที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศ อีกทั้งในช่วงเวลาดังกล่าว ปัญหาการเมืองภายในประเทศกัมพูชา เริ่มคลี่คลายการเมือง หลังการเลือกตั้ง ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2541 ได้รัฐบาลมั่นคงและเขมรแดงได้ล่มสลายลงในช่วงเวลาดังกล่าว จึงส่งผลดีต่อการดำเนินนโยบายได้การค้าชายแดนทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะ ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ได้มีการมีการยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านคลองลึกเป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ในปี พ.ศ. 2540 เพื่อประโยชน์ในการขนส่งสินค้าเพิ่มขึ้นและยังได้จุดผ่อนปรนเพิ่ม 3 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนกัมพูชาให้มีสินค้าอุปโภคบริโภคจากประเทศไทยในการดำรงชีวิตประจำวัน และเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้ประชาชนให้มีรายได้จากการค้าขายรวมถึงเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่ต้องเดินทางไกล

1.1 จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก-ปอยเปต อยู่ระหว่าง อำเภออรัญประเทศกับ อำเภอโอวโจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย เปิดอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 ปัจจุบันเปิดตั้งแต่ เวลา 06.00-22.00 น. ของทุกวัน

1.2 จุดผ่อนปรนการค้าบ้านเขาคิน-บ้านกิโโล 13 อยู่ระหว่าง อำเภอคลองหาดกับ อำเภอเสาเกาหลุน จังหวัดพระตะบอง เปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ปัจจุบันเปิดตั้งแต่ เวลา 06.00-17.00 น.ของทุกวัน

1.3 จุดผ่อนปรนการค้าบ้านหนองปรือ-มาลัย อยู่ระหว่างอำเภออรัญประเทศกับ อำเภอมาลัย จังหวัดบันเตียเมียนเจย เปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ปัจจุบันเปิดตั้งแต่ เวลา 06.00-17.00 น. ของทุกวัน

1.4 จุดผ่อนปรนการค้าบ้านตาพระยา-บึงตากวน อยู่ระหว่างอำเภอตาพระยา

กับอำเภอทอมอวก จังหวัดบันเต็ยเมียนเจย เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2541 ปัจจุบันเปิด ตั้งแต่เวลา 06.00-17.00 น. ของทุกวัน

หลังจากการเปิดจุดผ่านแดนทั้ง 4 แห่งนี้ ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และวิธีการค้าขายบริเวณชายแดนจังหวัดสระแก้วอย่างมากเพราะมีประตูในการติดต่อการค้าขาย ถึง 4 ช่อง ทำให้นักธุรกิจ นักลงทุน พ่อค้า กลุ่มการค้าทั้งชาวไทย กัมพูชา เวียดนาม และจีน เป็นต้น ได้หลังไหลเข้ามาทำการค้าโดยผ่านช่องทางดังกล่าว อย่างมากมายจนเกิดการขยายตัวทางการค้า ชายแดนอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบการค้า

ปัจจุบันการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่สระแก้ว สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น เป็นการค้าระหว่างพ่อค้า และประชาชนที่อยู่อาศัยตามพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว ซึ่งจะดำเนินการค้าขายแลกเปลี่ยน สินค้าโดยอาศัยตลาดการค้าชายแดนบริเวณด่านเป็นพื้นที่ค้าขายสินค้า เช่น ตลาดโรงเกลือ และตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรน โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิเช่น ข้าวสาร อาหาร ผัก ผลไม้ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าเกษตร อุปกรณ์วัสดุ ก่อสร้าง เป็นต้น ซึ่งมีมูลค่าการค้าไม่มากนัก

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้อธิบายถึงการรูปแบบ และวิธีการขายสินค้าตามแบบวิถีชีวิตชายแดนท้องถิ่นไว้ที่น่าสนใจว่า

“มาซื้อมะม่วงแก้ว ที่ฝั่งพระตะบองปลูกเยอะ และราคาถูกกิโลละ 1 บาท มาประจำ รับไปขายส่งที่ตลาดไท มารับที่ละสองรถกระบะ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน 1), สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2557)

“ขายข้าวสาร กับสินค้าเกษตรมานานแล้ว ตั้งแต่ก่อนเผาสถานทูตไทย (ปี พ.ศ. 2546) ข้าวที่ชาวเขมรมาซื้อ ไปกินส่วนใหญ่ นิยมข้าวหอมมะลิ หักเกรด 3 ราคาถูก กิโลละ 15 บาทเอง ทั้งหอม และนิ่มเอาข้าวมาจากโรงสี แฉวนูรีรัมย์ แต่ช่วงนี้เจียบเหงามากเลย” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ภาคเอกชน (จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน 2), สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2557)

“เอาผักผลสดมาจากฝั่งเขมร ทั้งหอมหัวใหญ่ หอมแดง กระเทียม มะเขือเทศ และผักสด ต่าง ๆ มาจากฝั่งปอยเปต เอามาขายที่ตลาดนี้นานแล้ว ผักทางนู้นถูกส่วนใหญ่ ลูกค้าเป็นคนไทย มากกว่าคนเขมร ขายทั้งเงินสด และเงินเชื่อ (ส่วนใหญ่เป็นลูกค้าประจำไว้ใจกัน)” (ผู้ให้ข้อมูล สำคัญภาคเอกชน (จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ 1), สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2557)

2. การค้าขายแดนนอกระบบ โดยในอดีตถูกเรียกว่า “ตลาดมืด” เป็นการลักลอบค้าขายสินค้าชายแดน โดยไม่ผ่านพิธีการศุลกากรหรือการลักลอบค้าขายสินค้าตามแนวชายแดนจังหวัดสระแก้วซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ (ตาพระยา โครสูง อรัญประเทศ และคลองหาด) ซึ่งอยู่นอกเหนือจากจุดผ่านแดนทั้ง 4 แห่ง ซึ่งปัจจุบันมีมากกว่า 15 จุด ตามแนวชายแดน โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ไม่ถูกกฎหมายมีการค้าขายเป็นระบบหรือเป็นขบวนการใหญ่ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุนการเมือง กลุ่มทุนท้องถิ่นหน่วยงานในพื้นที่ และประชาชนตามแนวชายแดน เป็นต้น สินค้าที่ถูกลักลอบขายมาก ในพื้นที่สระแก้ว คือ พืชผลทางการเกษตร ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และมันสำปะหลัง รวมถึงสินค้าที่ไม่เสียภาษีประเภทต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า แบรนช์เนมเลียนแบบ เหล้า บุหรี่ ก๊าซแอลพีจี เป็นต้น โดยสินค้าเหล่านี้จะถูกนำมาขาย ในพื้นที่ตลาดโรงเกลือ โดยส่วนใหญ่ ซึ่งการค้าขายในลักษณะนี้ ประชาชนตามแนวชายแดน มักเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม การลักลอบทั้งฝั่งไทย และกัมพูชา ด้วยเป็นรายได้ ที่มีค่าตอบแทนสูง และทำกันมานานซึ่งในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกภาคส่วนจะให้คำจำกัดความตรงกันว่ามันเป็น “วิถีชายแดน”

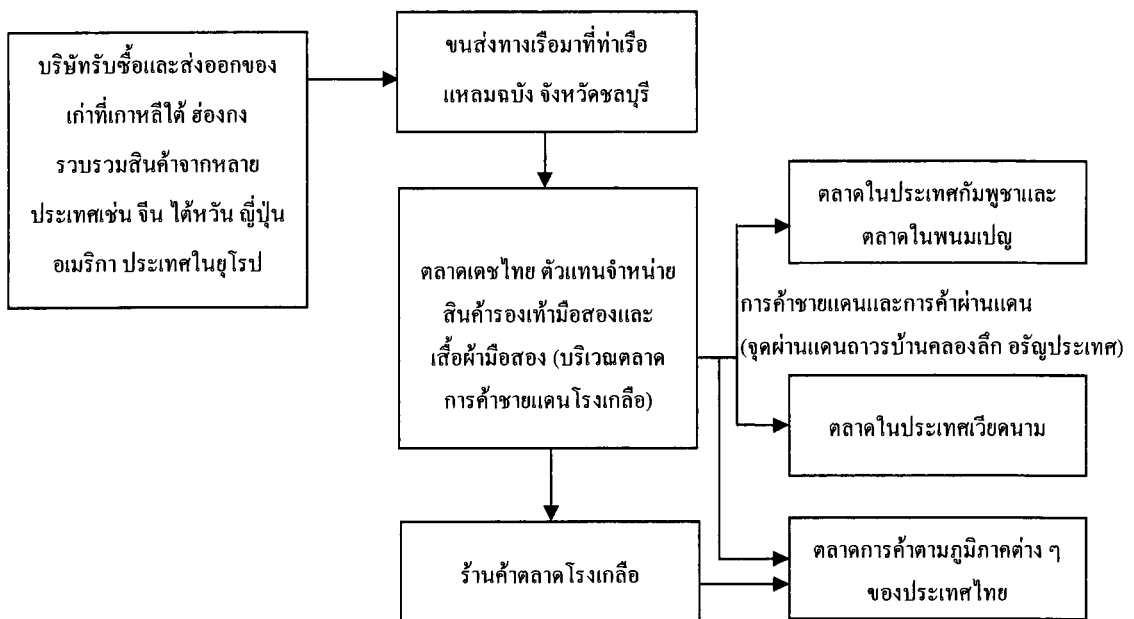
“การลักลอบซื้อขายข้าวหลัง ปี 41 เป็นต้นมา เริ่มมีปริมาณมาก ช่องทางขยายมาที่ตาพระยา อ่างศิลา โครสูง หนองหญ้าแก้ว โนนหมากมุ่น ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงเป็นเช่นนี้ ซึ่งการดำเนินงาน เรื่องข้าวมีระยะเวลาทำเพียง 3 เดือน ช่วงเกี่ยวข้าว เดือนพฤศจิกายน-มกราคม ซึ่งการทำเช่นนี้เป็นการลักลอบซึ่งผมต้องเคลียร์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกว่า 10 หน่วยงาน ทั้งสองฝั่ง ส่วนการขนสินค้าเข้ามาคืออาศัยชาวบ้านตามแนวชายแดน โดยผ่านนายหน้าหรือผู้นำในท้องถิ่นนั้นดำเนินการ มันเป็น วิถีชายแดน แบบนี้มานานแล้วครับ.....ซึ่งนอกจากการลักลอบนำเข้าแล้วยังไม่มีวิถีขายกลไกตามปกติแต่เป็นการลำแดงที่จูงใจเข้าไม่ตามความเป็นจริงที่กำหนดไว้.....อยู่ 2-3 เรื่อง 1) ข้าวที่นำเข้ามามันเต็มเม็ด แต่ลำแดงเป็นข้าวหัก เพื่อให้เข้ากับกฎของกระทรวงพาณิชย์ที่ว่าได้เฉพาะข้าวหักเท่านั้น ก็มีไม่กี่หน่วยงานที่รู้เรื่องนี้.....เค้าเหมาพวงละ 8 หมื่นบาท 2) ลำแดงเป็นน้ำหนัก 33 ตัน แต่มาเกือบ ๆ 60 ตัน.....ส่วนให้ตามด่านผ่อนปรน” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (สินค้าเกษตรกรรม 2), สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2557)

3. การค้าผ่านชายแดน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งแฝงอยู่ในการค้าชายแดน ซึ่งการค้าในลักษณะแบบนี้มีความสำคัญ อย่างมากสำหรับการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้วในปัจจุบันซึ่งไม่ใช่การค้าขายแบบวิถีชายแดนท้องถิ่น โดยพ่อค้าแม่ค้าชายแดนที่อยู่ในพื้นที่เท่านั้น

แต่ได้รวมไปถึง ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตสินค้าและตัวแทนจำหน่ายสินค้า ที่จะทำหน้าที่รวบรวมสินค้า ตามที่ผู้สั่งซื้อต้องการ นำไปจำหน่ายในประเทศกัมพูชาหรือส่งต่อไปยังเวียดนาม จีนและประเทศ อื่น ๆ หรือเป็นตัวแทนนำเข้าจากประเทศอื่น ๆ (จีน และเวียดนาม) ผ่านมายังกัมพูชาเพื่อนำมา จำหน่ายในตลาดชายแดนไทยจังหวัดสระแก้ว แต่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ประกอบการ ในพื้นที่ และประชาชนเพราะผลประโยชน์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับบริษัทหรือตัวแทนนำเข้า-ส่งออก สินค้า โรงงานผลิตสินค้า และบริษัทขนส่งสินค้า เท่านั้น

“ผมเป็นคนนำเข้าสินค้ามือสองทั้งรองเท้า เสื้อผ้า มาขายที่ตลาดโรงเกลือ.....โดยนำเข้า มาจากเกาหลีใต้ มาขึ้นที่ท่าเรือแหลมฉบังบ้านเรา....มานำเก็บไว้ที่โกดังที่นี่แหละ.....แล้วก็ส่งต่อไปให้ พ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดโรงเกลือ โดยเฉพาะในตลาดชายแดนไทยรวมถึงตลาดอื่น ๆ ด้วย.....มีพ่อค้าแม่ค้า คนไทยจากทั้งประเทศมารับสินค้าไปขาย.....รวมถึงพ่อค้าคนเขมรมาสั่งซื้อ และส่งไปขายในเขมร (พนมเปญ เสียมราฐ) และประเทศเวียดนาม โดยเฉพาะรองเท้าผู้หญิงเกรด B เค้าเอาไปขาย เวียดนามนะ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (พื้นที่ตลาดโรงเกลือ) 1, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2557)

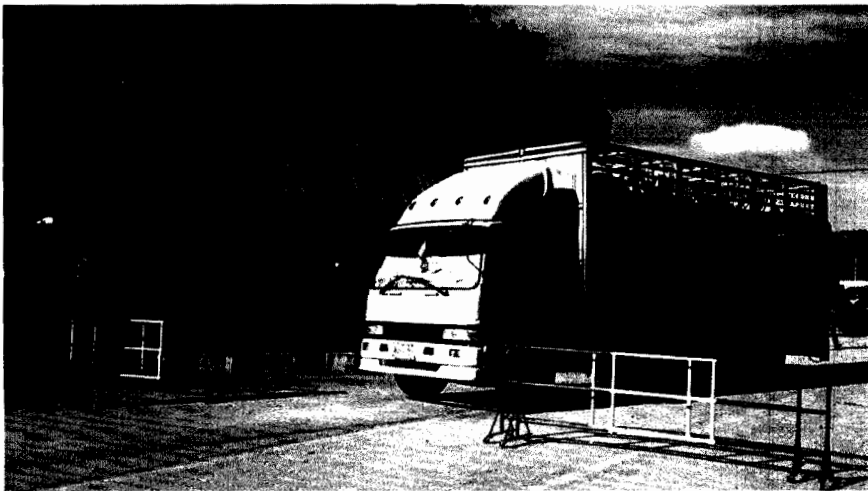
ตัวอย่างการค้าผ่านแดน

ภาพที่ 6 เส้นทางการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนรองเท้ามือสองและกระเป๋ามือสอง (พีรญา คงกาญจนาย, 2549) (และสัมภาษณ์เพิ่มเติมผู้ให้ข้อมูลสำคัญตัวแทน จำหน่ายรองเท้ามือสองในตลาดชายแดนไทย 10 ธันวาคม พ.ศ. 2557)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชนได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการค้าขายโรงเท้ามือสองในพื้นที่ตลาดเคชไทย ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายรองเท้ามือสองที่ใหญ่ที่สุดในตลาดโรงเกลือ โดยได้อธิบายถึงเส้นทางของรองเท้ามือสองและเสื้อผ้ามือสองว่ามีที่มาจากเกาหลีใต้ ส่งกองโดยบริษัทรับซื้อและส่งออกและส่งมาที่ท่าเรือแหลมฉบังก่อนที่ตัวแทนที่เป็นทั้งชาวไทยและกัมพูชาจะนำสินค้าที่ได้มาเก็บและจำหน่ายที่ตลาดเคชไทย (เป็นจุดกระจายสินค้ารองเท้ามือสองที่สำคัญ) โดยจะถูกนำมาจำหน่ายไปยังร้านในตลาดโรงเกลือและมีพ่อค้าแม่ค้าจากภูมิภาคต่าง ๆ ของไทยมาซื้อไปจำหน่าย และสินค้านี้ยังคงถูกส่งไปยังชายแดนตลาดปอยเปต และพนมเปญ ในกัมพูชา และยังคงถูกส่งผ่านข้ามแดนไปยังตลาดในเวียดนามอีกด้วย และนอกจากนั้นผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ถึงลักษณะการค้าข้ามแดนที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นตามด้านชายแดน เช่น

กรณี การส่งออกสุกรของไทยไปยังประเทศเวียดนาม โดยผ่านตัวแทนผู้จำหน่ายชาวกัมพูชา โดยใช้ช่องทางจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน โดยตัวแทนผู้จำหน่ายชาวกัมพูชาสั่งซื้อหมูจากผู้ผลิต ในจังหวัดนครนายก ของไทย และนำสินค้ามาจัดส่งที่บริเวณจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน ในฝั่งบ้านกิโลสิบสาม อำเภอสำเภากุล จังหวัดพระตะบอง ก่อนจะนำไปส่งต่อที่ประเทศเวียดนาม

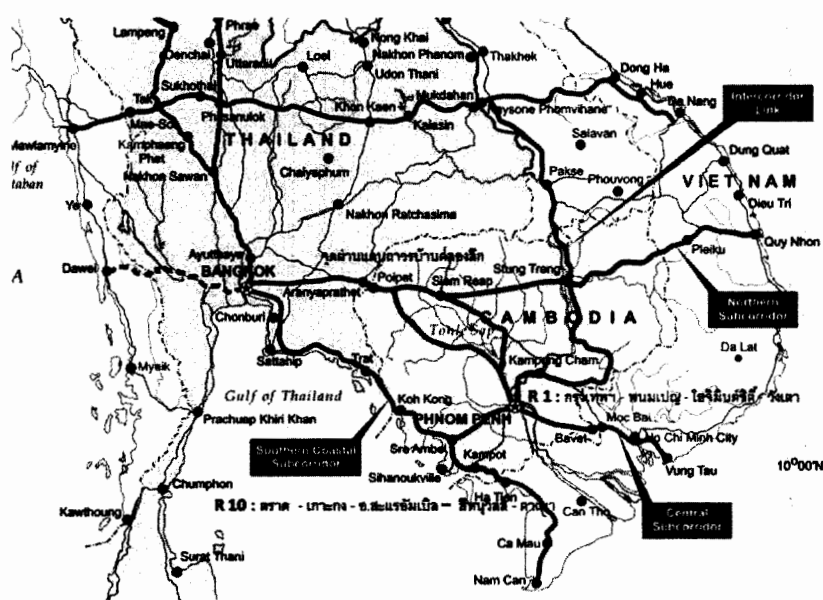

ภาพที่ 7 การส่งออกสุกร บริเวณจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน

กรณีการค้าขายปลาน้ำจืดและแมลงของตลาดการค้าชายแดน จากการสัมภาษณ์พ่อค้าแม่ค้านำเข้าปลาแมลงจากตัวแทนพ่อค้าแม่ค้าชาวกัมพูชาได้นำปลาบางชนิดเช่น ปลาเนื้ออ่อน

ปลาช่อน และปลาชิว ซึ่งมีทั้งปลาสดและปลาแช่แข็ง ซึ่งมีทั้งที่นำมาจากโดนเลสาบ และผู้เลี้ยงปลา
ในเวียดนาม นำมาจำหน่ายในพื้นที่ ตลาดรัตนนครและตลาดโรงเกลือ โดยมีพ่อค้าแม่ค้าชาวไทย
จากภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาซื้อกับพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดรัตนนคร
ไปจำหน่ายอีกที เช่นเดียวกับ แมลง เช่น ตั๊กแตน (พระตะบอง กัมปงจาม) 150-200 บาท
ต่อกิโลกรัม ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของตั๊กแตน ตั๊กแตนขาเหล็ก ตั๊กแตนเขียวใหญ่ ตั๊กแตนปาทังก้า
ตั๊กแตนข้าว ตั๊กแตนเล็กจิ้งหรีด หรือสะอิ่ง (นครราชสีมา) 60-80 บาท ต่อกิโลกรัม หนอนไหม (จีน)
20-60 ต่อกิโลกรัม แมงดา แมงกะซอน เป็นต้น

จากรูปแบบการค้าชายแดนทั้ง 3 รูปแบบข้างต้นนั้นจะเห็นว่าจากรูปการค้าชายแดน
วิถีชีวิตท้องถิ่นที่พัฒนาไปสู่การค้าผ่านแดนพื้นที่จังหวัดสระแก้ว นั้นสัมพันธ์กับแนวทาง
การพัฒนาความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจ ของทั้งสองประเทศ และความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจ
ในอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) โดยมีแผนพัฒนาแนวพื้นที่เศรษฐกิจตอนใต้ (Southern
economic corridor: SEC) เป็นการพัฒนาแนว เส้นทางเชื่อมระหว่าง ไทย-กัมพูชา-เวียดนาม
มีเส้นทางสำคัญ 2 เส้นทางคือ เส้นทาง R1 และ R10

ภาพที่ 8 เส้นทางเชื่อมระหว่างไทย-กัมพูชา-เวียดนาม เส้นทาง R1 และ R10 (กรมทางหลวง, 2552)

จากการเชื่อมโยงเส้นทางทางการขนส่งทางบกภายใต้กรอบว่าความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) ซึ่งมีแผนการพัฒนาที่เชื่อม ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีนตอนใต้ เข้าด้วยกันโดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางบก ถนน และรถไฟ นั้นเป็นปัจจัยพื้นฐานปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตท้องถิ่น ไปสู่การค้าข้ามแดนในปัจจุบัน อย่างที่เราพบในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

สินค้านำเข้า ได้แก่ ส่วนประกอบสำหรับกล้องดิจิทัล โครงสร้างที่ประกอบเพื่อเตรียมใส่ Optical film เศษอลูมิเนียม เศษทองแดง เศษเหล็ก (เก่าใช้แล้ว) อาหารสำหรับสุนัข (ของเล่น ขัดฟัน) มันสำปะหลัง ถ่านไม้ เป็นต้น

สินค้าส่งออก ได้แก่ เครื่องยนต์ และอะไหล่รถจักรยานยนต์ รถไถนา ปูนซีเมนต์ ตู้คอนโทรล สุกรมี่ชีวิต อาหารสัตว์ โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ เป็นต้น

ตารางที่ 13 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วปี พ.ศ. 2546-2557 (มกราคม-สิงหาคม) (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว, 2557)

ปี/ เดือน	มูลค่า (ล้านบาท)			
	การค้ารวม	การส่งออก	การนำเข้า	ดุลการค้า
ปี พ.ศ. 2546	10,335.14	9,585.23	749.91	8,835.32
ปี พ.ศ. 2547	14,075.52	12,968.67	1,106.85	11,861.82
ปี พ.ศ. 2548	16,141.46	15,126.88	1,014.58	14,112.29
ปี พ.ศ. 2549	18,863.26	17,721.52	1,141.74	16,579.78
ปี พ.ศ. 2550	19,224.18	17,870.35	1,353.83	16,516.52
ปี พ.ศ. 2551	28,907.44	26,749.85	2,157.59	24,592.26
ปี พ.ศ. 2552	23,396.06	21,456.59	1,939.47	19,517.12
ปี พ.ศ. 2553	32,635.74	28,895.76	3,739.98	25,155.78
ปี พ.ศ. 2554	39,182.19	34,069.12	5,113.07	28,956.05
ปี พ.ศ. 2555	52,511.62	45,859.46	6,625.16	39,207.30
ปี พ.ศ. 2556	61,704.75	52,469.28	9,235.47	43,233.81
ปี พ.ศ. 2557	48,256.85	38,865.36	9,391.49	29,473.86

(มกราคม-สิงหาคม)

จากตารางที่ 13 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วปี พ.ศ. 2546-2557 นั้น การเติบโตของการค้าชายแดน ด้านจังหวัดสระแก้วมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาในปี พ.ศ. 2546 มีมูลค่าการค้ารวม 10,335.14 ล้านบาท เท่านั้น แต่มูลค่าการค้ารวมในปี พ.ศ. 2556 มีมูลค่ารวมถึง 61,704.75 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มเป็น 6 เท่า ใน 10 ปี และที่สำคัญตลอดระยะเวลา 10 ปี ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้ากัมพูชามาโดยตลอด

วิธีการค้า ระบบการค้าเป็นแบบเสรี โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1. ผู้ประกอบการค้าในพื้นที่ชายแดน

เป็นการซื้อขายสินค้าของพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยตามบริเวณชายแดนและผู้ค้าในตลาดการค้าชายแดน โดยส่วนใหญ่นั้นเป็นผู้ประกอบในพื้นที่ทั้งไทยและกัมพูชา โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค เช่น ข้าวสาร อาหารสำเร็จรูป ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า สิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เป็นต้นซึ่งในขนส่งสินค้านั้น เป็นรถเงินแบบดั้งเดิมตามวิถีชายโดยชาวกัมพูชาที่แรงงานในการขนส่งสินค้า และรถกระบะในการขนส่งสินค้าไปส่งสินค้าที่ยังโกดังทั้งสองฝั่ง (ดังภาพที่ 9) สำหรับวิธีการในการชำระเงินนั้น มีทั้งเงินสดและสินเชื่อ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการค้าขายและความไว้นื้อเชื่อใจกันส่วนตัว และสำหรับเงินที่ใช้ในการชำระนั้น เป็นเงินบาท เงินเรียล และเงินดอลลาร์สหรัฐ

ภาพที่ 9 รถเงินแบบดั้งเดิมในการขนส่งสินค้าตามแนวชายแดน

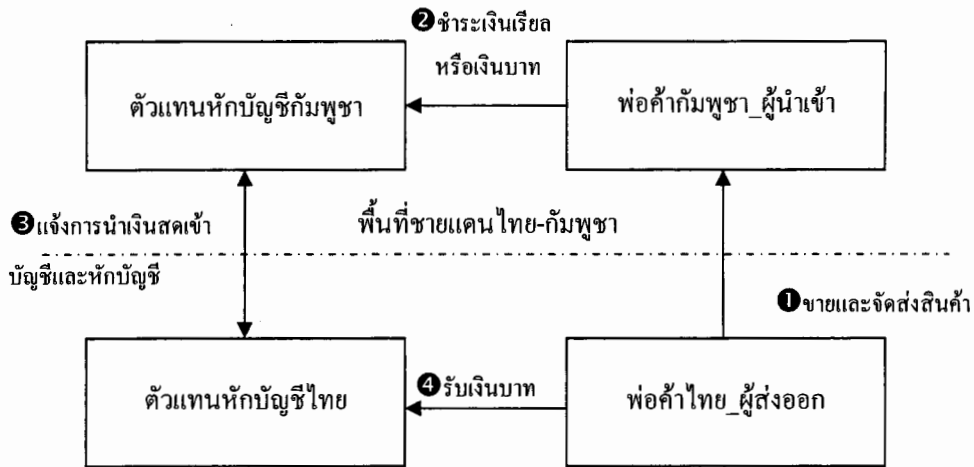
2. ผู้ประกอบการนำเข้า และส่งออกสินค้า

เป็นการซื้อขายสินค้าของผู้ประกอบการค้าของไทยมีสถานประกอบการที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล สินค้ามีปริมาณมากและมีราคาสูง เช่น อะไหล่รถจักรยานยนต์ สินค้าเกษตร (รถไถนาเดินตาม เครื่องเกี่ยวข้าว ปุ๋ย อาหารสัตว์) รถยนต์ วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง (ปูนซีเมนต์) สุกรมีชีวิต เป็นต้น ซึ่งในขนส่งสินค้านั้น ใช้บริการระบบโลจิสติกส์ของเอกชน โดยเป็นเป็นรถพ่วง และรถบรรทุกขนาดใหญ่ โดยการวิธีการนำเข้าและส่งออกตามจุดผ่านแดนนั้น จะนำสินค้าที่ผ่านพิธีการทางศุลกากรแล้วไปส่งยังโกดังสินค้าฝั่งปอยเปต หรือหากนำเข้าสินค้านั้นก็นำรถเข้าไปรับสินค้า ที่ฝั่งปอยเปตเช่นกัน สำหรับวิธีการในการชำระเงินนั้น มีลักษณะการชำระ 3 วิธี คือ

1. วิธีการชำระเงินด้วยเงินสด เงินบาท เงินเรียล และเงินดอลลาร์สหรัฐ ฯ แต่เงินบาทนิยมใช้มากที่สุด

2. วิธีการชำระเงินโดยผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ (โพยก๊วน)

การชำระเงินผ่านระบบโพยก๊วนเป็นระบบการชำระเงินที่พ่อค้าตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชานิยมใช้นานมาแล้ว เนื่องจากซึ่งในอดีตนั้น ธนาคารพาณิชย์ ในเขตกัมพูชา และตามแนวชายแดนไทย มีจำนวนน้อยมาก ระบบดังกล่าว จะอาศัยโพยก๊วนซึ่งเป็นตราสารชนิดหนึ่งที่พ่อค้าไทย และพ่อค้ากัมพูชากำหนดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการชำระเงินค่าสินค้า โดยไม่มีการถือเงินสด แต่จะใช้วิธีนำเงินสด ไปฝากกับบุคคล ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนหักบัญชีในประเทศตนแทนแล้วสามารถนำไปขึ้นเงินสด หรือถอนเงินสดกับตัวแทนหักบัญชีของอีกประเทศหนึ่งได้ ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีการใช้กันอยู่ในธุรกิจที่มีการลักลอบ โดยส่วนใหญ่ และใช้ในบ่อนคาสีโน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้อธิบายถึงสัญลักษณ์ของโพยก๊วนที่ใช้ในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับผู้ค้าตกลงกัน บางครั้งอาจใช้หมายเลขโทรศัพท์ เป็นต้น

ภาพที่ 10 วิธีการชำระแบบ โปยก้วน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548) (ปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติม)

3. การชำระผ่านระบบธนาคารจากธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพฯ ถึงสาขาธนาคารพาณิชย์ไทยในกรุงพนมเปญพระตะบอง และเสียมราฐด้วยระบบ D/ P (Documents against payment) D/ A (Documents against acceptance) และระบบ L/ C ซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินด้วยวิธีนี้เพิ่มมากขึ้นซึ่งแต่ก่อนจะมีเพียงผู้ประกอบการรายใหญ่ในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ในการทำธุรกรรมทางการเงินระหว่างธนาคารพาณิชย์ไทยในกรุงเทพฯ และกรุงพนมเปญ ซึ่งมีวิธีการชำระเงินดังนี้

3.1 การชำระด้วยระบบ D/ P (Document against payment) และ D/ A (Document against acceptance) ผู้ส่งออกของไทยจะทำการตรวจสอบฐานะ และประวัติของผู้ซื้อกัมพูชาก่อนจนเป็นที่พอใจแล้วจึงส่งเอกสารและสินค้าไปให้กับธนาคารของผู้นำเข้าโดยผู้นำเข้าจะต้องชำระเงินค่าสินค้าก่อนจึงจะสามารถนำเอกสารไปออกสินค้าได้

3.2 การชำระด้วยระบบ L/ C (Letter of credit) เป็นการชำระเงินค่าสินค้าที่มีมูลค่าสูงโดยผู้ซื้อในกัมพูชาจะติดต่อกับธนาคารของตนเองเพื่อให้ธนาคารของตนเปิด L/ C ให้กับผู้ส่งออกไทยโดยผ่านธนาคารของไทยหลังจากนั้นธนาคารของไทยจะส่ง L/ C ให้ผู้ส่งออกเพื่อดำเนินการส่งมอบสินค้าให้กับผู้ซื้อต่อไป (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

เส้นทางคมนาคมในการขนส่งสินค้าชายแดน

โดยส่วนใหญ่ผู้ประกอบการค้าชายแดนที่นำเข้าและส่งออกสินค้าจะใช้จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ เป็นเส้นทางหลักในการขนส่งสินค้าไปยังฝั่งพม่า ประเทศกัมพูชา ก่อนดำเนินการถ่ายลำ หรือ เปลี่ยนรถขนส่งสินค้าของกัมพูชาเพื่อขนส่งไปยังพื้นที่อื่นต่อไป โดยใช้เส้นทางถนนหมายเลข 5 จากปอยเปตไปสู่ บ้านเดียมเบียนเจย พระตะบอง และพนมเปญ และเชื่อมต่อกับ เส้นทาง R1 ไปยัง โฮจิมินห์ และวังเตา ประเทศเวียดนาม

สำหรับค่าขนส่งในสำหรับผู้ประกอบการชาวไทยจะเสียค่าขนส่งต่อเที่ยวสินค้าประมาณ 12,000-18,000 บาท ต่อเที่ยวต่อคัน แล้วแต่ประเภทและน้ำหนักของสินค้า

ส่วนเส้นทางรถไฟนั้นเส้นทางรถไฟที่เชื่อมต่อระหว่างประเทศไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว (อำเภออรัญประเทศ) ไปยังปอยเปตอยู่ระหว่างการบูรณะและพัฒนาในสามารถเชื่อมต่อกันได้ ซึ่งหากแล้วเสร็จ การค้าชายแดนสินค้าชายแดนจะได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นจะเป็นต้นทุนการขนส่งถูกลงและสามารถขนส่งสินค้าได้ถึงเวียดนาม

1. ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

พื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว มีจุดผ่านแดนถาวร 1 แห่งและจุดผ่อนปรน 3 แห่ง ประกอบด้วย

- 1.1 จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ
- 1.2 จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ
- 1.3 จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน อำเภอคลองหาด
- 1.4 จุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา

โดยบริเวณที่ใกล้กับจุดผ่านแดนทั้ง 4 แห่ง เป็นที่ตั้งของตลาดการค้าชายแดนทั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ตลาดการค้าชายแดนของจังหวัดสระแก้วเป็นตลาดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยึดของประชาชนทั้งไทย กัมพูชาและต่างประเทศมาอย่างยาวนาน นั่นคือ ตลาดบริเวณจุดผ่านแดนถาวรคลองลึก อำเภออรัญประเทศ หรือที่รู้จักกันในชื่อ “ตลาดโรงเกลือ” ปัจจุบันกลายเป็นต้นแบบในพื้นที่ชายแดนต่าง ๆ ของไทย มีการจัดตั้งตลาดในลักษณะเดียว และนอกจากตลาดโรงเกลือ แล้ว บริเวณจุดผ่อนปรนทั้ง 3 แห่งก็มีตลาดการค้าชายแดน เช่นเดียวกัน

1.1. ตลาดการค้าบริเวณจุดผ่านแดนถาวร บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ หรือที่รู้จักกันในนาม “ตลาดโรงเกลือ” เป็นตลาดการค้าชายแดนที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดสระแก้ว และใหญ่ที่สุดในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ทั้ง 8 จังหวัด (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ

สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว จันทบุรี และตราด) ซึ่งคำว่าตลาดโรงเกลือในความเข้าใจของประชาชนที่เดินทางซื้อของที่ตลาดโรงเกลือปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่หมายถึงทุกตลาดที่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งจริง ๆ แล้วประกอบไปด้วย 6 ตลาด คือ ตลาดโรงเกลือ (ตลาดองค์การบริหารส่วนจังหวัด) ตลาดมิตรภาพชายแดน (ตลาดเทศบาล 3) ตลาดเดชไทย ตลาดเบญจวรรณ ตลาดรัตนธรรม และศูนย์การค้าอินโดจีน แต่หากเอ่ยถึงคำว่าตลาดโรงเกลือ (ตลาดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว) นั้นเริ่มเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2534 เริ่มแรกตลาดโรงเกลือมีพื้นที่ทั้งหมดราว 66 ไร่ 3 งาน 71 ตารางวา ในช่วงเริ่มต้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแลฝ่ายความมั่นคง โดยกองบังคับการยุทธวิธีที่ 123 มีคณะกรรมการควบคุมการค้าดำเนินการค้าชายตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่ปราจีนบุรี มาบริหารจัดการตลาด ภายใต้ “ระเบียบการค้าชายในบริเวณจุดผ่อนปรนคลองลึก-ปอเปปต์ อำเภออรัญประเทศ”

ภาพที่ 11 จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก

ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 จังหวัดสระแก้วแยกตัวออกจากจังหวัดปราจีนบุรี ตลาดโรงเกลืออยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการระดับอำเภออรัญประเทศ และต่อมาในปี พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบันองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้วได้รับ โอนตลาดโรงเกลือและได้เข้ามาบริหารจัดการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานภายในบริเวณตลาดโรงเกลือเพิ่มเติมได้แก่ การก่อสร้างลานอเนกประสงค์ ทางเดินเท้า ลานจอดรถ ระบบไฟแสงสว่างและได้จัดทำแนวทางการพัฒนาตลาดโรงเกลือ

ประกอบด้วย ด้านระบบการจราจร ด้านระบบรักษาความสะอาด ด้านระบบรักษาความปลอดภัย ด้านระบบภูมิทัศน์ และด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

เหตุใดจึงมีชื่อว่า “ตลาดโรงเกลือ” ในอดีตพื้นที่ทางด้านทิศเหนือของสะพานข้าม ไทย-กัมพูชา เป็นสถานที่ขายปลาสด ที่มาจากโตนเลสาบ (ทะเลสาบ) ของกัมพูชา โดยฝั่งไทยเป็น โกดังสำหรับเก็บเกลือเพื่อส่งขายกัมพูชา ซึ่งบริเวณดังกล่าวจะมีการซื้อขายปลาสดและจะมาซื้อ เกลือจากฝั่งไทยเพื่อนำไปทำปลาเค็ม ปลาจ๋า ชาวบ้าน และพ่อค้าแม่ค้าสมัยนั้น จึงเรียกบริเวณ ดังกล่าวว่า “โรงเกลือ” มาจนทุกวันนี้

ปัจจุบันตลาดโรงเกลือ (ตลาดองค์การบริหารส่วนจังหวัด) มีห้องเช่าจำหน่ายสินค้า 958 ห้อง (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว, 2557) และยังมีพื้นที่ให้เช่าประกอบการค้าขาย อาคารศูนย์อาหาร พื้นที่จำหน่ายเครื่องดื่มน้ำ เป็นต้น ซึ่งสินค้าที่จำหน่ายในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสินค้า อุปโภคบริโภค ได้แก่ เครื่องแต่งกายทั้งสินค้ามือหนึ่งและมือสอง (สินค้าใช้แล้ว) เช่น เสื้อผ้า รองเท้า ถุงเท้า กระเป๋า นาฬิกา เข็มขัด แว่นตา เครื่องสำอาง เครื่องใช้ไฟฟ้า อุปกรณ์ช่าง อุปกรณ์ ประดับยนต์ เครื่องใช้ครัวเรือน เครื่องหอมของแต่งบ้าน เครื่องทองเหลือง อาหารแห้งอาหาร กระจ่าง และของใช้จิปาถะ เกือบทุกชนิดหาได้ในตลาดโรงเกลือ เปิดทุกวันตั้งแต่ เวลา 08.30-20.00 น.

ภาพที่ 12 ตลาดโรงเกลือ (ตลาดองค์การบริหารส่วนจังหวัด)

ตลาดมิตรภาพชายแดน (ตลาดเทศบาล 3) หรือ “ตลาดโกลเด้นเกต” เป็นตลาดเอกชน ก่อสร้างขึ้นเมื่อ ปี 2541 โดยบริษัทชนที่ดูแลและบริหารจัดการเป็นของกลุ่มนักการเมืองที่มีชื่อเสียงใน จังหวัด มีพื้นที่เชื่อมต่อกับตลาด โรงเกลือ (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) ปัจจุบันมีร้านค้าอยู่ โดยประมาณมากกว่า 1,000 ห้อง โดยมีการปรับสร้างศูนย์การค้าในร่มซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า กระเป๋า รองเท้า เสื้อผ้า เสื้อกีฬา ที่ได้รับความนิยมที่สุดแห่งหนึ่งในตลาด โรงเกลือ

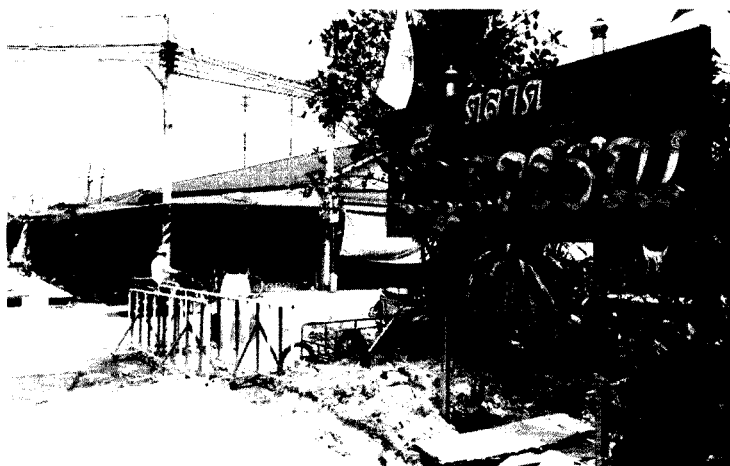
ภาพที่ 13 ตลาดมิตรภาพชายแดน (ตลาดเทศบาล 3)

ตลาดเดชไทย เป็นตลาดของเอกชน สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2544 ตรงอยู่ตรงข้ามกับตลาด มิตรภาพชายแดน (เทศบาล 3) และตลาด โรงเกลือ (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) ปัจจุบันมีร้านค้าอยู่ ประมาณ 600 ห้อง เป็นแหล่งจำหน่ายรองเท้าและกระเป๋ามือสองทุกประเภท

ภาพที่ 14 ตลาดเดชไทย

ตลาดเบญจวรรณ เป็นตลาดของเอกชน สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2545 มีพื้นที่เชื่อมต่อกับตลาดโรงเกลือ (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) ปัจจุบันมีร้านค้าอยู่ประมาณ 800 ห้อง เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้ามือหนึ่งราคาส่งจากโรงงานไทย และกัมพูชา ทั้ง เสื้อผ้า กางเกง รองเท้า และเป็นแหล่งจำหน่ายเสื้อผ้ามือสองจากญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฮองกง รวมทั้ง เสื้อกันหนาวมือสอง เป็นตลาดเสื้อผ้าที่ได้รับความนิยมมากแห่งหนึ่งในบริเวณตลาดโรงเกลือ

ภาพที่ 15 ตลาดเบญจวรรณ

ตลาดรัตนธรรม ตั้งอยู่บ้านดง หมู่ 7 ตำบล ป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ จังหวัด สระแก้ว ก่อตั้ง โดยนายสุรศักดิ์ รัตนธรรม นายกเทศมนตรีตำบลป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ จังหวัด สระแก้ว เปิดตัวอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2552 โดยใช้ชื่อว่า “ตลาดรัตนธรรม” มีทั้งหมด 12 อาคาร 174 ห้อง เปิดทุกวัน เวลา 07.00-17.00 น. มีพื้นที่เชื่อมต่อกับตลาดเบญจวรรณ เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าที่หลากหลาย ทั้งเสื้อผ้ากระสอบหรือเสื้อผ้ามือสองคุณภาพดี ญีปุ่น เกาหลี สินค้ามือหนึ่ง จาก จีน เวียดนาม เช่น เสื้อผ้า ถุงเท้า รองเท้า ผ้าพันคอ หมวก กางเกง ยีนส์แต่ที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ ตลาดรัตนธรรมจะขายส่ง-ปลีก ปลา แมลง ทุกชนิดหรือเรียก อีกชื่อหนึ่งว่า “ตลาดปลา”

ภาพที่ 16 ตลาดรัตนธรรม

ศูนย์การค้าอินโดจีน โครงการสร้างศูนย์การค้าอินโดจีน ประจวบการค้าเสรี ปี พ.ศ. 2558 (AEC 2015) เป็นโครงการที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย มีพื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ อยู่ตรงข้ามกับตลาด เดชไทยและตลาดรัตนธรรม เป็นตลาดที่มีการนำสินค้าอุปโภค บริโภค ราคาถูกจากตลาดสวน จตุจักร ลำเพ็ง คลองถม บางรัก โป้เบ้ ตลาดฮ่องกง จีน มาไว้ที่นี้อย่างครบครัน พร้อมทั้งมีการสร้าง โรงแรมไว้รองรับผู้มาพักและซื้อสินค้าเพื่ออำนวยความสะดวกอย่างครบวงจร ซึ่งขณะนี้การ ก่อสร้างได้เสร็จไปแล้วบางส่วน

สำหรับพื้นที่จำหน่ายสินค้ามีพื้นที่กว่า 100 ไร่ แบ่งเป็น 12 โดม โดมละ 108 ลีอก รวมทั้งหมด 1,296 ลีอก โดยเน้นความสะดวกสบายในการซื้อขายสินค้า เป็นตลาดค้าปลีก และ

ค้าส่งติดชายแดนไทย-กัมพูชา ที่ใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยโครงการที่ก่อสร้างมีเนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่

ภาพที่ 17 ศูนย์การค้าอินโดจีน

โดยทั้ง 6 ตลาดนี้อยู่ในการรับผิดชอบและดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว (ดูแล และบริหารจัดการในส่วนของตลาดโรงเกลือ) เทศบาลเมืองอรัญประเทศ (ดูแลจัดเก็บขยะ และภาษีโรงเรือนในพื้นที่ ตลาดมิตรภาพชายแดน) และเทศบาลตำบลป่าไร่ (ดูแลจัดเก็บขยะ และภาษีโรงเรือนในพื้นที่ ตลาดโรงเกลือ ตลาดเดชไทย ตลาดเบญจวรรณ ตลาดรัตนธรรม และศูนย์การค้าอินโดจีน) ผู้ค้าขายสินค้าในพื้นที่ตลาดโรงเกลือกว่า 6,000 แผง ส่วนใหญ่ร้อยละ 90 เป็นชาวเขมรเชื้อสายจีนและเวียดนามมาจากเมืองใหญ่ ในเขมร อย่างพนมเปญ พระตะบอง เสียมราฐ บันเตียเมียนเจย กัมปงจาม เป็นต้น ส่วนพ่อค้าแม่ค้าชาวไทยมีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น

1.2 ตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ

ตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ ตั้งอยู่ระหว่างบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศจังหวัดสระแก้ว และบ้านพนมมาลัย อำเภอมาลัย จังหวัดบันเตียเมียนเจย อยู่ห่างจากจุดผ่อนปรน บ้านหนองปรือ ประมาณ 100 เมตร เป็นตลาดขนาดเล็ก ก่อตั้งครั้งแรกเมื่อมีการเปิดจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2541

ภาพที่ 18 จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ

พื้นที่ตลาดมีทั้งเป็นของเอกชนและองค์การบริหารส่วนตำบลผ่านศึก โดยในส่วนของพื้นที่ของเอกชนมีอาคาร 5 อาคาร จำนวน 200 ห้อง และในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลผ่านศึก 3 อาคาร จำนวน 60 ห้อง และมีพื้นที่ให้เช่าแผงสำหรับแม่ค้าขาย ประมาณ 50 แผง โดยเปิดให้บริการทุกวัน เวลา 07.00-10.00 น.

โดยผู้ที่มาซื้อสินค้าส่วนใหญ่เป็นชาวกัมพูชา ที่ข้ามฝั่งมาซื้อสินค้าโดยประมาณวันละ 300 คน และถ้าเป็นช่วงเทศกาลวันอังคาร และวันเสาร์-อาทิตย์ จะตลาดนัดทำให้มีจำนวนคนซื้อสินค้ามากเป็นสองเท่าของช่วงเวลาปกติ

ภาพที่ 19 ตลาดจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ

สำหรับผู้ค้าขายสินค้าส่วนใหญ่ร้อยละ 80 เป็นคนไทย แต่มีลูกจ้างเป็นชาวกัมพูชา (วันละ 200 บาท ทำงาน 07.00-10.00 น.) และบางส่วนผู้ขายที่เป็นชาวกัมพูชาที่อาศัยในฝั่งมาลัย มาเช่าแผงขายสินค้า หรือเช่าพื้นที่ขายผักผลไม้ สำหรับสินค้าที่ขายจะมีทั้งสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ยาสระผม เสื้อผ้า สินค้าบริโภค ข้าวสารน้ำมัน น้ำปลา น้ำตาลทราย เครื่องดื่มน้ำอัดลม เนื้อสัตว์ ผักสดผลไม้ สินค้าทางการเกษตร ปุ๋ยเคมีเมล็ดพันธุ์พืช เป็นต้น สำหรับแหล่งที่มาของสินค้า ถ้าเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค มาจากตลาดโรงเกลือ ตลาดอรัญประเทศ ร้านค้าปลีกในรูปแบบ ขายส่งในอำเภออรัญประเทศ เป็นต้น

1.3 ตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน อำเภอคลองหาด

ตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน อำเภอคลองหาด ตั้งอยู่ระหว่าง หมู่ที่ 8 บ้านเขาดิน อำเภอคลองหาด และบ้านกิโล 13 อำเภอสำเภากัน จังหวัดพระตะบอง อยู่ห่างจากจุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน ประมาณ 150 เมตร เป็นตลาดการค้าชายแดนที่ใหญ่เป็นอันดับสอง รองจาก ตลาดโรงเกลือ “ตลาดลานค้าชุมชนบ้านเขาดิน” เกิดขึ้นโดยชุมชนในเขตอำเภอคลองหาด รวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนซื้อสินค้าระหว่างราษฎรไทย-กัมพูชา เริ่มต้นเป็นการค้าขายในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นผลผลิตทางการเกษตร และเป็นการสร้างสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นของสองประเทศ

ภาพที่ 20 จุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน อำเภอคลองหาด

ต่อมาการค้าขายมีมูลค่าเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีผู้นำสินค้ามาขายเป็นจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการ ด้านความมั่นคงทางจังหวัดสระแก้วและจังหวัดพระตะบอง จึงได้ทำประกาศร่วมกันเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2541 โดยฝ่ายไทยมีท่านกงชงศ์ รุ่งโรจน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสระแก้ว และฝ่ายราชอาณาจักรกัมพูชา คือ นายอุง ซามิ ผู้ว่าราชการจังหวัดพระตะบอง เปิดจุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน โดยหลังจากนั้น วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหาด (ปัจจุบันยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2552) ได้รับมอบทรัพย์สินจากราษฎรและทางอำเภอคลองหาด ประกอบด้วย ลานจอดรถ อาคารสิ่งปลูกสร้างจำนวน 12 อาคาร รวม 240 ห้อง ห้องสุขา จำนวน 4 หลัง อาคารถ่ายสินค้าจำนวน 1 หลัง และสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ถนน คสล. ถนนลาดยาง ไฟฟ้าและประปา มาดูแล และบริหารจัดการ บนพื้นที่กว่า 50 ไร่ ซึ่งได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ในใช้พื้นที่ (เทศบาลตำบลคลองหาด, 2557)

ปัจจุบันตลาดลานค้าชุมชนบ้านเขาดิน เปิดให้บริการทุกวัน เวลา 07.00-12.00 น. โดยผู้ที่มาซื้อสินค้าส่วนใหญ่เป็นชาวกัมพูชาที่ข้ามฝั่งมาซื้อสินค้าโดยประมาณ วันละ 1,500-2,000 คน มีมูลค่าการค้าขายในตลาดเฉลี่ยวันละ 5-6 ล้านบาท และถ้าเป็นช่วงเทศกาลวันหยุดและฤดูผลผลิตทางการเกษตร จะมีจำนวนคนซื้อสินค้ามาก เป็นสองเท่าของช่วงเวลปกติ

ภาพที่ 21 บรรยากาศตลาดจุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน

สำหรับผู้ค้าขายสินค้าส่วนใหญ่ร้อยละ 90 เป็นคนไทย แต่มีลูกจ้างเป็นชาวกัมพูชา (วันละ 200 บาท) สินค้าที่ขายจะมีทั้งสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น สมู ยาสีฟัน ผงซักฟอก ยาสระผม เสื้อผ้า สินค้าบริโภค ข้าวสาร น้ำมัน น้ำปลาน้ำตาลทราย เครื่องดื่มน้ำอัดลม เนื้อสัตว์ ผักสดผลไม้ สินค้าทางการเกษตรปุ๋ยเคมีเมล็ดพันธุ์พืช เป็นต้น สำหรับแหล่งที่มาของสินค้า ถ้าเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค มาจากตลาด โรงเกลือ ร้านค้าปลีกในรูปแบบขายส่งในจังหวัดสระแก้ว เป็นต้น

1.4 ตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา

ตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา ห่างจากจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา 500 เมตร เป็นตลาดเอกชน มีห้องให้เช่าประมาณ 60 ห้อง ห้องขนาด 4X7 เมตร มีผู้ขายมาจำหน่ายสินค้าไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค และสินค้าเกษตร เปิดขายเฉพาะเวลา 07.00-09.00 น. เท่านั้น โดยส่วนใหญ่ ชาวกัมพูชานิยมไปซื้อสินค้าในตลาดเทศบาลตาพระยา หรือตามตลาดนัดชายแดนทับทิมสยามศูนย์สาม ที่เปิดในวันเสาร์-อาทิตย์

ภาพที่ 22 บรรยากาศตลาดจุดผ่อนปรนบ้านตาพระยา

สรุปจากผลการศึกษาพบว่า การค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว มี 3 ลักษณะ คือ 1) การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น 2) การค้าชายแดนนอกระบบและ 3) การค้าผ่านชายแดน โดยมูลค่าการค้าชายแดนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 เกิดจากการค้าผ่านแดน ร้อยละ 10 จากวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น สำหรับการการค้าชายแดนนอกระบบนั้นจะพบว่าแฝงอยู่ในทั้งการค้าตามตลาดชายแดน การค้าผ่านแดน และลักลอบค้าขายโดยเจตนา (สินค้าหนีภาษี)

โดยไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากรซึ่งจากการประมาณมีมูลค่ามากกว่าร้อยละ 40 ของมูลค่าการค้าชายแดนที่จัดเก็บได้จริง

2. ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ประกอบการตลาดชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

บริเวณพื้นที่ชายแดนไทยกัมพูชา จังหวัดสระแก้ว นั้นมีตลาดการค้าชายแดนตั้งอยู่ตามจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามและการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยแบบสอบถามจากผู้ประกอบการค้าขายสินค้าในตลาดการค้าชายแดน บริเวณจุดผ่านแดนทั้ง 4 ด้าน จำนวน 10 ตลาด 400 คน ตลาดการค้าชายแดนที่สำคัญ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก และได้รับความนิยมของประชาชนทั้งคนไทย กัมพูชา และต่างประเทศ ได้แก่ ตลาดโรงเกลือ เป็นตลาดจำหน่ายสินค้าทั้งปลีกและส่ง

โดยแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 2 รูปแบบและวิธีการ การค้าของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 5 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	175	43.75
หญิง	225	56.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 14 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 56.25 และเพศชาย ร้อยละ 43.75

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
21-30 ปี	81	20.25
31-40 ปี	234	58.50
41-50 ปี	71	17.75
51-60 ปี	14	3.50
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 15 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 58.50 รองลงมาคือ อายุ 20-30 ปี อายุ 41-50 ปี และอายุ 51-60 ปี ร้อยละ 20.25, 17.75 และ 3.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพสมรส

สถานภาพสมรส	จำนวน	ร้อยละ
โสด	130	32.50
สมรส	248	62.00
หม้าย/ หย่าร้าง/ แยกกันอยู่	22	5.50
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 16 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 62.00 รองลงมาคือ สถานภาพโสด ร้อยละ 32.50 และสถานภาพหม้าย/ หย่าร้าง/ แยกกันอยู่ ร้อยละ 5.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	147	36.75
มัธยมศึกษา	149	37.25
ประกาศนียบัตร	45	11.25
อนุปริญญา	21	5.25
ปริญญาตรี	38	9.50
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 17 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 37.25 รองลงมาคือ ประถมศึกษา ประกาศนียบัตร ปริญญาตรี และอนุปริญญา ร้อยละ 36.75, 11.25, 9.50 และ 5.25 ตามลำดับ

ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 50,000 บาท	192	48.00
50,001-100,000 บาท	165	41.25
100,001-150,000 บาท	17	4.25
มากกว่า 150,000 บาท	26	6.50
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 18 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่วนใหญ่ น้อยกว่า 50,000 บาท ร้อยละ 48.00 รองลงมาคือ 50,001-100,000 บาท มากกว่า 150,000 บาท และ 100,001-150,000 บาท ร้อยละ 41.25, 6.50 และ 4.25

ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตลาดจุดผ่านแดน ไทย-กัมพูชา

ตลาด	จำนวน	ร้อยละ
ตลาด โกลเด้นเกต (ตลาดเทศบาล 3)	105	16.85
ตลาดองค์การบริหารส่วนจังหวัด	112	17.97
ตลาดเดชไทย	79	12.68
ตลาดเบญจวรรณ	85	13.65
ตลาดรัตนธรรม	50	8.03
ศูนย์การค้าอิน โฉจิน	92	14.76
จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ อำเภอรัญประเทศ	50	8.03
จุดผ่อนปรนบ้านเขาคิน อำเภอลองหาด	50	8.03
รวม	623	100.00

หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 19 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ขายสินค้าที่ตลาดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ร้อยละ 17.97 รองลงมา ตลาด โกลเด้นเกต (ตลาดเทศบาล 3) ศูนย์การค้าอิน โฉจิน และตลาดเบญจวรรณ ร้อยละ 16.85, 14.76 และ 13.65 ตามลำดับ

2. ข้อมูลรูปแบบและวิธีการ การค้าของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดน ไทย-กัมพูชา

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระยะเวลาการขายสินค้า

ระยะเวลาในการค้าขายสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 5 ปี	174	43.50
5-10 ปี	193	48.25
11-15 ปี	18	4.50

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ระยะเวลาในการค้าขายสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
16-20 ปี	10	2.50
มากกว่า 20 ปี	5	1.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 20 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีระยะเวลาขายสินค้า 5-10 ปี ร้อยละ 48.25 รองลงมาคือ น้อยกว่า 5 ปี, 11-15 ปี, 16-20 ปี และ มากกว่า 20 ปี ร้อยละ 43.50, 4.50, 2.50 และ 1.25 ตามลำดับ

ตารางที่ 21 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามประเภท ชนิด ลักษณะของสินค้า ที่จำหน่าย

ลักษณะของสินค้าที่จำหน่าย	จำนวน	ร้อยละ
สินค้าประเภทพืชผลทางการเกษตร	41	8.12
สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า	60	11.88
สินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่ม/ สิ่งทอ	205	40.59
สินค้าประเภทเครื่องบริโภค	39	7.73
สินค้าประเภทวัสดุก่อสร้าง	13	2.57
งานบริการ	13	2.57
อื่น ๆ (เครื่องสำอาง ผ้าไหม นานาฬิกา เครื่องประดับ กระเป๋า เป็นต้น)	134	26.54
รวม	505	100.00

หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 21 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีประเภท ชนิด ลักษณะของสินค้า ที่จำหน่ายในตลาดเป็นสินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่ม/ สิ่งทอ ร้อยละ 40.59 รองลงมา ได้แก่ สินค้า

ประเภทอื่น ๆ (เครื่องสำอาง ผ้าผืน นาฬิกา เครื่องประดับ กระเป๋า เป็นต้น) ร้อยละ 26.54 และสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้อยละ 11.88 ตามลำดับ

ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามแหล่งสั่งซื้อสินค้า

แหล่งสั่งซื้อสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
กัมพูชา	161	40.25
จีน	55	13.75
เกาหลีใต้	4	1
ไทย	125	31.25
เวียดนาม	10	2.5
ญี่ปุ่น	1	0.25
สิงคโปร์	1	0.25
มากกว่า 1 แหล่ง (กัมพูชา จีน เวียดนาม ไทย เกาหลีใต้)	43	10.75
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 22 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีแหล่งสั่งซื้อสินค้า ที่นำมาจำหน่ายมาจากประเทศกัมพูชา ร้อยละ 40.25 รองลงมา ประเทศไทย ร้อยละ 31.25 และประเทศจีน ร้อยละ 13.75 ตามลำดับ

ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามด่านชายแดนที่นำสินค้าเข้าและออก

ด่านชายแดนที่นำสินค้าเข้าและออก	จำนวน	ร้อยละ
จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก	244	61.00
จุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน	46	11.50
จุดผ่านแดนบ้านหนองปรือ	40	10.00
จุดผ่านแดนบ้านตาพระยา	6	1.50

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ด้านชายแดนที่นำสินค้าเข้าและออก	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ผ่านด่าน	70	17.50
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 23 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีด้านชายแดนที่นำสินค้าเข้าและส่งออกคือจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ร้อยละ 61.00 รองลงมา ไม่ผ่านด่าน ร้อยละ 17.50 และจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน ร้อยละ 11.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปริมาณการสั่งซื้อสินค้า

ปริมาณการสั่งซื้อสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 50,000 บาทต่อครั้ง	247	61.75
50,001-100,000 บาทต่อครั้ง	106	26.50
100,001-150,000 บาทต่อครั้ง	6	1.50
มากกว่า 150,001 บาทต่อครั้ง	41	10.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 24 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีปริมาณการสั่งซื้อสินค้าน้อยกว่า 50,000 บาทต่อครั้ง ร้อยละ 61.75 รองลงมา ได้แก่ ปริมาณการสั่งซื้อสินค้า 50,001-100,000 บาทต่อครั้ง ร้อยละ 26.50 และปริมาณการสั่งซื้อสินค้าน้อยกว่า 150,001 บาทต่อครั้ง ร้อยละ 10.25 ตามลำดับ

ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้ง

ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 1,000 บาท	212	53.00
1,001-2,000 บาท	47	11.75
2,001-3,000 บาท	20	5.00
3,001-4,000 บาท	37	9.25
4,001-5,000 บาท	23	5.75
มากกว่า 5,000 บาทขึ้นไป	61	15.25
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 25 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้ง น้อยกว่า 1,000 บาท ร้อยละ 53.00 รองลงมาได้แก่ มากกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 15.25 และ 1,001-2,000 บาท ร้อยละ 11.75 ตามลำดับ

ตารางที่ 26 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายรับและผลกำไรจากการขายสินค้าต่อปี

รายรับและผลกำไรจากการขายสินค้าต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 50,000 บาท	54	13.50
50,001-100,000 บาท	129	32.25
100,001-150,000 บาท	5	1.25
150,001-200,000 บาท	108	27.00
200,001 บาทขึ้นไป	104	26.00
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 26 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีรายรับและผลกำไรจากการขายสินค้าต่อปี 50,001-100,000 บาท ร้อยละ 32.25 รองลงมา 150,001-200,000 บาท ร้อยละ

27.00 และ 200,001 บาทขึ้นไป ร้อยละ 26.00

ตารางที่ 27 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระบบการชำระเงินกับแหล่งจำหน่ายสินค้า

ระบบการชำระเงินกับแหล่งจำหน่ายสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
เงินสด	337	84.25
สินเชื่อ	16	4.00
เงินสดและสินเชื่อ	47	11.75
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 27 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ใช้ระบบการชำระเงินกับแหล่งจำหน่ายสินค้าประเภทเงินสด ร้อยละ 84.25 รองลงมาใช้ระบบการชำระเงินประเภทเงินสดและสินเชื่อ ร้อยละ 11.75 และใช้ระบบการชำระเงินประเภทสินเชื่อ ร้อยละ 4.00 ตามลำดับ

ตารางที่ 28 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรูปแบบการขายสินค้า

รูปแบบการขายสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
ขายส่ง	29	7.25
ขายปลีก	156	39.00
ขายปลีกและขายส่ง	215	53.75
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 28 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีรูปแบบการขายสินค้าเป็นประเภทขายปลีก และขายส่ง ร้อยละ 53.75 รองลงมา ได้แก่ รูปแบบการขายสินค้าประเภทขายปลีก ร้อยละ 39.00 และรูปแบบการขายสินค้าประเภทขายส่ง ร้อยละ 7.25 ตามลำดับ

ตารางที่ 29 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสกุลเงินที่ใช้ในการค้าขายสินค้า

สกุลเงินที่ใช้ในการค้าขายสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
เงินบาท	400	95.92
เงินเรียล	5	1.20
เงินดอลลาร์สหรัฐ	12	2.88
รวม	417	100.00

หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 29 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ใช้สกุลเงินบาทในการค้าขายสินค้าร้อยละ 95.92 รองลงมาใช้สกุลเงินดอลลาร์สหรัฐ ร้อยละ 2.88 และใช้สกุลเงินเรียล ร้อยละ 1.20 ตามลำดับ

ตารางที่ 30 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า

ลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
ชาวกัมพูชา	76	19.00
ชาวไทยในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว	72	18.00
ชาวไทยในพื้นที่อื่น ๆ (กรุงเทพฯ ขอนแก่น ปราจีนบุรี บุรีรัมย์ ชลบุรี ราชบุรี ตาก ตรัง นครสวรรค์ เป็นต้น)	252	63.00
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 30 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้าเป็นชาวไทยในพื้นที่อื่น ๆ (กรุงเทพฯ ขอนแก่น ปราจีนบุรี บุรีรัมย์ ชลบุรี ราชบุรี ตาก ตรัง นครสวรรค์ เป็นต้น) ร้อยละ 63.00 รองลงมาเป็นชาวกัมพูชา ร้อยละ 19.00 และเป็นชาวไทยในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ร้อยละ 18.00 ตามลำดับ

3. ความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตารางที่ 31 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา (n=400)

ความคิดเห็น	\bar{X}	SD	ระดับ	อันดับ
1. การกำหนดระยะเวลาการเปิด-ปิดจุดผ่านแดน	3.46	1.13	มาก	1
2. ขั้นตอน ระเบียบ พิธีการทางศุลกากร	2.91	0.93	ปานกลาง	10
3. อัตราค่าธรรมเนียมภานำเข้าสินค้า	3.03	0.85	ปานกลาง	6
4. อัตราค่าธรรมเนียมภานำส่งออกสินค้า	2.99	0.91	ปานกลาง	7
5. จำนวนจุดผ่านแดนในการขนส่งสินค้ามายังตลาดการค้า ชายแดน	3.41	1.09	มาก	3
6. เส้นทางคมนาคมการขนส่งสินค้ามายังตลาดการค้า ชายแดน	2.76	0.93	ปานกลาง	11
7. ค่าธรรมเนียมการขนส่งสินค้าผ่านแดน	2.95	0.82	ปานกลาง	9
8. พื้นที่ในการจัดเก็บสินค้า	3.44	0.96	มาก	2
9. มาตรการการตรวจจับลักลอบแรงงานหลบหนีเข้าเมืองบริเวณตลาดการค้าชายแดน	2.47	1.03	น้อย	13
10. มาตรการการป้องกันและแก้ไขอาชญากรรมบริเวณตลาดการค้าชายแดน	3.28	0.93	ปานกลาง	5
11. มาตรการการตรวจจับลักลอบขนสินค้าหนีภาษีบริเวณตลาดการค้าชายแดน	2.33	1.27	น้อย	14
12. มาตรการการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์บริเวณตลาดการค้าชายแดน	2.31	1.29	น้อย	15
13. ค่าธรรมเนียมของตลาดการค้าชายแดน	2.95	0.78	ปานกลาง	8

ตารางที่ 31 (ต่อ)

ความคิดเห็น	\bar{X}	SD	ระดับ	อันดับ
14. ระบบการบริหารจัดการผู้ค้าของตลาด การค้าชายแดน	3.32	0.94	ปานกลาง	4
15. การดูแลสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมของตลาด การค้าชายแดน	2.57	1.28	น้อย	12
รวม	2.95	.44	ปานกลาง	

จากตารางที่ 31 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าชายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าชายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา เห็นด้วยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.95$, $SD=0.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เห็นด้วยกับการกำหนดระยะเวลาการเปิด-ปิดจุดผ่านแดนเป็นอันดับหนึ่ง เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{X}=3.46$, $SD=1.13$) รองลงมาคือ พื้นที่ในการจัดเก็บสินค้า ($\bar{X}=3.44$, $SD=0.96$) และจำนวนจุดผ่านแดนในการขนส่งสินค้ามายังตลาดการค้าชายแดน ($\bar{X}=3.41$, $SD=1.09$)

ส่วนสามอันดับสุดท้ายคือ มาตรการการตรวจจับลักลอบแรงงานหลบหนีเข้าเมืองบริเวณตลาดการค้าชายแดนเห็นด้วยในระดับน้อย ($\bar{X}=2.47$, $SD=1.03$) มาตรการการตรวจจับลักลอบขนสินค้าหนีภาษีบริเวณตลาดการค้าชายแดน ($\bar{X}=2.33$, $SD=1.27$) และมาตรการการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์บริเวณตลาดการค้าชายแดน ($\bar{X}=2.31$, $SD=1.29$) ตามลำดับ

4. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าชายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าชายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตารางที่ 32 เปรียบเทียบเพศกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน

เพศ	จำนวน	\bar{X}	SD	t	$Sig.$
ชาย	175	2.97	0.50	1.02	.31
หญิง	225	2.93	0.39		

* $p < .05$

จากตารางที่ 32 เปรียบเทียบเพศกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน พบว่า ค่า $Sig.$ เท่ากับ .31 แสดงว่าผู้ประกอบการเพศชาย และเพศหญิง มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 33 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน กับอายุ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	$Sig.$
ระหว่างกลุ่ม	2	0.46	0.23	1.19	.31
ภายในกลุ่ม	397	77.72	0.20		
รวม	399	78.18			

* $p < .05$

จากตารางที่ 33 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ที่มีอายุต่างกัน พบว่า ผู้ประกอบการที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 34 เปรียบเทียบสถานภาพสมรสกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อ นโยบาย
มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน

สถานภาพสมรส	จำนวน	\bar{X}	SD	t	$Sig.$
โสด	130	2.89	0.42	-1.67	.09
สมรส/ เคยสมรส	270	2.97	0.45		

* $p < .05$

จากตารางที่ 34 เปรียบเทียบสถานภาพสมรสกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อ นโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน พบว่า ค่า $Sig.$ เท่ากับ .09 แสดงว่า ผู้ประกอบการที่มีสถานภาพโสดและสถานภาพสม/ เคยสมรสมีความคิดเห็นต่อ นโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 35 เปรียบเทียบระดับการศึกษากับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อ นโยบาย
มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน

ระดับการศึกษา	จำนวน	\bar{X}	SD	t	$Sig.$
ไม่เกิน มัธยมศึกษาปีที่ 6/ ปวช.	341	2.94	0.43	-1.20	.23
อนุปริญญา/ ปวส.ขึ้นไป	59	3.01	0.53		

* $p < .05$

จากตารางที่ 35 เปรียบเทียบระดับการศึกษากับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อ นโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน พบว่า ค่า $Sig.$ เท่ากับ .23 แสดงว่า ผู้ประกอบการที่มีการศึกษาไม่เกินมัธยมศึกษาปีที่ 6/ ปวช. และอนุปริญญา/ ปวส.ขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อ นโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 36 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

แหล่งความแปรปรวน	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
ระหว่างกลุ่ม	2	4.99	2.50	13.55	.00
ภายในกลุ่ม	397	73.18	0.18		
รวม	399	78.17			

* $p < .05$

จากตารางที่ 36 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน พบว่า ผู้ประกอบการที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 37 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post hoc) ของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	\bar{X}	น้อยกว่า 50,000	50,000-100,000	มากกว่า 100,000
		บาท	บาท	บาท
		2.84	3.08	2.93
น้อยกว่า 50,000 บาท	2.84		-0.24*	-0.09
50,000-100,000 บาท	3.08			0.15
มากกว่า 100,000 บาท	2.93			

* $p < .05$

จากตารางที่ 37 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ผู้ประกอบการที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 50,000 บาท มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าชายแดน ต่างกับผู้ประกอบการที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 50,000-100,000 บาท โดยพบว่า ผู้ประกอบการที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 50,000 บาท เห็นด้วยกับนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าชายแดน น้อยกว่าผู้ประกอบการที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 50,000-100,000 บาท

ตารางที่ 38 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าชายแดน กับระยะเวลาขายสินค้า

แหล่งความแปรปรวน	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
ระหว่างกลุ่ม	2	1.97	0.98	5.12	.01
ภายในกลุ่ม	397	76.21	0.19		
รวม	399	78.18			

* $p < .05$

จากตารางที่ 38 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการมีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าชายแดน ที่มีระยะเวลาขายสินค้าต่างกัน พบว่า ผู้ประกอบการที่มีระยะเวลาขายสินค้าต่างกันมีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าชายแดน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ตารางที่ 39 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post hoc) ของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของ
ผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน จำแนกตาม
ระยะเวลาขายสินค้า

ระยะเวลาขายสินค้า	\bar{X}	น้อยกว่า 5 ปี	5-10 ปี	มากกว่า 10 ปี
		2.90	2.95	3.17
น้อยกว่า 5 ปี	2.90		-0.05	-0.27*
5-10 ปี	2.95			-0.22*
มากกว่า 10 ปี	3.17			

* $p < .05$

ตารางที่ 39 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการ
ทดสอบของ Scheffe พบว่า ผู้ประกอบการที่มี ระยะเวลาขายสินค้าน้อยกว่า 5 ปี และ 5-10 ปี
มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ต่างกับผู้ประกอบการ
ที่มีระยะเวลาขายสินค้า 10 ปีขึ้นไป โดยพบว่า ผู้ประกอบการที่มีระยะเวลาขายสินค้าน้อยกว่า 5 ปี
และ 5-10 ปี เห็นด้วยกับนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน น้อยกว่า
ผู้ประกอบการที่มีระยะเวลาขายสินค้า 10 ปีขึ้นไป

ตารางที่ 40 เปรียบเทียบปริมาณการสั่งซื้อสินค้ากับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย
มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน

ปริมาณการสั่งซื้อสินค้า	จำนวน	\bar{X}	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>Sig.</i>
ไม่เกิน 100,000 บาท	353	2.92	0.43	-3.05	.002
มากกว่า 100,000 บาท	47	3.13	0.49		

* $p < .05$

จากตารางที่ 40 เปรียบเทียบปริมาณการสั่งซื้อสินค้ากับความคิดเห็นของผู้ประกอบการ
ที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน พบว่า ค่า *Sig.* เท่ากับ .002 แสดงว่า

ผู้ประกอบการที่มีปริมาณการสั่งซื้อสินค้าไม่เกิน 100,000 บาท และมากกว่า 100,000 บาท มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 41 เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้งกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน

ค่าใช้จ่ายขนส่งสินค้า	จำนวน	\bar{X}	SD	t	$Sig.$
ไม่เกิน 1,000 บ.	212	2.91	0.48	-1.63	.10
มากกว่า 1,000 บ.	188	2.98	0.39		

* $p < .05$

จากตารางที่ 41 เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้งกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน พบว่า ค่า $Sig.$ เท่ากับ .10 แสดงว่าผู้ประกอบการที่มีปริมาณการสั่งซื้อสินค้าไม่เกิน 1,000 บาท และมากกว่า 1,000 บาท มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 42 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน กับรายรับ และผลกำไรจากการขายสินค้าต่อปี

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	$Sig.$
ระหว่างกลุ่ม	2	0.68	0.39	1.73	.18
ภายในกลุ่ม	397	77.50	0.20		
รวม	399	78.18			

* $p < .05$

จากตารางที่ 42 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ความคิดเห็นของผู้ประกอบการมีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ที่มีรายรับและผลกำไรจากการขายสินค้าต่อปีต่างกัน พบว่า ผู้ประกอบการที่มีรายรับ และผลกำไร จากการสินค้าต่อปีต่างกันมีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 43 เปรียบเทียบระบบการชำระเงินกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน

ระบบการชำระเงิน	จำนวน	\bar{X}	SD	t	$Sig.$
เงินสด	337	2.91	0.43	-3.82	.00
เงินสดและสินเชื่อ	63	3.14	0.47		

* $p < .05$

จากตารางที่ 43 เปรียบเทียบระบบการชำระเงินกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการ ที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน พบว่า ค่า $Sig.$ เท่ากับ .00 แสดงว่า ผู้ประกอบการที่มีระบบการชำระเงินเป็นเงินสด และเงินสดและสินเชื่อ มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 44 เปรียบเทียบรูปแบบการขายสินค้ากับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน

รูปแบบการขายสินค้า	จำนวน	\bar{X}	SD	t	$Sig.$
ขายปลีก	156	2.95	0.47	-0.03	.98
ขายปลีกและขายส่ง	244	2.95	0.43		

* $p < .05$

จากตารางที่ 44 เปรียบเทียบรูปแบบการขายสินค้ากับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ .98 แสดงว่าผู้ประกอบการที่มีรูปแบบการขายสินค้าเป็นขายปลีก และขายปลีกและขายส่ง มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 45 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน กับลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า

แหล่งความแปรปรวน	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
ระหว่างกลุ่ม	2	4.25	2.12	11.42	.00
ภายในกลุ่ม	397	73.93	0.19		
รวม	399	78.18			

* $p < .05$

จากตารางที่ 45 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ที่มีลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้าต่างกัน พบว่า ผู้ประกอบการที่มีลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้าต่างกัน มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 46 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post hoc) ของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของ ผู้ประกอบการที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน จำแนกตาม ลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า

ลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า	\bar{X}	คนกัมพูชา	คนไทยในสระแก้ว	คนไทยในพื้นที่อื่น ๆ
		2.79	2.84	3.02
คนกัมพูชา	2.79		0.05	-0.23*
คนไทยในสระแก้ว	2.84			-0.18*
คนไทยในพื้นที่อื่น ๆ	3.02			

* $p < .05$

จากตารางที่ 46 เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการทดสอบของ Scheffe พบว่า ผู้ประกอบการที่มี ลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า เป็น คนกัมพูชาและ คนไทยในสระแก้ว มีความคิดเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน ต่างกับ ผู้ประกอบการที่มีลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า เป็นคนไทยในพื้นที่อื่น ๆ โดยพบว่า ผู้ประกอบการที่มีลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า เป็นคนกัมพูชาและ คนไทยในสระแก้ว เห็นด้วยกับนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดน น้อยกว่า ผู้ประกอบการที่มีลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า เป็นคนไทยในพื้นที่อื่น ๆ

5. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

ตารางที่ 47 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา
ด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน

ปัญหาอุปสรรคด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน	ความถี่
1. ระเบียบพิธีการศุลกากรในการนำสินค้าผ่านเข้าออก จะมีขั้นตอนซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า	15
2. สินค้าบางอย่างถูกยึดไว้ไม่สามารถนำมาขายได้	4
3. ค่าธรรมเนียมในการผ่านด่านสูงและใช้เวลาค่อนข้างนานในการตรวจสิ่งของ	6
4. การค้าชายแดนยังไม่เป็นไปตามระบบตลาด ตำแหน่งพื้นที่การค้าชายแดนไม่เหมาะสม	5
5. ปัญหาการค้ำนอกระบบ หลบเลี่ยงการชำระภาษีอากรการลักลอบสินค้าเป็นจำนวนมาก	11
6. เงินเรียล ยังไม่เป็นที่ยอมรับในการทำการค้าระหว่างไทย-กัมพูชา	3
รวม	44

จากตารางที่ 47 พบว่า ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน ส่วนใหญ่คือ ระเบียบพิธีการศุลกากรในการนำสินค้าผ่านเข้าออก จะมีขั้นตอนซ้ำซ้อน ทำให้เกิดความล่าช้ารองลงมาได้แก่ ปัญหาการค้ำนอกระบบ หลบเลี่ยงการชำระภาษีอากรการลักลอบสินค้าเป็นจำนวนมาก และค่าธรรมเนียมในการผ่านด่านสูงและใช้เวลาค่อนข้างนานในการตรวจสิ่งของ ตามลำดับ

ตารางที่ 48 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา
ด้าน โครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม

ปัญหาอุปสรรคด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม	ความถี่
1. สภาพถนนภายในตลาดชำรุดและคับแคบ	8
2. การจราจรภายในตลาดติดขัดทำให้การขนส่งล่าช้า	14
3. ระบบไฟฟ้าภายในตลาดไม่ทั่วถึง	10
4. ระบบน้ำประปาภายในตลาดไม่เพียงพอ	7
5. ห้องน้ำสาธารณะไม่มีต้องเสียเงินในการเข้าใช้บริการ	5
6. บริเวณโดยรอบตลาดไม่สะอาด	2
7. ระบบการระบายน้ำในตลาดช่วงฤดูฝนไม่ดีพอทำให้น้ำท่วมขัง	2
8. จำนวนถังขยะไม่เพียงพอและระบบการจัดเก็บขยะไม่ดี	3
9. ค่าขนส่งสินค้าสูง เนื่องจากการคมนาคมไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ การขนส่งสินค้าใช้เวลานานและเกิดการชำรุดเสียหายของสินค้า	7
รวม	58

จากตารางที่ 48 พบว่า ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม ส่วนใหญ่คือ การจราจรติดขัดทำให้การขนส่งล่าช้า รองลงมา ได้แก่ ระบบไฟฟ้าภายในตลาดไม่ทั่วถึง และสภาพถนนภายในชำรุดและคับแคบ ตามลำดับ

ตารางที่ 49 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา
ด้านภาษาและการสื่อสาร

ปัญหาอุปสรรคด้านภาษาและการสื่อสาร	ความถี่
1. ผู้ประกอบการค้าขาดทักษะด้านภาษาไทยและอังกฤษที่ใช้ใน การสื่อสาร	6
2. ตลาดบางแห่งไม่มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อบริการแก่ผู้ประกอบการค้า	2
รวม	8

จากตารางที่ 49 พบว่า ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านภาษาและการสื่อสาร ส่วนใหญ่คือ ผู้ประกอบการค้าขาดทักษะด้านภาษาไทยและอังกฤษที่ใช้ในการสื่อสาร และตลาดบางแห่ง ไม่มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อบริการแก่ผู้ประกอบการค้า

ตารางที่ 50 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ

ปัญหาอุปสรรคด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ	ความถี่
1. ไม่มีการจัดระเบียบการดูแลความปลอดภัยของสินค้า	7
2. อัตราภาษีนำเข้าสินค้ามีอัตราที่สูง ไม่เหมาะสม	10
3. การตรวจสินค้าประเภทละเมิดลิขสิทธิ์	11
รวม	28

จากตารางที่ 50 พบว่า ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ ส่วนใหญ่คือ การตรวจสินค้าประเภทละเมิดลิขสิทธิ์ รองลงมาได้แก่อัตราภาษีนำเข้าสินค้ามีอัตราที่สูง ไม่เหมาะสมและไม่มีการจัดระเบียบการดูแลความปลอดภัยของสินค้า ตามลำดับ

ตารางที่ 51 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านอื่น ๆ

ปัญหาอุปสรรคด้านอื่น ๆ	ความถี่
1. ตลาดบางแห่งไม่มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนเข้ามาซื้อสินค้า	3
	5
2. การค้าขายส่วนใหญ่ไม่มีการทำสัญญา ทำให้ถูกโกงได้ง่าย	2
3. ค่าเช่าที่ในตลาดบางแห่งแพง	4
4. ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ด้านการนำเข้าและส่งออกสินค้า	
รวม	14

จากตารางที่ 51 พบว่า ปัญหาอุปสรรคต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านอื่น ๆ ส่วนใหญ่คือการค้าขายส่วนใหญ่ไม่มีการทำสัญญา ทำให้ถูกโกงได้ง่าย รองลงมา ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากร ที่มีความรู้ด้านการนำเข้า และส่งออกสินค้า และตลาดบางแห่ง ไม่มีการประชาสัมพันธ์ เชิญชวนประชาชนเข้ามาซื้อสินค้า ตามลำดับ

ตารางที่ 52 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน

ข้อเสนอแนะด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน	ความถี่
1. จัดระบบการนำเข้าและส่งออกสินค้าให้เป็นระบบมากขึ้น	9
2. ลดพิธีการทางศุลกากรให้น้อยลง ลดระยะเวลาในการตรวจสิ่งของ	14
3. ปรับปรุงเรื่องระบบภาษีการนำเข้าและส่งออกสินค้า	5
รวม	28

จากตารางที่ 52 พบว่า ข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน ส่วนใหญ่คือ ลดพิธีการทางศุลกากรให้น้อยลง ลดระยะเวลาในการตรวจสิ่งของ รองลงมาได้แก่จัดระบบการนำเข้าและส่งออกสินค้าให้เป็นระบบมากขึ้น และปรับปรุงเรื่องระบบภาษีการนำเข้าและส่งออกสินค้า ตามลำดับ

ตารางที่ 53 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม

ข้อเสนอแนะด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม	ความถี่
1. ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน) ในดีขึ้น	12
2. จัดหาน้ำอุปโภคบริโภคภายในตลาดให้สะอาดและเพียงพอ	10
3. เพิ่มจำนวนถังขยะ และการจำนวนการเก็บเพื่อรักษาความสะอาดให้เพียงพอและเหมาะสม	9

ตารางที่ 53 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม	ความถี่
4. จัดระเบียบการจราจรให้เกิดความคล่องตัว และรวดเร็วมากขึ้น	11
5. เพิ่มพื้นที่จอดรถภายในตลาดให้เพียงพอสำหรับผู้ซื้อสินค้า	15
รวม	57

จากตารางที่ 53 พบว่า ข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้าน โครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม ส่วนใหญ่คือ เพิ่มพื้นที่จอดรถภายในตลาดให้เพียงพอสำหรับผู้ซื้อสินค้านำเข้ามาได้แก่ ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน) ในดีขึ้น และจัดระเบียบการจราจรให้เกิดความคล่องตัวและรวดเร็วมากขึ้น ตามลำดับ

ตารางที่ 54 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านภาษาและการสื่อสาร

ข้อเสนอแนะด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม	ความถี่
1. มีการอบรมให้ความรู้ด้านภาษาไทยและอังกฤษกับผู้ประกอบ	3
2. พัฒนาศูนย์ข้อมูลภายในตลาดเพื่อประสานงานกับผู้ประกอบการค้าภายในตลาด	4
รวม	57

จากตารางที่ 54 พบว่า ข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านภาษาและการสื่อสาร ส่วนใหญ่ได้แก่ พัฒนาศูนย์ข้อมูลภายในตลาดเพื่อประสานงานกับผู้ประกอบการค้าภายในตลาด และ มีการอบรมให้ความรู้ด้านภาษาไทย และอังกฤษกับผู้ประกอบ

ตารางที่ 55 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา
ด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ	ความถี่
1. นโยบายของรัฐควรลดอัตราภาษีนำเข้า และกระตุ้นเศรษฐกิจการชาย ภายในตลาด	19
2. เพิ่มระบบรักษาความปลอดภัยและจัดหาเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ให้มากยิ่งขึ้น	8
3. จัดหาแหล่งเงินทุนระยะยาวและดอกเบี้ยต่ำให้ผู้ประกอบการค้า	3
4. ลดมาตรการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อกระตุ้นการค้าชาย ภายในตลาด	12
รวม	42

จากตารางที่ 55 พบว่า ข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านนโยบาย
มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ ส่วนใหญ่คือ นโยบายของรัฐควรลดอัตราภาษีนำเข้า และกระตุ้น
เศรษฐกิจการชายภายในตลาด รองลงมาได้แก่ลดมาตรการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อกระตุ้น
การค้าชายภายในตลาด และเพิ่มระบบรักษาความปลอดภัย และจัดหาเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย
ให้มากยิ่งขึ้น ตามลำดับ

ตารางที่ 56 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา
ด้านอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ	ความถี่
1. ปรับลดค่าธรรมเนียมการเช่าพื้นที่ขายสินค้า	3
2. ควรลดการจัดกิจกรรมคาราวานสินค้าราคาถูกของหน่วยงานราชการ เนื่องจากผู้ค้าขายประจำได้รับผลกระทบ	2
3. ควรจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ในทุกตลาด	4

ตารางที่ 56 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ	ความถี่
4. ทุกตลาดควรจัดทำป้ายแผนผังของตลาดและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ศูนย์อาหาร ห้องสุขา ให้มีจำนวนครอบคลุมทุกพื้นที่มากขึ้น	5
รวม	14

จากตารางที่ 56 พบว่า ข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านอื่น ๆ ส่วนใหญ่คือทุกตลาดควรจัดทำป้ายแผนผังของตลาดและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ศูนย์อาหาร ห้องสุขา ให้มีจำนวนครอบคลุมทุกพื้นที่มากขึ้น รองลงมาได้แก่การจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในทุกตลาด และปรับลดค่าธรรมเนียมการเช่าพื้นที่ขายสินค้า ตามลำดับ

6. ปัญหาอุปสรรค การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว

จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของหน่วยงานรัฐและผู้ประกอบการค้าชายแดน ผู้วิจัยสามารถสรุปปัญหาอุปสรรคได้ ดังนี้

1. ปัญหาการเมืองของประเทศไทยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการค้าชายแดน ทั้งนี้เนื่องจากตลอดระยะเวลา 20 กว่าปี (พ.ศ. 2535-2557) ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในการบริหารงานบ่อยครั้ง (17 รัฐบาล) จึงส่งผลกระทบต่อนโยบายด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง จึงทำให้หน่วยงานในระดับจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสบปัญหาในการนำนโยบายของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติขาดความต่อเนื่องไปด้วย เช่น การพิจารณาเปิดจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนเพิ่มในพื้นที่ การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว เป็นต้น

2. ปัญหาการบูรณาการความร่วมมือการปฏิบัติงานของหน่วยงานในจังหวัดสระแก้ว สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ด้านศุลกากร ตรวจคนเข้าเมือง หน่วยงานความมั่นคง ในพื้นที่ กองกำลังบูรพา ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยทหารพราน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคเอกชน หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรม และผู้ประกอบการในตลาดโรงเกลือ เป็นต้น ซึ่งถึงแม้ทางจังหวัดสระแก้วจะมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดให้ไปในทิศทางเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงหน่วยงานในพื้นที่ก็มีแผนและยุทธศาสตร์การปฏิบัติของตัวเอง จึงทำให้ในการปฏิบัติงานอาจมี

ความขัดแย้งบางในพื้นที่รับผิดชอบ เช่น วิธีการปฏิบัติ ในการแก้ไขปัญหาจับสินค้าลักลอบนำเข้า ผิดกฎหมายตามแนวชายแดน การแก้ไขปัญหาแรงงานลี้ภัยหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เป็นต้น

3. ปัญหาความแออัดของจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภอรัฐประศาสตร์เนื่องจากการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว เป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องทำให้จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการขนส่งสินค้าไปยังปอยเปต ประเทศกัมพูชา ปริมาณรถขนส่งสินค้าที่มาจอดรอในระหว่างรอการดำเนินการพิธีการทางศุลกากรมีจำนวนมาก ประกอบกับเส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางที่ไปสู่ตลาดโรงเกลือ จึงทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดในพื้นที่อย่างมาก (ดังภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 รถขนส่งสินค้าจอดรอเพื่อดำเนินการพิธีการทางศุลกากรหน้าด่านศุลกากรรัฐประศาสตร์

4. ปัญหาขั้นตอนและระเบียบการนำเข้าและส่งออกของไทยมีระเบียบขั้นตอนที่ยุกยักซับซ้อนและมีเอกสารประกอบมาก ทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายสูงซึ่งที่ผ่านมาแม้ด่านศุลกากรจะมีการดำเนินการนำระบบการให้บริการเบ็ดเสร็จ One stop service (OSS) บริเวณด่านศุลกากรรัฐประศาสตร์ เพื่อลดระยะเวลาการให้บริการ โดยลดขั้นตอนการดำเนินการของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ตามแต่ปัจจุบันก็ยังไม่สามารถลดเวลาและเพิ่มประสิทธิภาพบริเวณด่านได้เพิ่มขึ้น

5. ปัญหากระบวนการนำเข้าและส่งออกสินค้าเกษตรตามข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนและACMECS เช่นข้าวโพด มันสำปะหลัง ซึ่งผู้ประกอบการที่จะนำเข้าสินค้าเกษตรได้ต้องไปขอหนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า (C/O) หรือฟอร์ม D จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพนมเปญ

มาแสดงจึงจะได้รับการยกเว้นภาษี ร้อยละ 0 ก่อให้เกิดความล่าช้า ซึ่งควรให้ดำเนินการในพื้นที่ เพื่อความคล่องตัวและรวดเร็วในการขนส่งสินค้าการเกษตร

6. ปัญหาข้อระเบียบกฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าและส่งออกสินค้าซึ่งมีมากกว่า 90 ฉบับ ซึ่งส่งผลให้การค้าชายแดนไม่สามารถดำเนินได้ตามกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ GMS ACMECS และข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนเช่น การนำเข้าข้าว เป็นต้น รวมถึงกฎอัยการศึกที่ประกาศใช้ตามแนวชายแดน ทำให้นักลงทุนต่างประเทศไม่กล้าตัดสินใจมาลงทุนในพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว

7. ปัญหาระบบการขนส่งในฝั่งกัมพูชาที่ยังไม่ทันสมัย ทำให้ประสบปัญหาที่รถขนส่งสินค้าไม่สามารถขนส่งสินค้าได้ในเที่ยวเดียวต้องทำการถ่ายลำสินค้าในพื้นที่ปอยเปต หรือตามจุดผ่อนปรนต่าง ๆ ทำให้ค่าขนส่งมีราคาเพิ่มขึ้น ควรมีการเจรจาและประสานความร่วมมือเพื่อให้สามารถขนส่งในเที่ยวเดียวโดยไม่ต้องขนถ่ายสินค้าหรือดำเนินการปรับปรุงทางรถไฟเชื่อมต่อระหว่างสองประเทศในแล้วเสร็จโดยเร็วเพื่อประโยชน์ทางการขนส่งสินค้าและประชาชน

8. ปัญหาความไม่เป็นมาตรฐานของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในฝั่งกัมพูชา ซึ่งส่งผลให้ผู้ประกอบการค้าชายแดนต้องจ่ายค่าธรรมเนียมนอกระบบจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของกัมพูชาหลายหน่วยงานทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการนำเข้าและส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้น

9. ปัญหาผู้ประกอบการไทยและกัมพูชา เนื่องจากการขาดทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพ่อค้า นักธุรกิจทั้งสองประเทศ ซึ่งในปัจจุบันจะสื่อสารกันด้วยภาษาของตัวเองภาษาไทย และภาษาเขมรซึ่งมีผลต่อความเข้าใจในการเจรจาการค้าพอสมควร

10. ปัญหาการขาดข้อมูลการค้าชายแดนที่สมบูรณ์และทันสมัย ซึ่งทำให้การประสบปัญหาในการตัดสินใจในการประกอบธุรกิจการค้าและการลงทุนในพื้นที่ ข้อมูลที่ได้รับส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่เก่าไม่ทันสมัย จึงควรมีศูนย์ข้อมูลทางการค้าชายแดนที่ทันสมัยและสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว

11. ปัญหาการแข่งขันทางการค้าในพื้นที่ตลาดการค้าโรงเกลือที่รุนแรงมากขึ้น โดยมีตลาดเกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าวกว่า 7 ตลาดทั้ง ตลาดโรงเกลือ (อบจ.) ตลาดมิตรภาพชายแดน (เทศบาล 3) ตลาดเดชไทย ตลาดเบญจวรรณ ตลาดรัตนธรรม ศูนย์การค้าอินโดจีน และระหว่างดำเนินการวิจัยได้มีตลาดเปิดใหม่คือ ตลาดสตาร์พลาซ่า จนทำให้มีห้องเช่าในการจำหน่ายสินค้ามากกว่า 7,000 ห้อง และยังไม่นับรวมตลาดการค้าชายแดนตามจุดผ่อนปรนต่าง ๆ โดยตลาดเหล่านี้ล้วนขายสินค้าในลักษณะเดียวกันทุกตลาด ซึ่งสภาวะดังกล่าวทำให้เกิดการแข่งขันสูงขึ้น

และอาจก่อให้เกิด Over supply ในตลาดการค้าชายแดน ตามมา

12. ปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าผิดกฎหมาย บุหรี่ สุราต่างประเทศ และเสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋าเลียนแบบ (สินค้า Copy) ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของตลาดการค้าชายแดน แต่ในความจริงก็เป็นสินค้าที่ผู้บริโภคมาหาซื้อมากที่สุด ในตลาดโรงเกลือ ปัญหาดังกล่าวเป็นประเด็นที่อ่อนไหวอย่างมากในค้าชายแดนจังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ 3 ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ที่มีต่อพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ได้ดังนี้

1. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

1.1 การสร้างรายได้จากการนำเข้าและส่งออกสินค้าให้กับประเทศและจังหวัด สระแก้ว หลังจากนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าและการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนมาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบทางบวก กับรายได้ที่ได้รับจากการค้าชายแดนซึ่งจากข้อมูลในหน้า 152 จะพบว่าการค้าชายแดนขยายตัวอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลากว่า 25 ปี หลังจากมีนโยบายดังกล่าว

1.2 สร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสระแก้ว ในการดำเนินนโยบายการค้าชายแดนที่ผ่านมานั้น ได้มีการเปิดจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนจำนวน 4 แห่ง ซึ่งภายในบริเวณจุดผ่านแดนทั้งหมดนั้น ได้เกิดตลาดการค้าชายแดนทั้ง 4 แห่ง ซึ่งตลาดการค้าตามแนวชายแดนนี้เองที่ช่วยให้ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพและรายได้จากการค้าขายในภายในตลาดทั้งในการเป็นผู้ให้เช่าพื้นที่ตลาด การเป็นผู้ประกอบการ พ่อค้า แม่ค้าในตลาด หรือการเป็นตัวแทนในการหาสินค้ามาจำหน่ายในตลาดดังกล่าว ซึ่งเป็นผลกระทบทางบวกที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ตามเป้าหมายของนโยบายดังกล่าว

1.3 ส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางด้านการท่องเที่ยวเนื่องจากตลาดการค้าชายแดน โดยเฉพาะ “ตลาดโรงเกลือ” เป็นตลาดการค้าชายแดนที่ใหญ่ที่สุดในชายแดนไทย-กัมพูชา มีสินค้าให้เลือกอย่างมากมายทุกประเภท จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและพ่อค้าแม่ค้า เดินทางมาท่องเที่ยวและซื้อสินค้าที่ตลาดโรงเกลือกันทุกวัน จึงส่งผลกระทบทางบวกต่อเศรษฐกิจของจังหวัด

สระแก้ว สร้างรายได้จากการเดินทางมาท่องเที่ยว ซื้อสินค้า และพักค้างในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะอำเภออรัญประเทศ

1.4 เพิ่มมูลค่าราคาที่ดินในพื้นที่ชายแดน ภายใต้นโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวกับการค้าชายแดน ทั้งการเปิดจุดผ่านแดนเพิ่มเติม การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นต้น มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้มูลค่าราคาที่ดินในพื้นที่ชายแดนมีราคาเพิ่มสูงขึ้นและเป็นที่ต้องการของนักลงทุน ซึ่งในอดีตนั้นไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร ซึ่งเป็นผลกระทบทางบวกที่เกิดขึ้น แต่ก็เป็นระยะเวลาสั้น ๆ สำหรับนักลงทุนและพ่อค้าที่ดิน เพราะนโยบายมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย

1.5 ปัญหาการลักลอบขนสินค้าโดยผิดกฎหมาย เนื่องจากพื้นที่จังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ติดต่อกับชายแดนกัมพูชา 165 กิโลเมตร โดยเป็นพื้นที่ราบทั้งหมด ซึ่งมีช่องทางที่ลักลอบนำสินค้าเข้ามาได้ตลอดแนว อีกทั้งมีตลาดการค้าชายแดนที่มีขนาดใหญ่ ภายใต้นโยบายที่รัฐส่งเสริมด้านการค้าชายแดน ทำให้มีกลุ่มเครือข่ายผลประโยชน์ในพื้นที่ ดำเนินการลักลอบขนสินค้า โดยผิดกฎหมายทั้ง พืชผลทางการเกษตร ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง รวมถึงสินค้าที่ไม่เสียภาษีประเภทต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋าแบรนด์เนมเลียนแบบ เหล้า บุหรี่ ก๊าซแอลพีจี เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลสูญเสียรายได้เป็นจำนวนมากจากการลักลอบนำเข้าสินค้านี้ดังกล่าว

ตารางที่ 57 สถิติการจับกุมสินค้านำเข้าและส่งออกโดยผิดกฎหมาย ปี พ.ศ. 2552-2556 (ด่านศุลกากรอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว, 2556 ก)

ปี พ.ศ.	จำนวนคดี	มูลค่า (บาท)
2552	494	34,026,725.40
2553	548	36,886,660.00
2554	465	17,693,208.00
2555	388	42,351,808.00
2556	410	62,329,814.00

1.6 ปัญหาการแข่งขันทางการค้าในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ภายใต้นโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน ที่กระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางการค้าชายบริเวณตามแนวชายแดน

ส่งผลให้เกิดผลกระทบในทางลบกับประชาชนไทยในพื้นที่ที่ท่าอาชีพค้าขายสินค้า เนื่องจากตลาดการค้าขายแดนมีสินค้าที่ราคาถูก ที่นำเข้ามาจากประเทศต่าง ๆ เช่น จีน เวียดนาม เป็นต้น ทำให้ผู้ประกอบการค้าขายในพื้นที่ประสบปัญหาทางการแข่งขันทางการค้าที่สูงขึ้น และส่งผลอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด

1.7 ปัญหาการแข่งขันของแรงงานชาวกัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ด้วยนโยบายที่เกี่ยวกับการค้าขายแดนส่งเสริมให้ชาวกัมพูชา เดินทางเข้ามาทำงานในพื้นที่ชายแดน ได้แบบเข้าไปเย็น-กลับ โดยใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราวนั้น ส่งผลกระทบในทางลบ กับแรงงานคนไทยในพื้นที่ ในภาคบริการ ภาคเกษตรกรรม และการรับจ้างทั่วไป เพราะแรงงานชาวกัมพูชา มีค่าจ้างที่ถูกกว่าและมีความขยันอดทนมากกว่าแรงงานคนไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวกำลังส่งผลกระทบระยะยาวในพื้นที่ชายแดน และใกล้เคียง

2. ผลกระทบด้านสังคม

นับตั้งแต่ต้นนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการค้าชายแดนพัฒนาการทางด้านนโยบายการค้าชายแดนสู่ความร่วมมือระดับทวิภาคี และอนุภูมิภาค โดยใช้เศรษฐกิจการค้าชายแดนเป็นตัวขับเคลื่อนนั้น ทำให้ด้านเศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางกลับกัน ได้เกิดผลกระทบทางด้านสังคม ตามมาให้พื้นที่การค้าชายแดน จังหวัดสระแก้ว ดังนี้

2.1 ปัญหายาเสพติด ปัญหายาเสพติดบริเวณชายแดนของจังหวัดสระแก้ว โดยประชาชน คนไทยมักจะข้ามไปซื้อยาเสพติดในฝั่งปอยเปต และนำกลับเข้ามาในฝั่งไทย ซึ่งปัญหาเสพติดนี้หน่วยงานความมั่นคง และปกครองในจังหวัดให้ความสำคัญ และเฝ้าระวังอย่างเข้มงวด

ตารางที่ 58 สถิติการจับกุมคดียาเสพติดของหน่วยงานสังกัด ตำรวจภูธรจังหวัดสระแก้วปี 2556 (สำนักงานจังหวัดสระแก้ว, 2557)

ประเภท	จำนวนคดียาเสพติด (คดี)	จำนวนผู้ต้องหาคดียาเสพติด (ราย)
1. ยาบ้า	3,476	3,653
2. ไอซ์	52	55

ตารางที่ 58 (ต่อ)

ประเภท	จำนวนคดีอาชญากรรม (คดี)	จำนวนผู้ต้องหาอาชญากรรม (ราย)
3. กัญชา	43	45
4. พืชกระท่อม	6	7
รวม	3,577	3,760

2.2 ปัญหาทางด้านสาธารณสุข จากการเติบโตทางเศรษฐกิจการค้าชายแดน ในพื้นที่จังหวัดสระแก้วทำให้แรงงานต่างด้าวชาวกัมพูชาหลังไหลเข้ามาทำงานในจังหวัดสระแก้ว ทั้งการค้าชายแดน ตลาดชายแดน ภาคบริการ ภาคการเกษตรกรรม เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดผลกระทบทางลบจากปัญหาทางด้านสาธารณสุข เช่น โรคเอดส์ โรคไข้มาลาเรีย โรคทั่วไป เป็นต้นที่มากับแรงงานชาวกัมพูชา ซึ่งกลายเป็นปัญหาสำคัญที่หน่วยงานสาธารณสุขต้องให้ความช่วยเหลือ ด้วยหลักมนุษยธรรม และแบกรับการรักษาพยาบาลต่อชาวกัมพูชาปีละหลายล้านบาท ซึ่งกำลังจะส่งผลกระทบระยะยาวในพื้นที่

2.3 ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุในชุมชน เนื่องจากส่งเสริมให้จุดผ่านแดนถาวร บ้านคลองลึกเป็นช่องทางสำคัญในการส่งออก และนำเข้าสินค้าที่สำคัญในการเชื่อมต่อระหว่างไทยกับกัมพูชา ทำให้มีรถขนส่งสินค้าขนาดใหญ่ เช่น รถบรรทุก รถพ่วง ผ่านเข้าออกเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบทางลบต่อประชาชนใน จังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะอำเภออรัญประเทศ เกิดปัญหาการจราจรติดขัดและเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง

2.4 ปัญหาการค้ามนุษย์ เนื่องจากพื้นที่จังหวัดสระแก้วมีพื้นที่ติดต่อกับชายแดน กัมพูชา 165 กิโลเมตร โดยเป็นพื้นที่ราบทั้งหมด มีจุดผ่านแดนอย่างเป็นทางการ ถึง 4 แห่ง จึงเป็นช่องทางที่ง่ายต่อขบวนการค้ามนุษย์ ที่จะนำชาวกัมพูชา เพื่อไปสู่การค้ามนุษย์ ทั้ง การนำไปขอทาน การค้าประเวณี และการใช้แรงงานเด็ก เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบทางลบอย่างมาก ทำให้ประเทศไทยถูกประชาคมโลก โดยเฉพาะอเมริกาติดตามอย่างใกล้ชิด

2.5 ปัญหาบ่อนการพนัน บริเวณจุดผ่านแดนถาวร และจุดผ่อนปรนบางแห่งมีบ่อนการพนันที่อยู่ในฝั่งกัมพูชาซึ่งมีประมาณ 8 แห่ง เป็นสถานที่คนไทยนิยม ไปเล่นการพนัน โดยนักพนันกว่า ร้อยละ 90 คนไทย ซึ่งส่งผลกระทบในทางลบกับสังคมไทยอย่างมากเพราะ

เป็นจุดเริ่มต้นให้ประชาชนทั้งในพื้นที่ และต่างพื้นที่ มาเล่น และติดการพนัน และอาจนำไปสู่ ปัญหาสังคม และปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ที่จะตามมา

3. ผลกระทบด้านการเมือง

นโยบายทางการค้าชายแดน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งสอง ประเทศได้รับเช่นเดียวกัน และจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสองประเทศไทยได้ แต่ในความจริงแล้วการค้าชายระหว่างไทยกับกัมพูชานั้น ประเทศไทยเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้า กัมพูชามาโดยตลอด และบางช่วง (ปี พ.ศ. 2541-2545) เข้าไปมีส่วนแบ่งทางการค้าในกัมพูชา ค่อนข้างมาก จนอาจเกิดความหวาดระแวงและไม่พอใจให้ประชาชนในกัมพูชา จนถูกมองเป็นเหตุ ปัจจัยหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์เผา สถานทูตไทย ในกรุงพนมเปญ ปี พ.ศ. 2546 แต่อย่างไรก็ดี แม้สถานการณ์ดังกล่าว ที่ดูเหมือนรุนแรง และส่งผลให้เกิดการปิดด่านการค้าทุกแห่ง แต่ในด้านความสัมพันธ์ทางการค้าชายแดนจังหวัดสระแก้วเป็นไปด้วยดี

หรือแม้แต่ในสถานะที่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับกัมพูชา ไม่ดีนัก ก็มีนโยบาย การค้าชายแดน เป็นตัวช่วยสำคัญให้ทั้งสองฝ่ายยังพูดคุยและเจรจากัน ดังนั้นนโยบายการค้า ชายแดนจึงเป็นส่วนสำคัญมีผลกระทบทางบวกที่ช่วยให้ไทยและกัมพูชายังคงความสัมพันธ์ที่ดี ต่อกันได้ โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดสระแก้วไม่ว่าจะเกิดความขัดแย้งรุนแรงแค่ไหนตลาดการค้า ก็ยังดำเนินต่อไปตามวิถีชายแดนทั้งสองฝั่ง

4. ผลกระทบด้านความมั่นคง

4.1 สร้างสันติภาพและความสงบในภูมิภาคอินโดจีนและอาเซียน จากจุดเริ่มต้น นโยบาย เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า นั้น มีผลกระทบในทางบวก ช่วยให้สถานการณ์สงครามใน ภูมิภาคอินโดจีน โดยเฉพาะประเทศกัมพูชายุติลง นำความสงบกลับมาสู่ชายแดนไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดสระแก้วมาจนถึงปัจจุบันนี้

4.2 ลดปัญหาอาชญากรรมตามแนวชายแดน เช่น การลักลอบนำรถยนต์ประเภท ต่าง ๆ รถจักรยานยนต์ ที่ทั้งโจรกรรมจากพื้นที่ใกล้แนวชายแดนและพื้นที่ในประเทศ การลักลอบ นำรถยนต์ประเภทต่าง ๆ และรถจักรยานยนต์ จากประเทศไทยข้าม ไปยังกัมพูชาเกิดขึ้นมานับสิบปี แต่ปัจจุบัน เมื่อมีนโยบายการค้าชายแดน เข้ามาทำให้เศรษฐกิจ ทั้งไทย และกัมพูชาดีขึ้น ปัญหาการลักลอบ ๆ เริ่มลดน้อยลงตามลำดับ

4.3 ปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ทั้งนี้ เป็นเพราะจังหวัดสระแก้วมีพื้นที่ทางบกติดต่อกับประเทศกัมพูชากว่า 165 กิโลเมตร ทำให้มี

แรงงานหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายจำนวนมาก โดยเฉพาะแรงงานชาวกัมพูชา ซึ่งถึงแม้ส่วนใหญ่จะสละแล้ว จะเป็นทางผ่านของแรงงาน ดังกล่าวเพื่อไปสู่เมืองอุตสาหกรรม เมืองทำการประมง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าแรงงานต่างด้าว ได้สร้างปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้ง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาสาธารณสุข เป็นต้น ต่อจังหวัดและประเทศไทย

ส่วนที่ 4 แนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เหมาะสม ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน

จากผลการศึกษาพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ปี พ.ศ. 2531-2557 รูปแบบและวิธีการค้าชายแดน ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากนโยบายการค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ข้อตกลงประชาคมอาเซียน และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน พ่อค้า แม่ค้า บริเวณจุดผ่อนแดนทั้ง 4 แห่ง ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางนโยบาย การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เหมาะสม ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน ดังนี้

ภายใต้ข้อตกลงการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community: AC) ที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 นั้น ประชาคมอาเซียนซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ

1. **ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-security community: APSC)** มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาภายในภูมิภาคโดยสันติวิธี และยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน
2. **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic community: AEC)** เป็นเป้าหมายด้านเศรษฐกิจหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างอาเซียน ภายหลังจากการลงนามจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนประชาคมเศรษฐกิจมีองค์ประกอบสำคัญคือการเป็นตลาดและเป็นฐานการผลิตร่วมกัน โดยมีการเคลื่อนย้ายสินค้าบริการ การลงทุนแรงงานฝีมืออย่างเสรี และเงินลงทุนที่เสรีมากขึ้นมีความสามารถในการแข่งขันสูง มุ่งสร้างความเท่าเทียมในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศอาเซียน และการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาเซียนเข้ากับประชาคมโลก ขนาดของตลาดอาเซียนที่ใหญ่ขึ้น มีอำนาจซื้อสูงขึ้น ความสามารถในการแข่งขันกับภูมิภาคอื่นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยให้ชาติสมาชิกสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์

3. ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-cultural community:ASCC)

มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากร มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน และมีความมั่นคงทางสังคม (Social security)

จังหวัดสระแก้ว เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางภูมิศาสตร์ในการเป็นประตูเชื่อมโยงสู่ภูมิภาคอินโดจีน กัมพูชา ลาว เวียดนาม เป็นเส้นทางสำคัญภายใต้การพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) โดยมีแผนพัฒนาแนวพื้นที่เศรษฐกิจตอนใต้ (Southern economic corridor: SEC) และมีตลาดโรงเกลือเป็นตลาดการค้าชายแดนที่ใหญ่ที่สุดในพื้นที่ ชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อพร้อมกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จากการศึกษา นโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของจังหวัดสระแก้ว นโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้วภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน ดังนี้

1. เร่งขับเคลื่อนนโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้ว และศูนย์รับซื้อสินค้าเกษตรกรรม (ข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์) ให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยเร็ว โดยเห็นควรเสนอให้จัดตั้งรูปแบบการบริหารจัดการพิเศษในพื้นที่ดังกล่าว มีคณะกรรมการจากทุกภาคส่วนของจังหวัดทั้งส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เพื่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างรวดเร็ว เช่น ภายในพื้นที่ดังกล่าว อาจต้องการเสนอองค์การให้กฎหมายเกี่ยวบางฉบับ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

2. การเปิดจุดผ่านแดนถาวร และจุดผ่อนปรนในพื้นที่จังหวัดสระแก้วเพิ่มเติม เพื่อแก้ไขปัญหาจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึกที่มีความแออัดในปัจจุบัน และรองรับการขยายตัวของการค้าชายแดนภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนที่จะมาถึงในปี พ.ศ. 2558 ได้แก่

- 2.1 เปิดจุดผ่านแดนถาวร บ้านหนองเอี่ยน ตำบลท่าข้าม อำเภออรัญประเทศ หรือเปิดจุดผ่านแดนถาวร บ้านป่าไร่ ตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ

- 2.2 ยกฐานะจุดผ่อนปรนบ้านเขาหิน ตำบลคลองหาด ให้เป็นจุดผ่านแดนถาวร เพื่อเพิ่มช่องทางการขนส่งสินค้าชายแดนมากขึ้น

- 2.3 เร่งผลักดันในการเปิดจุดผ่อนปรนบ้านโนนหมากมูน อำเภอโคกสูง

3. การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะเส้นทางขนส่งสินค้ามีระบบ

โลจิสติกส์ เพื่อรองรับนักลงทุนที่จะมาใช้พื้นที่จังหวัดสระแก้วเป็นฐานการผลิตหรือส่งออก/นำเข้าสินค้าการเชื่อมโยงเส้นทางหลักกับเส้นทางในท้องถิ่น การพัฒนาระบบราง เป็นต้น

4. การพัฒนาศักยภาพตลาดการค้าชายแดน ให้เป็นตลาดการกระจายสินค้าทุกประเภทที่ใหญ่ที่สุดในอาเซียน โดยมุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานภูมิภาค องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในตลาดการค้าชายแดน

5. การปรับปรุงกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนซึ่งมีมากกว่า 90 ฉบับ อาทิเช่น ขึ้นระเบียบการนำเข้า-ส่งออกสินค้า ให้มีความรวดเร็วมากขึ้น ระเบียบการห้ามนำเข้าสินค้าเกษตรบางชนิด เป็นต้น

6. การจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศการค้าชายแดนให้เป็นแหล่งข้อมูลการค้าชายแดนที่ทันสมัยให้ผู้ประกอบการ นักลงทุน และประชาชน สามารถสืบค้นได้ตลอดเวลา โดยต้องเน้นการเผยแพร่ข้อมูลที่ต้องการ รวดเร็ว และเข้าถึงง่าย เสริมศักยภาพการแข่งขันทางการค้าชายแดนให้กับผู้ประกอบการในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

7. การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในจังหวัดสระแก้ว เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน อาทิเช่น

7.1 พัฒนาศักยภาพเกษตรกรที่ปลูก ข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ให้พร้อมรับการแข่งขันที่จะเกิดขึ้นจากเขตการค้าเสรีอาเซียนและประชาคมอาเซียน

7.2 พัฒนานุเคราะห์ให้มีความรู้ทางด้านการค้าชายแดน และ โลจิสติกส์ ตามแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

7.3 พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน และสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้ผลิตสินค้าเพื่อรองรับตลาดการค้าที่ขยายตัว และการแข่งขันที่จะเกิดขึ้นจากประชาคมอาเซียน โดยเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การขยายตลาด ในอาเซียนและภูมิภาคอื่นทั่วโลก

7.4 ส่งเสริมการทักษะความรู้ทางด้านภาษากลางของอาเซียน ภาษาอังกฤษ และภาษาเพื่อนบ้าน (ภาษาเขมร) เพื่อใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

8. การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคง ที่จะเกิดขึ้นจากการเติบโตด้านเศรษฐกิจการค้าชายแดน โดยทุกหน่วยงานต้องจัดทำแผน หรือแนวทางเพื่อรับมือกับปัญหา และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการและปัญหา ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา และเพื่อเสนอแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเอกสาร (Documentary research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายฯ ทั้งจากหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวน 30 คน 2) พ่อค้า แม่ค้า ชาวไทยและชาวกัมพูชาที่ค้าขายในพื้นที่ตลาดจุดผ่านแดน จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ประเด็นเนื้อหา (Content analysis) และสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test จากผลการศึกษสามารถสรุป อภิปรายผล และจัดทำข้อเสนอแนะได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

1.1 พัฒนาการของนโยบายเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและความหมายขอบข่ายเรื่องความมั่นคงของรัฐซึ่งนำมาใช้กับการแก้ไขปัญหาชายแดน (ปี พ.ศ. 2531-2534)

ผลการศึกษาพบว่า จากสถานการณ์ภาวะหลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็น (Cold war) แนวคิดความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศเริ่มแพร่หลาย และการก้าวเข้าสู่แนวคิดระเบียบโลกใหม่ (New world order) ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ (Globalization) ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลกัมพูชานั้น นำมาซึ่งพัฒนาการที่สำคัญของนโยบายการค้าชายแดน โดยรัฐบาลไทยได้ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาการสู้รบในภูมิภาคอินโดจีน “นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” จึงเกิดขึ้นและกลายเป็นนโยบายที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในภูมิภาคอินโดจีน โดยหนึ่งปัจจัยที่สำคัญของ

นโยบายคือบทบาทของภาวะผู้นำรัฐบาลไทยที่กล้าตัดสินใจและเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มของสถานการณ์ของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของไทยที่ช่วยสร้างความร่วมมือทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและมั่นคงในกลุ่มประเทศอินโดจีน และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเวลาต่อมา

นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในระดับพื้นที่ ปี พ.ศ. 2531-2534 พบว่า ถึงแม้จะเป็นช่วงระยะเวลาในการเริ่มต้นของการค้าชายแดน แต่หน่วยงานราชการด้านความมั่นคง และระดับจังหวัด ที่ดูแลพื้นที่ชายแดน มีบทบาทสำคัญในการสร้างกลไก ที่ใช้การดำเนินงานตาม นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ในรูปแบบของคณะกรรมการ และได้ให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในด้านเศรษฐกิจ โดยให้เข้ามาสร้างและบริหารจัดการตลาดการค้าชายแดนตั้งแต่เริ่มต้น

1.2 การค้าชายแดนก้าวสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภาคในอนุภูมิภาค และภูมิภาค ภายใต้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน และGMS (ปี พ.ศ. 2535-2545)

ผลการศึกษาพบว่า ผลจากนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าของไทย ในภูมิภาคอินโดจีนส่งผลให้ไทยกับประเทศเพื่อนมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น และรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ. 2535-2545 ได้ให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องจะเห็นได้จากนโยบายในการเปิดจุดผ่านแดนถาวร และจุดผ่อนปรนเพื่อการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะชายแดนไทย-กัมพูชา และช่วงเวลาดังกล่าวสถานการณ์โลกได้กำลังเปลี่ยนแปลงสู่ระบบทุนนิยมเสรีการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุนในแต่ละภูมิภาคของโลกทวีความรุนแรง แนวคิดที่ว่าด้วยการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ผู้นำประเทศไทยนำแนวคิดดังกล่าวมาสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ในปี พ.ศ. 2535 เป็นต้น และยังเน้นความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะกัมพูชา ได้มีการกำหนดกลไกความร่วมมือกับกัมพูชา ทั้งระดับทวิภาคีและพหุภาคี เช่น โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีไทย-กัมพูชา (JC) และการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของประเทศกัมพูชา เป็นต้น ซึ่งกลไกความร่วมมือระดับทวิภาคีระหว่างไทยกับกัมพูชา ถือได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก นโยบายของรัฐบาลไทยช่วงปี พ.ศ. 2544 จึงให้ความสำคัญในการส่งเสริมการค้าและการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และการค้าชายแดน และการพัฒนาไปสู่ฐานการผลิตสินค้าหรือการให้บริการร่วมกันในภูมิภาค นโยบายของไทยปี พ.ศ. 2535-2545 มีส่วนสำคัญที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการค้าชายแดนที่เป็นแบบการค้าตามวิถีชายแดนท้องถิ่นของสองประเทศไปสู่การค้าผ่านแดนยังประเทศที่สาม เช่น เวียดนาม และจีน เป็นต้น

นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในระดับพื้นที่ ปี พ.ศ. 2535-2545 พบว่า จากนโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจังหวัดสระแก้วมีกลไกคณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชา ภาคที่ 1 (RBC) เป็นกลไกหลักในพื้นที่ ในการดูแลพื้นที่ชายแดน และจังหวัดได้กำหนดแผนพัฒนาจังหวัดให้จังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา โดยกำหนดให้จุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ เป็นจุดนำเข้าส่งออกที่สำคัญ และให้มีการปรับปรุงกฎระเบียบทางศุลกากรที่เหมาะสมและเอื้อต่อผู้ประกอบการ โดยมีสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการค้าชายแดนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทและเป็นกลไกหลักในการกำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้การบริหารจัดการตลาดการค้าชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ส่วนบทบาทขององค์กรเอกชนนั้นหอการค้าจังหวัดสระแก้ว มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เปิดจุดผ่านแดนบ้านคลองลึกเพื่อประโยชน์ในทางการค้าชายแดนในพื้นที่สระแก้วจนสำเร็จ

1.3 การขับเคลื่อนการค้าชายแดนภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) (ปี พ.ศ. 2546-2552)

ผลการศึกษาพบว่า เป็นช่วงระยะเวลาที่นโยบายของประเทศมุ่งส่งเสริมการพัฒนาภายใต้กรอบความร่วมมือการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี อย่างเต็มที่ เพื่อช่วยผลักดันให้เศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) เป็นกลไกสำคัญ ซึ่งประเทศไทยเป็นฝ่ายให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ เส้นทางหมายเลข 48 เส้นทางหมายเลข 67 เป็นต้น ซึ่งเป็นเส้นทางถนนที่เชื่อมโยงไทย-กัมพูชา ซึ่งเป็นผลดีกับการขนส่งสินค้าบริเวณชายแดนทั้งสองประเทศ รวมถึงแนวคิดในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน การสถาปนาเมืองคู่แฝดตามแนวชายแดนทั้งสอง ซึ่งเป็นโครงการที่ช่วยส่งเสริมให้การค้าชายแดนขยายตัวมากขึ้น และช่วงเวลาดังกล่าวกลุ่มประเทศอาเซียนได้มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (AC) ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือในระดับภูมิภาคที่ช่วยส่งเสริมต่อการค้าชายไทย-กัมพูชาอีกทางหนึ่ง แต่ด้วยวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศของไทยเองและความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชาช่วงปี พ.ศ. 2546-2552 ทำให้นโยบายที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนทั้งในระดับทวิภาคีและอนุภูมิภาค ได้รับความกระทบ เกิดความล่าช้าและบางโครงการต้องยุติลงเพราะปัญหาดังกล่าวซึ่งแสดงให้เห็นปัจจัยทางด้านการเมืองภายในและภาวะผู้นำของประเทศมีผลต่อการกำหนดนโยบายการค้าชายแดนของทั้งสองประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว

นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในระดับพื้นที่ ปี พ.ศ. 2546-2552 พบว่าทั้งหน่วยงานภูมิภาคในระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคเอกชนได้เข้ามามีบทบาทและเป็นกลไกในขับเคลื่อนนโยบายการค้าชายแดนของจังหวัดสระแก้ว โดยมีกลไกสำคัญใหม่ที่เข้ามาขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว ได้แก่ บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่า CEO) คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) จังหวัดสระแก้ว และการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ One stop service (OSS) บริเวณด่านศุลกากรอรัญประเทศ เป็นต้น โดยผลจากการดำเนินการของกลไกดังกล่าวได้มีส่วนสำคัญในการอำนวยความสะดวกทางการค้าชายแดนในการส่งออกและนำเข้าสินค้า การพัฒนาตลาดการค้าชายแดน “ตลาดโรงเกลือ” ให้เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าที่สำคัญ โดยเฉพาะสินค้ามือสองและสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ และเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นไทย-กัมพูชา (สระแก้ว-บันเตียเมียนเจย) แม้ในระดับประเทศจะมีความขัดแย้งกัน เป็นต้น ซึ่งผลการดำเนินงานภายใต้กลไกช่วยให้มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้วขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยกว่าร้อยละ 16.82 ซึ่งปี พ.ศ. 2546 มีมูลค่าการค้ารวม 10,335 ล้านบาท และปรับเพิ่มขึ้นเป็น 23,396 ล้านบาท

แต่ภายใต้การดำเนินงานของกลไกดังกล่าวก็ประสบปัญหาอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบายและน่านโยบายไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจากปัญหาการเมืองภายในประเทศไทยขณะนั้นมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยส่งผลให้การดำเนินนโยบายที่จะส่งเสริมการค้าชายแดนไม่ต่อเนื่อง เช่นการยกเลิกว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่า CEO) และหันมาใช้กลับมาใช้ นโยบาย “อยู่ดีมีสุข” เป็นหลัก และปัญหาการบูรณาการความร่วมมือในการปฏิบัติงานของหน่วยงานในจังหวัดทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนมีลักษณะต่างคนต่างทำไม่บูรณาการความร่วมมือระหว่างกันส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบายล่าช้า และปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน การลักลอบขนสินค้าผิดกฎหมาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนอย่างยิ่ง

1.4 พัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน (ปี พ.ศ. 2553-2557)

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายการค้าชายแดนมุ่งสู่เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ภายใต้ต้นนโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้เน้นการพัฒนาเชื่อมต่อระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคต่าง ๆ GMS ACMECS และให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดน โดยการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดน และให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและด่านศุลกากรในพื้นที่เพื่อให้สามารถรองรับกิจกรรมในพื้นที่

เขตเศรษฐกิจพิเศษ และเชื่อมโยงในภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเตรียมพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 นี้ ซึ่งจังหวัดสระแก้วเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาตามนโยบายดังกล่าว

นโยบายและกลไกการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในระดับพื้นที่ ปี พ.ศ. 2553-2557 พบว่าทั้งหน่วยงานภูมิภาค ในระดับจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคเอกชน ได้เข้ามา มีบทบาท และเป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายการค้าชายแดน ของจังหวัดสระแก้ว โดยมีกลไกสำคัญใหม่ ที่ใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ภายใต้องค์กรในรูปคณะกรรมการระดับพื้นที่ ได้แก่ คณะทำงานแก้ไขปัญหา และพัฒนาตลาดการค้าชายแดน คณะทำงานเตรียมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ และคณะทำงานสนับสนุนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นต้น

การดำเนินงานของนโยบายที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนในปี พ.ศ. 2553-2557 เป็นช่วงที่มีการพัฒนามากที่สุดช่วงหนึ่ง ซึ่งปัจจัยที่มีให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วในด้านนโยบาย ได้แก่ ปัจจัยทางการเมืองภายในประเทศที่เริ่มคลี่คลาย มีผู้นำและรัฐบาลชั่วคราวที่เข้ามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และมุ่งพัฒนาประเทศเป็นหลักโดยใช้กลไกหน่วยงานราชการ และการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและประชาชนเป็นสำคัญ ปัจจัยข้อตกลงประชาคมอาเซียนที่จะมีผลอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ทำให้ประเทศไทย จะต้องเร่งดำเนินการเตรียมความพร้อมให้มากที่สุด ซึ่งนโยบายการค้าชายแดน ได้รับความสำคัญเป็นลำดับต้นในด้านเศรษฐกิจ

แต่ในการขับเคลื่อนนโยบายด้านการค้าชายแดน ในปี พ.ศ. 2553-2557 ยังคงประสบปัญหาในการดำเนินงานของกลไกในลักษณะเดิม เช่น ความไม่ชัดเจนของหน่วยงานที่กำกับดูแลนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานส่วนกลางกับหน่วยงานในพื้นที่ และการรับฟังความคิดเห็นของหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น

สรุปการพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2557 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตรต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนนับแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นนโยบายเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและความหมายขอบข่ายเรื่องความมั่นคงของรัฐซึ่งนำมาใช้กับการแก้ไขปัญหาชายแดนและกำลังก้าวไปสู่พัฒนาการของนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนเชื่อมโยงประชาคมอาเซียนภายใต้แนวคิดการบูรณาการความร่วมมือทางเศรษฐกิจร่วมในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในรูปแบบตลาดร่วม (Common market) มีพัฒนาการและเป้าหมายของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ดังตารางที่ 59

ตารางที่ 59 สรุปพัฒนาการและเป้าหมายของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

พัฒนาการนโยบาย	เป้าหมายของนโยบาย
1. นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า (ปี พ.ศ. 2531-2534)	การค้าชายแดนเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงและสร้างสันติภาพในภูมิภาคอินโดจีน
2. นโยบายการค้าชายแดนก้าวสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภาคในอนุภูมิภาคและภูมิภาค (ปี พ.ศ. 2535-2545)	สร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี AFTA GMS เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และส่งเสริมการพัฒนาการค้า การลงทุน และการค้าชายแดน ในภูมิภาค
3. นโยบายการค้าชายแดนภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) (ปี พ.ศ. 2546-2552)	ผลักดันให้เศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS)
4. นโยบายการค้าชายแดนเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน (ปี พ.ศ. 2553-2557)	พัฒนาเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

โดยพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงนั้น เป็นไปตามตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล (Rational model) ซึ่งเป็นตัวแบบการกำหนดนโยบายที่เป็นเหตุเป็นผล โดยรัฐบาลต้องยึดถือประโยชน์สูงสุดของประชาชนในประเทศเป็นสำคัญ ซึ่งนโยบายการค้าชายแดน (ปี พ.ศ. 2531-2534) นับแต่เริ่มต้นรัฐบาลยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสงครามและความมั่นคงตามแนวชายแดนให้เกิดขึ้นในขณะนั้น ส่งผลต่อการพัฒนาจนถึงนโยบายการค้าชายแดนเพื่อพัฒนาเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ปี พ.ศ. 2553-2557) ซึ่งเพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศ

แต่อย่างไรก็ดีในบางช่วงของพัฒนาการนโยบาย พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายภายใต้ตัวแบบกลุ่ม (Group model) ซึ่งก่อให้เกิดนโยบายจากกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มการเมืองในสังคมพหุสังคมประชาธิปไตย ซึ่งนโยบายการค้าชายแดน ภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) (ปี พ.ศ. 2546-2552) นั้น พบว่ามีการดำเนินนโยบายและยุตินโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนของไทย-กัมพูชา จากรัฐบาล

ทั้งไทย และกัมพูชา ซึ่งอาจมีผลมาจากประโยชน์ทับซ้อนกับพรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง กลุ่มทุนของรัฐบาลนั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนเช่นกัน

และช่วงปี พ.ศ. 2557 ภายใต้รัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจการปกครองนั้นการกำหนดนโยบายการค้าชายแดนมีลักษณะสอดคล้องกับตัวแบบชนชั้น (Elite model) ผสมผสานกับตัวแบบระบบ (System model) โดยรัฐบาลได้อำนาจการมีอำนาจสูงสุดในการสั่งการและกำหนดนโยบายที่จะเลือกพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน ที่ชัดเจนแต่ก็รับฟังข้อมูลจากหน่วยงานส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในพื้นที่ให้เสนอความต้องการ และปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดจากการกำหนดนโยบายดังกล่าว เพื่อให้นโยบายที่กำหนดขึ้นเกิดประโยชน์สูงสุดการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในพื้นที่ชายแดนดังกล่าว

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่ามีทั้งปัจจัยภายในและภายนอก โดยปัจจัยภายใน ได้แก่ ลักษณะของผู้นำรัฐบาล พรรคการเมืองที่เข้ามาบริหารราชการ และกลุ่มผลประโยชน์ เช่น หอการค้าไทย เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โลกที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงนโยบายของรัฐบาลกัมพูชา เป็นต้น ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ที่เกิดขึ้นมีส่วนสำคัญ กับพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตามแม้ผลของพัฒนานโยบายทางการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 จนถึงปี พ.ศ. 2557 มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในแก้ไขปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน สร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในประเทศ แต่ก็พบปัญหาในการดำเนินนโยบายที่เกิดขึ้นคือ ปัญหาการเมืองภายในประเทศไทย ปัญหาการบูรณาการความร่วมมือในการปฏิบัติงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในพื้นที่ในนโยบาย ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะรัฐบาลต้องให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการกำหนดนโยบาย จนไปถึงการนำนโยบายปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

2. รูปแบบ วิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่สระแก้ว สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

2.1 การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น เป็นการค้าระหว่างพ่อค้าและประชาชนที่อยู่อาศัยตามพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว ซึ่งจะดำเนินการค้าชายแดนเปลี่ยน

สินค้าโดยอาศัยตลาดการค้าชายแดนบริเวณด่านเป็นพื้นที่ค้าขายสินค้า เช่น ตลาดโรงเกลือและตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรน โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิเช่น ข้าวสาร อาหาร ผัก ผลไม้ เป็นต้น ซึ่งมีมูลค่าการค้าไม่มากนัก

2.2 การค้าชายแดนนอกระบบ โดยในอดีตถูกเรียกว่า “ตลาดมืด” เป็นการลักลอบค้าขายสินค้าชายแดนโดยไม่ผ่านพิธีการศุลกากร หรือการลักลอบค้าขายสินค้า ตามแนวชายแดนจังหวัดสระแก้วซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ (ตาพระยา โศภสูง อรัญประเทศ และคลองหาด) ซึ่งอยู่นอกเหนือจากจุดผ่านแดน ทั้ง 4 แห่ง ซึ่งปัจจุบันมีมากกว่า 15 จุดตามแนวชายแดน โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ไม่ถูกกฎหมายมีการค้าขายเป็นระบบ หรือเป็นขบวนการซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุนการเมือง กลุ่มทุนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่จุดลักลอบซึ่งหน่วยงานในพื้นที่และประชาชนตามแนวชายแดน เป็นต้น หรือที่เรียกว่า “วิถีชายแดน”

2.3 การค้าผ่านชายแดน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งแฝงอยู่ในการค้าชายแดน ซึ่งการค้าในลักษณะแบบนี้มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้วในปัจจุบัน โดยมี ผู้ประกอบการ ผู้ผลิตสินค้าและตัวแทนจำหน่ายสินค้า ที่ทำหน้าที่รวบรวมสินค้าตามที่ผู้สั่งซื้อต้องการ นำไปจำหน่ายในประเทศกัมพูชาหรือส่งต่อไปยังเวียดนาม ลาว จีนและประเทศอื่นๆ หรือเป็นตัวแทนนำเข้าจากประเทศอื่น ๆ (จีน เวียดนาม เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น) ผ่านมายังกัมพูชาเพื่อนำมาจำหน่ายในตลาดชายแดนไทยจังหวัดสระแก้ว ดังตารางที่ 60

ตารางที่ 60 สรุป รูปแบบ วิธีการการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

รูปแบบการค้าชายแดน	ประเภทของสินค้า	แหล่งที่มาของสินค้า	วิธีการชำระเงิน	บทบาทของด่านชายแดน
1. การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น	สินค้าอุปโภค บริโภค ข้าวสาร อาหาร ผัก ผลไม้ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าเกษตร อุปกรณ์ วัสดุก่อสร้าง เป็นต้น	ไทย กัมพูชา เวียดนามและจีน	เงินสดและสินเชื่อ	คลองลึก หนองปรือ เขาคินและตาพระยา
2. การค้าชายแดนนอกระบบ	พืชผลทางการเกษตร ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และมันสำปะหลัง รวมถึงสินค้าที่ไม่เสียภาษีประเภทต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋าแบนเนมเลียนแบบ เหล้า บุหรี่ ก๊าซแอลพีจี เป็นต้น	กัมพูชาและจีน	เงินสดและโพยก๊วน	ไม่ผ่านจุดผ่านแดน อาศัยช่องทางธรรมชาติในพื้นที่มีมากกว่า 15 จุดตามแนวชายแดน

ตารางที่ 60 (ต่อ)

รูปแบบการค้า ชายแดน	ประเภทของสินค้า	แหล่งที่มาของ สินค้า	วิธีการชำระ เงิน	บทบาทของด่าน ชายแดน
3. การค้าผ่าน ชายแดน	เสื้อผ้า รองเท้ามือสองเฟอร์นิเจอร์ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า จักรยาน อลูมิเนียม มันสำปะหลัง ถ่านไม้ อะไหล่ รถจักรยานยนต์ ตุ๊กตาสีวีดิทัศน์ ผัก ผลไม้ กระเทียม หอมแดง เป็นต้น	ไทย กัมพูชา จีน เวียดนาม เกาหลี ใต้ สิงคโปร์ และ ญี่ปุ่น	เงินสด โพยก๊วนและ การชำระเงิน ผ่านระบบ ธนาคารจาก ธนาคาร พาณิชย์	คลองลึก หนองปรือ เขาคินและ คาพระยา

รูปแบบการค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดสระแก้วทั้ง 3 รูปแบบ มีผลดีและผลเสียต่อเศรษฐกิจชายแดนของประเทศและพื้นที่สระแก้วแตกต่างกันดังนี้

1. การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น ก่อให้เกิดผลดีกับเศรษฐกิจชายแดนเป็นอย่างมากเพราะช่วยสร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนไทยทั้งในพื้นที่สระแก้วและพื้นที่อื่น รวมทั้งประชาชนกัมพูชาเนื่องจากมีตลาดการค้าชายแดนที่เป็นแหล่งค้าขายสินค้าของประชาชนทั้งสองประเทศ และช่วยเสริมสร้างทัศนคติและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในพื้นที่ชายแดน แต่ในด้านผลเสียพบว่า แรงงานชาวกัมพูชาเข้ามาแย่งอาชีพกับประชาชนไทยในพื้นที่สระแก้ว และการเข้ามาของแรงงานได้ส่งผลกระทบต่อปัญหาสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตลาดการค้าชายแดน เป็นต้น

2. การค้าชายแดนนอกระบบ เป็นสิ่งที่เกิดมาควบคู่กับชายแดนตั้งแต่เริ่มต้นด้วยผลประโยชน์ทางการค้าที่ไม่ต้องเสียภาษีศุลกากรเพื่อลดต้นทุนและได้ผลกำไรมากขึ้นและข้อจำกัดทางด้านระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย ในการนำเข้าสินค้าเกษตรบางชนิดเข้ามา ซึ่งมูลค่าการค้าชายแดนนอกระบบเหล่านี้มีมูลค่ามากกว่า ร้อยละ 40 ของมูลค่าการค้าชายแดนที่จัดเก็บได้ในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจชายแดนของประเทศอย่างมาก ถึงแม้ว่าจะมีประกอบการค้าบางคนมองว่า อย่างน้อยประชาชน ตามแนวชายแดนบางส่วน ก็ได้ประโยชน์จากรูปแบบนอกระบบแบบนี้ แต่ความจริงแล้ว การลักลอบนำเข้าเปลือก สุนัข บุนหรี และสินค้าแบนด์เนมเลียนแบบ เป็นต้น ได้ส่งผลเสียต่อมูลค่าเศรษฐกิจไทย และภาพลักษณ์ทางการค้าของไทยเป็นอย่างมาก

3. การค้าผ่านชายแดน มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา การค้าในลักษณะนี้มีผลดีต่อเศรษฐกิจชายแดนและประเทศไทย เพราะตัวเลขมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการค้าผ่านแดนเป็นหลัก เพราะเป็นการค้าชายแดนที่ถูกต้องผ่านระบบศุลกากร จึงทำให้การส่งเสริมและสนับสนุน อำนวยความสะดวกอย่างมากในพื้นที่ชายแดน แต่ก็พบปัญหาที่เกิดจากผลของการค้าผ่านแดน คือ มาตรฐานระเบียบ กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีมาตรฐานไม่เท่ากัน ปัญหาระบบการขนส่ง โลจิสติกส์ ของกัมพูชาที่ไม่ทันสมัย และความแออัดจุดผ่านแดนในการขนส่งสินค้า เป็นต้น

จากรูปแบบการค้าชายแดนพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวนี้พบว่ามูลค่าการค้าชายแดนที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 เกิดจากรูปแบบการค้าผ่านแดน ส่วนที่เหลือร้อยละ 10 เป็นการค้าที่เกิดขึ้นตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น สำหรับการค้าชายแดนนอกระบบนั้นจะพบว่าแฝงอยู่ในทั้งการค้าตามตลาดชายแดน การค้าผ่านแดนและลักลอบค้าขายโดยเจตนา (สินค้าหนีภาษี) โดยไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากรซึ่งจากการประมาณมีมูลค่ามากกว่าร้อยละ 40 ของมูลค่าการค้าชายแดนที่จัดเก็บได้จริง

และจากการศึกษารูปแบบวิธีการค้าชายแดนผู้วิจัย ได้พบปัญหาอุปสรรคการค้าชายแดนพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ดังตารางที่ 61

ตารางที่ 61 สรุปปัญหาการค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ภาครัฐ	ผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออกสินค้า	พ่อค้าแม่ค้าตลาดชายแดน
1. ปัญหาการเมืองของประเทศไทยที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการค้าชายแดนบ่อยครั้ง	1. ปัญหาขั้นตอนและระเบียบการนำเข้าและส่งออกของไทยระเบียบขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน	1. ระเบียบพิธีการศุลกากรในการนำสินค้าผ่านเข้าออกจะมีขั้นตอนซ้ำซ้อน ทำให้เกิดความล่าช้า
2. ปัญหาการบูรณาการความร่วมมือการปฏิบัติงานของหน่วยงานในจังหวัด	2. ปัญหาความไม่เป็นมาตรฐานของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในฝั่งกัมพูชา	2. ปัญหาอุปสรรคด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคมภายในตลาด
3. ปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าผิดกฎหมาย บุหรี่ สุรา ต่างประเทศ เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋าเลียนแบบ (สินค้า Copy) และสินค้าเถลยเถร(ข้าว)	3. ปัญหาของกฎหมายและข้อระเบียบของไทยที่เป็นอุปสรรคในการนำเข้า และส่งออกสินค้า เช่น การห้ามนำเข้าข้าวกแวง ข้าวหัก ทำให้เกิดการลักลอบตามแนวชายแดน เป็นต้น	3. ผู้ประกอบการค้าขาดทักษะด้านภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสื่อสาร
4. ปัญหาทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ชายแดน	4. ปัญหากระบวนการนำเข้า และส่งออกสินค้าเกษตรตามข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน และ ACMECS	4. ปัญหาการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์
	5. ปัญหาความแออัดของจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภอรัฐประเทพ	5. ปัญหาการจัดเก็บอัตราค่าภาษีสินค้าที่นำเข้าโดยใช้รถเห็นตามวิถีชีวิตชายแดน มีอัตราสูงควรปรับลดตามชนิดสินค้า
	6. ปัญหาทางด้านภาษาอังกฤษ และเขมรที่ใช้ในการเจรจาตกลงทางการค้า	
	7. ปัญหากระบวนการส่งในฝั่งกัมพูชาที่ยังไม่ทันสมัย	
	8. ปัญหาการขาดข้อมูลการค้าชายแดนที่สมบูรณ์และทันสมัย	

3. ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินนโยบายการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ที่มีต่อพื้นที่จังหวัดสระแก้ว พบว่า พื้นที่จังหวัดสระแก้ว ได้รับผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังผลสรุปในตารางที่ 62

ตารางที่ 62 สรุปผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ด้าน	ผลกระทบด้านบวก	ผลกระทบด้านลบ
1. ด้านเศรษฐกิจ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างรายได้จากการนำเข้าส่งออกสินค้าให้กับประเทศและจังหวัดสระแก้ว 2. สร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสระแก้ว 3. ส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางด้านการท่องเที่ยว 4. เพิ่มมูลค่าราคาที่ดินในพื้นที่ชายแดน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาการลักลอบขนสินค้าโดยผิดกฎหมาย 2. ปัญหาการแข่งขันทางการค้าในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว 3. ปัญหาการแข่งขันของแรงงานชาวกัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว
2. ด้านสังคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างประชาชนในพื้นที่ได้ติดต่อค้าขายและเป็นเครือข่ายที่ดีต่อกัน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหายาเสพติด 2. ปัญหาทางด้านสาธารณสุข 3. ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุในชุมชน 4. ปัญหาการค้ามนุษย์และผลกระทบที่ตามมา 5. ปัญหาบ่อนการพนันและผลกระทบที่ตามมา
3. ด้านการเมือง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศและประชาชนในพื้นที่ 	ไม่มี
4. ด้านความมั่นคง	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างสันติภาพและความสงบในภูมิภาคอินโดจีนและอาเซียน 2. ลดปัญหาอาชญากรรมตามแนวชายแดน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว

อภิปรายผล

จากผลการศึกษานโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว สามารถนำผลการศึกษามาสรุปได้ดังนี้

พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในช่วงเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงทางการค้าชายแดนนโยบายเปลี่ยนสนาามรบเป็นสนาามการค้า (ปี พ.ศ. 2531-2534) เกิดขึ้นในช่วงหลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็น ซึ่งขณะนั้นประเทศกัมพูชาได้เกิดสงครามภายในประเทศซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอินโดจีนและอาเซียน โดยเฉพาะไทยซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นรัฐบาลสมัยนั้นจึงได้กำหนดนโยบายเปลี่ยนสนาามรบเป็นสนาามการค้า โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงและสร้างสันติภาพในภูมิภาคอินโดจีนจากแนวทางการกำหนดนโยบายสอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ของ Robert and Joseph (1989) ได้อธิบายถึงระบบความสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่พึ่งอาศัยกันมากขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ โดยได้อธิบายว่า การพึ่งพาอาศัยกันที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลกระทบต่อการใช้อำนาจ เพราะก่อให้เกิดการเจรจาต่อรองกันทางการเมือง แทนการใช้กำลัง แม้ว่า การใช้งบประมาณทางทหารในแต่ละประเทศจะสูงขึ้นก็ตาม แต่ก็มีข้อจำกัดที่จะใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ การพึ่งพาอาศัยกัน กล่าวคือ สถานการณ์ที่ตัวแสดงหรือเหตุการณ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบนั้น ส่งผลกระทบต่อกันและกัน ซึ่งภายหลังจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวสถานการณ์การสู้รบค่อยยุติลงจากภูมิภาคอินโดจีน

และเมื่อประเทศกัมพูชาเข้าสู่ภาวะถดถอยหลังสงครามที่สู้รบกันมาอย่างยาวนาน และต้องการความช่วยเหลือจากต่างประเทศเพื่อเข้ามาพัฒนาประเทศให้พ้นจากความยากจน ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายอย่างต่อเนื่องซึ่งช่วงที่นโยบายการค้าชายแดนก้าวสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจภาคในอนุภูมิภาคและภูมิภาค ภายใต้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน และ GMS (ปี พ.ศ. 2535-2545) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี AFTA GMS เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและส่งเสริมการพัฒนาการค้าการลงทุนและการค้าชายแดนในภูมิภาค ซึ่งกลไกที่เกิดขึ้นระหว่างไทยกับกัมพูชา ที่สำคัญคือ คณะกรรมาธิการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีไทย-กัมพูชา (JC) และการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค เช่น โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน จากการดำเนินนโยบายช่วงที่ 2 สอดคล้องกับทฤษฎีการบูรณาการทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของ Bela (1961) ในขั้นตอนแรกคือ ความร่วมมือจัดตั้งเขตการค้าเสรี โดยเป้าหมายการร่วมมือกันของประเทศสมาชิกในภูมิภาค

เพื่อขจัดอุปสรรคทางการค้า ยกเลิกภาษีทางการค้าระหว่างกัน มีการเคลื่อนย้ายสินค้าโดยเสรีระหว่างประเทศสมาชิก โดยประเทศสมาชิกยังจัดเก็บภาษีศุลกากรกับประเทศนอกกลุ่มได้ตามนโยบายของตนเอง ซึ่งช่วงที่สอง (ปี พ.ศ. 2535-2545) การค้าชายแดนเริ่มปรับเข้าสู่แนวคิดการบูรณาการความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบประโยชน์ร่วมกัน

ต่อมาพัฒนาการของนโยบายในช่วงที่ 3 ของการค้าชายแดน การเน้นขับเคลื่อนการค้าชายแดนภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) (ปี พ.ศ. 2546-2552) โดยมีเป้าหมายเพื่อผลักดันให้เศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) จนถึงช่วงที่ 4 การค้าชายแดนภายหลังข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนนำเข้าสู่สินค้าตามกรอบ AFTA (ปี พ.ศ. 2553-2557) โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับพัฒนาเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2557 นั้น นโยบายการค้าชายแดนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการรวมกลุ่มกันในอนุภูมิภาคอินโดจีน และภูมิภาคอาเซียน ซึ่งได้เกิดกรอบความร่วมมือที่สำคัญในอนุภูมิภาค คือ ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) และในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รวมกันจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้เกิดขึ้นภายในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งพัฒนาการของนโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีการบูรณาการทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของ Bela (1961) ตลาดร่วม (Common market) เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแบบเสรีให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน เงินทุน และการประกอบการระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่ม ภายใต้สภาวะการณ์ตามแนวคิดว่าด้วยระเบียบโลกใหม่ (New world order) ที่เกิดขึ้นหลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็น (Cold war) ระบบโลกในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดย สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2555) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐศาสตร์และการเมือง ได้อธิบายถึงสภาวะการณ์ดังกล่าวจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศจากด้านความมั่นคงเป็นนโยบายที่หลากหลายโดยเน้นนโยบายต่างประเทศที่มุ่งเน้นมิติ ความมั่นคง ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และจะเกิดการถ่วงดุลอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไปจากโครงสร้างที่เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่อเมริกาเป็นมหาอำนาจ เปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศมหาอำนาจใหม่ทางเศรษฐกิจ เช่น อินเดีย เยอรมนี บราซิลและจีน เป็นต้น รวมถึงการร่วมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับทวีปและพหุภาคี ได้เข้ามาถ่วงดุลอำนาจในเศรษฐกิจโลกในปัจจุบัน

พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2557 ได้เกิดรูปแบบทางการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านพื้นที่จังหวัดสระแก้ว 3 ลักษณะ ด้วยกันคือ 1) การค้า

ชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น 2) การค้าชายแดนนอกระบบ โดยในอดีตถูกเรียกว่า “ตลาดมืด” และ 3) การค้าผ่านชายแดน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ผุสดี พลสารัมย์ และคณะ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การค้าระหว่างประเทศทางบกภาคเหนือ ซึ่งได้อธิบายสภาพ

การค้าชายแดนไทย แบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การค้าชายแดนแท้จริง 2) การค้าชายแดนที่ติดต่อกัน แลกเปลี่ยนสินค้ากันเองโดยไม่ผ่านระบบราชการหรือพิธีการศุลกากรและ 3) การค้าผ่านแดน และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของวัชรินทร์ ยงศิริ (2545) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา โดยได้อธิบายถึงลักษณะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ระหว่าง ปี พ.ศ. 2531-2545 เริ่มต้น มีลักษณะลักลอบการค้า ที่เรียกว่าตลาดมืด การค้าเสรีตามตลาดชายแดน และการค้าผ่านแดนส่งสินค้าจากไทยผ่านกัมพูชาไปยังเวียดนาม

ผลการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าชายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าชายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายสินค้าที่มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้ง รายรับ และผลกำไรจากการขายสินค้าต่อปี และรูปแบบการขายสินค้า มีความเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าชายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชาไม่แตกต่างกัน แต่ ผู้ประกอบการค้าชายสินค้าที่มี รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาขายสินค้า ปริมาณการสั่งซื้อสินค้า ระบบการชำระเงิน และลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า ต่างกันมีความเห็นต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าชายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ทั้ง รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาขายสินค้า ปริมาณการสั่งซื้อสินค้า ระบบการชำระเงิน และลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้า มีผลให้ความคิดเห็นต่อนโยบายที่ต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้ประกอบการที่ค้าขายในตลาด โรงเกลือส่วนใหญ่ร้อยละ 90 ประชาชนชาวกัมพูชาที่มาค้าและเป็นลูกจ้างในร้านค้า โดยเฉพาะหากเป็นพ่อค้าแม่ค้าที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน น้อย 50,000 บาท มาค้าขายสินค้า น้อยกว่า 5 ปี และ 5-10 ปี ปริมาณการสั่งซื้อสินค้าไม่เกิน 100,000 บาท จะเห็นด้วยกับนโยบายน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ แสดงว่านโยบาย มาตรการในพื้นที่ที่ดำเนินการอยู่นั้นอาจส่งผลกระทบต่อรายได้จากการค้าขายจึงเห็นด้วยน้อย

ผลการศึกษาปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว พบว่าปัญหาของภาครัฐ คือปัญหาทางการเมืองของไทยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายการค้าชายแดนบ่อยครั้ง ปัญหาการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานในพื้นที่ชายแดน ปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าผิดกฎหมาย และปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาเขมร เป็นต้น ในส่วนของเอกชนทั้งผู้นำเข้า ส่งออกสินค้า และพ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายบริเวณตลาดการค้าชายได้ พบปัญหาระเบียบพิธีการ

ศุลกากร ปัญหาการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ ปัญหาความแออัดของจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภอรัฐประเศ และ ผู้ประกอบการค้าขาดทักษะด้านภาษาไทยและอังกฤษ ที่ใช้ในการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของอนพัทธ์ หนองดู (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา: กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว พบว่าการค้าชายแดนยังมีปัญหาอุปสรรคบางประการ ได้แก่ ปัญหาด้านการค้านอกระบบ ปัญหาด้านระเบียบพิธีการด้านศุลกากร ปัญหาการปักปันเขตแดน ปัญหาข้อจำกัดของพื้นที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก อำเภอรัฐประเศ ตลอดจนปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างของระดับการพัฒนาของไทยกับกัมพูชา ซึ่งได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม และปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดน

และอีกหนึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญที่ค้นพบคือ ปัญหาการแข่งขันทางการค้าในพื้นที่ตลาดการค้าโรงเกลือที่รุนแรงมากขึ้น โดยมีตลาดเกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าวกว่า 7 ตลาด ทั้ง ตลาดโรงเกลือ (อบจ.) ตลาดมิตรภาพชายแดน (เทศบาล 3) ตลาดเดชไทย ตลาดเบญจวรรณ ตลาดรัตนธรรม ศูนย์การค้าอินโดจีน และระหว่างดำเนินการวิจัยได้มีตลาดเปิดใหม่คือ ตลาดสตาร์พลาซ่า จนทำให้มีห้องเช่าในการจำหน่ายสินค้ามากกว่า 7,000 ห้องและยังไม่นับรวมตลาดการค้าชายแดนตามจุดผ่อนปรนต่าง ๆ โดยตลาดเหล่านี้ล้วนขายสินค้าในลักษณะเดียวกันทุกตลาด ซึ่งสภาพดังกล่าวทำให้เกิดการแข่งขันสูงขึ้นและอาจก่อให้เกิดปริมาณสินค้าล้นตลาดหรือ Over supply ในตลาดการค้าชายแดนตามมา จากลักษณะการแข่งขันทางตลาดการค้าชายแดนที่สูงนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีการแข่งขันทางการค้าภายใต้แนวคิดทางด้านกลยุทธ์การค้ากลยุทธ์ทะเลสีแดงของ Kim and Mauborgne (2005) เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นเพื่อเอาชนะคู่แข่ง และการแย่งส่วนแบ่งตลาดเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หรือหาทุกวิถีทางที่จะลดต้นทุนให้ต่ำที่สุด ส่วนใหญ่แล้วจะนำไปสู่การแข่งขันและการตอบโต้อย่างรุนแรงจนทำให้เกิดการแข่งขันมากขึ้น จนกระทั่งสินค้าที่แข่งขันกันในตลาดมีมากจนไม่มีความแตกต่างกัน ทำให้องค์กรต้องแข่งขันด้านราคา ซึ่งทำให้เกิดการบาดเจ็บทางธุรกิจทั้งสองฝ่าย ด้วยกลวิธีนี้ทำให้เป็นที่มาของการแข่งขันแบบทะเลสีแดง ซึ่งจากผลการศึกษาปัญหาการแข่งขันของตลาดการค้าชายแดนดังกล่าวที่ค้นพบซึ่งเป็นไปตามแนวคิดแบบทะเลสีแดงนั้นควรได้รับการแก้ไขและจัดการปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วนจากหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยในส่วนของผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการเข้ามาจัดระเบียบตลาดการค้าชายแดนโดยเฉพาะตลาดโรงเกลืออย่างจริงจัง โดยใช้กลไกเดิมของภาครัฐและเอกชนในจังหวัดที่มีอยู่ เช่นคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) จังหวัดสระแก้ว และคณะทำงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาตลาดการค้าชายแดน โดยต้องเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหายอย่างจริงจัง และให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาจนำแนวคิดกลยุทธ์ทะเลสีน้ำเงิน

ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นมาเพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันแบบดั้งเดิม ผู้ประกอบการต้องพยายามพัฒนาสินค้าให้มีความแตกต่าง หรือต้องสร้างความต้องการใหม่ ๆ (New demand) ขึ้นมาเสมอ โดยใช้นวัตกรรม (Innovation) ใหม่ ๆ มาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินนโยบายการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ที่มีต่อพื้นที่จังหวัดสระแก้ว พบว่า นโยบายของรัฐด้านการค้าชายแดน มีผลกระทบต่อพื้นที่ จังหวัดสระแก้ว ทั้งโดยตรงและทางอ้อม ในมิติ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคง ทั้งในด้านบวกและด้านลบ โดยผลของนโยบายการค้าที่ส่งผลทางบวกในพื้นที่สระแก้วสิ่งแรกที่สำคัญที่สุด คือ มิติความมั่นคง คือ การแก้ไขปัญหาสงครามและสร้างสันติภาพเกิดขึ้นตามแนวชายแดน ลดปัญหาอาชญากรรมตามแนวชายแดน และผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจนั้น ได้รับผลกระทบด้านบวก เพราะช่วยสร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีตลาดการค้าชายแดนอย่างมาก แต่ภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจกลับส่งผลสะท้อนออกมาในผลกระทบด้านลบทางสังคม เกิดปัญหายาเสพติด ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ ปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นต้นซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของนพภัสสร มาเทียน (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518-2546) โดยผลการศึกษาพบว่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518-2546 ช่วยส่งผลกระทบทางบวกก่อให้เกิดการขยายตัวทางการค้าและเศรษฐกิจ แต่ยังคงส่งผลกระทบทางลบ ซึ่งถือเป็นปัญหาที่มีต่อประเทศไทยด้วย ได้แก่ ปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักลอบค้าอาวุธสงคราม ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาการโจรกรรม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าผลกระทบที่เกิดจากนโยบายการค้าชายแดนนับแต่เริ่มต้นการนำนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้ามาปฏิบัติจนถึงปัจจุบันนั้นก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกที่สำคัญในการเติบโตทางเศรษฐกิจการค้าทำให้ประชาชนตามแนวชายแดนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ และช่วยลดผลกระทบทางลบที่เกิดจากปัญหาทางสังคม และอาชญากรรมอย่างต่อเนื่องถึงแม้จะไม่สามารถจัดปัญหา หรือผลกระทบทางลบให้หมดไปแต่ก็ช่วยให้ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาทั้งสองฝั่งมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้น ทั้งในระดับนโยบายรัฐบาล นโยบายจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น นอกจากการใช้นโยบายเศรษฐกิจโดยการค้าชายแดน เป็นเครื่องมือสำคัญในพัฒนาแล้วนั้นควรเพิ่มและน่านโยบายด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบทางด้านสังคม ความมั่นคง และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายใต้การเติบโตของการค้าชายแดนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนวนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน ผลการศึกษา พบว่า

1. จังหวัดสระแก้วควรเร่งขับเคลื่อนนโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้วและศูนย์รับซื้อสินค้าเกษตรกรรม (ข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์) ให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยเร็ว
2. จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งผลักดันการเปิดจุดผ่านแดนถาวร และจุดผ่อนปรนในพื้นที่จังหวัดสระแก้วเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขปัญหาจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ที่มีความแออัดในปัจจุบัน และรองรับการขยายตัวของการค้าชายแดนภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนที่จะมาถึงในปี พ.ศ. 2558
3. จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะเส้นทางขนส่งสินค้ามีระบบโลจิสติกส์ เพื่อรองรับนักลงทุนที่จะมาใช้พื้นที่จังหวัดสระแก้ว เป็นฐานการผลิต หรือส่งออก/ นำเข้าสินค้า การเชื่อมโยงเส้นทางหลักกับเส้นทางในท้องถิ่น และการพัฒนาระบบราง เป็นต้น
4. จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพตลาดการค้าชายแดน ให้เป็นตลาดการกระจายสินค้าทุกประเภทที่ใหญ่ที่สุดในอาเซียน โดยมุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในตลาดการค้าชายแดน
5. จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรผลักดันให้มีการแก้ไขและปรับปรุงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนซึ่งมีมากกว่า 90 ฉบับ เพื่อให้ขั้นตอนทางการค้าชายแดนมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น
6. จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศการค้าชายแดนให้เป็นแหล่งข้อมูลการค้าชายแดนที่ทันสมัยให้ผู้ประกอบการ นักลงทุน และประชาชนสามารถสืบค้นได้ตลอดเวลา โดยต้องเน้นการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเข้าถึงง่าย เสริมศักยภาพการแข่งขันทางการค้าชายแดนให้กับผู้ประกอบการในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว
7. จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในจังหวัดสระแก้ว เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน อาทิเช่น ทางด้านภาษาอังกฤษ และภาษาเพื่อนบ้าน ศักยภาพเกษตรกร บุคลากรทางด้านโลจิสติกส์ และวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น
8. จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคง ที่จะเกิดขึ้นจากการเติบโต

ด้านเศรษฐกิจการค้าชายแดน โดยทุกหน่วยงานต้องจัดทำแผนหรือแนวทางเพื่อรับมือกับปัญหา และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษานโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว สามารถนำมากำหนดเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการศึกษานโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2557 นั้นผู้วิจัยพบว่าในการกำหนดนโยบายด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ของไทยมีนโยบายที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจการค้าชายแดนและทุกรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับนโยบายดังกล่าว เพียงอาจมีข้อขัดข้องในการขับเคลื่อนเนื่องจากปัญหาสถานการณ์การเมืองภายในประเทศทั้งไทยและกัมพูชา แต่อย่างไรก็ดีด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่ดีของจังหวัดสระแก้วเองที่เป็นเส้นทางสำคัญเชื่อมต่อกับภาคตะวันออก ภาคกลางและภาคอีสานของประเทศไทย และเป็นเส้นทางที่สำคัญตามแผนพัฒนาแนวพื้นที่เศรษฐกิจตอนใต้ (Southern economic corridor) เชื่อมโยง พม่า-ไทย-กัมพูชา-เวียดนาม (R10) หลักภายใต้กรอบ GMS และจังหวัดสระแก้วมีมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา มากที่สุดเป็นอันดับ 7 จังหวัด (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว จันทบุรี และตราด) มูลค่ารวมกว่า 62,000 ล้านบาท (ปี พ.ศ. 2556) รวมถึงการมีตลาดการค้าชายแดน (ตลาดโรงเกลือ) ซึ่งมีขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าทุกประเภทที่เป็นรู้จักของคนไทย และต่างประเทศ และประกอบกับการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 รัฐบาลไทยในปัจจุบันจึงได้ให้ความสำคัญการค้าชายแดน และนโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนของประเทศซึ่งจังหวัดสระแก้วเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมาย แต่ในการดำเนินงานของนโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดน โดยการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษและศูนย์รับซื้อสินค้าเกษตรของจังหวัดสระแก้วนั้นประสบปัญหาในหลายประการ อาทิเช่น

1) การดำเนินงานในการพิจารณาเพื่อหาพื้นที่จัดตั้งเขตเศรษฐกิจของจังหวัดสระแก้ว ถูกตั้งข้อสังเกตว่ามีการศึกษาความเป็นไปได้และปรับเปลี่ยนพื้นที่ในการจัดตั้งบ่อยที่สุดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน ถึงอาจเนื่องด้วยลักษณะเฉพาะในการทำงานของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและกลุ่มทุนในพื้นที่ซึ่งถูกมองว่ามีความเห็นไปในทิศทางที่แตกต่างกัน และ 2) การดำเนินงานในการพิจารณาเพื่อหาพื้นที่จัดตั้งเขตเศรษฐกิจของจังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) มากำกับดูแลและให้แนวทาง

ในการดำเนินงานร่วมกับจังหวัดในพื้นที่นั้น พบว่า ยังไม่มีความชัดเจนในการดำเนินการเชิงนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติ อีกทั้งไม่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทความเป็นจริงของจังหวัดสระแก้ว เช่น การเลือกพื้นที่ในการกำหนดที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษภายใต้เงื่อนไขพื้นที่ห้ามใช้และพื้นที่ที่มีข้อจำกัด การปรับปรุงกฎหมายเพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงาน ซึ่งมีพระราชบัญญัติเกี่ยวข้องกว่า 90 ฉบับ เป็นต้น ดังนั้นข้อเสนอในการนำผลการศึกษาที่พบไปใช้ในด้านนโยบายคือ

1.1 การดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้วและศูนย์รับซื้อสินค้าเกษตรกรรม (ข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์) ให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยเร็ว โดยทางรัฐบาลสร้างความชัดเจนที่จะทำให้เห็นนโยบายดังกล่าวประสบความสำเร็จ เนื่องจากในส่วนจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการตามนโยบายดังกล่าวได้ หากนโยบายดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้ในจังหวัดสระแก้วจะมีส่วนสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวชาวกัมพูชาหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและการลักลอบนำสินค้าเกษตรกรรม โดยเฉพาะข้าวและมันสำปะหลังซึ่งมีปัญหาการลักลอบเป็นจำนวนมากตามแนวชายแดน รวมทั้งมีส่วนให้ศักยภาพทางการค้าชายแดนของจังหวัดมีความเข้มแข็งมากขึ้น เพื่อเตรียมพร้อมการเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึงในปี พ.ศ. 2558 ของประชาคมอาเซียน

1.2 จากสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดสระแก้วที่เป็นประตูเชื่อมโยงภูมิภาคอินโดจีน และเพื่อส่งเสริมการเติบโตของการค้าชายแดนอย่างต่อเนื่องคือ ควรมีนโยบายที่ส่งเสริมสนับสนุนการเปิดจุดผ่านแดนถาวร และจุดผ่อนปรนในพื้นที่จังหวัดสระแก้วเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขปัญหาจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึกที่มีความแออัดในปัจจุบัน และ รองรับการค้าขายชายแดนภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนที่จะมาถึงในปี พ.ศ. 2558

1.3 จากการที่มีตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา (ตลาดโรงเกลือ) ที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกนั้น ประกอบกับมีการเพิ่มขึ้นของตลาดการค้าชายแดนในพื้นที่ด้านชายแดนต่าง ๆ ดังนั้น ด้วยศักยภาพของตลาดโรงเกลือที่มีอยู่ และเพื่อแก้ไขปัญหาการแข่งขันที่มีสูง (Red ocean) จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายการพัฒนาศักยภาพตลาดการค้าชายแดน ให้เป็นตลาดกลางกระจายสินค้าทุกประเภทที่ใหญ่ที่สุดในอาเซียน เป็นศูนย์กลางของสินค้าที่มาจากทุกภูมิภาคของไทยและนานาชาติ โดยในการขับเคลื่อนนโยบายนั้นต้องมุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในตลาดการค้าชายแดน

1.4 การจะพัฒนาการค้าชายแดนเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ปัญหาทางด้านกฎหมายยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญซึ่งกฎหมายมีมากกว่า 90 ฉบับ ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น รัฐบาลควรเร่งแก้ไขกฎหมายหรือมีมาตรการผ่อนปรนเพื่อให้การดำเนินการค้าชายแดน โดยเฉพาะสินค้าเกษตรกรรมสามารถขยายตัวเพิ่มขึ้นได้ และสำหรับในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นควรมีกฎหมายเฉพาะในการบริหารจัดการพื้นที่ที่ต้องให้จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชนในจังหวัดสระแก้ว เข้ามามีส่วนร่วม

1.5 เพื่อการอำนวยความสะดวกทางการค้าชายแดนและการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบาย ในการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะเส้นทางขนส่งสินค้ามีระบบโลจิสติกส์ เพื่อรองรับ นักลงทุนที่จะมาใช้พื้นที่จังหวัดสระแก้วเป็นฐานการผลิตหรือส่งออก/ นำเข้าสินค้า การเชื่อมโยง เส้นทางหลักกับเส้นทางในท้องถิ่น และการพัฒนาระบบราง เป็นต้น และรัฐบาลต้องพิจารณา งบประมาณหรือหาแหล่งเงินทุนเพื่อช่วยสนับสนุนการพัฒนาเส้นทางและระบบ โลจิสติกส์ ชายแดนฝั่งกัมพูชาที่ต้องเชื่อมต่อกันระหว่างไทยกับกัมพูชา

1.6 การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ปี พ.ศ. 2558 นั้น นอกจากการมุ่งเตรียม ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านโลจิสติกส์ และการอำนวยความสะดวกทางการค้าชายแดน และการพัฒนาตลาดการค้าชายแดน อีกหนึ่งด้านสำคัญที่ต้องพัฒนา คือ “คน” เพื่อเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้น จังหวัดสระแก้วและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในจังหวัดสระแก้วเพื่อรองรับ ประชาคมอาเซียน อาทิเช่น ทางด้านภาษาอังกฤษและภาษาเพื่อนบ้าน ศักยภาพเกษตรกร บุคลากร ทางด้าน โลจิสติกส์ และวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

1.7 การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนไม่ได้มีเพียงแค่มิติทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ยังมีมิติความมั่นคง มิติสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งทั้ง 3 มิติ มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน ดังนั้น จังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคง ที่จะเกิดขึ้นจากการเติบโตด้าน เศรษฐกิจการค้าชายแดน โดยทุกหน่วยงานต้องจัดทำแผนหรือแนวทางเพื่อรับมือกับปัญหา และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

2. ในกระบวนการกำหนดนโยบาย สามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ การกำหนด นโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย (Randall & Grace, 1982) ดังนั้น ภายใต้อธิบายแนะ ทางด้านนโยบาย ที่ผู้วิจัยได้เสนอนั้นควรมีการกำหนดแผนงาน โครงการ และกลไกในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้มีความชัดเจน ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ในระดับจังหวัด

มีนโยบาย มีแผนงาน และกลไกขับเคลื่อนที่ชัดเจน แต่ประสบปัญหาในการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน จึงทำให้เกิดปัญหาในการขับเคลื่อนนโยบายจึงทำให้การพัฒนาทั้งตลาดการค้าชายแดน เขตเศรษฐกิจพิเศษ และศูนย์รับซื้อสินค้าเกษตรมีความล่าช้า ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญ และกำกับติดตามการทำงานนโยบายอย่างจริงจังต่อเนื่อง อีกทั้งต้องมีหน่วยงานหลักและคณะกรรมการในระดับจังหวัดที่ดำเนินการติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

3. จากข้อเสนอแนะแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนในงานฉบับนี้นั้น เป็นการเสนอในสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งหากในอนาคตมีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงซึ่งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของนโยบายดังกล่าวได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบว่าการพัฒนาของนโยบายของการค้าชายแดนได้มุ่งไปสู่การเป็นเมืองเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ดังนั้นควรทำการศึกษาถึงแนวทางหรือรูปแบบการบริหารจัดการเมืองเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้วควรเป็นอย่างไร
2. จากผลการศึกษาพบว่าตลาดการค้าชายแดน โดยเฉพาะ “ตลาดโรงเกลือ” เป็นตลาดที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันค้าขายในตลาดตามแนวคิดทะเลสีแดง (Red ocean) ดังนั้นควรทำการศึกษาถึงอนาคตความอยู่รอดของผู้ประกอบการค้าขายในตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา “ตลาดโรงเกลือ”
3. จากผลการศึกษาพบว่า ตลาดการค้าข้ามระบบบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว มีการถักทอเป็นมูลค่ามหาศาล ดังนั้นควรทำการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการการค้าข้ามระบบในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว
4. จากผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการนำนโยบายการค้าชายแดนไปสู่การปฏิบัติ และการบูรณาการในการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ตามแนวชายแดนมีปัญหา ดังนั้นควรทำการศึกษาแนวทางการบูรณาการการทำงานด้านการค้าชายแดนของหน่วยงานในพื้นที่ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อจังหวัด
5. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสระแก้วจังหวัดเดียว ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับจังหวัดที่มีชายแดนติดกับกัมพูชา เช่น จันทบุรี ตราดและสุรินทร์ เพื่อให้เห็นความแตกต่างและความเหมือนของนโยบายในแต่ละพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการพัฒนานโยบายการค้าชายแดนต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2557). *ยุทธศาสตร์ความร่วมมือการทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง*. เข้าถึงได้จาก <http://www.acmecsthai.org/web/23.php>
- กระทรวงพาณิชย์. (2557). *รายงานผลการดำเนินการตามนโยบายรัฐบาล*. เข้าถึงได้จาก http://www2.moc.go.th/more_news.php?cid=135
- กรมการค้าต่างประเทศ. (2553). *สู่ความเป็นเลิศ เปิดแนวรุก บุกตลาด AFTA*. กรุงเทพฯ: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.
- กรมการค้าต่างประเทศ. (2556). *สถิติการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนของประเทศไทย ปี 2553-2556 (มค.พย.)*. กรุงเทพฯ: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.
- กรมการค้าต่างประเทศ. (2557). *การค้าชายแดนและการค้าผ่าน*. เข้าถึงได้จาก http://pcoc.moc.go.th/wappPCOC/57/upload/File_IPD_FILE583036.doc
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2548). *ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: โอกาสทางการค้าและการลงทุนของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2553 ก). *การค้าในภูมิภาคอาเซียนและเพื่อนบ้าน*. เข้าถึงได้จาก http://www.thaifita.com/trade/seminar_supan.ppt
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2553 ข). *ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaifita.com/thaifita/Home/tabid/36/ctl/Details/mid/582/ItemID/4601/Default.aspx>
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2553 ค). *ประชาคมอาเซียน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaifita.com/thaifita/Home/tabid/36/ctl/Details/mid/582/ItemID/4374/Default.aspx>
- กรมททางหลวง. (2552). *โครงการพัฒนาทางหลวงระหว่างประเทศ*. เข้าถึงได้จาก <http://www.doh.go.th/web/international/asean.html>
- กรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. (2555). *ข้อมูลประเทศกัมพูชา*. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaiembassy.org/phnompenh/th/thai-people>
- กรมอาเซียน. (2556). *ประชาคมอาเซียน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/asean-media-center/2395>

- กุลธน ธนาพงศธร. (2537). แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ. ใน *นโยบายสาธารณะและการวางแผน* (พิมพ์ครั้งที่ 9). นนทบุรี: สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- คณะเศรษฐศาสตร์. (2547). *ผลกระทบจากการทำความตกลงว่าด้วยความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้น*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โคริน เฟื่องเกษม. (2548). *แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โครงการแผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย-กัมพูชา. (2556). *จุดผ่านแดนตาพระยา-บึงตะกวน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.mapculture.org/coppermine/thumbnails.php?album=113>
- จุมพล หนิมพานิช. (2547). *การวิเคราะห์นโยบาย ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุลชีพ ชินวรรโณ. (2547). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2542). *เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาหลักและทฤษฎีพัฒนศึกษา*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยวัฒน์ คำชู และณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. (2555). *อันเขียนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. (2551). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ด่านศุลกากรอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. (2556 ก). *สถิติมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ปี 2553-2555*. สระแก้ว: ด่านศุลกากรอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว.
- ด่านศุลกากรอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. (2556 ข). *ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ*. เข้าถึงได้จาก <http://www.arancustoms.org/index.php?lay=show&ac=article&Id=285048>
- ทศพร สิริสัมพันธ์. (2539). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทศบาลตำบลคลองหาด. (2557). *ตลาดลานค้าชุมชนบ้านดิน (จุดผ่อนปรนไทย-กัมพูชา)*. สระแก้ว: กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลคลองหาด.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2548). *การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน 5 ประเทศ มาเลเซีย พม่า จีนตอนใต้ ลาวและกัมพูชา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานภาคและสาขานโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย.

- ธานัญญารัตต์ ล้วสมบุรณ์. (2551). *นโยบายและมาตรการของรัฐบาลไทยในการจัดการการค้าชายแดน: กรณีศึกษา ด้านศุลกากรเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัด เชียงราย*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีรภัท ชัยพิพัฒน์. (2545). *นโยบายต่างประเทศระบอบ เอง สัมริน-สุนเซ็น ต่อกระแสทุนนิยมข้ามชาติในกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532-ปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นฤมล นาคา. (2548). *การค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นวิทย์ เอ็มเอก. (2555). *ความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการค้าชายแดนไทย-มาเลเซียเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- นิธิวดี มานิตกุล. (2552). *การบูรณาการทำงานระหว่างหน่วยงานหลักเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกรอบอนุภูมิภาค: รายงานการศึกษาศวามบุคคล. หลักสูตรนักบริหารการทูตรุ่นที่ 1 สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.*
- นพภัตสร มาเทียน. (2549). *ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518-2546)*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บัณฑิต สุวัจฒน, สุทธิ เทพสุทา, มนุชธรรม เนาว์นาน, กำชัย กำดังตน, ศุภชัย นรินทรภักดี, วัชระ ถาวรผล และสุวัฒน์ วัฒนารมย์. (2546). *ทฤษฎีระบบ (SYSTEM THEORY) วิเคราะห์เหตุการณ์เผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เมื่อ 29 มกราคม 2546: เอกสารรายงานวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนเสนาธิการทหารบก สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง.
- พระธรรมปริยัติโสภณ. (2552). *ประวัติจังหวัดสระแก้ว: ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชปริยัตยาจารย์*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พีรญา คงคา ฉุยฉาย. (2549). *ปฏิสัมพันธ์ของพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าชายแดน: กรณีศึกษา ตลาดโรงเกลือ จังหวัดสระแก้ว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนา มนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา), บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แพรรัทธ ขอดแก้ว. (2555). *เอกสารประกอบการสอน รหัสวิชา 2000111 วิชาอาเซียนศึกษา (ASEAN Studies) 2555* มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. เข้าถึงได้จาก

<https://www.gotoknow.org/posts/490884>

ไพศาล วิศาลาภรณ์, ขนิษฐา ห้านิรัติกัย, พิมพ์วิทย์ เมืองนิล, โกมุที ยมลนันทน์, วรมน เนาวโรจน์, เบญจพร มรรยาทอ่อน, กัทธ พดุกษ์ชัยกุล และจිරนนท์ ทรงชาติ. (2558). *การศึกษา: การสร้างประชาคมอาเซียน 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

ผุสดี พลสารมัย, ศรา เตชะเสริมสุขกุล และปิยะรัตน์ พิพิธวนิชธรรม. (2555). *การค้าระหว่าง ประเทศทางบกภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้า และการพัฒนา (องค์การมหาชน).

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (สินค้าเกษตรกรรม 1). (2557, 28 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (สินค้าเกษตรกรรม 2). (2557, 28 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (จุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน 1). (2557, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (จุดผ่อนปรนบ้านเขาดิน 2). (2557, 14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (จุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ 1). (2557, 28 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญภาคเอกชน (พื้นที่ตลาด โรงเกลือ 1). (2557, 28 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

มยุรี อนุมานราชชน. (2547). *นโยบายสาธารณะ: แนวคิด กระบวนการ และการวิเคราะห์*. เชียงใหม่: คະนึ่งนิจการพิมพ์.

มยุรี อนุมานราชชน. (2549). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: ธรรมมถการพิมพ์.

เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ. (2552). *การวิจัยการนำนโยบายไปปฏิบัติในประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.gspa.ru.ac.th/downloads/doc/d018.doc>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วัชรินทร์ ยงศิริ. (2545). ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา. ใน *เอกสารประกอบการสัมมนา เชิงปฏิบัติการบทบาทและแนวทางปฏิบัติงานของสำนักงานพาณิชย์จังหวัด ในการพัฒนาการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน*. กรุงเทพฯ: กองบริหารพาณิชย์ ภูมิภาค สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์.

วัชรินทร์ ยงศิริ. (2547). *การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา: ปัญหาที่ประสบในปัจจุบัน และแนวทาง แก้ไขในอนาคต*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา.

- วัลย์ธดา วิวัฒน์พนชาติ. (2534). *เอกสารประกอบการบรรยายวิชา การค้าต่างประเทศของไทย (EC 454) มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2556). *วิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2548-2553*. เข้าถึงได้จาก [http://th.wikipedia.org/wiki/2553/วิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2548-2553](http://th.wikipedia.org/wiki/2553/วิกฤตการณ์การเมืองไทย_พ.ศ._2548-2553)
- ศราวุฒิ พัฒนชัย. (2557). *Blue Ocean Strategy Vs Red Ocean Strategic*. เข้าถึงได้จาก: <http://bdm.mastergardz.com/JL/index.php/2012-02-29-09-20-07/80-blue-ocean-strategy-vs-red-ocean-strategic->
- ศิริโรตม์ ภาคสุวรรณ. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศุภชัย ยาวะประภาส. (2544). *นโยบายสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภธิดา อติศรศุภพงษ์. (2549). *การค้าชายแดนในอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย*. การค้นคว้าอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสวตยนต์ ศรีสมุทร. (2546). *นโยบายรัฐไทยกับการค้าชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศูนย์ข้อมูลเศรษฐกิจการค้าจังหวัด. (2556). *ข้อมูลจังหวัดพระตะบอง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี*. เข้าถึงได้จาก <http://www.pcoc.moc.go.th/pcocsys/uploadfile/22/doc>
- สรรเสริญ วงศ์ช่อ. (2554). *การวางแผนพัฒนาประเทศ*. นนทบุรี: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2555). *ระเบียบโลกใหม่*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.
- สมบัติ ช่างชัยวงศ์. (2549). *นโยบายสาธารณะ: แนวความคิดการวิเคราะห์และกระบวนการ* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สมพงษ์ เฟื่องอารมณ์. (2546). *การค้าต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมพร เฟื่องจันทร์. (2552). *นโยบายสาธารณะทฤษฎีและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ออน อาร์ต ครีเอชั่น.
- สายฝน แผลงหล้า. (2557). *การจัดการความรู้การพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว*. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. เข้าถึงได้จาก http://www.km.moc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=931&filename=index_design8

สำนักงานประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ. (2554). เข้าถึงได้จาก

http://hq.prd.go.th/foreignPRD/ewt_news.php?nid=5

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2552). ข้อมูลประเทศกัมพูชา. เข้าถึงได้จาก

http://www.boi.go.th/thai/clmv/2008_Cambodia/Cam_province1.htm

สำนักความร่วมมือระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม. (2557).

ความสัมพันธ์ด้านคมนาคมระหว่างไทย-กัมพูชา. เข้าถึงได้จาก

<https://vigcollab.mot.go.th/gm/document-1.9.23420/ไทย-กัมพูชา.pdf>

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสระแก้ว. (2556). ยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยว

จังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2556-2559. สระแก้ว: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
สระแก้ว.

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อน

บ้านปี 2555. กรุงเทพฯ: สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ. เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62>

สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. (2556 ก). จุดผ่านถาวรและจุดผ่อนแดนชายแดนไทย-กัมพูชา

ด้านจังหวัดสระแก้ว. เข้าถึงได้จาก: <http://www.sakaeo.go.th/websakaeo/img/map1.jpg>

สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. (2556 ข). รายงานบรรยายสรุปจังหวัดสระแก้ว. เข้าถึงได้จาก

<http://www.sakaeo.go.th/websakaeo.pdf>

สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. (2557). รายงานบรรยายสรุปจังหวัดสระแก้ว 2557. เข้าถึงได้จาก

<http://www.sakaeo.go.th/websakaeo.sakaeo.pdf>

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2540). ข้อมูลการตราด จังหวัดสระแก้ว ประจำปี 2540.

สระแก้ว: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2556). รายงานสถิติมูลค่าการค้าชายไทย-กัมพูชา ระหว่าง

ปี 2550-2555. สระแก้ว: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว. (2557). รายงานสถิติมูลค่าการค้าชายไทย-กัมพูชา ระหว่าง

ปี 2546-2557. สระแก้ว: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2552). ข้อมูลเกี่ยวกับจุดผ่านแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน.

เข้าถึงได้จาก http://fad.moi.go.th/group3/g3_aca1.htm

- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2557). *การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี*. เข้าถึงได้จาก
http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm
- ลีดา สอนศรี. (2527). *แนวความคิดและทฤษฎีการรวมกลุ่มและภูมิภาคนิยม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัย
 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2551). *ชื่อบ้านนามเมือง จังหวัดสระแก้ว ลุ่มน้ำบางปะกง สุดพรมแดน
 ตะวันออก. สระแก้ว: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด.*
- สุมิตร สุวรรณ. (2554). *เอกสารประกอบการสอน รัฐบาลกับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนา*. นครปฐม:
 คณะศึกษาศาสตร์ และพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กำแพงแสน.
- หอการค้าจังหวัดสระแก้ว. (2557). *ประวัติหอการค้าจังหวัดสระแก้ว*. เข้าถึงได้จาก
http://www.sakaeochamber.com/?page_id=6215
- อกนิษฐ์ รอดประเสริฐ. (2553). *ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สำนักงานยุทธศาสตร์การพาณิชย์*.
 เข้าถึงได้จาก <http://www.km.moc.go.th/./ASEAN%20Economic%20Community.docx>
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว. (2557). *บรรยายสรุปองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว*.
 สระแก้ว: ฝ่ายบริหารงานทั่วไป สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด.
- อนพัทธ์ หนองถู่. (2550). *ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา: กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว*.
 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- อัทธ์ พิศาลวานิช. (2554). *เอกสารประกอบการสอนวิชา ทฤษฎีและนโยบายการค้าระหว่าง
 ประเทศ*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- อำพา แก้วกำกง. (2554). การขยายบทบาทด้านการค้าของเงินในกัมพูชาตะวันตก: นัยต่อประเทศ
 ไทย. *วารสารการวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 11(2), 127-140.
- ฮอทเอเชีย. (2556). *เที่ยวเขมรด้วยตัวเอง เที่ยวกัมพูชาด้วยตัวเอง*. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.hotsia.com/travel-cambodia/index.shtml>
- Anderson, J. E. (1994). *Public policy-making: Introduction* (2nd ed.). New York: Houghton
 Mifflin Company.
- ASEAN Charter. (2012). Retrieved from <http://www.aseansec.org>
- ASEAN Economic Community Blueprint. (2012). Retrieved from <http://www.aseansec.org>
- Bella, B. (1961). *The theory of economic integration*. Homewood, ILL: Richard
 D. Irwin.
- Considine, Mark. (1994). *Public policy: A critical view*. South Melbourne:
 Macmillan Education Australia.

- David D. (1984). *Problem definition in policy analysis*. Kansas: University Press of Kansas.
- David B. T. (1971). *The governmental process*. New York: Alfred A. Knopf.
- Dror, Y. (1968). *Public policy-making re-examined*. San Francisco, California: Chandles.
- Dye, T. R. (1984). *Understanding public policy*. Englewood Cliffs: N.J. Prentice-Hall
- Easton, D. (1953). *The political system an inquiry in to the State of political science*. New York: Alfred A. Knorf.
- Hass, E. B. (1975). *The obsolescence of regional integration theory*. Berkeley: Institute of International Studies.
- Hettne, B. (2003). The new regionalism revisited, in fredrik soderbaum and timothy M. shaw (eds.). *Theories of new regionalism*. New York: Palgrave macmillan.
- Kim, W. C. & Mauborgne, R. (2004). *Blue ocean strategy*. *Harvard Business Review*, October. 28(10). 76-85.
- Kim, W. C. & Mauborgne, R. (2005). *Blue ocean strategy: How to create uncontested market space and make the competition irrelevant*. Boston: Harvard Business School Press.
- Mitrany, D. (1966). *A working peace system*. Chicago: Quadrangle Books.
- Lowi , T. J. (1968). American business, public policy, case studies, and political theory. *World Politics*, 16(4), 167-715.
- Randall, R. & Grace, F. (1982). *Bureaucracy and policy implementation*. Illinois: The Dorsey Press.
- Robert, O. K. & Joseph, S. N. (1989). *Power and interdependence*. London: Harper Collins.
- Rosecrance, R. (1995). The obsolescence of territory. *New Perspectives Quarterly*, 12(1), 45-61.
- Sharkansky, I. (1971). *Policy analysis in political science*. Chicago: Markham.
- Van meter, D. S. & Van Horn C. E. (1975). The policy implementation process: A conceptual Framework. *Administration and Society*, 9(46), 4.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

**นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษา
จังหวัดสระแก้ว**

แบบสัมภาษณ์ (ชุดที่ 1)

เรื่อง นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว

ชุดที่ 1: หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
นักวิชาการ และตัวแทนภาคประชาชน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา เรื่อง “นโยบายการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วกับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว ศึกษาผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้วและเพื่อเสนอแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนในฐานะที่ท่านเป็นหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนโยบาย แผนงาน โครงการการค้าชายแดนจึงมีความสำคัญในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้เป็นอย่างมากซึ่งผลการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อ ตามความเป็นจริงเพราะข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงจะทำให้ผลการวิจัยเป็นไปอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ข้อมูลที่ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับและทำการแปลผลในภาพรวมเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

ตอนที่ 3 ปัญหา ผลกระทบและข้อเสนอแนะก่อนนโยบายการค้าชายแดนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล.....หน่วยงาน.....
2. เพศ ชาย หญิง
3. ตำแหน่ง.....
4. ประสบการณ์ในการทำงานด้านการค้าชายแดน.....
5. ประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ชายแดนจังหวัดสระแก้ว.....

ตอนที่ 2 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว

1. ทิศนะของท่านต่อนโยบายการ มาตรการ แผนงาน การค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ในปัจจุบันเป็นอย่างไร
 - 1.1 สาระของนโยบาย มาตรการ ที่นำมาใช้เป็นอย่างไร
 - 1.2 การเปลี่ยนแปลงของนโยบาย มาตรการเกิดผลดีผลเสียอย่างไร
 - 1.3 การปรับเปลี่ยนนโยบาย มาตรการ ทันต่อสถานการณ์หรือสอดคล้องกับสถานการณ์หรือไม่ อย่างไร
2. ทิศนะของท่านต่อสถานการณ์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในปัจจุบันเป็นอย่างไร
3. การดำเนินงานด้านนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว บุคคลใด (ไทยและกัมพูชา) ที่มีบทบาทสำคัญ และมีบทบาทอย่างไร
4. บทบาท หน้าที่ของหน่วยงานท่าน/ท่านในการดำเนินนโยบาย วางแผน และปฏิบัติงานด้านการค้าชายแดนไทย กัมพูชาเป็นอย่างไร
5. ทิศนะของท่านต่อนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว เป็นอย่างไร
 - 5.1 นโยบายบาตระดับรัฐบาล และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงกลาโหม
 - 5.2 นโยบายระดับจังหวัด
 - 5.3 นโยบายระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 5.4 นโยบายขององค์กรเอกชนในพื้นที่ เช่น หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรม

ตอนที่ 3 ปัญหา ผลกระทบและข้อเสนอแนะต่อนโยบายการค้าชายแดนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

1. ทศนะของท่านต่อปัญหา อุปสรรคจากนโยบายด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา สระแก้ว หรือไม่ อย่างไร

1.1 การนำนโยบายไปปฏิบัติสามารถกระทำได้มาก-น้อย เพียงใด

1.2 ข้อจำกัด อุปสรรค ในการปฏิบัติตามนโยบาย (Policy Implementation) มีหรือไม่ อย่างไร

1.3 ปัญหา การประสานแผน ประสานการปฏิบัติ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีหรือไม่ อย่างไร

2. ท่านคิดว่าผลกระทบที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา สระแก้ว ในประเด็น เป้ากระทบ ทิศทางของผลกระทบ ระดับของผลกระทบและระยะเวลาของผลกระทบ เป็นอย่างไร

2.1 ด้านเศรษฐกิจ

2.2 ด้านสังคม

2.3 ด้านการเมือง

2.4 ด้านความมั่นคง

3. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา สระแก้ว ควรเป็นอย่างไร (จำแนกตามกลุ่มและประเภทของสินค้า เช่น สินค้าพืชผลทางการเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าวัสดุก่อสร้าง การบริการและ อื่น ๆ)

4. ทศนะของท่านที่มีต่อการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ที่จะส่งผลต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วเป็นอย่างไร และจังหวัดสระแก้วควรมีแนวทางในการปรับตัวและเตรียมความพร้อมอย่างไร

แบบสัมภาษณ์ (ชุดที่ 2)
เรื่องนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน:
กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว

ชุดที่ 2: ผู้ประกอบการส่งออกและนำเข้าสินค้า
บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา เรื่อง “นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วกับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการและปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว ศึกษาผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้วและเพื่อเสนอแนวทางนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียน ในฐานะที่ท่านเป็นนักธุรกิจซึ่งผู้ประกอบการส่งออกและนำเข้าสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว จึงมีความสำคัญในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้เป็นอย่างมากซึ่งผลการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อ ตามความเป็นจริงเพราะข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงจะทำให้ผลการวิจัยเป็นไปอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ข้อมูลที่ให้ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ และทำการแปลผลในภาพรวมเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์รูปแบบ วิธีการ ของผู้ประกอบการไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปัญหาและผลกระทบของผู้ประกอบการไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
2. เพศ ชาย หญิง
3. สถานภาพ โสด สมรส หย่าร้าง
4. อายุ.....ปี
5. ระยะเวลาที่ประกอบอาชีพ.....ปี.....เดือน
6. ประเภทของสินค้าที่ประกอบการ.....
7. ประเภทการประกอบการ นำเข้า ส่งออก ทั้งนำเข้าและส่งออก
8. ปริมาณการนำเข้าสินค้าและส่งออกต่อปี.....
9. มูลค่าการค้าขายแดนของท่านต่อปี.....
10. ด้านขายแดนที่นำสินค้าเข้าและส่งออก.....

ตอนที่ 2 สถานการณ์การค้า วิธีการ รูปแบบของผู้ประกอบการส่งออกและนำเข้าสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

1. ประสบการณ์การค้าชายแดนไทยกัมพูชาของท่านนับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ทิศนะของท่านต่อสถานการณ์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในปัจจุบันเป็นอย่างไร
3. การประกอบธุรกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว บุคคลใด (ไทยและกัมพูชา) ที่มีบทบาทสำคัญ และมีบทบาทอย่างไร
3. ขั้นตอน วิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน ของท่านเป็นอย่างไร
 - 3.1 ขั้นตอนกระบวนการส่งออก/ นำเข้า
 - 3.2 สถานที่ส่งออก/ นำเข้า
 - 3.3 วิธีการและเส้นทางการที่ขนส่ง
 - 3.4 ค่าใช้จ่ายในการส่งออก/ นำเข้า
 - 3.5 วิธีการชำระเงิน (รูปแบบ สกุลเงิน ระยะเวลา)
4. ทิศนะของท่านต่อนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว เป็นอย่างไร (แบ่งตามกลุ่มและประเภทของสินค้า)
 - 3.1 นโยบายบาลระดับรัฐบาล และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง กระทรวงพาณิชย์
 - 3.2 กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงกลาโหม
 - 4.2 นโยบายระดับจังหวัด

4.3 นโยบายระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.4 นโยบายขององค์กรเอกชนในพื้นที่ เช่น หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรม

ตอนที่ 3 ปัญหา ผลกระทบและข้อเสนอแนะของผู้ประกอบการไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

1. ปัญหาและอุปสรรคที่ท่านประสบจากการดำเนินการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา
สระแก้ว เป็นอย่างไร

1.1 ปัญหาจากนโยบาย มาตรการ การค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ด้านสระแก้ว
มาก-น้อย เพียงใด

1.2 ข้อจำกัด อุปสรรค จากนโยบาย มาตรการ การค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา
ด้านสระแก้ว มีหรือไม่ อย่างไร

1.3 ปัญหาการประสานงานกับหน่วยงานรัฐ เอกชนและข้อขัดแย้งจากนโยบาย
มาตรการ การค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ด้านสระแก้ว ที่เกี่ยวข้อง มีหรือไม่ อย่างไร

2. ท่านคิดว่าผลกระทบที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
ด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา สระแก้ว ในประเด็น เป้ากระทบ ทิศทางของผลกระทบ ระดับของ
ผลกระทบและระยะเวลาของผลกระทบ เป็นอย่างไร

2.1 ด้านเศรษฐกิจ

2.2 ด้านสังคม

2.3 ด้านการเมือง

2.4 ด้านความมั่นคง

3. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและผลกระทบจากผลกระทบที่เกิดจากนโยบายของ
รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องของท่านเป็นอย่างไร (จำแนกตามกลุ่มและประเภทของ
สินค้า เช่น สินค้าพืชผลทางการเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าวัสดุก่อสร้าง การบริการและ
อื่น ๆ)

4. ทักษะของท่านที่มีต่อการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ที่จะส่งผลต่อการค้า
ชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วเป็นอย่าง และจังหวัดสระแก้วควรมีแนวทางใน
การปรับตัวและเตรียมความพร้อมอย่างไร

แบบสอบถาม (ชุดที่ 3)

เรื่อง นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว

ชุดที่ 3: ผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา เรื่อง “นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วกับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการ และปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว ศึกษาผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้วและเพื่อเสนอแนวทงงานนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เหมาะสมภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนในฐานะที่ท่านเป็นผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้วจึงมีความสำคัญในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้เป็นอย่างมากซึ่งผลการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อ ตามความเป็นจริงเพราะข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงจะทำให้ผลการวิจัยเป็นไปอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ข้อมูลที่ให้ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับและทำการแปลผลในภาพรวมเท่านั้น

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 2 วิธีการและรูปแบบการค้าของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดนไทย - กัมพูชา

1. เพศ

1. ชาย 2. หญิง

2. อายุ

1. 20-30 ปี 2. 31-40 ปี
 3. 41-50 ปี 4. 51-60 ปี
 5. มากกว่า 60 ปี

3. สถานภาพสมรส

1. โสด 2. สมรส
 3. หม้าย/ หย่าร้าง/ แยกกันอยู่

4. ระดับการศึกษา

1. ประถมศึกษา 2. มัธยมศึกษา
 3. ประกาศนียบัตร 4. อนุปริญญา
 5. ปริญญาตรี 6. สูงกว่าปริญญาตรี

5. รายได้ของท่าน (เฉลี่ยต่อเดือน).....บาท

6. ตลาดจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา ที่ท่านค้าขายสินค้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก
 1.1 ตลาดโกลเด้นเกต 1.2 ตลาดองค์การบริหารส่วนจังหวัด
 1.3 ตลาดเดชไทย 1.4 ตลาดเบญจวรรณ
 1.5 ตลาดรัตนธรรม 1.6 ศูนย์การค้าอินโดจีน
 2. ตลาดจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ
 3. ตลาดจุดผ่อนปรนบ้านเข้าดิน

ตอนที่ 2 รูปแบบและวิธีการ การค้าของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

1. ระยะเวลาในการค้าขายสินค้าบริเวณชายแดน.....ปี
2. ประเภท ชนิด ลักษณะของสินค้าที่ท่านจำหน่าย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - 1. สินค้าประเภทพืชผลทางการเกษตร (ระบุ).....
 - 2. สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า (ระบุ).....
 - 3. สินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่ม/ สิ่งทอ (ระบุ).....
 - 4. สินค้าประเภทเครื่องบริโภค (ระบุ).....
 - 4. สินค้าประเภทวัสดุก่อสร้าง (ระบุ).....
 - 5. งานบริการ ระบุ.....
 - 6. อื่นๆ.....
3. สินค้าที่ท่านจำหน่ายซื้อจากแหล่งใด.....
4. ด้านชายแดนที่นำสินค้าเข้าและส่งออก.....
5. ปริมาณการซื้อ-ขายสินค้า.....
6. ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าต่อครั้ง.....
7. รายรับและผลกำไรจากการขายสินค้าต่อปี.....
8. ระบบการชำระเงินระหว่างท่านกับแหล่งจำหน่ายสินค้า
 - 1. เงินสด 2. สินเชื่อ 3. เงินสดและสินเชื่อ
9. รูปแบบการขายสินค้าของท่าน
 - 1. ขายส่ง 2. ขายปลีก 3. ขายปลีกและขายส่ง
10. สกุลเงินที่ใช้ในการค้าขายสินค้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - 1. เงินบาท 2. เงินเรียล
 - 3. เงินดอลลาร์สหรัฐ 3. อื่น ๆ.....
11. ลูกค้าประจำที่ซื้อสินค้าของท่านโดยส่วนใหญ่
 - 1. ชาวกัมพูชา
 - 2. ชาวไทย ในพื้นที่ จังหวัดสระแก้ว
 - 3. ชาวไทย ในพื้นที่ อื่น ๆ (ระบุ).....
 - 4. อื่น ๆ.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าที่มีต่อนโยบาย มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา	ระดับของความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. การกำหนดระยะเวลา การเปิด-ปิดจุดผ่านแดน					
2. ขั้นตอนระเบียบ พิธีการทางศุลกากร					
3. อัตราค่าธรรมเนียมภานำเข้าสินค้า					
4. อัตราค่าธรรมเนียมภานำส่งออกสินค้า					
5. จำนวนจุดผ่านแดนในการขนส่งสินค้ามายังตลาดการค้าชายแดน					
6. เส้นทางคมนาคมการขนส่งสินค้า มายังตลาดการค้าชายแดน					
7. ค่าธรรมเนียมการขนส่งสินค้าผ่านแดน					
8. พื้นที่ในการจัดเก็บสินค้า					
9. มาตรการการตรวจจับลักลอบแรงงานหลบหนีเข้าเมืองบริเวณตลาดการค้าชายแดน					
10. มาตรการการป้องกันและแก้ไขอาชญากรรมบริเวณตลาดการค้าชายแดน					
11. มาตรการการตรวจจับลักลอบขนสินค้าหนีภาษีบริเวณตลาดการค้าชายแดน					
12. มาตรการการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์บริเวณตลาดการค้าชายแดน					
13. ค่าธรรมเนียมของตลาดการค้าชายแดน					
14. ระบบการบริหารจัดการผู้ค้าของตลาดการค้าชายแดน					
15. การดูแลสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมของตลาดการค้าชายแดน					

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

1. ปัญหาอุปสรรคของท่านต่อการค้าชาย บริเวณตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

1.1 ด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน

.....

.....

.....

1.2 ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม

.....

.....

.....

1.3 ด้านภาษาและการสื่อสาร

.....

.....

.....

1.4 ด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ

.....

.....

.....

1.5 ด้านอื่น ๆ

.....

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะของท่านต่อการพัฒนาการค้าชาย บริเวณตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

1.1. ด้านวิธีการและรูปแบบการค้าชายแดน

.....

.....

.....

1.2 ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งคมนาคม

.....

.....

.....

1.3 ด้านภาษาและการสื่อสาร

.....

.....

.....

1.4 ด้านนโยบาย มาตรการและกฎระเบียบของรัฐ

.....

.....

.....

1.5 ด้านอื่น ๆ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. รองศาสตราจารย์ ดร. วิวัฒน์ชัย อัตถากร
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ชินรัตน์ สมสืบ
3. ดร.วิชัย รูปขำดี
4. ดร.อรรณพ โพธิสุข

ภาคผนวก ค

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการวิจัย

ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าขายสินค้าที่มีต่อนโยบาย
มาตรการที่เกี่ยวกับการค้าขายสินค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.873	15

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1. การกำหนดระยะเวลาการเปิด- การปิดจุดผ่านแดน	42.70	61.666	.796	.849
2. ขั้นตอนระเบียบพิธีการทาง ศุลกากร	43.67	72.782	.616	.862

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
3. อัตราค่าธรรมเนียมภาษีนำเข้า สินค้า	43.50	79.776	.330	.879
4. อัตราค่าธรรมเนียมภาษีส่งออก สินค้า	43.77	74.392	.519	.866
5. จำนวนจุดผ่านแดนในการขนส่ง สินค้านำเข้ายังตลาดการค้าชายแดน	43.77	71.289	.505	.866
6. เส้นทางคมนาคมการขนส่งสินค้า มายังตลาดการค้าชายแดน	43.07	66.892	.595	.862
7. ค่าธรรมเนียมการขนส่งสินค้า ผ่านแดน	43.47	76.120	.437	.869
8. พื้นที่ในการจัดเก็บสินค้า	43.57	75.013	.389	.871
9. มาตรการตรวจจับลักลอบ แรงงานหลบหนีเข้าเมืองบริเวณ ตลาดการค้าชายแดน	42.80	75.131	.407	.870
10. มาตรการการป้องกันและแก้ไข อาชญากรรมบริเวณตลาดการค้า ชายแดน	42.83	72.489	.595	.863
11. มาตรการการตรวจจับลักลอบ ขนสินค้าหนีภาษีบริเวณตลาดการค้า ชายแดน	43.17	71.454	.670	.859
12. มาตรการการตรวจจับสินค้า บริเวณตลาดการค้าชายแดน	43.33	70.299	.588	.862
13. ค่าธรรมเนียมของตลาดการค้า ชายแดน	43.47	74.051	.427	.869
14. ระบบการบริหารจัดการผู้ค้าของ ตลาดการค้าชายแดน	42.50	71.431	.503	.866
15. การดูแลสุขอนามัยสิ่งแวดล้อม ของตลาดการค้าชายแดน	42.60	67.628	.647	.859

ภาคผนวก ง

ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane

ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95%

ขนาด ประชากร	ขนาดตัวอย่างตามความคลาดเคลื่อน					
	± 1%	± 2%	± 3%	± 4%	± 5%	± 10%
500	-	-	-	-	222	83
1,000	-	-	-	385	286	91
1,500	-	-	638	441	361	94
2,000	-	-	718	476	333	95
2,500	-	1,250	769	500	345	96
3,000	-	1,364	811	517	353	97
3,500	-	1,458	843	530	359	97
4,000	-	1,538	870	541	364	98
4,500	-	1,607	891	549	367	98
5,000	-	1,667	909	556	370	98
6,000	-	1,765	938	566	375	98
7,000	-	1,842	959	574	378	99
8,000	-	1,905	976	580	381	99
9,000	-	1,957	989	584	383	99
10,000	5,000	2,000	1,000	588	385	99
15,000	6,000	2,143	1,034	600	390	99
20,000	6,667	2,222	1,053	606	392	100
25,000	7,143	2,273	1,064	610	394	100
50,000	8,333	2,381	1,087	617	397	100
100,000	9,091	2,439	1,099	621	398	100
>100,000	10,000	2,500	1,111	625	400	100

ภาคผนวก จ

กฎบัตรสมาคมแห่งชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อารัมภบท

เรา บรรดาประชาชน ของรัฐสมาชิกของสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) โดยมีประมุขรัฐหรือหัวหน้ารัฐบาลของบรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นผู้แทน **รับทราบ** ด้วยความพึงพอใจในความสำเร็จอย่างสูงและการขยายตัวของอาเซียนนับตั้งแต่มีการก่อตั้งขึ้นที่กรุงเทพมหานครด้วยการประกาศใช้ปฏิญญาอาเซียน

โดยระลึกถึง การตัดสินใจจัดทำกฎบัตรอาเซียน ตามแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ ปฏิญญา กัวลาลัมเปอร์ว่าด้วยการจัดทำกฎบัตรอาเซียน และปฏิญญาเชบูว่าด้วยแผนแม่บทของกฎบัตรอาเซียน

ตระหนัก ถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกันและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประชาชนและรัฐสมาชิกอาเซียนซึ่งมีความผูกพันกันทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนมีวัตถุประสงค์และชะตากรรมร่วมกัน

ได้รับแรงบันดาลใจ และรวมกันภายใต้วิสัยทัศน์เดียวกัน อัตลักษณ์เดียวกัน และประชาคมที่มีความเอื้ออาทรเดียวกัน

รวมกัน ด้วยความปรารถนาและเจตจำนงร่วมกันที่จะดำรงอยู่ในภูมิภาคแห่งสันติภาพ ความมั่นคงและเสถียรภาพที่ถาวร มีการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน มีความมั่งคั่งและความก้าวหน้าทางสังคมร่วมกัน และที่จะส่งเสริมผลประโยชน์ อุดมการณ์ และแรงดลใจที่สำคัญของอาเซียน

เคารพ ความสำคัญพื้นฐานของมิตรภาพและความร่วมมือ และหลักการแห่งอธิปไตย ความเสมอภาค บูรณภาพแห่งดินแดน การไม่แทรกแซงในกิจการภายใน จันทามติและเอกภาพในความหลากหลาย

ยึดมั่น ในหลักการแห่งประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และธรรมาภิบาล การเคารพและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

ตกลงใจ ที่จะประกันการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อประโยชน์ของประชาชนรุ่นปัจจุบันและอนาคต และตั้งมั่นให้ ความอยู่ดีกินดี การดำรงชีวิตและสวัสดิการของประชาชนเป็นแกนของกระบวนการสร้างประชาคมอาเซียน

เชื่อมั่น ในความจำเป็นที่จะกระชับสายสัมพันธ์ที่มีอยู่ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับภูมิภาค เพื่อบรรลุประชาคมอาเซียนที่มีความเหนียวแน่นทางการเมือง การรวมตัวทางเศรษฐกิจ และมีความรับผิดชอบทางสังคม เพื่อที่จะตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพต่อความท้าทายและโอกาสในปัจจุบันและอนาคต

ผูกพัน ที่จะเร่งสร้างประชาคมโดยผ่านความร่วมมือ และการรวมตัวในภูมิภาคที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ซึ่งประกอบด้วยประชาคมความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ตามที่ระบุไว้ในปฏิญญาบาหลีว่าด้วยข้อตกลงอาเซียนฉบับที่ 2

ในการนี้ จึงตกลงใจที่จะจัดทำกรอบทางกฎหมายและทางสถาบันของอาเซียน โดยกฎบัตรนี้

และเพื่อการนี้ ประมุขรัฐหรือหัวหน้ารัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งมาประชุมกันที่สิงคโปร์ ในวาระประวัติศาสตร์ครบรอบ 40 ปีของการก่อตั้งอาเซียน ได้เห็นชอบกับกฎบัตรอาเซียนนี้

หมวดที่ 1

วัตถุประสงค์และหลักการ

ข้อ 1: วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของอาเซียนคือ

1. เพื่อธำรงรักษาและเพิ่มพูนสันติภาพ ความมั่นคง และเสถียรภาพ กับทั้งเสริมสร้างคุณค่าทางสันติภาพในภูมิภาคให้มากขึ้น
2. เพื่อเพิ่มความสามารถในการปรับตัวสู่สภาวะปกติของภูมิภาคโดยการส่งเสริมความร่วมมือด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
3. เพื่อธำรงรักษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์และปราศจากอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูงอื่น ๆ ทุกชนิด
4. เพื่อให้มั่นใจว่าประชาชนและรัฐสมาชิกของอาเซียนอยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้โดยสันติในสถานะที่เป็นธรรม มีประชาธิปไตยและมีความสมานสามัคคี
5. เพื่อสร้างตลาดและฐานการผลิตเดียวที่มีเสถียรภาพ ความมั่งคั่ง มีความสามารถในการแข่งขันสูง และมีการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจซึ่งมีการอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของสินค้า บริการ และการลงทุน การเคลื่อนย้ายที่ได้รับความสะดวกของนักธุรกิจ ผู้ประกอบการวิชาชีพ ผู้มีความสามารถพิเศษและแรงงาน และการเคลื่อนย้ายอย่างเสรียิ่งขึ้นของเงินทุน
6. เพื่อบรรเทาความยากจนและลดช่องว่างการพัฒนาในอาเซียนผ่านความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและความร่วมมือ
7. เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตย เพิ่มพูนธรรมาภิบาล และหลักนิติธรรม ตลอดจนส่งเสริมและคุ้มครอง สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของรัฐสมาชิกของอาเซียน
8. เพื่อเผชิญหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ ต่อสิ่งท้าทายทุกรูปแบบ อาชญากรรมข้ามชาติ และสิ่งท้าทายข้ามพรมแดนอื่นๆ
9. เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้มั่นใจว่ามีการคุ้มครองสภาพแวดล้อมในภูมิภาค ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาค การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาค และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในภูมิภาค
10. เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยผ่านความร่วมมือที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นในเรื่องการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพลังประชาชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งแห่งประชาคมอาเซียน

11. เพื่อเพิ่มพูนความอยู่ดีกินดีและการดำรงชีวิตของประชาชนอาเซียนด้วยการให้ประชาชนมีโอกาสที่ทัดเทียมกันในการเข้าถึงการพัฒนามนุษย์ สวัสดิการสังคม และความยุติธรรม
12. เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มั่นคง และปราศจากยาเสพติด สำหรับประชาชนของอาเซียน
13. เพื่อส่งเสริมอาเซียนที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งทุกภาคส่วนของสังคมได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากระบวนการรวมตัวและการสร้างประชาคมของอาเซียน
14. เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียนด้วยการส่งเสริมความสำนึกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมรดกของภูมิภาคยิ่งขึ้น และ
15. เพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นศูนย์กลางและบทบาทเชิงรุกของอาเซียนในฐานะพลังขับเคลื่อนขั้นแรกของความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับหุ้นส่วนนอกภูมิภาค ในภาพแบบของภูมิภาคที่เปิดกว้าง โปร่งใส และไม่ปิดกั้น

ข้อ 2: หลักการ

ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามข้อ 1 อาเซียนและรัฐสมาชิกอาเซียน ยืนยันและยึดมั่นในหลักการพื้นฐานที่ปรากฏในปฏิญญา ความตกลง อนุสัญญา ข้อตกลง สนธิสัญญา และตราสารอื่น ๆ ของอาเซียน

1. อาเซียนและรัฐสมาชิกอาเซียนจะปฏิบัติตามหลักการดังต่อไปนี้
 - (ก) การเคารพเอกราช อธิปไตย ความเสมอภาค บูรณภาพแห่งดินแดน และอัตลักษณ์แห่งชาติของรัฐสมาชิกอาเซียนทั้งปวง
 - (ข) ความผูกพันและความรับผิดชอบร่วมกันในการเพิ่มพูนสันติภาพ ความมั่นคงและความมั่งคั่งของภูมิภาค
 - (ค) การไม่ใช้การรุกราน และการข่มขู่ว่าจะใช้หรือการใช้กำลังหรือการกระทำอื่นใดในลักษณะที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ
 - (ง) การอาศัยการระงับข้อพิพาทโดยสันติ
 - (จ) การไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐสมาชิกอาเซียน
 - (ฉ) การเคารพสิทธิของรัฐสมาชิกทุกรัฐในการธำรงประชาชาติของตนโดยปราศจากการแทรกแซง การบ่อนทำลาย และการบังคับ จากภายนอก
 - (ช) การปรึกษาหารือที่เพิ่มพูนขึ้นในเรื่องที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อผลประโยชน์ร่วมกันของอาเซียน

(ซ) การยึดมั่นต่อหลักนิติธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ หลักการประชาธิปไตยและรัฐบาลตามรัฐธรรมนูญ

(ฌ) การเคารพเสรีภาพพื้นฐาน การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม

(ฉ) การยึดถือกฎบัตรสหประชาชาติและกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ที่รัฐสมาชิกอาเซียนยอมรับ

(ค) การละเว้นจากการมีส่วนร่วมในนโยบายหรือกิจกรรมใด ๆ รวมถึงการใช้ดินแดนของตน ซึ่งดำเนินการโดยรัฐสมาชิกอาเซียนหรือรัฐที่มีใช้สมาชิกอาเซียนหรือผู้กระทำที่ไม่ใช่รัฐใด ๆ ซึ่งคุกคามอธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน หรือเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐสมาชิกอาเซียน

(ข) การเคารพในวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาที่แตกต่างของประชาชนอาเซียน โดยเน้นคุณค่าร่วมกันของประชาชนอาเซียนในจิตวิญญาณของเอกภาพในความหลากหลาย

(ฌ) ความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนในความสัมพันธ์ภายนอกทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยคงไว้ซึ่งความมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน การมองไปภายนอก การไม่ปิดกั้น และการไม่เลือกปฏิบัติ และ

(จ) การยึดมั่นในกฎการค้าพหุภาคีและระบอบของอาเซียนซึ่งมีกฎเป็นพื้นฐาน สำหรับการปฏิบัติตามข้อผูกพันทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และการลดอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อไปสู่การจัดการ กีดกันทั้งปวงต่อการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ในระบบเศรษฐกิจซึ่งขับเคลื่อนโดยตลาด

หมวดที่ 2

สภาพบุคคลตามกฎหมาย

ข้อ 3: สภาพบุคคลตามกฎหมายของอาเซียน

อาเซียน ในฐานะองค์การระหว่างประเทศในระดับรัฐบาล ได้รับสภาพบุคคลตามกฎหมาย โดยกฎบัตรนี้

หมวดที่ 3

สมาชิกภาพ

ข้อ 4: รัฐสมาชิก

1. รัฐสมาชิกอาเซียน ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ข้อ 5: สิทธิและพันธกรณี

1. ให้รัฐสมาชิกมีสิทธิและพันธกรณีที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎบัตรนี้
2. ให้รัฐสมาชิกมีมาตรการที่จำเป็นทุกประการอันรวมถึงการออกกฎหมายภายในที่เหมาะสม เพื่ออนุวัติบทบัญญัติของกฎบัตรนี้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีทั้งหมดของรัฐสมาชิก
3. ในกรณีการละเมิดกฎบัตรอย่างร้ายแรง หรือการไม่ปฏิบัติตาม ให้นำข้อ 20 มาใช้บังคับ

ข้อ 6: การรับสมาชิกใหม่

กระบวนการในการสมัครและการรับสมาชิกของอาเซียนให้กำหนดโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียน

1. การรับสมาชิกให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้
 - (ก) ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อันเป็นที่ยอมรับว่าอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 - (ข) การยอมรับโดยรัฐสมาชิกอาเซียนทั้งปวง
 - (ค) การตกลงที่จะผูกพันและเคารพกฎบัตรนี้ และ
 - (ง) ความสามารถและความเต็มใจที่จะปฏิบัติพันธกรณีของสมาชิกภาพ

2. การรับสมาชิกให้ตัดสินโดยฉันทามติโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการประสานงานอาเซียน
3. รัฐผู้สมัครจะได้รับเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนเมื่อได้ลงนามภาคยานุวัติสารกฎบัตรนี้

หมวดที่ 4

องค์กร

ข้อ 7: ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน

1. ให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนประกอบด้วยประมุขของรัฐ หรือ หัวหน้ารัฐบาลของรัฐสมาชิก
2. ให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน:
 - (ก) เป็นองค์กรสูงสุดในการกำหนดนโยบายของอาเซียน
 - (ข) พิจารณาหรือ ให้แนวนโยบาย และตัดสินใจในประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของอาเซียน ในเรื่องสำคัญที่เป็นผลประโยชน์ของรัฐสมาชิก และในทุกประเด็นที่ได้มีการนำเสนอต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียน โดยคณะกรรมการประสานงานอาเซียน คณะมนตรีประชาคมอาเซียน และองค์กรระดับรัฐมนตรีเฉพาะสาขา
 - (ค) สั่งการให้รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องในแต่ละคณะมนตรีที่เกี่ยวข้องให้จัดการประชุมเฉพาะกิจระหว่างรัฐมนตรี และหารือประเด็นสำคัญเกี่ยวกับอาเซียน ที่มีลักษณะคาบเกี่ยวระหว่างคณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่าง ๆ ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการประสานงานอาเซียนรับรองกฎการดำเนินการประชุมดังกล่าว
 - (ง) ตอบสนองสถานการณ์ฉุกเฉินที่กระทบต่ออาเซียน โดยดำเนินมาตรการที่เหมาะสม
 - (จ) ตัดสินใจในเรื่องที่มีการนำเสนอต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียนภายใต้หมวดที่ 7 และ 8
 - (ฉ) อนุมัติการจัดตั้งและการยุบองค์กรระดับรัฐมนตรีเฉพาะสาขาและสถาบันอื่น ๆ ของอาเซียน และ
 - (ช) แต่งตั้งเลขาธิการอาเซียน ที่มีชั้นและสถานะเทียบเท่ารัฐมนตรีซึ่งจะปฏิบัติหน้าที่ โดยได้รับความไว้วางใจและตามความพอใจของประมุขของรัฐหรือหัวหน้ารัฐบาล ตามข้อเสนอแนะของที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน
3. ให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน
 - (ก) จัดประชุมสองครั้งต่อปี และให้รัฐสมาชิกซึ่งเป็นประธานอาเซียนเป็นเจ้าภาพ แล
 - (ข) เรียกประชุม เมื่อมีความจำเป็น ในฐานะการประชุมพิเศษหรือเฉพาะกิจ โดยมี

ประธานการประชุมเป็นรัฐสมาชิกซึ่งเป็นประธานอาเซียน โดยจัดในสถานที่ที่รัฐสมาชิกอาเซียนจะตกลงกัน

ข้อ 8: คณะมนตรีประสานงานอาเซียน

1. ให้คณะมนตรีประสานงานอาเซียนประกอบด้วยรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน และประชุมกันอย่างน้อยสองครั้งต่อปี
2. ให้คณะมนตรีประสานงานอาเซียน
 - (ก) เตรียมการประชุมของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน
 - (ข) ประสานการอนุวัติความตกลงและข้อตัดสินใจของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน
 - (ค) ประสานงานกับคณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่างๆ เพื่อเพิ่มความสอดคล้องกันของนโยบาย ประสิทธิภาพ และความร่วมมือระหว่างกัน
 - (ง) ประสานงานรายงานของคณะมนตรีประชาคมอาเซียน ซึ่งเสนอที่ประชุมสุดยอดอาเซียน
 - (จ) พิจารณารายงานประจำปีของเลขาธิการอาเซียนเกี่ยวกับงานของอาเซียน
 - (ฉ) พิจารณารายงานของเลขาธิการอาเซียนเกี่ยวกับหน้าที่และการดำเนินงานของสำนักงานเลขาธิการอาเซียนและองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - (ช) เห็นชอบการแต่งตั้งและการยุติน้ำที่ของรองเลขาธิการอาเซียน ตามข้อเสนอแนะของเลขาธิการอาเซียน และ
 - (ซ) ปฏิบัติภารกิจอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎบัตรนี้ หรือหน้าที่อื่นที่ได้รับมอบหมายจากที่ประชุมสุดยอดอาเซียน
3. ให้คณะมนตรีประสานงานอาเซียนได้รับการสนับสนุนโดยเจ้าหน้าที่อาวุโสที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 9: คณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่าง ๆ

1. ให้คณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่าง ๆ ประกอบด้วยคณะมนตรีประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน คณะมนตรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และคณะมนตรีประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน
2. ให้คณะมนตรีประชาคมอาเซียนแต่ละคณะมีองค์กรระดับรัฐมนตรีเฉพาะสาขาที่เกี่ยวข้องในขอบข่ายการดำเนินงานของตน

3. ให้รัฐสมาชิกแต่ละรัฐแต่งตั้งผู้แทนของรัฐตนสำหรับการประชุมคณะมนตรีประชาคมอาเซียนแต่ละคณะ
4. เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละเสาหลักของเสาหลักทั้งสามของประชาคมอาเซียน ให้คณะมนตรีประชาคมอาเซียนแต่ละคณะ
 - (ก) ทำให้แน่ใจว่ามีการอนุมัติข้อตัดสินใจของที่ประชุมสุดยอดอาเซียนที่เกี่ยวข้อง
 - (ข) ประสานการปฏิบัติงานของสาขาต่าง ๆ ที่อยู่ในขอบข่ายการดำเนินงานของตน และในประเด็นซึ่ง คาบเกี่ยวกับคณะมนตรีประชาคมอื่น ๆ และ
 - (ค) เสนอรายงานและข้อเสนอแนะต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ในขอบข่าย การดำเนินงานของตน
5. ให้คณะมนตรีประชาคมอาเซียนแต่ละคณะประชุมกันอย่างน้อยสองครั้งต่อปี และมีประธานการประชุมเป็นรัฐมนตรีที่เหมาะสมจากรัฐสมาชิกซึ่งเป็นประธานอาเซียน
6. ให้คณะมนตรีประชาคมอาเซียนแต่ละคณะได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่อาวุโสที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 10: องค์การระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา

1. ให้องค์การระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา
 - (ก) ดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กรที่มีอยู่
 - (ข) ปฏิบัติตามความตกลงและข้อตัดสินใจของที่ประชุมสุดยอดอาเซียนที่อยู่ในขอบข่ายการดำเนินงานของแต่ละองค์กร
 - (ค) เสริมสร้างความร่วมมือในสาขาของแต่ละองค์กรให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อสนับสนุนการรวมตัวของอาเซียนและการสร้างประชาคมอาเซียน และ
 - (ง) เสนอรายงานและข้อเสนอแนะต่อคณะมนตรีประชาคมอาเซียนของแต่ละองค์กร
2. องค์การระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขาแต่ละองค์กรอาจมีเจ้าหน้าที่อาวุโสและองค์กรย่อยที่เกี่ยวข้องในขอบข่ายการดำเนินงานของตนตามที่ระบุในภาคผนวก 1 เพื่อทำหน้าที่ของตน ภาคผนวกดังกล่าวอาจได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัย โดยเลขาธิการอาเซียนตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการของผู้แทนถาวรประจำอาเซียน โดยไม่ต้องใช้บทบัญญัติว่าด้วยการแก้ไขภายใต้กฎบัตรนี้

ข้อ 11: เลขานุการอาเซียนและสำนักงานเลขานุการอาเซียน

1. ให้เลขานุการอาเซียนได้รับการแต่งตั้งโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งห้าปีที่ไม่สามารถต่ออายุได้ และให้ได้รับการเลือกจากคนชาติของรัฐสมาชิกอาเซียนบนพื้นฐานของการหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษร โดยคำนึงถึงความซื่อสัตย์สุจริต ความสามารถ รวมถึงประสบการณ์ทางวิชาชีพ และความเท่าเทียมกันทางเพศ

2. ให้เลขานุการอาเซียน

(ก) ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่งระดับสูงนี้ โดยเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎบัตรฉบับนี้และตราสาร พิธีสาร และแนวปฏิบัติที่มีอยู่ของอาเซียนที่เกี่ยวข้อง

(ข) อำนาจความสะดวกและสอดคล้องดูแลความคืบหน้าในการอนุวัติความตกลงและข้อตัดสินใจของอาเซียน และเสนอรายงานประจำปีเกี่ยวกับงานของอาเซียนต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียน

(ค) เข้าร่วมในการประชุมต่าง ๆ ของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน คณะมนตรีประชาคมอาเซียน คณะมนตรีประสานงานอาเซียน และองค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา และการประชุมอาเซียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(ง) เสนอข้อคิดเห็นของอาเซียนและเข้าร่วมการประชุมกับภาคีภายนอกตามนโยบายที่ได้รับ ความเห็นชอบและตามอำนาจหน้าที่ ที่เลขานุการอาเซียนได้รับมอบหมาย และ

(จ) เสนอแนะการแต่งตั้งและการยุติหน้าที่ของรองเลขานุการอาเซียนต่อคณะมนตรีประสานงานอาเซียน

เพื่อให้ความเห็นชอบ

1. ให้เลขานุการอาเซียนเป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของอาเซียนด้วย

2. ให้เลขานุการอาเซียนได้รับการสนับสนุนจากรองเลขานุการอาเซียนสี่คน ซึ่งมีชั้นและสถานะของรัฐมนตรีช่วยว่าการ โดยให้รองเลขานุการอาเซียนรับผิดชอบต่อเลขานุการอาเซียนในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

3. รองเลขานุการอาเซียนทั้งสี่คนต้องมีสัญชาติที่แตกต่างจากเลขานุการอาเซียนและมาจากรัฐสมาชิกที่แตกต่างกันสี่รัฐสมาชิกอาเซียน

4. ให้รองเลขานุการอาเซียนสี่คน ประกอบด้วย

(ก) รองเลขานุการอาเซียนสองคน ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่งสามปีที่ไม่สามารถต่ออายุได้ ซึ่งได้รับเลือกจากคนชาติของรัฐสมาชิกอาเซียน บนพื้นฐานของการหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษร โดยคำนึงถึงความซื่อสัตย์สุจริต คุณสมบัติ ความสามารถ ประสบการณ์ และความเท่าเทียมกันทางเพศ และ

(ข) รองเลขาธิการอาเซียนสองคน ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่งสามปี และอาจต่ออายุได้อีกสามปี ให้รองเลขาธิการอาเซียนสองคนนี้ได้รับการคัดเลือกโดยเปิดกว้างบนพื้นฐานของความรู้ความสามารถ

1. ให้สำนักเลขาธิการอาเซียนประกอบด้วยเลขาธิการอาเซียนและพนักงานตามที่จำเป็น
2. ให้เลขาธิการอาเซียนและพนักงาน

(ก) ยึดมั่นในมาตรฐานสูงสุดของความซื่อสัตย์สุจริต ความมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

(ข) ไม่ขอหรือรับคำสั่งจากรัฐบาลหรือภาคีภายนอกอาเซียนใด ๆ และ

(ค) ละเว้นจากการดำเนินการใด ซึ่งอาจมีผลสะท้อนถึงตำแหน่งหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการอาเซียน ซึ่งรับผิดชอบต่ออาเซียนเท่านั้น

3. รัฐสมาชิกอาเซียนแต่ละรัฐรับที่จะเคารพในลักษณะความเป็นอาเซียน โดยเฉพาะของความรับผิดชอบของเลขาธิการอาเซียนและพนักงาน และจะไม่แสวงหาที่จะมีอิทธิพลต่อเลขาธิการอาเซียนและพนักงาน ในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบของบุคคลเหล่านั้น

ข้อ 12: คณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน

1. ให้รัฐสมาชิกอาเซียนแต่ละรัฐแต่งตั้งผู้แทนถาวรประจำอาเซียนหนึ่งคน ในระดับเอกอัครราชทูตที่มีถิ่นพำนัก ณ กรุงจาการ์ตา

2. ผู้แทนถาวรรวมกันตั้งขึ้นเป็นคณะกรรมการผู้แทนถาวร ซึ่งจะต้อง

(ก) สนับสนุนการทำงานของคณะมนตรีประชาคมอาเซียนและองค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา

(ข) ประสานงานกับสำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ และองค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขาอื่น ๆ

(ค) ติดต่อประสานงานกับเลขาธิการอาเซียนและสำนักเลขาธิการอาเซียนในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานของตน

(ง) อำนวยความสะดวกความร่วมมือของอาเซียนกับหุ้นส่วนภายนอก และ

(จ) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่อาจกำหนดโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียน

ข้อ 13: สำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ

ให้รัฐสมาชิกแต่ละรัฐจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ ซึ่งจะต้อง

- (ก) ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกลางแห่งชาติ
- (ข) เป็นหน่วยงานระดับชาติ ซึ่งเก็บรักษาข้อสนเทศในเรื่องที่ปวงเกี่ยวกับอาเซียน
- (ค) ประสานงานระดับชาติเกี่ยวกับการอนุมัติข้อตัดสินใจของอาเซียน
- (ง) ประสานงานและสนับสนุนการเตรียมการระดับชาติของการประชุมอาเซียน
- (จ) ส่งเสริมอัตลักษณ์และความสำนึกเกี่ยวกับอาเซียนในระดับชาติ และ
- (ฉ) มีส่วนร่วมสร้างประชาคมอาเซียน

ข้อ 14: องค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียน

1. โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และหลักการของกฎบัตรอาเซียนเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ให้อาเซียนจัดตั้งองค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียนขึ้น
2. องค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียนจะต้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ซึ่งจะกำหนดโดยที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน

ข้อ 15: มูลนิธิอาเซียน

1. ให้มูลนิธิอาเซียนสนับสนุนเลขาธิการอาเซียนและดำเนินการร่วมกับองค์กรของอาเซียนที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการสร้างประชาคมอาเซียน โดยการส่งเสริมความสำนึกที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอาเซียน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชน และการดำเนินการร่วมกันที่ใกล้ชิดระหว่างภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม นักวิชาการ และผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ในอาเซียน
2. ให้มูลนิธิอาเซียนรับผิดชอบต่อเลขาธิการอาเซียน ผู้ซึ่งจะต้องเสนอรายงานต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียนผ่านคณะมนตรีประสานงานอาเซียน

หมวดที่ 5

องคภาวะที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน

ข้อ 16: องคภาวะที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน

1. อาเซียนอาจมีความสัมพันธ์กับองคภาวะซึ่งสนับสนุนกฎบัตรอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์และหลักการของอาเซียน องคภาวะที่มีความสัมพันธ์เหล่านี้ระบุอยู่ในภาคผนวก 2
2. ให้คณะกรรมการผู้แทนถาวรบัญญัติกฎว่าด้วยขั้นตอนดำเนินงานและหลักเกณฑ์สำหรับการมีความสัมพันธ์ตามข้อเสนอแนะของเลขาธิการอาเซียน

3. ภาคผนวก 2 อาจได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยโดยเลขาธิการอาเซียนตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้แทนถาวร โดยไม่ต้องใช้บทบัญญัติว่าด้วยการแก้ไขภายใต้กฎบัตรนี้

หมวด 6

ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์

ข้อ 17: ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ของอาเซียน

1. ให้อาเซียนได้รับเอกสิทธิ์และความคุ้มกันในดินแดนของรัฐสมาชิกเท่าที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุความมุ่งประสงค์ของอาเซียน
2. ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์จะถูกกำหนดไว้ในความตกลงต่างหากระหว่างอาเซียนและรัฐสมาชิกเจ้าภาพ

ข้อ 18: ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ของเลขาธิการอาเซียนและพนักงานของสำนักเลขาธิการอาเซียน

1. ให้เลขาธิการอาเซียนและพนักงานของสำนักเลขาธิการอาเซียนที่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นทางการของอาเซียนหรือเป็นตัวแทนของอาเซียนในรัฐสมาชิก ได้รับความคุ้มกันและเอกสิทธิ์เท่าที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่อย่างอิสระของตน
2. ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ภายใต้ข้อนี้จะถูกกำหนดไว้ในความตกลงต่างหากของอาเซียน

ข้อ 19: ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ของผู้แทนถาวรและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของอาเซียน

1. ให้ผู้แทนถาวรของรัฐสมาชิกประจำอาเซียนและเจ้าหน้าที่ของรัฐสมาชิกที่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นทางการของอาเซียนหรือเป็นตัวแทนของอาเซียนในรัฐสมาชิก ได้รับความคุ้มกันและเอกสิทธิ์เท่าที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของตน
2. ให้ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ของผู้แทนถาวรและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของอาเซียนอยู่ภายใต้บังคับของอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางทูต ค.ศ. 1961 หรือเป็นไปตามกฎหมายภายในของรัฐสมาชิกอาเซียนที่เกี่ยวข้อง

หมวด 7

การตัดสินใจ

ข้อ 20: การปรึกษาหารือและฉันทามติ

1. โดยหลักการพื้นฐาน ให้การตัดสินใจของอาเซียนอยู่บนพื้นฐานของการปรึกษาหารือและฉันทามติ
2. หากไม่สามารถหาฉันทามติได้ ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนอาจตัดสินใจว่า การตัดสินใจเฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใด จะสามารถทำได้อย่างไร
3. ไม่มีควมใดในวรรค 1 และ 2 ของข้อนี้กระทบถึงวิธีการตัดสินใจที่ระบุอยู่ในตราสารทางกฎหมายของอาเซียนที่เกี่ยวข้อง
4. ในกรณีที่มีการละเมิดกฎบัตรอย่างร้ายแรง หรือการไม่ปฏิบัติตาม ให้เสนอเรื่องดังกล่าวไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเพื่อตัดสินใจ

ข้อ 21: การอนุวัติและขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ให้คณะมนตรีประชาคมอาเซียนแต่ละคณะบัญญัติกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานของตนเอง
2. ในการอนุวัติข้อผูกพันด้านเศรษฐกิจ อาจนำสูตรการเข้าร่วมแบบยืดหยุ่นรวมถึงสูตรอาเซียนที่ไม่รวมสมาชิกบางรัฐมาใช้ หากมีฉันทามติ

หมวด 8

การระงับข้อพิพาท

ข้อ 22: หลักการทั่วไป

รัฐสมาชิกต้องพยายามที่จะระงับข้อพิพาททั้งปวงอย่างสันติให้ทันท่วงที โดยผ่านการสนทนา การปรึกษาหารือ และการเจรจา

1. ให้อาเซียนจัดตั้งและชำระไว้ซึ่งกลไกการระงับข้อพิพาทในทุกสาขาความร่วมมือของอาเซียน

ข้อ 23: คนกลางที่มีตำแหน่งหน้าที่น่าเชื่อถือ การประนีประนอม และการไกล่เกลี่ย

1. รัฐสมาชิกที่เป็นคู่กรณีในข้อพิพาทอาจจะตกลงกันเมื่อใดก็ได้ที่จะใช้คนกลางที่มี
2. ตำแหน่งหน้าที่น่าเชื่อถือ การประนีประนอม หรือการไกล่เกลี่ย เพื่อระงับข้อพิพาทภายในระยะเวลาที่ตกลงกัน

3. คู่กรณีในข้อพิพาทอาจร้องขอให้ประธานอาเซียน หรือเลขาธิการอาเซียน ทำหน้าที่ โดยตำแหน่ง ในการเป็นคนกลางที่มีตำแหน่งหน้าที่น่าเชื่อถือ การประนีประนอม หรือการไกล่เกลี่ย

ข้อ 24: กลไกระงับข้อพิพาทตามตราสารเฉพาะ

1. ให้ระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับตราสารเฉพาะของอาเซียน โดยกลไกและขั้นตอนการดำเนินการที่กำหนดไว้ในตราสารนั้น ๆ
2. ให้ระงับข้อพิพาทที่ไม่เกี่ยวข้องกับการตีความหรือการใช้ตราสารอาเซียนใด ๆ โดยสันติตามสนธิสัญญาทางไมตรีและความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และตามกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานของสนธิสัญญาดังกล่าว
3. ในกรณีที่มีกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นเป็นการเฉพาะ ให้ระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการตีความหรือการใช้ความตกลงทางเศรษฐกิจของอาเซียนตามพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน

ข้อ 25: การจัดตั้งกลไกระงับข้อพิพาท

ในกรณีที่มีได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นเป็นการเฉพาะ ให้มีการจัดตั้งกลไกระงับข้อพิพาทที่เหมาะสม รวมถึงอนุญาโตตุลาการ สำหรับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการตีความหรือการใช้กฎบัตรนี้ และตราสารอาเซียนอื่น ๆ

ข้อ 26: ข้อพิพาทที่มีอาจะระงับได้

ในกรณีที่ยังคงระงับข้อพิพาทมิได้ ภายหลังจากใช้บทบัญญัติก่อนหน้านี้ในหมวดนี้แล้ว ให้เสนอข้อพิพาทนั้นไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียน เพื่อตัดสิน

ข้อ 27: การปฏิบัติตาม

1. เลขาธิการอาเซียน โดยความช่วยเหลือจากสำนักเลขาธิการอาเซียน หรือ องค์กรอาเซียนอื่น ๆ ที่ได้รับแต่งตั้ง จะสอดส่องดูแลการปฏิบัติตามผลการวินิจฉัย ข้อเสนอแนะ หรือข้อตัดสินใจ ซึ่งเป็นผลจากกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน และส่งรายงาน ไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียน
2. รัฐสมาชิกที่ได้รับผลกระทบจากการไม่ปฏิบัติตามผลการวินิจฉัย ข้อเสนอแนะ หรือข้อตัดสินใจ ซึ่งเป็นผลจากกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียน อาจส่งเรื่องไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเพื่อตัดสิน

ข้อ 28: บทบัญญัติของกฎบัตรสหประชาชาติ และกระบวนการระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

หากมิได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่นในกฎบัตรนี้ รัฐสมาชิกยังคงไว้ซึ่งสิทธิที่จะใช้วิธีการระงับข้อพิพาทอย่างสันติที่ระบุไว้ในข้อ 33(1) ของกฎบัตรสหประชาชาติ หรือตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศอื่นๆ ที่รัฐสมาชิกคู่พิพาทเป็นภาคี

หมวด 9

งบประมาณและการเงิน

ข้อ 29: หลักการทั่วไป

1. อาเซียนจะต้องกำหนดกฎและขั้นตอนการดำเนินงานทางการเงินให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล
2. อาเซียนจะต้องปฏิบัติตามนโยบายและแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการทางการเงินที่ดีและระเบียบวินัยด้านงบประมาณ
3. บัญชีการเงินจะต้องได้รับการตรวจสอบภายในและภายนอก

ข้อ 30: งบประมาณสำหรับการดำเนินงานและการเงินของสำนักเลขาธิการอาเซียน

1. สำนักเลขาธิการอาเซียนจะต้องได้รับทรัพยากรทางการเงินที่จำเป็นเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. งบประมาณสำหรับการดำเนินงานของสำนักเลขาธิการอาเซียนจะต้องมาจากรัฐสมาชิกอาเซียนโดยเงินบริจาคประจำปีรัฐละเท่าๆ กัน ซึ่งจะต้องส่งให้ทันกำหนด
3. เลขาธิการจะต้องเตรียมงบประมาณสำหรับการดำเนินงานประจำปีของสำนักเลขาธิการอาเซียนเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะมนตรีประสานงานอาเซียน โดยคำแนะนำของคณะกรรมการผู้แทนถาวร
4. สำนักเลขาธิการอาเซียนจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกฎและขั้นตอนการดำเนินงานทางการเงินที่กำหนดโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียน โดยคำแนะนำของคณะกรรมการผู้แทนถาวร

หมวด 10

การบริหารและขั้นตอนการดำเนินงาน

ข้อ 31: ประธานอาเซียน

1. ตำแหน่งประธานอาเซียนให้หมุนเวียนทุกปี บนพื้นฐานของลำดับอักษรของชื่อภาษาอังกฤษของรัฐสมาชิก
2. ในหนึ่งปีปฏิทิน อาเซียนจะมีตำแหน่งประธานหนึ่งเดียว โดยรัฐสมาชิกที่รับตำแหน่งประธานนั้นจะทำหน้าที่เป็นประธานของ
 - (ก) การประชุมสุดยอดอาเซียน และการประชุมสุดยอดที่เกี่ยวข้อง
 - (ข) คณะมนตรีประสานงานอาเซียน
 - (ค) คณะมนตรีประชาคมอาเซียนทั้งสามคณะ
 - (ง) องค์การระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขาและเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่เกี่ยวข้อง ตามที่เหมาะสม และ
 - (จ) คณะกรรมการผู้แทนถาวร

ข้อ 32: บทบาทของประธานอาเซียน

- รัฐสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งประธานอาเซียนจะต้อง
- (ก) ส่งเสริมและเพิ่มพูนผลประโยชน์ และความเป็นอยู่ที่ดีของอาเซียน รวมถึงความพยายามในการสร้างประชาคมอาเซียนอย่างแข็งแกร่ง โดยการริเริ่มทางนโยบาย การประสานงาน ฉันทามติ และความร่วมมือ
 - (ข) ทำให้แน่ใจว่ามีความเป็นศูนย์กลางของอาเซียน
 - (ค) ทำให้แน่ใจว่ามีการตอบสนองต่อปัญหาเร่งด่วนหรือสถานการณ์วิกฤติที่มีผลกระทบต่ออาเซียนอย่างมีประสิทธิภาพและทันทั่วถึง รวมถึงจัดให้มีคนกลางที่มีตำแหน่งน่าเชื่อถือและการจัดการอื่นเช่นว่า เพื่อแก้ไขข้อกังวลเหล่านี้โดยทันที
 - (ง) เป็นตัวแทนของอาเซียนในการเสริมสร้างและส่งเสริมความสัมพันธ์กับหุ้นส่วนภายนอกภูมิภาคให้ใกล้ชิดขึ้น และ
 - (จ) ปฏิบัติภารกิจและหน้าที่อื่นตามที่อาจได้รับมอบหมาย

ข้อ 33: พิธีการและแนวปฏิบัติทางการทูต

อาเซียนและรัฐสมาชิกจะต้องยึดมั่นในพิธีการและแนวปฏิบัติทางการทูตที่มีอยู่ในการดำเนินกิจกรรมทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน การเปลี่ยนแปลงใด ๆ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะมนตรีประสานงานอาเซียน โดยคำแนะนำของคณะกรรมการผู้แทนถาวร

ข้อ 34: ภาษาทำงานของอาเซียน

ภาษาทำงานของอาเซียน คือ ภาษาอังกฤษ

หมวด 11**อัตลักษณ์และสัญลักษณ์****ข้อ 35: อัตลักษณ์ของอาเซียน**

อาเซียนจะต้องส่งเสริมอัตลักษณ์ร่วมกันของคนและรู้สึกเป็นเจ้าของในหมู่ประชาชนของตน เพื่อให้บรรลุชะตา เป้าหมาย และคุณค่าร่วมกันของอาเซียน

ข้อ 36: คำขวัญของอาเซียน

คำขวัญของอาเซียน คือ “วิสัยทัศน์เดียว อัตลักษณ์เดียว ประชาคมเดียว”

ข้อ 37: ธงอาเซียน

ธงอาเซียนจะเป็นตามที่แสดงไว้ในภาคผนวก 3

ข้อ 38: ดวงตราอาเซียน

ดวงตราอาเซียนจะเป็นตามที่แสดงไว้ในภาคผนวก 4

ข้อ 39: วันอาเซียน

ให้วันที่ 8 สิงหาคม เป็นวันอาเซียน

ข้อ 40: เพลงประจำอาเซียน

ให้อาเซียนมีเพลงประจำอาเซียน

หมวด 12

ความสัมพันธ์ภายนอก

ข้อ 41: การดำเนินความสัมพันธ์ภายนอก

1. อาเซียนจะต้องพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตร และการเจรจาความร่วมมือและความ เป็นหุ้นส่วนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน กับประเทศ องค์การและสถาบันระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาคและ ระหว่างประเทศ
2. ความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนจะยึดมั่นในวัตถุประสงค์และหลักการที่วางไว้ใน กฎบัตรนี้
3. อาเซียนจะเป็นพลังขับเคลื่อนขั้นแรกในการจัดการภูมิภาคที่อาเซียนได้ริเริ่มขึ้น และ ชำรงไว้ซึ่งความเป็นศูนย์รวมของอาเซียนในความร่วมมือระดับภูมิภาคและการสร้างประชาคม
4. ในการดำเนินความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียน รัฐสมาชิกจะประสานงานและ พยายามพัฒนาทำที่ร่วมและดำเนินการร่วมกัน บนพื้นฐานของเอกภาพและความสามัคคี
5. แนวนโยบายยุทธศาสตร์ของความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนให้กำหนด โดยที่ ประชุมสุดยอดอาเซียน โดยการเสนอแนะของที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน
6. ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนจะทำให้แน่ใจว่าความสัมพันธ์ภายนอกของ อาเซียนดำเนินไปอย่างเสมอต้นเสมอปลายและเป็นไปในทางที่สอดคล้องกัน
7. อาเซียนสามารถทำความตกลงกับประเทศ หรือองค์การและสถาบันระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาคและระหว่างประเทศ กระบวนการทำความตกลงดังกล่าวให้กำหนด โดยคณะมนตรี ประสานงานอาเซียน โดยการหารือกับคณะมนตรีประชาคมอาเซียน

ข้อ 42: ผู้ประสานงานกับคู่เจรจา

1. ในฐานะผู้ประสานงานประเทศ ให้รัฐสมาชิกผลักดันรับผิดชอบภาพรวมการ ประสานงานและส่งเสริมผลประโยชน์ของอาเซียนในความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่ เจรจาที่เกี่ยวข้อง องค์การและสถาบันระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง
2. ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับหุ้นส่วนภายนอก นอกจากหน้าที่อื่นแล้ว ให้ผู้ ประสานงานประเทศ
 - (ก) เป็นผู้แทนอาเซียน และเพิ่มพูนความสัมพันธ์ บนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและ กันและความเสมอภาค โดยสอดคล้องกับหลักการของอาเซียน
 - (ข) เป็นประธานร่วมในการประชุมที่เกี่ยวข้องระหว่างอาเซียนและหุ้นส่วนภายนอก

(ค) รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการอาเซียนในประเทศที่สามและองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 43: คณะกรรมการอาเซียนในประเทศที่สามและองค์การระหว่างประเทศ

1. คณะกรรมการอาเซียนในประเทศที่สามอาจตั้งขึ้นในประเทศที่มีใช้สมาชิกอาเซียน ประกอบด้วยหัวหน้าคณะผู้แทนทางทูตของรัฐสมาชิกอาเซียน คณะกรรมการในลักษณะเดียวกัน อาจจัดตั้งขึ้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ คณะกรรมการเช่นว่าจะต้อง ส่งเสริมผลประโยชน์และอัตลักษณ์ของอาเซียนในประเทศและองค์การระหว่างประเทศเจ้าภาพ
2. ให้ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนกำหนดกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานของ คณะกรรมการเช่นว่า

ข้อ 44: สถานภาพของภาคีภายนอก

1. ในการดำเนินความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียน ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ อาเซียนอาจมอบสถานภาพอย่างเป็นทางการให้แก่ภาคีภายนอกในฐานะประเทศคู่เจรจา ประเทศคู่เจรจาเฉพาะด้าน หุ่นส่วนเพื่อการพัฒนา ผู้สังเกตการณ์พิเศษ ผู้ได้รับเชิญ หรือสถานภาพอื่นที่อาจ จัดตั้งขึ้นต่อไป
2. อาเซียนอาจเชิญภาคีภายนอกให้เข้าร่วมการประชุมหรือกิจกรรมความร่วมมือ โดยมี ต้องกำหนดให้สถานภาพอย่างเป็นทางการใด ๆ ตามกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน

ข้อ 45: ความสัมพันธ์กับระบบสหประชาชาติ และองค์การและสถาบันระหว่างประเทศอื่น

1. อาเซียนอาจขอสถานภาพที่เหมาะสมกับระบบสหประชาชาติ รวมทั้งกับองค์การและ สถาบันระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และระหว่างประเทศอื่น
2. คณะมนตรีประสานงานอาเซียนจะเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของอาเซียน ในองค์การและสถาบันระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และระหว่างประเทศอื่น

ข้อ 46: การส่งผู้แทนอย่างเป็นทางการของรัฐที่มีใช้รัฐสมาชิกอาเซียนประจำอาเซียน
รัฐที่มีใช้สมาชิกอาเซียนและองค์การระหว่างประเทศระดับรัฐบาลที่เกี่ยวข้องอาจแต่งตั้ง และส่งเอกอัครราชทูตเป็นผู้แทนอย่างเป็นทางการประจำอาเซียน ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ อาเซียนจะเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการส่งผู้แทนอย่างเป็นทางการเช่นว่า

หมวด 13

บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติสุดท้าย

ข้อ 47: การลงนาม การให้สัตยาบัน การเก็บรักษา และการมีผลใช้บังคับ

1. กฎบัตรนี้จะต้องได้รับการลงนามโดยรัฐสมาชิกอาเซียนทั้งหมด
2. กฎบัตรนี้จะอยู่ใต้อำนาจบังคับของการให้สัตยาบันจากรัฐสมาชิกอาเซียนทุกรัฐตามกระบวนการภายในของแต่ละรัฐ
3. สัตยาบันสารจะต้องเก็บรักษาไว้กับเลขาธิการอาเซียน ซึ่งจะแจ้งให้รัฐสมาชิกทุกรัฐทราบถึงการส่งมอบสัตยาบันสารแต่ละฉบับโดยพลัน
4. กฎบัตรนี้จะมีผลใช้บังคับในวันที่สามสิบหลังจากวันที่มีการส่งมอบสัตยาบันสารฉบับที่สิบให้แก่เลขาธิการอาเซียน

ข้อ 48: การแก้ไข

1. รัฐสมาชิกใด ๆ อาจเสนอข้อแก้ไขกฎบัตร
2. ข้อเสนอแก้ไขกฎบัตรจะต้องยื่นโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียนโดยฉันทามติต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเพื่อตัดสินใจ
3. ข้อแก้ไขกฎบัตรที่ได้ตกลงกันโดยฉันทามติโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียนจะต้องได้รับการสัตยาบันจากรัฐสมาชิกทุกรัฐ ตามข้อ 47
4. ข้อแก้ไขใด ๆ จะมีผลใช้บังคับในวันที่สามสิบหลังจากวันที่มีการส่งมอบสัตยาบันสารฉบับสุดท้ายต่อเลขาธิการอาเซียน

ข้อ 49: อำนาจและหน้าที่และกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน

นอกจากจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในกฎบัตรนี้ คณะมนตรีประสานงานอาเซียนจะเป็นผู้กำหนดอำนาจและหน้าที่และกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานและต้องทำให้แน่ใจว่าอำนาจหน้าที่และกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานสอดคล้องกัน

ข้อ 50 การทบทวน

กฎบัตรนี้อาจได้รับการทบทวนเมื่อครบห้าปีหลังจากที่มีผลใช้บังคับหรือตามที่ใดกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน

ข้อ 51 การตีความกฎบัตร

1. เมื่อรัฐสมาชิกใด ๆ ร้องขอ ให้สำนักงานเลขาธิการอาเซียนตีความกฎบัตรตามกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานที่กำหนดโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียน
2. ให้ระงับข้อพิพาทใด ๆ ที่เกิดจากการตีความกฎบัตรตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในหมวด 8
3. หัวและชื่อที่ใช้ในแต่ละหมวดและในแต่ละข้อของกฎบัตรนี้มีไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในการอ้างอิงเท่านั้น

ข้อ 52 ความต่อเนื่องทางกฎหมาย

1. สนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง ข้อตกลง ปฏิญญา พิธีสาร และตราสารอาเซียนอื่น ๆ ทั้งหมด ซึ่งมีผลใช้บังคับแล้วก่อนการมีผลใช้บังคับของกฎบัตรนี้ ให้มีผลใช้ต่อไป
2. ในกรณีที่เกิดความไม่สอดคล้องกันระหว่างสิทธิและพันธกรณีของรัฐสมาชิกอาเซียนภายใต้ตราสารดังกล่าวและกฎบัตรนี้ ให้ยึดถือกฎบัตรนี้เป็นสำคัญ

ข้อ 53 ต้นฉบับ

ให้ส่งมอบต้นฉบับภาษาอังกฤษของกฎบัตรนี้ที่ลงนามแล้วแก่เลขาธิการอาเซียน ซึ่งจะจัดทำสำเนาที่ได้รับการรับรองให้แก่รัฐสมาชิกแต่ละรัฐ

ข้อ 54 การจดทะเบียนกฎบัตรอาเซียน

ให้เลขาธิการอาเซียนจดทะเบียนกฎบัตรอาเซียนกับสำนักเลขาธิการสหประชาชาติ ตามข้อ 102 วรรค 1 ของ กฎบัตรสหประชาชาติ

ข้อ 55 สิ้นทรัพย์ของอาเซียน

ให้สิ้นทรัพย์และกองทุนขององค์การอยู่ในนามของอาเซียน
ทำ ณ สิงคโปร์ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ปี ค.ศ. 2007